

ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบ
การทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา
Production System of Sustainable Livelihood of Rubber Farmers under
the Smallholding Rubber Farms Systems in Songkhla Province

อรอนงค์ ล่วนรักษ์
Orn-anong Luanruk

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อน
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy in Tropical Agricultural Resource Management
Prince of Songkla University

2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบ
การทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา
Production System of Sustainable Livelihood of Rubber Farmers under
the Smallholding Rubber Farms Systems in Songkhla Province

อรอนงค์ ล่วนรักษ์
Orn-anong Luanruk

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อน
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy in Tropical Agricultural Resource Management
Prince of Songkla University

2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์   ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา

ผู้เขียน   นางอรอนงค์ ล้วนรักษ์

สาขาวิชา   การจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประวิติ เวทย์ประสิทธิ์)

.....ประธานกรรมการ
(ดร.ปรีวิชญ์ พิทยาภินันท์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
(ดร.นฤมล พุกษา)

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.บัญชา สมบูรณ์สุข)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประวิติ เวทย์ประสิทธิ์)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.บัญชา สมบูรณ์สุข)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อน

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ ฟ้ารุ่งแสง)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประวดี เวทย์ประสิทธิ์)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....
(ศาสตราจารย์ ดร.บัญชา สมบูรณ์สุข)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ลงชื่อ.....
(นางอรอนงค์ ล้วนรักษ์)
นักศึกษา

(4)

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่ง ในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางอรอนงค์ ล้วนรักษ์)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางอรอนงค์ ล้วนรักษ์
สาขาวิชา	สาขาการจัดการทรัพยากรการเกษตรเขตร้อน
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบบเกษตร การจัดการผลิต และการใช้เทคโนโลยีภายใต้ระบบการ การทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ แล้ววิเคราะห์ระบบการดำรงชีพและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอ่อนไหวของระบบการดำรงชีพ เพื่อนำไปสังเคราะห์ความสัมพันธ์ของรูปแบบการเชื่อมโยงระหว่างการจัดการผลิตและการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่แบ่งตามลักษณะเขตนิเวศยางพารา ได้แก่ ที่สูง ตำบลคลองทราย อำเภอนาทวี ที่ลูกคลื่นลอนลาด ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ และที่ราบหรือที่ราบลุ่ม ตำบลรัตภูมิ อำเภอกวนเนียง ใช้วิจัยเชิงปริมาณ การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุและการวิเคราะห์เนื้อหาผลการศึกษาได้วิเคราะห์สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่ จังหวัดสงขลา พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีประสพการณ์ การทำสวนยางพาราเฉลี่ย 16.23 โดยแรงงานกริดยางส่วนใหญ่ ใช้แรงงานในครัวเรือน และมีการเข้าร่วมกลุ่มเป็นสมาชิกสหกรณ์ สกย. (กยท.) เมื่อจำแนกระบบการฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ พบว่า มี 6 ระบบด้วยกัน โดยระบบการทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยว ยังมีสูง ร้อยละ 50.45 รองลงมา คือ ระบบการสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล ร้อยละ 22.04 ซึ่งเป็นระบบที่มีรายได้เฉลี่ยสูงที่สุด ผลิตและขายในรูปแบบน้ำยางสด ร้อยละ 90.68 ให้กับพ่อค้าในท้องถิ่น ซึ่งแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ คือ แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต และการลดลงของราคารายาง ค่าแรงเพิ่มขึ้น ทำให้เกษตรกรต้องปรับกลยุทธ์ในการดำรงชีพหลายด้าน ได้แก่ การปรับเทคนิคการผลิตยางเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การลดต้นทุนการผลิต เพิ่มความหลากหลายในระบบผลิต นอกจากนี้ พบว่า ความสำเร็จด้านการเงินในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ด้านสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับมาก เมื่อวิเคราะห์การดำรงชีพ จำแนกตามระบบ พบว่า ทุนทางกายภาพเป็นองค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดทุกระบบ โดยในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนส่งผลต่อองค์ประกอบ ความสำเร็จในการดำรงชีพของระบบฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มี 2 ด้าน คือ ด้านทุนการเงิน และทุนธรรมชาติ โดยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวก กล่าวคือ เมื่อทุนการเงินและทุนธรรมชาติเพิ่มขึ้น ส่งผลให้องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพเพิ่มขึ้นด้วย

Thesis Title	Production System of Sustainable Livelihood of Rubber Farmers under the Smallholding Rubber Farm Systems in Songkhla Province
Author	Orn-anong Luanruk
Major Program	Tropical Agricultural Resource Management
Academic Year	2017

ABSTRACT

This study aimed to examine the farming system, production management, and technological usage under rubber plantation systems along with other farming activities. Then livelihood system and factors influencing the sensitivity of livelihood system were analyzed. The results received were synthesized to find the relationship of model connecting between the production management and livelihood of small rubber farmer households in Songkhla. The selected samples were classified by the rubber ecological zones which were high land at Klong Sai sub-district in Na Thawi district, rolling area at Tha Chamuang sub-district in Rattaphum district, and plain land at Rattaphum sub-district in Khun Niang district for the numbers of 85, 210, and 161 samples, respectively. Quantitative research was used for this study. Structured questionnaires and interviews were used for data collection. Percentage, frequency, average, multiple regression, and content analysis were used for statistical analysis. The results of this study for the analysis of economic and social situations of small rubber farmer households in Songkhla indicated that heads of households were mostly Buddhists, finished primary education, and experienced with rubber plantation at an average for 16.23 years. The study also found that tapping workers were mostly household members and respondents joined the Rubber Authority of Thailand Cooperatives. Classifying rubber plantation systems along with other farming activities, the study found that there were 6 systems. Among those systems, the study found that rubber monoculture system was quite high with the portion at 50.45%, and rubber-fruit tree system had a lower portion at 22.04% which had the highest average income with producing 90.68% of fresh latex and selling to the local buyers. Changing trends that affected livelihood were production price, producing factors, rubber price decreasing, and higher labor cost. These make farmers have to adapt their livelihood strategies. Such of those were adjusting rubber producing technique for effective cost reduction and increasing producing system verities. Also, the study found that the whole image of financial achievement was rated at a moderate level, and the health/sanitation was

rated at a high level. For analyzing of livelihood by classifying system, the study found that the physical capital was the asset component of livelihood rated at the highest average of every system which rubber-fruit tree system was rated at the highest average. Factors of asset component or capital affected the success of livelihood of rubber-fruit tree system with statistical significance at 0.001. Those were 2 factors that were financial capital and natural capital. Both factors had a high correlation. This meant that when financial capital and natural capital were increased, this would also affect to increase the component for the success of livelihood.

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบแต่ผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้การสนับสนุน ทั้งข้อมูล ความรู้ กำลังกายและกำลังใจ โดยในโอกาสนี้ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประวีติ เวทย์ประสิทธิ์ ที่นอกจากจะให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในการวิจัย แล้ว ยังให้โอกาสในการศึกษาเรียนรู้สร้างแรงบันดาลใจและให้คำปรึกษาในทุกๆ เรื่อง ดร.นฤมล พงษ์กา ประธานหลักสูตรการจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อนที่กรุณา ออกแบบ วางแผน กระบวนการเรียน ให้คำแนะนำ แก่ไข วิทยานิพนธ์รวมทั้งดูแลในวิชาสัมมนาเป็นอย่างดี ทำให้ได้แนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ ที่ดีขึ้น และที่สำคัญ คือ ศาสตราจารย์ ดร.บัญชา สมบูรณ์สุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม นอกจากนี้ จะให้คำชี้แนะปรับปรุงงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้ว ท่านยังเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจที่ยิ่งใหญ่ในการวิจัย ให้โอกาสผู้วิจัยได้ร่วมเวทีวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งให้ข้อคิดและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่สนับสนุนทุนการศึกษา ทั้งทุนโครงการศูนย์กลางการศึกษาสำหรับภูมิภาคอาเซียนตอนล่างและทุนอุดหนุนการวิจัย

ขอขอบพระคุณ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่บ่มเพาะ ความรู้รวมถึงคณาจารย์ในหลักสูตรการจัดการทรัพยากรเกษตรเขตร้อน ที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ และเจ้าหน้าที่นักวิชาการอุดมศึกษาทุกท่านที่คอยอำนวยความสะดวกช่วยเหลือในทุก ๆ เรื่อง โดยเฉพาะ คุณสุธิดา แซ่เป้า และขอขอบคุณ กรรมการทางสมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชน จังหวัดสงขลา ทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจ โดยเฉพาะคุณสุธิดา ช่วยบุญญะ

ขอขอบพระคุณ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ทั้ง 3 โซน ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลคลองทราย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าชะมวง และนายกองค้การบริหารส่วนตำบลควนเนียง โดยเฉพาะนายกสมาน หมุดยะฝา องค์การบริหารส่วนตำบลท่าชะมวง ที่คอยสนับสนุนและเอื้อเฟื้อข้อมูลเป็นอย่างดีในการลงพื้นที่ ตลอดจนผู้นำในท้องที่ทั้ง 3 โซน รวมถึงเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่การยางแห่งประเทศไทยเขตภาคใต้ตอนล่างทุกท่าน ที่ไม่สามารถกล่าวถึงได้หมด ที่ให้ข้อมูล และคอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการประสานงานในการเก็บข้อมูลในงานวิจัย

ขอขอบพระคุณ นายสุพล สุขหอม นายก อบต. นายธรรมรงค์ กิตติลาโก นายนันทพงศ์ ชูแก้วประการ รองนายก อบต.นายพิชัย บัวบาน เลขาณุการนายก อบต.นายมังกร กลิ่นแก้ว ปลัด อบต. นายไสว ฆมานระโตะ ประธานสภา อบต.นายประจวบ คงขวัญ กำนันตำบลรัตภูมิ นายสมจินต์ ตริไวย ผญ. ม.8 นายวิชาญ สุวรรณชาติ ผญ. ม.11 นายสมปอง แก้ววาริ ผญ. ม.13 น.ส.อำนาจ ยิ้มเย็น ประธาน อสม. ศูนย์สุขภาพชุมชนควนเนียง และนายสมบัติ พรหมเพชร ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม ที่คอยสนับสนุนและเอื้อเฟื้อข้อมูลเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาในการลงพื้นที่

ขอขอบพระคุณ ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านในพื้นที่อำเภอนาทวี อำเภอรัตภูมิ และอำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ที่เสียสละเวลาและให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และเสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณ ครูบาอาจารย์ทุกท่านที่เคยประสิทธิ์ประสาทวิชาไม่ว่าจะในหรือนอกห้องเรียน ตลอดจนเพื่อน ๆ ทุกคนที่คอยให้กำลังใจเสมอมา รวมทั้งท่านสมาชิกสภาองค์การบริหาร

ส่วนจังหวัดคุณณญาณพง เพชรบูรณ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ผู้ที่สร้างจุดเปลี่ยนทำให้เข้ามาเรียนปริญญาเอกครั้งนี้ และคุณอนันต์ ประชุมทอง ที่คอยให้ข้อมูลและเป็นกำลังใจที่ดีให้ข้อมูลในการทำงาน การใช้ชีวิตและคุณธนพล ศรีเนตร อดีตสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา ที่คอยให้ข้อมูลในส่วนของเรื่องไม้ยาง รวมทั้งคอยให้กำลังใจ สร้างแรงบันดาลใจ ให้ข้อคิดกับผู้วิจัยตลอดมา

ท้ายที่สุด คู่ชีวิตคนข้างกายที่สำคัญที่เปรียบเสมือน พ่อแม่ พี่ เพื่อน และคู่ชีวิต คุณพิทักษ์ ล้วนรักษ์ ที่คอยให้กำลังใจ ดูแล และช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน เป็นอย่างดีเสมอมา ลูก ๆ ทั้งสองคน เด็กชายอติเทพ และเด็กหญิงอติทยา ล้วนรักษ์ ที่คอยเป็นกำลังใจและดูแลแม่เป็นอย่างดีตลอดมา รวมไปถึงเพื่อนรุ่นพี่รุ่นน้อง ญาติพี่น้องและพ่อแม่พี่น้องในพื้นที่ เพื่อน ๆ ทุกคนที่เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัย มีพลังใจอันเข้มแข็งในการทำงานจนสำเร็จ ผู้วิจัยขอขอบคุณสิ่งดี ๆ ที่ได้ทำทั้งหมดให้กับดวงวิญญาณของบุพการีทั้งสองท่านที่ได้จากโลกนี้ไปแล้ว คุณพ่อณพ และคุณแม่ประวิง พรหมราช ผู้ที่ให้กำเนิดและบ่มเพาะให้ผู้วิจัยเป็นคนดีและใฝ่ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอมา

อรอนงค์ ล้วนรักษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
ABSTRACT.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(8)
สารบัญ.....	(10)
สารบัญตาราง.....	(12)
สารบัญภาพ.....	(14)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิดระบบเกษตรและแนวคิดทฤษฎีเชิงระบบ.....	7
2.2 ระบบการทำฟาร์มและระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา.....	10
2.3 การจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา.....	17
2.4 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงชีพและการดำรงชีพอย่างยั่งยืน.....	24
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	32
2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	37
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	39
3.1 การคัดเลือกพื้นที่ทำการวิจัย.....	39
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	42
3.3 เครื่องมือในการวิจัย.....	44
3.4 การรวบรวมข้อมูล.....	49
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	51
4.1 ข้อมูลพื้นฐานสถานภาพทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	51
4.2 ข้อมูลพื้นฐานสถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางใน จังหวัดสงขลา.....	56
4.3 การจัดการและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกร ชาวสวนยางในจังหวัดสงขลา.....	56

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.4 ความต้องการการผลิตทางการเกษตรของชาวสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัด สงขลาในอนาคต.....	69
4.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	74
4.6 การจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ ใน จังหวัดสงขลา.....	79
4.7 ลักษณะทั่วไปของเศรษฐกิจ สังคม และการจัดการผลิตของระบบการทำฟาร์ม สวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ จำแนกตามระบบ.....	88
4.8 ระบบการผลิตของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	86
4.9 รูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิต (APS) ของระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ จำแนกตามระบบ.....	90
4.10 การดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตร อื่น ๆ.....	98
4.11 การกำหนดตัวชี้วัดองค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพของครัวเรือน เกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา.....	111
4.12 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวน ยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตร จำแนกตามระบบการผลิต	134
4.13 การเปรียบเทียบองค์ประกอบการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวน ยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมเกษตรอื่น ๆ ระหว่าง 4 ระบบ ในพื้นที่ จังหวัดสงขลา.....	146
4.14 ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์ม สวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ.....	148
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	165
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	165
5.2 อภิปรายผล.....	177
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	180
เอกสารอ้างอิง.....	182
ภาคผนวก.....	189
ประวัติผู้วิจัย.....	240

สารบัญตาราง

			หน้า
ตารางที่	3.1	จำแนกเขตนิเวศวิทยาพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	42
ตารางที่	3.2	จำนวนพื้นที่และครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่สงขลาที่คัดเลือกใช้เป็นตัวอย่างในการวิจัย.....	43
ตารางที่	3.3	จำนวนพื้นที่และขนาดตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่สงขลาที่คัดเลือกใช้เป็นตัวอย่างในการวิจัย.....	44
ตารางที่	4.1	สถานภาพทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราใน 3 อำเภอของพื้นที่ในจังหวัดสงขลา.....	52
ตารางที่	4.2	ข้อมูลทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร.....	57
ตารางที่	4.3	ภาพรวมการจัดการผลผลิตยางพาราของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา.....	61
ตารางที่	4.4	ข้อมูลการผลิตยางพารา.....	64
ตารางที่	4.5	ข้อมูลการวางแผนการผลิต.....	70
ตารางที่	4.6	การทำเกษตรกรรมภายในครัวเรือน.....	72
ตารางที่	4.7	ร้อยละของการจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลา.....	80
ตารางที่	4.8	ภาพรวมองค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง (Vulnerability) ข้อมูลความถี่การเกิดภัยธรรมชาติและโรคระบาดในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	98
ตารางที่	4.9	ข้อมูลแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ.....	99
ตารางที่	4.10	ข้อมูลแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพในภาพรวม.....	102
ตารางที่	4.11	ข้อมูลองค์ประกอบในการดำรงชีพทางด้านทุนมนุษย์.....	104
ตารางที่	4.12	ข้อมูลทุนทางการเงิน.....	105
ตารางที่	4.13	การเป็นเจ้าของทรัพย์สินในส่วนของอุปกรณ์การผลิต การขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน.....	107
ตารางที่	4.14	ระดับความคิดเห็นองค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา.....	109
ตารางที่	4.15	ตัวชี้วัดองค์ประกอบในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา.....	111
ตารางที่	4.16	ข้อมูลการเข้าร่วมโครงการจากหน่วยงานและสถาบันต่างๆ.....	113
ตารางที่	4.17	ร้อยละการปรับตัวและระดับผลกระทบจากการใช้กลยุทธ์ของครัวเรือนเกษตรกร.....	116
ตารางที่	4.18	ภาพรวมแสดงกลยุทธ์การปรับตัวการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร	124
ตารางที่	4.19	ภาพรวมแสดงระดับผลกระทบกลยุทธ์ในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดสงขลา.....	126

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า	
ตารางที่	4.20	ผลลัพธ์ระดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	129
ตารางที่	4.21	ภาพรวมของระดับความคิดเห็นการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร.....	132
ตารางที่	4.22	การเปรียบเทียบองค์ประกอบการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมเกษตรอื่น ๆ ระหว่าง 4 ระบบ ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	146
ตารางที่	4.23	ตัวแปรองค์ประกอบการดำรงชีพและสัญลักษณ์ตัวแปรเพื่อการวิเคราะห์ปัจจัย.....	149
ตารางที่	4.24	การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบาง จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ.....	151
ตารางที่	4.25	การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ.....	153
ตารางที่	4.26	การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบาง จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ.....	155
ตารางที่	4.27	การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบกลยุทธ์ในการดำรงชีพที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ.....	157
ตารางที่	4.28	การแสดงความสัมพันธ์ของระบบการผลิตและการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา.....	162

สารบัญภาพ

			หน้า
ภาพที่	2.1	องค์ประกอบของระบบการทำฟาร์มครัวเรือน.....	12
ภาพที่	2.2	ระบบการทำสวนยางในภาคใต้.....	16
ภาพที่	2.3	กรอบการดำเนินงานในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework).....	27
ภาพที่	2.4	ตัวอย่างการดำรงชีพของเกษตรกรภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับการทำกิจกรรมการปลูกไม้ผลในจังหวัดสงขลา.....	29
ภาพที่	2.5	การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพย์สินทุนในการดำรงชีพกับผลลัพธ์ของการดำรงชีพในกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน.....	30
ภาพที่	2.6	การวิเคราะห์ระบบการผลิตยางพาราของเจ้าของสวนยางขนาดเล็ก.....	38
ภาพที่	2.7	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	40
ภาพที่	3.1	เขตนิเวศยางพาราบริเวณจังหวัดสงขลา.....	41
ภาพที่	3.2	การใช้ประโยชน์จากที่ดินจังหวัดสงขลา.....	41
ภาพที่	4.1	การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรในตำบลคลองทราย อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา.....	74
ภาพที่	4.2	การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรในตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา.....	76
ภาพที่	4.3	การใช้ประโยชน์ที่ดินการผลิตทางการเกษตรในตำบลรัตนภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา.....	78
ภาพที่	4.4	ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราในพื้นที่ศึกษา.....	81
ภาพที่	4.5	ภาพตัวอย่างสวนยางพาราเชิงเดี่ยวในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	83
ภาพที่	4.6	ภาพตัวอย่างสวนยางพาราเชิงเดี่ยวในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	84
ภาพที่	4.7	ภาพตัวอย่างสวนยางพาราเชิงเดี่ยวในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	85
ภาพที่	4.8	ภาพตัวอย่างสวนยางพาราเชิงเดี่ยวในระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	89
ภาพที่	4.9	ภาพรวมรูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	90
ภาพที่	4.10	ภาพรวมรูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	92

สารบัญญภาพ (ต่อ)

		หน้า
ภาพที่	4.11 ภาพรวมรูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	94
ภาพที่	4.12 ภาพรวมรูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา.....	96
ภาพที่	4.13 ภาพรวมข้อมูลแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ.....	103
ภาพที่	4.14 การปรับตัวในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดสงขลา.....	123
ภาพที่	4.15 ระดับผลกระทบกฤษฎีธในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดสงขลา.	127
ภาพที่	4.16 ภาพรวมของระดับความคิดเห็นการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร.....	133
ภาพที่	4.17 กรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) ในจังหวัดสงขลา.....	136
ภาพที่	4.18 กรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) ในจังหวัดสงขลา.....	139
ภาพที่	4.19 กรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3) ในจังหวัดสงขลา.....	42
ภาพที่	4.20 กรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4) ในจังหวัดสงขลา.....	145
ภาพที่	5.1 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยมีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) ในจังหวัดสงขลา.....	175
ภาพที่	5.2 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยมีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) ในจังหวัดสงขลา.....	175
ภาพที่	5.3 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยมีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3).....	176
ภาพที่	5.4 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยมีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4).....	177

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ยางพารา (Para Rubber) มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Hevia Brasiliensis* นับว่าเป็นพืชเกษตรที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของภาคใต้และของประเทศไทย เพราะเป็นพืชที่สร้างรายได้หลักแก่เกษตรกร ซึ่งประเทศไทยส่งออกยางพาราและผลิตภัณฑ์ยางพาราเป็นอันดับ 1 ของโลก นับตั้งแต่ พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา โดยใน พ.ศ. 2557 ประเทศไทยมีการผลิตยางพารา จำนวน 4.32 ล้านตัน มีการส่งออก จำนวน 3.77 ล้านตัน (ร้อยละ 87 ของผลผลิตทั้งหมด) ผลิตเพื่อใช้ในประเทศ จำนวน 541,003 ตัน (ร้อยละ 13 ของผลผลิตทั้งหมด) ซึ่งสามารถทำรายได้เข้าประเทศเกือบ 200,000 ล้านบาท (การยางแห่งประเทศไทย, 2558) โดยเกษตรกรนิยมปลูกยางพารากระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศ พื้นที่ที่มีเนื้อที่การปลูกมากที่สุด อยู่ในภาคใต้ ซึ่งในปี 2556 ภาคใต้มีพื้นที่ปลูกยาง 13.94 ล้านไร่ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 63 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ซึ่งแหล่งปลูกยางที่สำคัญ ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (2.63 ล้านไร่) สงขลา (2.06 ล้านไร่) นครศรีธรรมราช (1.85 ล้านไร่) และตรัง (1.54 ล้านไร่) (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557) ปัจจุบันภายใต้สถานการณ์ราคายางพาราที่ตกต่ำส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการดำรงชีพที่ขึ้นอยู่กับสวนยางพารา แม้ประชาชนในภาคใต้มียางพาราเป็นแหล่งสร้างรายได้ที่แน่นอนให้กับครัวเรือน แต่กลับพบว่า การดำรงชีพของเกษตรกรยังคงอยู่ในความอ่อนไหวสูง (High Vulnerability) และมีความสามารถในการอยู่รอด (Viability) ที่อ่อนแอ เนื่องจากความยากจน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) สาเหตุของความยากจนส่วนหนึ่ง มาจากโครงสร้างฟาร์มระบบเกษตร และการดำรงชีพที่ขึ้นอยู่กับการผลิตยางพารา รวมทั้งมีข้อจำกัดจากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ สาธารณสุข การคมนาคม สาธารณูปโภค และสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบกับนโยบายรัฐและการบริการภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพส่งผลให้เกษตรกรสวนยางในภาคใต้มีคุณภาพชีวิตต่ำ

การดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางในปัจจุบัน กำลังอยู่ในภาวะวิกฤติหนักขึ้นทุกวัน จากปัญหาที่สะสมเป็นเวลานานอยู่ในวงจรมืด เนื่องจากราคายางตกต่ำที่สุดในรอบสิบปี จากผลพวงทางเศรษฐกิจโลกที่ย่ำแย่ ส่งผลให้การผลิตรถยนต์ลดลงทั้งในสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และสหภาพยุโรป กระทั่งต่อการซื้อยางพาราอย่างมาก รวมทั้งราคายางในตลาดโลกที่ลดลงช่วงก่อน ๆ ทำให้เกษตรกรชาวสวนยางพาราจำนวนหลายล้านครัวเรือนต้องเผชิญกับปัญหาการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ ที่ต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น แต่รายได้กลับลดลง เนื่องจากระบบการผลิตของเกษตรกรชาวสวนยางที่เป็นอยู่นำไปสู่ความยากจน พบว่าปี 2557 ภาคใต้มีประชากร 9.21 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 14.1 ของประชากรในประเทศ และมีกำลังแรงงาน 5.1 ล้านคน โดยทำงานในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 43 นอกภาคเกษตรกรรมร้อยละ 57 ประชากรในภาคใต้มีรายได้ต่อหัวเฉลี่ยอยู่ที่ 123,684 บาทต่อปี ซึ่งลดลงจากปีก่อนหน้าร้อยละ 3.0 และต่ำกว่ารายได้ต่อหัวเฉลี่ยของประเทศ ซึ่งอยู่ที่ 195,995 บาทต่อปี จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงสุด คือ ภูเก็ต ขณะที่จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำสุด คือ นราธิวาส กลุ่มจังหวัดชายแดนมีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของภาคใต้ ยกเว้นจังหวัดสงขลา ในปี 2556 (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2557) ในปี 2556 ภาคใต้มีคนจนเกือบ 1 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนคนจน ร้อยละ 10.96

ของประชากรภาคใต้ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลา มีสัดส่วนคนจนร้อยละ 37.44, 35.31 และ 22.42 ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558ก) ครัวเรือน แสดงให้เห็นว่า การดำรงชีพในภาวะความยากจนยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญของภาคใต้ ซึ่งครัวเรือนยากจนเหล่านี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพสวนยางพารา ทั้งเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม เน้นการทำฟาร์มในระดับดั่งนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สาเหตุ ความเชื่อมโยง และความสัมพันธ์ระหว่างระบบเกษตรสวนยางพารา และการดำรงชีพของเกษตรกรสวนยางพาราในพื้นที่ศึกษา ในระดับครัวเรือนว่าเกษตรกรมีระบบการดำรงชีพในมิติเศรษฐกิจ และสังคม ความอ่อนไหวเป็นอย่างไร ยังยืนได้อย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อความอ่อนไหวของระบบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กเหล่านั้น

การทำฟาร์มสวนยางในประเทศไทย เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็ก คือ มีพื้นที่ถือครอง 2-50 ไร่ และผลผลิตส่วนใหญ่มาจากชาวสวนยางพาราขนาดเล็กประมาณร้อยละ 93 หรือมากกว่าล้านสวนยางทั้งหมดในประเทศ (อุมาพร อุตมผล, 2554) ซึ่งการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กในปัจจุบันของภาคใต้ พบว่ามีหลากหลายระบบ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 6 แบบ ได้แก่ 1) ระบบการทำฟาร์มสวนยางเชิงเดี่ยว 2) ระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับการปลูกพืชแซม 3) ระบบการทำฟาร์มสวนยางที่มีการปลูกข้าว 4) ระบบการทำฟาร์มสวนยางที่มีไม้ผลร่วม 5) ระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ และ 6) ระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับกิจกรรมการเกษตรผสมผสาน (บัญญัติ สมบูรณ์สุข และคณะ, 2548) โดยระบบเกษตรสวนยางเชิงเดี่ยวยังคงมีสัดส่วนสูง ความท้าทายของบริษัทเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เป็นแรงกดดันต่อการดำรงชีพและความอ่อนไหวของครัวเรือนเกษตรกรมากขึ้น ยกตัวอย่าง เช่น ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ และต้นทุนการดำรงชีพสูงขึ้นส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรต้อง มีการปรับตัวและมีกลยุทธ์การดำรงชีพ เพื่อให้สามารถอยู่รอดในสถานการณ์ปัจจุบัน จึงเป็นที่มาของวิจัยเรื่องระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในพื้นที่ของจังหวัดสงขลา ซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางหลาย ๆ ด้านของภาคใต้ เป็นที่ตั้งของตลาดกลางยางพาราและโรงงานอุตสาหกรรมมากมาย และเป็นศูนย์กลางการค้าของภาคใต้ นอกจากนี้ยังเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ปลูกยางมากที่สุดเป็นอันดับสองของประเทศ รองจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการลงพื้นที่สำรวจเบื้องต้นและได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่และผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ พบว่า ครัวเรือนราษฎรในพื้นที่นี้มีการประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเป็นส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ในการทำสวนยางมากกว่า 10 ปี และพบว่ามีการเรียนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีแนวโน้มทำกิจกรรมอื่นร่วมกับการทำสวนยางพารา เพื่อเสริมรายได้ในครัวเรือนภายใต้ภาวะราคายางพารามีความผันผวนมากขึ้น หากมีการศึกษาถึงระบบการผลิต การจัดการผลิต และการใช้เทคโนโลยีภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็ก อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งศึกษาถึงครัวเรือนเกษตรกรว่ามีระบบการดำรงชีพในมิติเศรษฐกิจ และสังคม มีความอ่อนไหวเป็นอย่างไร ยังยืนได้อย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อความอ่อนไหวของระบบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กเหล่านั้น ตลอดจนจนถึงผลการศึกษาระบบเกษตรสวนยางพาราของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็ก ในพื้นที่ศึกษาว่าเป็นอย่างไรเพื่อเป็นแนวทางให้ครัวเรือนเกษตรกรมีการปรับตัวและมีกลยุทธ์ในการดำรงชีพเพื่อให้สามารถอยู่รอดในสถานการณ์

ปัจจุบัน และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาและส่งเสริมการประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การจัดการผลิตและการใช้เทคโนโลยีการผลิต ภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็ก

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ระบบการดำรงชีพ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอ่อนไหวของระบบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษา

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ รูปแบบการจัดการผลิตเพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืนของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพารา ภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1.3.1 ทำให้ทราบสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การจัดการผลิตและการใช้เทคโนโลยีการผลิตภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็ก

1.3.2 ทำให้ได้ตัวชี้วัดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอ่อนไหวของระบบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษา เพื่อนำไปสังเคราะห์รูปแบบการเชื่อมโยงระหว่างการจัดการผลิตและการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพารา

1.3.3 ทำให้ได้รูปแบบการจัดการผลิต เพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืนของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพาราภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ เพื่อให้หน่วยงานทั้งภาคปฏิบัติ และหน่วยงานวิจัยนำไปปรับใช้ในอนาคตได้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตการวิจัยไว้ 4 ด้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราและมีรายได้จากการทำสวนยางพาราและกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ ในปี พ.ศ. 2558

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครัวเรือนเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางพาราและมีรายได้จากการทำสวนยางพาราและกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ มีการคัดเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กำหนดเกณฑ์คัดเลือกตัวอย่าง คือ ถือครอง

พื้นที่สวนยางเป็นของตนเอง สวนยางเปิดกรีดแล้ว มีรายได้ส่วนใหญ่จากสวนยางใช้แรงงานครัวเรือน และหรือแรงงานจ้างกรีดกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนใน 3 พื้นที่ คือ พื้นที่สูง พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาด และพื้นที่ราบ/ราบลุ่มโดยผู้วิจัยเลือกใช้พื้นที่ในอำเภอนาทวี อำเภอรัตถุมิ และอำเภอควนเนียง เป็นตัวแทนของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่ขนาดเล็กของจังหวัดสงขลา ใช้ตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 228 ครัวเรือน ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) โดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างในการเก็บข้อมูลสำรวจครัวเรือน (Household Survey) และใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในแต่ละพื้นที่ศึกษาจำนวน 60 คน เพื่อศึกษาเชิงลึกในแต่ละระบบการผลิต

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) คือ จังหวัดสงขลา เนื่องจากการลงพื้นที่สำรวจเบื้องต้น และได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่และผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่นี้ มีการประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเป็นส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ในการทำสวนยางพารายาวนานกว่า 10 ปี อีกทั้งมีแนวโน้มทำกิจกรรมอื่น ร่วมกับการทำสวนยางพารา เพื่อเสริมรายได้ในครัวเรือนภายใต้ภาวะราคายางพารามีความผันผวนมากขึ้น

1.4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาลักษณะเศรษฐกิจและสังคม ระบบการผลิต การจัดการผลิต การใช้เทคโนโลยีภายใต้ระบบการทำสวนยางพารา และศึกษาระบบการดำรงชีพและความอ่อนไหวของระบบ การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษา วิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ ในการดำรงชีพอย่างยั่งยืน และสังเคราะห์เชื่อมโยงระหว่างการจัดการผลิตและการดำรงชีพเพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการผลิต และการดำรงชีพอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา ร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ ที่สามารถนำไปส่งเสริมและถ่ายทอดให้กับเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ถึง วันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2560 รวมทั้งสิ้นเป็นเวลา 18 เดือน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดศัพท์เฉพาะไว้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์เฉพาะในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

ระบบการผลิตยางพารา หมายถึง การแสดงลักษณะของระบบการผลิตทางการเกษตรที่มีการทำสวนยางพาราขนาดเล็กร่วมกับกิจการทางการเกษตรต่าง ๆ และกิจกรรมอื่น ๆ ของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งประกอบไปด้วย ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ของระบบการผลิตทางการเกษตร

สวนยางพาราขนาดเล็ก หมายถึง สวนยางพาราที่มีขนาดไม่เกิน 50 ไร่

การดำรงชีพชาวสวนยาง หมายถึง การกระทำที่ดำเนินไปเพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ หรือ ปัจจัยในการใช้ชีวิตของครัวเรือนการผลิตภายใต้ศักยภาพและข้อจำกัดที่พบในเกษตรกรที่มีการทำสวนยาง

ระบบการทำฟาร์ม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรต่าง ๆ ได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และพืชอาหารสัตว์ ที่ครัวเรือนเกษตรกรเลือกปฏิบัติเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ การผลิตภายใต้ศักยภาพ และข้อจำกัดที่เกษตรกรเผชิญอยู่

เขตนิเวศเกษตร หมายถึง การแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็นหน่วยย่อย ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกันเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาเปลี่ยนไป ในการวิจัยครั้งนี้ จำแนกเขตนิเวศเกษตรออกเป็น 3 เขต คือ ที่สูง ที่ลูกคลื่นลอนลาด และที่ราบโดยใช้ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล และความลาดชันเป็นเกณฑ์

เขตนิเวศยางพารา หมายถึง เขตหรือพื้นที่บริเวณที่มีกิจกรรมการทำสวนยางพาราเป็นหลัก และมีการจัดการฟาร์มสวนยางพาราโดยใช้ปัจจัยการผลิตอย่างเต็มที่ ซึ่งในพื้นที่ภาคใต้ประกอบไปด้วย เขตนิเวศยางพาราที่สูง เขตนิเวศยางพาราที่ลูกคลื่นลอนลาด หรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝน และเขตนิเวศยางพาราที่ราบหรือที่ราบลุ่ม โดยแต่ละเขตใช้ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลและความลาดชันเป็นเกณฑ์

เขตนิเวศยางพาราที่ราบ หมายถึง การปลูกยางพาราในพื้นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึง มีความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเล 0-20 เมตร ความลาดชันน้อยกว่า 10° โดยกำหนดเกณฑ์จากภาพถ่ายดาวเทียมและข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) จากสถานวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เขตนิเวศยางพาราที่ลูกคลื่นลอนลาดหรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝน หมายถึง การปลูกยางพาราในเขตนิเวศที่สูงกว่าเขตนิเวศยางพาราที่ราบหรือที่ราบลุ่ม (หรือที่นา) เล็กน้อย หรือบริเวณควนเขาน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝน มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาด มีความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเล 20-100 เมตร ความลาดชัน $10-20^{\circ}$ โดยกำหนดเกณฑ์จากภาพถ่ายดาวเทียมและข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) จากสถานวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เขตนิเวศยางพาราที่สูง หมายถึง เขตนิเวศที่สูงที่มีการปลูกยางพาราแทนที่ป่าธรรมชาติ มีความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเล 100-500 เมตร ความลาดชัน 20° ขึ้นไปโดยกำหนดเกณฑ์จากภาพถ่ายดาวเทียมและข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) จากสถานวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ครัวเรือนเกษตรกร หมายถึง ครัวเรือนที่มีสมาชิกของครัวเรือนคนใดคนหนึ่งหรือหลายคนประกอบอาชีพทำการเกษตรสวนยางพาราขนาดเล็ก ที่สวนยางให้ผลผลิตแล้ว ทั้งนี้ในครัวเรือนเกษตรกรหนึ่งๆ อาจมีสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานอยู่นอกภาคเกษตรด้วยก็ได้

แรงงานเกษตรในครัวเรือน หมายถึง แรงงานของสมาชิกในครัวเรือนที่ทำการเกษตรตลอดปี หรือบางช่วงเวลาของปีอาจมีการออกไปทำงานนอกฟาร์มเป็นครั้งคราวในช่วงที่ไม่มีงานในฟาร์ม แรงงานเหล่านี้อาศัยประจำในครัวเรือนในปีที่ศึกษา

แรงงานจ้าง หมายถึง แรงงานจ้างภายนอกครัวเรือนที่มาทำงานในฟาร์ม โดยได้รับค่าจ้างเป็นผลตอบแทนเป็นตัวเงินหรืออื่น ๆ

แรงงานประจำ หมายถึง แรงงานจ้างจากภายนอกที่มาอยู่ประจำในฟาร์มในช่วงระยะเวลาต่อเนื่องตลอดทั้งปี

แรงงานจ้างชั่วคราว หมายถึง แรงงานจ้างภายนอกที่เข้ามาทำงานในฟาร์มเพียงช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็อกจากเอกสารและผลงานวิชาการต่าง ๆ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดระบบเกษตรและแนวคิดทฤษฎีเชิงระบบ
- 2.2 ระบบการทำฟาร์มและระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา
- 2.3 การจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา
- 2.4 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงชีพและการดำรงชีพอย่างยั่งยืน
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดระบบเกษตรและแนวคิดทฤษฎีเชิงระบบ

การทำความเข้าใจถึงระบบเกษตรจะต้องพิจารณาให้ครอบคลุมถึงแนวคิดทฤษฎี ความหมาย ประเภทของระบบเกษตรดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 แนวคิดระบบเกษตร

ระบบ (System) หมายถึง การจัดการผลิตทางการเกษตรภายใต้สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือน ในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของฟาร์ม ซึ่งจะต้องมีการจัดการที่ดีทั้งในระบบย่อยและระบบใหญ่โดยที่ฟาร์มแต่ละประเภทอาจจะใช้ปัจจัยภายในท้องถิ่นและองค์ความรู้ ทั้งภายในและภายนอกควบคู่กัน โดยฟาร์มแต่ละฟาร์มมีทรัพยากรทางกายภาพ ชีวภาพ และทรัพยากรมนุษย์แตกต่างกันจึงเรียกฟาร์มแต่ละหน่วยว่า “ระบบฟาร์ม” ซึ่งในพื้นที่หนึ่ง ๆ อาจมีระบบการทำฟาร์มได้หลายประเภท ถือว่าระบบเกษตรเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศธรรมชาติที่มีเกษตรกรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ที่เป็นผู้กำหนดและตัดสินใจในการกำหนดและประกอบกิจกรรม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนสภาพระบบนิเวศบางส่วนตามความเหมาะสมของพื้นที่ ในมุมมองของการเกษตรสามารถแบ่งระบบ ออกได้เป็นระบบย่อยต่าง ๆ ได้ 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระบบการปลูกพืช (2) ระบบการทำฟาร์ม และ (3) ระบบสังคมเกษตร ซึ่งทั้ง 3 ระดับ มีความสลับซับซ้อนแตกต่างกัน (สมยศ พุ่มหว่า, 2539; อารันต์ พัฒโนทัย, 2527; ชนวน รัตนวราหะ, 2547; กรมส่งเสริมการเกษตร, 2533; วิทยา อธิปนันต์, 2542)

2.1.2 วิวัฒนาการของระบบเกษตร

เมื่อศึกษาถึงระบบเกษตรในอดีตตั้งแต่สมัยโบราณจะเห็นได้ว่ามนุษย์ได้เรียนรู้ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันจากสิ่งที่มีและเกิดขึ้นในระบบนิเวศตามธรรมชาติมีความหลากหลายทางชีวภาพอย่างผสมผสานและสมดุล ทั้งนี้มนุษย์ได้เรียนรู้และได้นำประสบการณ์เหล่านั้นมาประยุกต์

ใช้ในการจัดการระบบเกษตรเพื่อผลิตอาหารเลี้ยงชีพอย่างอุดมสมบูรณ์ตลอดมาจวบจนกระทั่งมีการคิดค้นเครื่องจักรไอน้ำเมื่อ พ.ศ. 2348 หรือประมาณ 300 ปี และต่อเนื่องจนถึงยุคที่มนุษย์ได้ผลิตปุ๋ยเคมีเพื่อใช้ในการเกษตรเมื่อประมาณ 170 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2385) และสารเคมีสังเคราะห์กำจัดศัตรูพืชเมื่อประมาณ 70 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2482) ซึ่งได้มีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรที่จากเดิมที่ใช้ประสบการณ์และพึงพิงธรรมชาติ เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ใช้ประสบการณ์และพึงพิงธรรมชาติ มาเป็นระบบเกษตรที่ใช้เทคโนโลยี พยายามจะเบี่ยงเบนออกจากธรรมชาติเพื่อสนองความต้องการที่จะผลิต เพื่อการค้าให้เกิดผลกำไรสูงสุดมุ่งเน้นการผลิตเชิงพาณิชย์เป็นสำคัญ (ชนวนรัตน์วราหะ, 2547)

2.1.3 ประเภทของระบบเกษตร

ในการจำแนกระบบเกษตรจะต้องอาศัยความคล้ายคลึงกันในสภาพการเกษตรและปัจจัยแวดล้อมซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ตามความแตกต่างกันของสภาพความแตกต่างระหว่างชุมชน (ปัญญาพล บุญชู, 2534) ซึ่งระบบเกษตรของประเทศไทย สามารถจำแนกได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (วิทยา อธิปอนันต์, 2542 และวันเพ็ญ สุรฤกษ์, 2547)

1. จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการทำการเกษตร ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

1.1 ระบบการเกษตรแบบยังชีพ (Subsistence Agricultural System) เป็นการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นพื้นฐานการเลี้ยงชีพด้านปัจจัยสี่ เกษตรกรจะมีพื้นฐานทรัพยากรที่จำกัด วิธีการผลิตแบบง่าย ๆ ระบบนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ระบบย่อย ได้แก่ ระบบเกษตรแบบยังชีพอยู่กับที่ และการเกษตรแบบไร้เลื่อนลอยหรือแบบย้ายที่

1.2 ระบบการเกษตรเพื่อการค้า (Commercial Agricultural System) เป็นการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อสนองด้านเศรษฐกิจ เน้นการบริหารจัดการที่ค่อนข้างสูง เหมาะกับการเกษตรที่มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจ และมีทรัพยากรจำนวนมากกิจกรรมการผลิตภายในฟาร์มมักจะไม่กึ่งชนิด เพื่อสะดวกในการจัดการ มีการควบคุมการผลิตทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ในบางครั้งการผลิตอาจใช้พื้นที่ไม่มากนัก แต่ให้ผลตอบแทนสูง มีการจัดการที่ดี

2. จำแนกตามจำนวนกิจกรรมภายในฟาร์ม สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่

2.1 ระบบเกษตรที่มีกิจกรรมเดียว (Monoculture Agricultural System) คือ การผลิตที่มุ่งเน้นเฉพาะชนิดหรือมีกิจกรรมเดียว เช่น การปลูกข้าว การทำสวนยาง การเลี้ยงแพะ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ค่อนข้างจะใช้พื้นที่โดยอาศัยปริมาณเป็นหลัก เพื่อตอบสนองผู้ผลิต เพื่อจำหน่าย ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะด้าน

2.2 ระบบเกษตรที่มีหลายกิจกรรม (Multicultural Agricultural System) คือ การผลิตการเกษตรหลาย ๆ อย่างในลักษณะการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ตามหัวไร่ปลายนาน แต่ในปัจจุบันวิธีการผลิตกิจกรรมหลาย ๆ ชนิด จำเป็นต้องจัดระบบ และมีการจัดการในลักษณะการทำระบบฟาร์มแบบไร่สวนผสม (Diversified Farming System)

จากสภาพปัญหาการเกษตรที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทำให้มีแนวคิดที่มุ่งแสวงหาทางออกให้แก่สังคมในด้านการเกษตรให้มีทางเลือกใหม่เกิดขึ้น ซึ่งมีความสวนทางกับการเกษตรแผนใหม่ที่ก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ ขณะเดียวกันเกษตรกรรมทางเลือกเป็นที่สนใจของหน่วยงานของรัฐและเอกชนหลายองค์กร เกษตรทางเลือกมีเป้าหมายในการผลิตอาหารและปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากกว่าผลิตเพื่อการส่งออก อาหารที่ผลิตได้ก็เป็นอาหารที่มีคุณภาพปลอดภัยจากสารพิษตกค้าง มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม และเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุขและสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน ในปัจจุบันเกษตรทางเลือกมีอยู่หลายกลุ่มส่วนใหญ่จะมีหลักการและวิธีการที่ใกล้เคียงกัน และมีความแตกต่างกันบ้างตามแนวคิด และวิธีปฏิบัติไปตามสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ เกษตรธรรมชาติ (Natural Farming) เกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) เกษตรยั่งยืน (Sustainable Agriculture) เกษตรผสมผสาน (Integrated Farming) เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory Agriculture) และวนเกษตร (Agroforestry) (อานันท์ ตันโซ, 2558; เนตรนภา อินสลด, 2545)

2.1.4 แนวคิดทฤษฎีเชิงระบบ (System Approach)

ทฤษฎีระบบ (System Theory) หมายถึง การพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งระบบเพื่อให้เห็นความสำคัญและลักษณะขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันเป็นหนึ่งเดียว โดย Scott เป็นผู้แนะนำแนวคิดและทฤษฎีระบบเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวคิด ทฤษฎี หลักการและเทคนิคต่าง ๆ เกี่ยวกับองค์การและการบริหารในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 (Scott, 1967) ซึ่งมีความเป็นไปได้ยากหากจะมุ่งอธิบายระบบโดยปราศจากการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์และเครื่องมือที่ดี (Henrik, 2009) ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ถ้าหากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าทุกอย่างเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบเกือบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติหรือการทำงานของมนุษย์เองก็ตาม การแก้ปัญหาในปัจจุบันจำเป็นต้องมองที่ระบบมากกว่าพิจารณารายละเอียดของแต่ละปัญหาจำเป็นต้องมองปัญหาโดยรวมหรือที่เรียกว่า Systems View or Systems Approach

วิธีการเชิงระบบมีความแตกต่างกับวิธีการเชิงวิเคราะห์ (Analytical Approach) ตรงที่วิธีการเชิงระบบเป็นกระบวนการแยกแยะจากส่วนรวมทั้งหมด ออกเป็นส่วน ๆ ที่เล็กกว่าเพื่อให้เข้าใจการทำหน้าที่ของส่วนรวม เป็นวิธีการทางความคิดที่เป็นรูปแบบมีการมองปัญหาอย่างเป็นองค์รวม ถือว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และจัดการกับปัญหา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีระบบทั่วไป ซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการรวมเอาแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ได้แก่ การวิจัยดำเนินงาน การวิเคราะห์ระบบ การควบคุมระบบ และวิศวกรรมระบบ มารวมเข้าด้วยกันเพื่อการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ (Schoderbek *et al.*, 1990; อุทัย บุญประเสริฐ, 2529) โดยขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ในเทคนิคเชิงระบบ ได้แก่

1. กำหนดปัญหาที่ต้องการแก้ไขและความต้องการในการพัฒนาของระบบให้ชัดเจน
2. การกำหนดวัตถุประสงค์ย่อยที่สัมพันธ์กับปัญหา และมีความต้องการในการพัฒนาและสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์รวมของระบบใหญ่ทั้งระบบเพื่อสร้างกรอบหรือมีขอบเขตในการทำงาน

3. ศึกษาถึงสิ่งแวดล้อมหรือข้อจำกัดในการทำงานของระบบและทรัพยากร
ที่หามาได้

4. สร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาหรือวิธีการในการพัฒนา
5. การตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ด้วยวิธีการที่มีเหตุผลเป็นระบบ
เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม คำนึงถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ

6. ทดลองปฏิบัติทางเลือกที่ได้ตัดสินใจเลือกไว้
7. ประเมินผลการทดลองหรือผลการทดสอบ
8. เก็บรวบรวมข้อมูลย้อนกลับอย่างเป็นระบบเพื่อปรับปรุงระบบนั้นให้
เหมาะสมยิ่งขึ้น

9. ดำเนินการเป็นส่วนหนึ่งของระบบปกติ

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า วิธีการเชิงระบบ เป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถนำไป
ประยุกต์ใช้กับงานประเภทต่าง ๆ โดยที่พิจารณาในลักษณะองค์รวมที่มีเป้าหมาย กระบวนการ ระบบย่อย
และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน มีการปฏิบัติงานและแลกเปลี่ยนข่าวสารเพื่อบรรลุเป้าหมาย
ทางการบริหาร ประโยชน์จากการใช้วิธีการเชิงระบบ คือ วิธีการนี้จะเป็นการประกันว่าการดำเนินงาน
จะดำเนินต่อไปตามขั้นตอนที่วางไว้ โดยช่วยให้การทำงานตามระบบบรรลุตามเป้าหมาย ใช้เวลา งบประมาณ
และบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าที่สุด แบบจำลองระบบจะเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วย
ได้มาก แนวคิดวิธีการเชิงระบบเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะมีบทบาทในการสร้างสรรค์งานและแก้ปัญหา
ได้เป็นอย่างดี

2.2 ระบบการทำฟาร์มและระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา

2.2.1 แนวคิดระบบการทำฟาร์ม (Farming System)

บัญชา สมบูรณ์สุข (2555) กล่าวว่า ระบบการทำฟาร์มในสังคมเกษตรหนึ่งๆ
ไม่ได้มีลักษณะเดียว แต่แบ่งออกเป็นหลายประเภท แต่ละประเภทมีการทำหน้าที่ และพัฒนาการที่แตกต่าง
กันออกไป การวางแผนเข้าไปพัฒนาการเกษตรของชุมชน จึงไม่ควรจะเหมือนกันหมดกับเกษตรกรทุก
ประเภท ในแง่ของการเกษตร ระบบสามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับ คือ ระบบการปลูกพืช ระบบการทำ
ฟาร์ม และระบบสังคมเกษตร ซึ่งทั้ง 3 ระดับ มีความสลับซับซ้อนมากหรือน้อย แตกต่างกันไป

การศึกษาระบบการทำฟาร์มมีลักษณะที่สำคัญ คือ (1) การมองฟาร์มอย่าง
องค์รวม ศึกษาความสัมพันธ์และองค์ประกอบของฟาร์ม (2) การทำความเข้าใจเหตุผลที่อยู่เบื้องหลัง
ฟาร์มในระดับครัวเรือน (3) วิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัด โดยพิจารณาปัจจัยภายใน เช่น วัตถุประสงค์
การใช้แรงงาน การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ และสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ
เศรษฐกิจ สังคม และนโยบายรัฐ (4) การเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยและพัฒนา
ทุกขั้นตอน (FAO, 1992)

Ruthenberg (1980) พบว่า สามารถนำทฤษฎีเชิงระบบมาใช้วิเคราะห์หรือ
อธิบายได้เพื่อนำมาสู่แนวคิดในการตัดสินใจเลือกระบบการทำฟาร์ม ซึ่งองค์ประกอบแวดล้อมของฟาร์มนั้น
สามารถจำแนก ได้ ดังนี้ (FAO, 1990) คือ (1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ระบบการปลูกพืช

ลักษณะภูมิประเทศ น้ำ และโครงสร้างพื้นฐาน (2) สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ได้แก่ โครงสร้างชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชน วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ และ (3) สิ่งแวดล้อมทางสถาบันและนโยบาย ได้แก่ นโยบายด้านการเกษตร การศึกษา การจ้างงาน การส่งเสริมการวิจัยและการสนับสนุนทางการเกษตรด้านต่าง ๆ

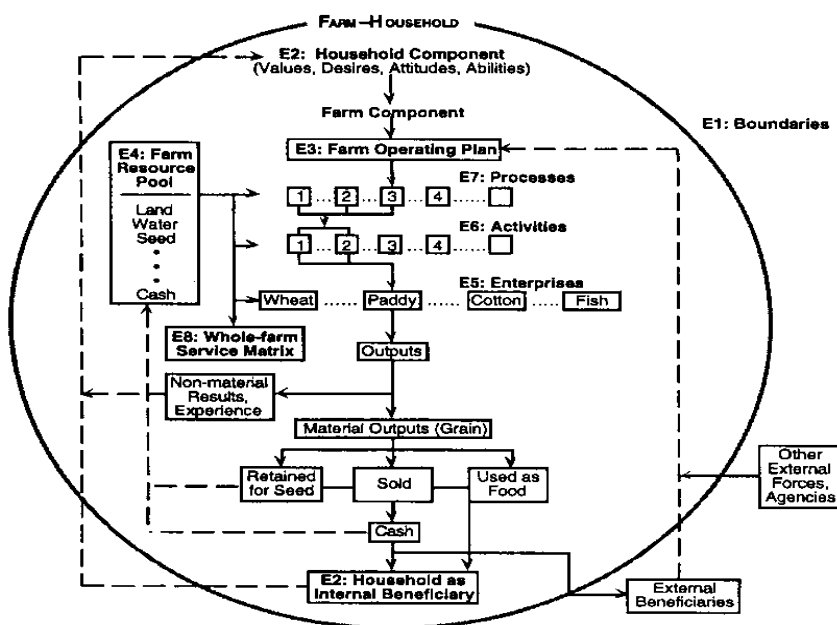
จะเห็นได้ว่า ระบบการทำฟาร์ม เป็นระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรที่มีกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรมดำเนินไปพร้อม ๆ กัน โดยมีครัวเรือนเกษตรกรเป็นศูนย์กลางของฟาร์มที่ทำหน้าที่ควบคุมการดำเนินงานของกิจกรรมต่าง ๆ และกิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทำหัตถกรรม รวมถึงอุตสาหกรรมพื้นบ้าน ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมเหล่านี้สามารถแบ่งย่อย ๆ ได้อีก (สมยศ พุ่มหว่า, 2543; อภิพรธ พุกภักดี, 2541; Dixon *et al.*, 2001)

จากความหมายของระบบการทำฟาร์มแสดงให้เห็นว่ามนุษย์หรือตัวเกษตรกรเองเป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินงานทุก ๆ ด้าน อาจกล่าวได้ว่าระบบการทำฟาร์มเน้นเน้นการทำฟาร์มในระดับครัวเรือน หรือที่เรียกว่า Farm Household (รจเรข หนูสังข์, 2548) เห็นได้จากการที่เกษตรกรในแถบเอเชียส่วนใหญ่มีระบบการทำฟาร์มในระดับครัวเรือน ที่ทำการเกษตรแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยวและปลูกพืชผสมผสาน โดยเฉพาะมีการผลิตข้าวและข้าวสาลีอย่างเข้มข้น รองลงมา คือ การผลิตข้าวโพด มันสำปะหลัง ไม่นับต้นระบบการทำฟาร์มนอกจากจะมีครัวเรือนเป็นศูนย์กลางของฟาร์มแล้วยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เป้าหมายของครัวเรือนเกษตรกร การจัดหาทรัพยากรและการจัดการ การตัดสินใจดำเนินงาน เป็นต้นและในการทำฟาร์มของเกษตรกรอาจกำหนดวัตถุประสงค์ไว้หลากหลาย ได้แก่ การผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน เพื่อการค้าเป็นหลัก เป็นต้น (ศิริจิต พุ่มหว่า และคณะ, 2532; Shaner *et al.*, 1982)

เกษตรกรมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายจึงทำให้เกษตรกรต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาเพื่อที่จะดำเนินงานกิจกรรมเหล่านี้ไปพร้อม ๆ กัน ในแต่ละกิจกรรมล้วนแล้วมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน นอกจากนี้การทำการกิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้มีเพียงสภาพทางกายภาพ ชีวภาพเท่านั้น ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย โดยสภาพทางกายภาพ ได้แก่ สภาพพื้นที่ ขนาดของฟาร์ม สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ราคาผลผลิต ตลาด แหล่งเงินทุน ข้อมูลข่าวสาร ประเพณีและวัฒนธรรม นโยบายของรัฐ ดังนั้นระบบการทำฟาร์มของเกษตรกรจึงเป็นเสมือนใยแมงมุมที่โยงข่ายกัน (Charoenwatana, 1988) ระบบการทำฟาร์มเป็นหน่วยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 อย่าง ได้แก่ (1) เงื่อนไขทางสังคมของการผลิตหรือที่เรียกว่าความสัมพันธ์ทางการผลิต ความสามารถในการมีที่ดิน ความสัมพันธ์ทางการตลาด และการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานในหน่วยการผลิตนั้น ๆ เช่น การแบ่งแรงงาน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ บทบาทของสมาชิก อำนาจการตัดสินใจ (2) เงื่อนไขทางนิเวศเกษตร (3) พลังการผลิต ได้แก่ ปัจจัยการผลิต รวมถึงที่ดิน ซึ่งต้องทราบว่าเป็นเจ้าของ และผลิตเพื่อใคร เพราะในหน่วยการผลิตอาจจะมีการแบ่งความเป็นเจ้าของด้านปัจจัยการผลิต ผลผลิตและการใช้แรงงานในหน่วยการผลิตเดียวกัน และ (4) วัตถุประสงค์ของระบบ เป็นตัวกำหนดจุดหมายปลายทางของผลผลิต โดยวิเคราะห์ตั้งแต่การผลิต การเก็บรักษา การแปรรูปและการตลาด (รจเรข หนูสังข์, 2548) นอกจากนี้สามารถแบ่งองค์ประกอบของระบบการทำฟาร์มครัวเรือนเป็น 10 ส่วน ได้แก่ (1) สิ่งแวดล้อมภายนอกของระบบฟาร์ม (2) ครัวเรือน เป็นส่วนที่มีหน้าที่กำหนดวัตถุประสงค์ จัดการระบบการทำฟาร์ม ตัดสินใจในการดำเนินงาน และได้รับผลตอบแทน

จากการทำฟาร์ม รวมถึงได้รับรายได้จากภายนอกฟาร์ม (3) การวางแผนของฟาร์ม (4) ทรัพยากรของฟาร์ม ได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำ พันธุ์ เงินทุน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการทำฟาร์มของครัวเรือน (5) ระบบการผลิตย่อยของฟาร์ม ได้แก่ การผลิตข้าว การผลิตฝ้าย การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (6) กิจกรรมการผลิตในระบบการผลิตย่อยของฟาร์ม (7) กระบวนการดำเนินงานของฟาร์มที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม (8) การผลิตทั้งหมดของฟาร์มและการหมุนเวียนทางการเงินภายในฟาร์ม (9) การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ทางเศรษฐศาสตร์ในการทำฟาร์มและ (10) การประเมินผลการดำเนินงานของฟาร์มตามระยะเวลาการผลิตที่ตั้งเป้าหมายไว้

เมื่อประเมินผลการดำเนินงานแล้ว พบว่า ผลการดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ฟาร์มสามารถดำเนินงานและพัฒนาต่อไปได้ จะต้องอ้างประสิทธิภาพให้คงอยู่ แต่ถ้าหากการดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพต้องทำการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ทำให้ฟาร์มไม่สามารถดำรงอยู่ (McConnell and Dillon, 1997) ดังแสดงรายละเอียดในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของระบบการทำฟาร์มครัวเรือน
ที่มา: McConnell and Dillon, 1997

ดังนั้น กล่าวได้ว่า ในระบบการทำฟาร์ม นั้น เกษตรกรเป็นผู้ตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมต่างเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยในแต่ละกิจกรรมย่อยในระบบการทำฟาร์ม นั้นจะมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน ตลอดจนมีปฏิสัมพันธ์กันไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม ดังนั้นระบบการทำฟาร์มจึงไม่ได้หมายถึงแต่เพียงพืชต่าง ๆ ที่ปลูกและสัตว์ต่าง ๆ ที่เลี้ยงในฟาร์มหนึ่ง ๆ เท่านั้น แต่หมายถึงความเชื่อมโยงที่ซับซ้อนของดิน พืช สัตว์ เครื่องมือ แรงงานและปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่มีอยู่ตลอดจนสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคมโดยเกษตรกร

2.2.2 ความหมายระบบการทำฟาร์ม

อาร์นัต พัทธโนทัย (2527) ได้ให้ความหมายของ “ฟาร์ม” ว่า หน่วยของการตัดสินใจ ซึ่งดำเนินกิจกรรมการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ ตามเป้าหมายของเกษตรกร โดยการดำเนินงานของฟาร์มจะมีปฏิริยาตอบสนองกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทางชีวภาพ และทางเศรษฐศาสตร์ สังคม ซึ่งความหมายของฟาร์มยังรวมถึงที่ดิน โครงสร้างที่ประกอบด้วย ทุกสิ่งทุกอย่างในฟาร์มทั้งหมด จึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากความรู้ ความเข้าใจของเกษตรกรต่อสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวและมีการปรับตัว ปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาพเงื่อนไขของตน

เอื้อ เชิงสะอาด (2534) ได้ให้ความหมายของ ระบบการทำฟาร์ม (Farming System) ว่าเป็นระบบการทำเกษตรของเกษตรกร โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือนอย่างมีเหตุผลและมีรูปแบบเฉพาะ มีองค์ประกอบหรือกิจกรรมหลายอย่าง แต่ละกิจกรรมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมหนึ่งจะมีผลกระทบไปถึงกิจกรรมอื่น ๆ โดยแต่ละกิจกรรมจะมีปัจจัยหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม

ดังนั้น ระบบการทำฟาร์มจึงเป็นระบบการผลิตหรือกิจกรรมที่เล็กที่สุดในระดับไร่นาหรือฟาร์ม ไม่ว่าจะเป็นระบบการผลิตพืช สัตว์ ประมง และมีกิจกรรมอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีครัวเรือนเกษตรกร (Farm Household) เป็นผู้จัดการและตัดสินใจเลือกระบบการผลิต (วิทยา อธิปอนันต์, 2542) โดยจะนำทรัพยากรและเทคโนโลยีที่มีอยู่มาใช้ในการผลิต ตามความต้องการและความพึงพอใจ ระบบการทำฟาร์มจึงเป็นผลมาจากความรู้ ความเข้าใจของเกษตรกรต่อสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวของเกษตรกรผู้นั้น และมีการปรับวิธีปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาพและเงื่อนไขของตน องค์ประกอบของฟาร์มประกอบด้วย (FAO, 1990) (1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ลักษณะภูมิประเทศลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะดิน สภาพฝนหรือน้ำ ระบบการปลูกพืช และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนคลองชลประทาน เป็นต้น (2) สิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ โครงสร้างชุมชน ความสัมพันธ์ในชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี และ (3) สิ่งแวดล้อมทางสถาบันและนโยบาย ได้แก่ นโยบายด้านการเกษตร การศึกษา การจ้างงาน การสนับสนุนทางการเกษตรในด้านต่าง ๆ ระบบฟาร์มครัวเรือนเกษตรกร การตัดสินใจเลือกระบบการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรจะขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคล เนื่องจากระบบการทำฟาร์มของเกษตรกรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย (1) ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ เช่น สภาพพื้นที่และชนิดของดิน แหล่งน้ำ สภาพภูมิอากาศ โรคและแมลง หรือชนิดของกิจกรรม (พืช สัตว์ ประมง) (2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การจัดการและการดูแลรักษา การใช้เทคโนโลยีในการผลิต แหล่งเงินทุน สินเชื่อ ตลาด แรงงาน เป็นต้น (3) ปัจจัยทางสังคม จะมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา รวมถึง ค่านิยมและความเชื่อ (4) ปัจจัยทางสถาบัน เช่น นโยบาย กฎหมาย การเผยแพร่ความรู้หรือการส่งเสริมผลิต เป็นต้น ลักษณะของระบบการทำฟาร์ม จะถือว่าฟาร์มเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งระบบการทำฟาร์มมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ (1) มององค์ประกอบทั้งหมดของฟาร์มร่วมกัน โดยดูความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ กิจกรรมในฟาร์มและนอกฟาร์ม (2) ทำความเข้าใจเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังกิจกรรมฟาร์มในระดับครัวเรือน (3) วิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัด โดยพิจารณาปัจจัยภายใน เช่น วัตถุประสงค์ การใช้แรงงานและทรัพยากรที่มีอยู่ และสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ลักษณะกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม และนโยบายของรัฐ (4) การเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยและพัฒนาทุกขั้นตอน

(FAO, 1992) โดยระบบการทำฟาร์มในแต่ละพื้นที่จะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม วัตถุประสงค์ของการทำฟาร์ม ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจเลือก การผลิต กิจกรรมต่าง ๆ ในระบบการทำฟาร์มของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งวัตถุประสงค์ในการทำฟาร์ม อาจมีความขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของระบบอื่นก็ได้ (รจเรข หนูสังข์, 2549) จึงอาจกล่าวได้ว่า ระบบ ฟาร์มเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจสังคมโดยมีองค์ประกอบของโครงสร้างฟาร์มที่สำคัญ คือ (1) เงื่อนไข ทางสังคมของการผลิตหรือที่เรียกว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิต ความสามารถในการมีที่ดิน ความสัมพันธ์ ทางการตลาดและการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างแรงงาน ในระบบการผลิตนั้น ๆ (2) เงื่อนไข ทางนิเวศเกษตร (3) พลังการผลิต ได้แก่ ปัจจัยการผลิต รวมถึงที่ดิน (4) วัตถุประสงค์ของระบบซึ่ง เป็นตัวกำหนดเป้าหมายของการผลิต (รจเรข หนูสังข์, 2549)

2.2.3 ประเภทระบบการทำฟาร์ม

FAO (2003) ได้รายงานไว้ว่า ระบบการทำฟาร์มโดยส่วนใหญ่ในโลก มี 6 ประเภท คือ

1. ฟาร์มขนาดเล็ก เป็นการทำการเกษตร โดยมุ่งเน้นแรงงานสมาชิกในครัวเรือน เป็นแรงงานหลักทั้งหมด และเป็นปลูกพืชเพื่อการยังชีพเท่านั้น
2. ฟาร์มขนาดเล็กกึ่งครอบครัว โดยใช้แรงงานสมาชิกในครัวเรือนเป็นแรงงาน ส่วนหนึ่ง ซึ่งจะพบว่าฟาร์มแบบนี้พบมากในประเทศปากีสถาน ซึ่งมีขนาดพื้นที่ทั้งหมด 200-300 ตารางกิโลเมตร
3. ฟาร์มขนาดเล็กที่เป็นอิสระ เป็นฟาร์มที่เกษตรกรจะทำการเกษตรตาม ความต้องการของตน โดยไม่เป็นการปลูกพืชตามกระแส หรือทางพาณิชย์
4. ฟาร์มขนาดเล็กโดยมีผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้รู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบ นั้น ๆ คอยให้ความรู้ และคำแนะนำต่าง ๆ ให้กับฟาร์ม
5. ฟาร์มครอบครัวขนาดใหญ่ เป็นฟาร์มที่ทำเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ โดยมี ครอบครัวเป็นเจ้าของฟาร์มและเป็นแรงงานบางส่วน มีการว่าจ้างแรงงานจากภายนอก
6. ฟาร์มขนาดใหญ่ เป็นฟาร์มที่ทำเกษตรเชิงพาณิชย์ เป็นระบบการดำเนินงาน แบบเจ้านายและลูกจ้าง โดยไม่มีเจ้าของคนเดียว แต่จะมีการร่วมหุ้นส่วนหรือถือหุ้นส่วนร่วมกัน

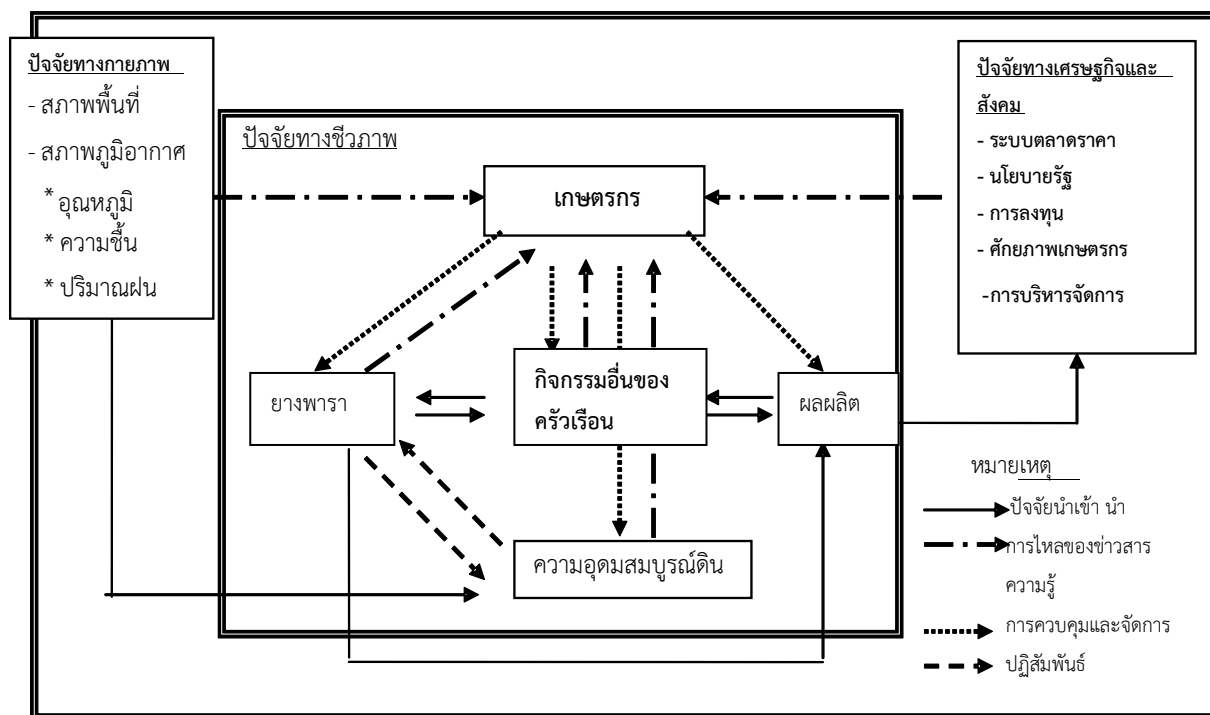
การที่ระบบการทำฟาร์มครัวเรือนเป็นหน่วยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีบทบาทสำคัญในการผลิต จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาระบบการทำฟาร์มครัวเรือน โดยที่ หลักในการศึกษาวิจัยระบบการทำฟาร์มเน้นที่ระบบการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรเป็นหลักและ วิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญในระบบการทำฟาร์ม โดยมีหลักในการวิเคราะห์ ดังนี้ (1) การมองระบบ การผลิตของครัวเรือนอย่างเป็นองค์รวม ไม่ว่าจะเป็นการผลิตพืช การผลิตสัตว์ และอื่น ๆ (2) มองหา เหตุผลและความสัมพันธ์ของทุกระบบการผลิตที่มีในฟาร์ม ซึ่งแต่ละระบบต่างมีความพึ่งพาอาศัยซึ่ง กันและกัน (3) ศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดในการทำฟาร์มของเกษตรกรอย่างรอบด้าน ทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก สำหรับปัจจัยภายใน ได้แก่ การใช้แรงงานในครัวเรือน เงินทุน การใช้ประโยชน์ ที่ดิน เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ระบบตลาด ราคาผลผลิตนโยบายของรัฐ เป็นต้น และ (4) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรเป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาหรือแบ่งปันประสบการณ์

ในการทำฟาร์ม เพื่อให้การศึกษามีความน่าเชื่อถือได้ตรงประเด็น และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ปัญญาพล บุญชู, 2533; FAO, 1992) เนื่องจากระบบการทำฟาร์มมีองค์ประกอบที่สามารถควบคุมได้ และควบคุมไม่ได้ จึงต้องมีการศึกษาอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการศึกษาระบบการทำฟาร์ม จึงหมายถึง การศึกษาสิ่งต่อไปนี้ (1) การศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของครัวเรือนเกษตรกร โดยเน้นศึกษาสมาชิก ในครัวเรือนเกษตรกรที่มีส่วนในการทำฟาร์ม (2) ศึกษาปัญหาและโอกาสต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการทำ ฟาร์ม (3) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในการทำฟาร์มของเกษตรกร (4) ศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ ในระบบการทำฟาร์ม และ (5) ประเมินผลการวิจัยเกี่ยวกับการทำฟาร์ม (ปัญญาพล บุญชู, 2533)

2.2.4 แนวคิดระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา

ในปี พ.ศ.2550 ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกยางพาราทั้งหมด 15.36 ล้านไร่ กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งพบมากที่สุดในภาคใต้ คือ จำนวน 11.11 ล้านไร่ รองลงมา คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 1.70 ล้านไร่ ภาคตะวันออกประมาณ 2.14 ล้านไร่ และ ภาคเหนือประมาณ 402,214 ไร่ ตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2551) ปัจจุบันประเทศไทย สามารถผลิตยางพาราได้มากเป็นอันดับหนึ่งของโลก โดยในปี พ.ศ.2551 มีผลผลิตยางรวมทั้งหมด 3.09 ล้านตัน แบ่งออกเป็นยางแผ่นรมควัน ยางแท่ง น้ำยางข้น ยางผสม และอื่น ๆ (สถาบันวิจัยยาง, 2552) ผลผลิตยางพาราที่ได้มาจากการทำสวนยางของเกษตรกรมากกว่า 1 ล้านฟาร์ม โดยกระจายอยู่ใน ภาคใต้ประมาณร้อยละ 90 ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือรวมกันประมาณร้อยละ 10 ทั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นสวนยางขนาดเล็ก ซึ่งมีขนาดพื้นที่ทำสวนยางน้อยกว่า 50 ไร่ คิดเป็นสัดส่วน ประมาณร้อยละ 93 ของจำนวนสวนยางพาราทั้งหมดในประเทศ (Somboonsuke *et al.*, 2008)

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการทำฟาร์มสวนยางพารา ได้แก่ แนวคิดระบบการทำ ฟาร์มสวนยางพารา ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเป็นรูปแบบหนึ่งของระบบการทำฟาร์ม ที่มองถึง การทำสวนยางพาราเป็นหลัก (Cherdchom *et al.*, 2002) และเป็นระบบการทำฟาร์มที่ให้ความสนใจ เกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยทาง กายภาพ และปัจจัยทางชีวภาพ โดย Somboonsuke *et al.* (2002) ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับ ปัจจัยดังกล่าว ดังนี้ (1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ระบบตลาด ราคา นโยบายรัฐ การลงทุน ศักยภาพเกษตรกรและการบริหารจัดการ (2) ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ สภาพพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ (อุณหภูมิ ความชื้น ปริมาณฝน) และ (3) ปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ เกษตรกร กิจกรรมอื่นของครัวเรือน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปัจจัยเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันและเป็นส่วนสำคัญในการผลิต และการจัด การสวนยางให้สามารถดำรงอยู่ได้ ดังแสดงรายละเอียดในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ระบบการทำสวนยางในภาคใต้

ที่มา: Somboonsuke *et al.*, 2002

2.2.5 แนวคิดระบบฟาร์มครัวเรือน

ระบบฟาร์มครัวเรือน (Farm Household) เน้นที่กิจกรรมการผลิตครัวเรือน เกษตรกรเป็นหลัก ซึ่งจะพิจารณากิจกรรมทั้งหมดของฟาร์มที่มีอยู่จะไม่มองเพียงกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง แต่จะมองกิจกรรมทั้งหมดของฟาร์มเป็นระบบ ทั้งในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งทุกปัจจัยจะเกี่ยวข้องเชื่อมโยงและมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่น ๆ ของระบบ ตลอดจนส่งผลกระทบต่อระบบฟาร์มครัวเรือน ในการทำฟาร์มระดับครัวเรือน เกษตรกรจะทำกิจกรรมการเกษตรร่วมกัน เช่น การปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ ขั้นตอนการผลิตไม่ซับซ้อน มีการใช้ผลผลิต ผลพลอยได้ และปัจจัยการผลิตแบบผสมผสานและเอื้อประโยชน์ต่อกัน เช่น มูลสัตว์ใช้ทำเป็นปุ๋ย เศษพืชใช้เป็นอาหารสัตว์ ตลอดจนการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นวัสดุเชื้อเพลิง เช่น ถ่าน ฟืน หรือสร้างสิ่งปลูกสร้างสำหรับใช้ประโยชน์ในครัวเรือนเกษตรกร โดยทั่วไปครัวเรือนเกษตรกรจะแสวงหาทางเลือกที่ดีกว่าในการผลิต เพื่อให้ระบบการทำฟาร์มของตนเองสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน แต่มักจะมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรทำให้เกษตรกรไม่สามารถปรับเปลี่ยนหรือมีทางเลือกในการทำฟาร์มได้ตามที่ต้องการได้ (Trebuil *et al.*, 1992)

ปัจจุบันระบบการทำฟาร์มของครัวเรือนเกษตรกรในแถบเอเชีย มีวัตถุประสงค์ในการทำฟาร์มเพื่อยังชีพและเป็นรายได้ของครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นระบบการทำฟาร์มขนาดเล็กและอาศัยแหล่งน้ำตามธรรมชาติและใช้แรงงานภายในครัวเรือนเป็นหลัก ซึ่งเน้นการผลิตข้าวและข้าวสาลี และมีการผลิตพืชชนิดอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ โดยจะมุ่งเน้นการผลิตพืชเชิงเดี่ยวตามกระแสความนิยม ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนสูง ใช้ปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและแมลงอย่างเข้มข้น ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีความเสี่ยงสูงจากความแปรปรวนของสภาพดินฟ้า อากาศ รวมถึงราคาผลผลิต เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อกิจกรรมอื่น ๆ ในระบบการทำฟาร์มเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงในแต่ละกิจกรรมจะมีปัจจัยหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยกายภาพและชีวภาพ ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ดังนั้นระบบฟาร์มครัวเรือนเกษตรกรจึงต้องเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาวอยู่เสมอ เนื่องจากจะต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้การทำฟาร์มบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของฟาร์ม เพราะในปัจจุบันสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับระบบฟาร์มครัวเรือนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามการพัฒนาของประเทศ (สมยศ พุ่งหว่า, 2541)

2.3 การจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา

2.3.1 เขตนิเวศเกษตร

ปัจจัยทางนิเวศเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการทำการเกษตร การจำแนกเขตนิเวศเกษตรหรือการวิเคราะห์ระบบนิเวศ เป็นการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อจำแนกสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันไว้เป็นหน่วยเดียวกัน เรียกว่า การแบ่งโซนหรือนิเวศเกษตร (Agroecological Zonation) (2) เพื่อแสดงให้เห็นโครงสร้างพื้นฐานที่มีผลต่อการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากร (3) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละเขตนิเวศเกษตรในด้านการปฏิบัติทางการเกษตรของเกษตรกร (สมยศ พุ่งหว่า, 2551) เนื่องจากในภาคใต้ของประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำขนาดเล็ก พื้นที่ต้นน้ำมักเป็นภูเขา พื้นที่กลางน้ำ คือ พื้นที่ตอนกลางเริ่มตั้งแต่ตีนเขาลงมาและพื้นที่ท้ายน้ำมักเป็นทะเล การแบ่งเขตนิเวศพื้นที่ราบลุ่มไม่มีหลักเกณฑ์ในการแบ่งที่ชัดเจน เนื่องจากลักษณะพื้นที่แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ ทางด้านกายภาพ มีความแตกต่างกันในด้านขนาดพื้นที่ ระดับความสูงต่ำจากระดับน้ำทะเล ความลาดชัน ลักษณะดิน เป็นต้น ทางด้านชีวภาพก็มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ รวมถึงความแตกต่างทางด้านชุมชนอีกด้วย อย่างไรก็ตาม มีการจำแนกที่สูง ที่ดอน และที่ราบ โดยใช้ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลและความลาดชันเป็นเกณฑ์ในการจำแนกเขตพื้นที่ (เกษม จันทรแก้ว, 2556) ได้จำแนกเขตพื้นที่เป็น 3 ส่วน คือ

- พื้นที่สูง มีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 500 เมตร และมีความลาดชันมากกว่า 35 เปอร์เซ็นต์
- พื้นที่ดอน มีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 400-500 เมตร มีความลาดเทน้อยกว่า 45 เปอร์เซ็นต์

- พื้นที่ราบลุ่ม มีระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล น้อยกว่า 400 เมตร และมีความลาดชันไม่เกิน 16 เปอร์เซ็นต์

การกำหนดระดับพื้นที่ลุ่มน้ำ หมายถึง การจำแนกแบ่งเขตพื้นที่ลุ่มน้ำตามคุณภาพของดินต่อสมรรถนะการพังทลาย และความเปราะบางทางสิ่งแวดล้อม ตามความสูง ความลาดชัน ลักษณะดินของพื้นที่ เป็นต้น โดยการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน (เกษม จันทรแก้ว, 2556)

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 หมายถึง พื้นที่สูงหรือตอนบนของลุ่มน้ำ ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขา ประกอบไปด้วย หุบเขา หน้าผา ยอดเขาแหลมและร่องน้ำมาก ส่วนใหญ่ปกคลุมด้วยป่า ส่วนใหญ่มีความลาดชันเฉลี่ยประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ ลักษณะทางธรณีวิทยาที่ง่ายต่อการพังทลาย

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 2 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำที่ควรสงวนไว้เป็นต้นน้ำลำธารระดับรองลงมา เป็นพื้นที่ภูเขาที่มีลักษณะมน มีความลาดชันเฉลี่ยระหว่าง 30-35 เปอร์เซ็นต์ ส่วนใหญ่เป็นป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณ ลักษณะทางธรณีวิทยา ประกอบไปด้วย หิน ซึ่งง่ายต่อการชะล้างพังทลาย ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงปานกลาง

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 3 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งกิจกรรมทำไม้ เหมืองแร่ และปลูกไม้ผลยืนต้น โดยส่วนใหญ่เป็นที่ดอน และลาดเนินเขามีความลาดชันเฉลี่ยระหว่าง 25-35 เปอร์เซ็นต์ ลักษณะทางธรณี ประกอบด้วย หินหรือตะกอนที่ทับถมทำให้ยากต่อการชะล้างพังทลาย

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 4 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำที่สภาพป่าถูกถางใช้ทำประโยชน์เพื่อปลูกพืชไร่ เป็นเนินเขามีความลาดชันโดยเฉลี่ยระหว่าง 6-25 เปอร์เซ็นต์ ความอุดมสมบูรณ์ของดินค่อนข้างสูง

พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 5 หมายถึง พื้นที่ภายในลุ่มน้ำเป็นที่ราบหรือลุ่ม หรือเนินลาดเอียงเล็กน้อย พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนา มีความลาดชันเฉลี่ยต่ำกว่า 5 เปอร์เซ็นต์ ลักษณะทางธรณีเป็นพวกดินตะกอน ดินลึกลงลึกมาก ความอุดมสมบูรณ์ของดินสูง

2.3.2 การจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา

ในอดีตการทำสวนยางพาราของเกษตรกรมีวัตถุประสงค์เพื่อการยังชีพตอบสนองความต้องการของครัวเรือนเป็นสำคัญ จึงพบเห็นลักษณะการทำสวนยางพาราแบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นหลัก เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงทำให้เกษตรกรต้องปรับตัว เพื่อให้อยู่รอดส่งผลให้เกิด การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำสวนยางที่เน้นการยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าเป็นหลัก และได้เพิ่มกิจกรรมอื่น ๆ ในการทำสวนยางพารามากขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้ ส่งผลให้ในปัจจุบันครัวเรือนเกษตรกรมีการทำฟาร์มสวนยางพาราหลากหลายรูปแบบมากขึ้นอย่าง เช่น ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราที่มีการปลูกพืชแซม ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราที่มีการเลี้ยงสัตว์ร่วม และระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราแบบวนเกษตร เป็นต้น เช่นเดียวกับการทำฟาร์มสวนยางพาราในประเทศอินโดนีเซีย ที่ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางส่วนใหญ่ไม่ได้ทำกิจกรรมทางการเกษตรเพียงกิจกรรมเดียว แต่จะมีการทำฟาร์มสวนยางพาราที่มีพืชชนิดอื่นร่วม ไม่ว่าจะปลูกพืชอายุสั้น ไม้ป่า ไม้ผล เป็นต้น (Wibawa *et al.*, 2005) ดังนั้นสามารถประมวลได้ว่า Somboonsuke *et al.*, (2002) ได้จำแนกรูปแบบการทำสวนยางพาราขนาดเล็กในภาคใต้ที่พบได้ในปัจจุบันโดยอาศัย

เกณฑ์การจำแนก (1) ประเภทกิจกรรมการผลิตของครัวเรือน (Farm House Activity) (2) ระบบนิเวศเกษตร (Agroecozone) และ (3) สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Social and Economic Situation) ออกเป็น 6 รูปแบบ ดังนี้ (1) ระบบการทำสวนยางเชิงเดี่ยว (ร้อยละ 21.1) (2) ระบบการทำสวนยางร่วมกับการปลูกพืชแซม (ร้อยละ 26.4) (3) ระบบการทำสวนยางร่วมกับการทำนา (ร้อยละ 33.7) (4) ระบบการทำสวนยางร่วมกับการปลูกไม้ผล (ร้อยละ 11.1) (5) ระบบการทำสวนยางร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (ร้อยละ 1.9) และ (6) ระบบการทำสวนยางร่วมกับกิจกรรมเกษตรผสมผสาน (ร้อยละ 5.8) นอกจากนี้จรัญ เพชรรัตน์ และรัตนา ตันสกุล (2532) สามารถจำแนกระบบการทำสวนยางพาราของเกษตรกรบ้านคลองแก้ว ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ออกเป็นระบบย่อย ๆ ได้ 4 ระบบ คือ 1) ยางพาราเชิงเดี่ยว 2) ยางพาราร่วมกับการทำนา 3) ยางพาราคู่กับการทำสวนผลไม้ และ 4) ยางพาราร่วมกับการทำนาและสวนไม้ผล

ไพศาล เหล่าสุวรรณ (2530) ได้กำหนดเกณฑ์การจำแนกระบบการทำสวนยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรไว้ ดังนี้ (1) เกณฑ์จำแนกตามประเภทการลงทุน ได้แก่ สวนยางพาราเพื่อการค้า และสวนยางพาราเพื่อการบริโภคหรือยังชีพของครัวเรือน (2) เกณฑ์จำแนกที่อาศัยศักยภาพ ความสามารถของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในการจัดการเวลา (3) เกณฑ์จำแนกที่อาศัยกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกับการทำสวนยางพารา เช่น การปลูกยางพาราร่วมกับไม้ผล การปลูกยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ส่วนพงษ์เทพ ขจรไชยกูล (2538) ได้จำแนกประเภทของระบบการทำสวนยางพาราในประเทศไทย ออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) ระบบการปลูกยางพาราที่มีการปลูกพืชแซม ได้แก่ ปลูกสับปะรดแซมในสวนยางพารา ข้าวโพดหวานแซมในสวนยางพารา มันสำปะหลังแซมในสวนยางพารา และข้าวแซมในสวนยางพารา เป็นต้น (2) ระบบการปลูกยางพาราที่มีการปลูกพืชคลุมเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดิน (3) ระบบการปลูกยางพาราร่วมกับไม้ดอก และ (4) ระบบปลูกยางพาราที่มีการปลูกพืชร่วมยาง ได้แก่ ยางพาราร่วมกับไม้ผล ยางพาราร่วมกับหวาย เป็นต้น

Somboonsuke *et al.* (2002) ได้จำแนกรูปแบบกระบวนการทำสวนยางพาราขนาดเล็กในภาคใต้ที่พบได้ในปัจจุบัน โดยอาศัยเกณฑ์การจำแนก (1) ประเภทกิจกรรมการผลิตของครัวเรือน (Farm House Activity) (2) ระบบนิเวศเกษตร (Agroecozone) และ (3) สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Social and Economic Situation) ออกเป็น 6 รูปแบบ คือ (1) ระบบการทำสวนยางเชิงเดี่ยว (2) ระบบการทำสวนยางร่วมกับการปลูกพืชแซม (3) ระบบการทำสวนยางรวมกับการทำนา (4) ระบบการทำสวนยางร่วมกับการปลูกไม้ผล (5) ระบบการทำสวนยางร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ และ (6) ระบบการทำสวนยางร่วมกับกิจกรรมเกษตรผสมผสาน และยังสามารถจำแนกระบบการทำสวนยางพาราตามเขตนิเวศยางพาราในภาคใต้ ดังนี้

1. เขตนิเวศที่ราบ ซึ่งเป็นการปลูกยางพาราในพื้นที่ราบน้ำท่วมถึง และที่ราบน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝน โดยทั่วไปการปลูกยางพาราในเขตนิเวศนี้ เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนจากระบบการเกษตรอื่น ๆ มาสู่ระบบการทำสวนยางพารา เช่น การปรับเปลี่ยนระบบการทำนาสู่ระบบการทำสวนยาง อันเนื่องมาจากการเสื่อมโทรมของดิน ปัจจัยการผลิตในการทำนาสูงขึ้น ระบบชลประทานเข้าไปไม่ถึงในขณะที่ราคาข้าวไม่แน่นอน เกษตรกรเกิดความไม่มั่นใจในอาชีพการทำนา เกษตรกรเหล่านี้จึงพยายามปรับเปลี่ยนระบบการผลิตที่เหมาะสมของตนเอง เป็นการทำสวนยางพารา

2. เขตนิเวศที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝนโดยทั่วไปในเขตนี้อระบบนิเวศยางพารา มีความหลากหลายทางชีวภาพมาก หรือเป็นระบบวนเกษตรที่มีกิจกรรมหลากหลายควบคู่ไปกับการทำสวนยางพาราในพื้นที่เดียวกัน เป็นเขตที่สูงกว่าเขตนิเวศที่ราบเล็กน้อย หรือบริเวณควนเขา พบว่าเป็นพื้นที่ป่าที่ถูกทดแทนด้วยยางพารา ในเขตนี้นี้ไม่มีการจัดการที่เกี่ยวกับแหล่งน้ำ นอกจากการไถพื้นที่เพื่อป้องกันการชะล้างของดินบางส่วนแต่ไม่ได้ทำกันจนโดยทั่วไปในพื้นที่ส่วนใหญ่ โดยทั่วไปเขตนิเวศที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงแบ่งได้ 3 แบบ

2.1 เขตนิเวศยางพาราอายุมาก โดยมากอายุของยางพารามากกว่า 30 ปีขึ้นไป ซึ่งปัจจุบันไม่ค่อยพบมากนัก มีลักษณะของป่ายาง การปลูกไม่ค่อยเป็นแถวเป็นแนว พันธุ์ยางพาราเป็นพันธุ์เก่าที่ไม่ได้รับการปรับปรุง ให้ผลผลิตต่ำ

2.2 เขตนิเวศยางพาราพันธุ์ใหม่ที่ยังไม่สามารถกรีดยางได้ เป็นเขตที่มีความหลากหลายในระบบนิเวศยางพารามากขึ้น เช่น มีการปลูกพืชแซม พืชคลุม และการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่หลากหลายควบคู่ไปกับการทำสวนยางด้วย เช่น การเลี้ยงสัตว์ การทำนา การปลูกพืชผักสวนครัวผสมผสาน เป็นต้น เป็นเขตปลูกยางพาราพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตสูงทดแทนยางพาราพันธุ์เก่า โดยได้รับการส่งเสริมทั้งเงินและปัจจัยการผลิตจากสำนักงานกองทุนส่งเสริมการทำสวนยาง กล่าวได้ว่าเป็นเขต “นิเวศยางพาราทันสมัย” คือ มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเพิ่มผลผลิตยางพารามากขึ้น ทั้งที่เป็นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม

2.3 เขตนิเวศยางพาราพันธุ์ใหม่ที่สามารถเปิดกรีดยางได้แล้ว โดยทั่วไปเรียก สวนยางพาราที่ผ่านการส่งเสริมสวนยางที่ให้ผลผลิตแล้ว อายุตั้งแต่ 6 ปี ขึ้นไป ระบบนิเวศยางพาราในเขตนี้อมีความหลากหลายไม่มากนัก การปฏิบัติหรือการจัดการแตกต่างกันไปตามรูปแบบการปลูกยางพาราและการผสมผสานของกิจกรรมต่าง ๆ

3. เขตนิเวศที่สูงหรือเขาสูง เป็นเขตที่มีความสูงพื้นที่เฉลี่ย 40 - 100 เมตร ความลาดชันประมาณ 16 - 30% เป็นพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย โดยการเข้าแทนที่ของยางพารา ปัญหาที่พบ คือ การชะล้างหน้าดินมีสูงซึ่งส่วนใหญ่มีการปลูกยางพาราลูก้าเข้าไปในเขตป่าสงวน เขตนิเวศนี้มักพบในแนวเขาทางตะวันตกและบริเวณที่สูงพบว่าเกษตรกรมีการปลูกยางพาราในพื้นที่ป่าสงวนมาก

จากการจำแนกรูปแบบของการปลูกพืชร่วมยางและสวนยางพาราของเกษตรกรในภาคใต้เมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยยุทธ นิสสภา และคณะ (2537) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 11 จังหวัด อาทิ เช่น สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง สตูล พังงา กระบี่ สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส สามารถจำแนกลักษณะการปลูกพืชร่วม ออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ คือ

1. รูปแบบป่ายางชุมชน ป่ายางชุมชนอยู่ในเขตต้นน้ำลำธารติดกับป่าสงวน และปลูกต้นยางล้อมรอบป่าอนุรักษ์ ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น หาของป่า สมุนไพร ติ่มงี้ เป็นต้น ลักษณะของป่ายางชุมชนจะมีพืชหลากหลายชนิด โดยมียางพาราเป็นพืชหลัก พืชที่ปลูกร่วมในแปลงยางพารา ได้แก่ สะตอ เหยียง พะยอม ขนุน จำปาตะ ไม้ไฟตง เป็นต้น ซึ่งเป็นพืชที่มีทรงพุ่มสูง ส่วนไม้ทรงพุ่มปานกลาง ได้แก่ เงาะ มะเดื่อ ข้าว เนียง เป็นต้น และไม่ระดับล่าง ได้แก่ สับปะรด ดาหลา ปุด ผักกูด เป็นต้น

2. รูปแบบป่ายางดั้งเดิม เป็นการทำสวนผสมผสานปลูกร่วมกับยางพันธุ์เก่า Tjir 1 โดยทางภาคใต้เรียกสวนชนิดนี้ว่า “สวนสมรม” ซึ่งเป็นสวนที่อยู่ใกล้บ้านมีการปลูกพืชผสมผสาน

หลายชนิดเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก พืชที่ปลูก ได้แก่ สะตอ หมาก มะพร้าว กระจ่าง หลุมพี ผัก ภูมิ ผักหวาน โดไม่รู้ล้ม ดอกตี่ง เปราะ ขิง ไพร เป็นต้น การทำสวนยางในลักษณะนี้ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตัวเองได้สูง

3. รูปแบบสวนยางเศรษฐกิจ สวนแบบนี้เกิดขึ้นเนื่องจากประสบกับปัญหา ราคายางพาราตกต่ำ และได้เล็งเห็นว่าพื้นที่ในการปลูกยางมีพื้นที่ระหว่างร่องยางกว้างพอที่จะปลูก พืชเศรษฐกิจชนิดอื่นร่วมในแปลงยางพารา เพื่อเสริมรายได้อีกทางหนึ่ง และสวนยางในรูปแบบนี้มัก เป็นพื้นที่ที่ปลูกยางพันธุ์ใหม่ทดแทนยางพันธุ์ดั้งเดิมมาแล้วอย่างน้อย 1 รุ่น พืชที่นิยมปลูกร่วมใน แปลงยางพาราจะเป็นไม้ผลที่ขึ้นได้ร่มเงายางพารา เนื่องจากเป็นพืชที่มีตลาดรองรับ อาทิเช่น มังคุด ลองกอง จำปาตะ กระจ่าง หวาย เป็นต้น

4. สวนยางเชิงเดี่ยว การทำสวนยางพารารูปแบบนี้สามารถพบเห็นได้ทั่วไปใน ภาคใต้ เป็นสวนยางที่มียางพาราเป็นพืชหลักอย่างเดียวทั้งในแง่ของชนิดพืชและรายได้ พันธุ์ยางที่ใช้ จะเป็นยางพันธุ์ RRIM600 BPM 24 สงขลา 36 เป็นต้น ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ได้รับคำแนะนำจากสถาบันที่ เกี่ยวกับยางพาราในภาคใต้

ปัจจุบันระบบการทำฟาร์มของครัวเรือนเกษตรกรในแถบเอเชียมีวัตถุประสงค์ ในการทำฟาร์มเพื่อยังชีพและเป็นรายได้เสริมของครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นระบบการทำฟาร์มขนาดเล็ก อาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ และใช้แรงงานภายในครัวเรือนเป็นหลัก (Devendra and Thomas, 2002) โดยจะมุ่งเน้นการผลิตพืชเชิงเดี่ยวตามกระแสนิยม ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนสูง ใช้ปัจจัยการผลิต อาทิ เช่น ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและแมลงอย่างเข้มข้น ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีความเสี่ยงสูงจากความแปรปรวน ของสภาพดินฟ้าอากาศ รวมถึงราคาผลผลิต เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อ กิจกรรมอื่นในฟาร์มเช่นกัน โดยปัจจัยที่มีผลต่อระบบการทำฟาร์ม (วิทยา อธิปอนันต์, 2542) ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคม ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยทางด้านสถาบัน ทั้งนี้ในการวิจัยด้านการเกษตรที่มีการวิเคราะห์ระบบการทำฟาร์มควรมีการพิจารณาในด้านของนิเวศ วิชามนุษย์ ซึ่งหมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการแลกเปลี่ยน พลังงานของวัตถุ และข่าวสารระหว่างระบบสังคมของมนุษย์กับระบบนิเวศวิทยา อีกด้านหนึ่ง คือ การวิเคราะห์ระบบนิเวศเกษตร ซึ่งหมายถึง การวิเคราะห์โดยจำแนกทรัพยากรที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากร ทางกายภาพ ชีวภาพ และเศรษฐกิจสังคม ออกเป็นส่วน ๆ และจัดให้เป็นระบบ (มนู ศีตีสาร และ คณะ, 2530)

พงษ์เทพ ขจรไชยกูล (2538) สามารถจำแนกประเภทระบบการทำฟาร์ม สวนยางขนาดเล็กได้ 4 ประเภท คือ (1) ระบบการปลูกยางที่มีการปลูกพืชแซม ได้แก่ สับปะรด ข้าวโพดหวาน มันสำปะหลัง และข้าว เป็นต้น (2) ระบบการปลูกยางที่มีการปลูกพืชคลุมเพื่อเพิ่ม ความอุดมสมบูรณ์ของดิน (3) ระบบการปลูกยางร่วมกับไม้ดอก และ (4) ระบบการปลูกยางที่มีการปลูก พืชร่วมยาง

ไพศาล เหล่าสุวรรณ (2530) ได้จำแนกประเภทระบบการทำฟาร์มสวนยาง ขนาดเล็กตามเกณฑ์ ดังนี้ (1) เกณฑ์ประเภทการลงทุน ได้แก่ สวนยางพาราเพื่อการค้าและสวน ยางพาราเพื่อการบริโภคหรือยังชีพในครัวเรือน (2) เกณฑ์ประเภทอาศัยศักยภาพของเกษตรกรในการจัด

การเวลา (3) เกณฑ์ประเภทอาชีพกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกับการทำสวนยาง เช่น การปลูกยางร่วมกับไม้ผล การปลูกยางร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

อยุทธ์ นิสสกา และคณะ (2537) ใช้เกณฑ์เขตนิเวศวิทยาพาราจำแนกประเภทระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กได้ 4 ประเภท คือ (1) รูปแบบป่าชายชุมชน (2) รูปแบบป่ายางดั้งเดิม (3) รูปแบบสวนยางพาราเศรษฐกิจ และ (4) สวนยางพาราเชิงเดี่ยว

Somboonsuke *et al.* (2002) ใช้เกณฑ์อาชีพกิจกรรมการเกษตรที่ทำในครัวเรือน (Farm Household Activity) ระบบนิเวศเกษตรกร (Agroecozone) และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Social and Economic Situation) ซึ่งสามารถจำแนกการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กไว้ 6 ระบบใหญ่ ๆ คือ (1) ระบบการทำสวนยางพาราขนาดเล็กเชิงเดี่ยว (2) ระบบการทำสวนยางพาราขนาดเล็กร่วมกับการปลูกพืชแซม (3) ระบบการทำสวนยางพาราขนาดเล็กร่วมกับการทำนา (4) ระบบการทำสวนยางพาราขนาดเล็กร่วมกับการปลูกไม้ผล (5) ระบบการทำสวนยางพาราขนาดเล็กร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ และ (6) ระบบการทำสวนยางพาราขนาดเล็กแบบผสมผสาน ซึ่งพบเห็นในภาคใต้โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็ก โดยเกษตรกรจะเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกกิจกรรมร่วมกับการปลูกยางพารา ทั้งนี้อาจมีปัจจัยต่าง ๆ มาเกี่ยวข้อง เช่น การตลาด ความต้องการใช้บริโภคในครัวเรือน สภาพทางกายภาพของพื้นที่ เป็นต้น

นอกเหนือจากในประเทศไทยแล้ว ยังพบว่า ส่วนใหญ่ในประเทศอินโดนีเซียของระบบการทำฟาร์มสวนยางเป็นระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กเหมือนกับระบบการทำฟาร์มในประเทศไทย และมีความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากเกษตรกรปลูกยางพาราร่วมกับพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่น ข้าว สับปะรด กล้วย พืช ผัก ไม้ผล โกโก้ ต้นสัก ซึ่งมีทั้งการปลูกพืชร่วมยางคือปลูกในพื้นที่ปลูกยางพารา และการปลูกคนละพื้นที่กับพื้นที่ปลูกยางพาราก็ได้ (สุรชัย เจษฎาเกษมวิมล, 2551)

นอกจากนี้ปัญญา สมบูรณ์สุข และประวัติ เวทย์ประสิทธิ์(2557) ได้เสนอแนวคิดระบบนิเวศวิทยาพาราขนาดเล็ก: มุมมองเชิงระบบ โดยนิเวศวิทยาพาราขนาดเล็กจัดได้ว่าเป็นระบบนิเวศที่มีขอบเขต จุดประสงค์ องค์กรประกอบ และโครงสร้างเช่นเดียวกับระบบนิเวศทั่วไป ซึ่งประกอบไปด้วย สิ่งมีชีวิตกับปัจจัยแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ในระบบนิเวศวิทยาพาราตามมุมมองเชิงระบบเน้นที่ตัวเกษตรกรเป็นสำคัญ คือ ระบบการตัดสินใจ การถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ การควบคุม และการจัดการที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดหมุนเวียนองค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบให้อยู่ในสภาวะสมดุล

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการที่จะเกิดความยั่งยืนทางสังคมและเศรษฐกิจของระบบการทำฟาร์มสวนยางได้นั้นขึ้นอยู่กับศักยภาพขีดความสามารถในการผลิตของฟาร์ม ซึ่งต้องอาศัยการจัดการที่เหมาะสม วิธีการแก้ปัญหาที่ดี มีระบบข่าวสารที่ดี การมีส่วนร่วมและศักยภาพของเกษตรกร ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด โดยการตัดสินใจของเกษตรกรนั้นขึ้นกับองค์ประกอบ ดังนี้ คือ ข้อเสนอแนะทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงนโยบายและแผนในปัจจุบัน องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยในการตัดสินใจของเกษตรกรชาวสวนยาง ตามแนวคิดระบบนิเวศการทำสวนยางขนาดเล็กที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน

2.3.3 ระบบการผลิตของระบบการทำฟาร์มสวนยาง (Agricultural Production System)

จากการผลิตของระบบการทำฟาร์ม (Agricultural Production System หรือ APS) ที่วิเคราะห์ระบบการผลิตในสภาพความเป็นจริงของเกษตรกรชาวสวนยางในแง่ต่าง ๆ ดังนี้ (1) ขนาดของฟาร์มและลักษณะพื้นที่ปลูก ได้แก่ ขนาดพื้นที่ และลักษณะพื้นที่ ลักษณะการปลูกพืช ชนิดดิน ปริมาณน้ำใช้ในการเกษตร ซึ่งจะสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของฟาร์ม (2) ศักยภาพและจุดอ่อนของการผลิตของเกษตรกรแต่ละราย เช่น ประสบการณ์ เงินทุน ความรู้ อายุ แรงงานในครัวเรือน เหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้เกษตรกรแต่ละรายมีความแตกต่างกัน ซึ่งสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการผลิต ทำให้ทราบถึงสภาพ และศักยภาพในการปรับตัวของเกษตรกร (3) การดำเนินการผลิตเกี่ยวกับการใช้พันธุ์พืช การใช้ปุ๋ย สารเคมี การจัดการ ตลอดจนแรงงานของฟาร์ม ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จของฟาร์ม (4) ความสำเร็จของฟาร์มซึ่งวัดโดยดูจากผลผลิต รายได้ รายจ่าย การออม และภาระหนี้สิน ซึ่งสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของฟาร์ม เช่น ฟาร์มที่ต้องการผลิตเพื่อยังชีพจะใช้ต้นทุนน้อย (5) ข้อเสนอแนะของเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็ก ดูได้จากสภาพจริงของการผลิต และ (6) วัตถุประสงค์ของการผลิตซึ่งเกษตรกรอาจจะมีวัตถุประสงค์ในการผลิตได้หลายอย่าง เช่น ผลิตทั้งเพื่อยังชีพและขาย หรือเพื่อบริโภคเพียงอย่างเดียว โดยเป้าหมายของฟาร์มจะเชื่อมโยงมาสู่การดำเนินการผลิต และนำไปสู่ความสำเร็จของฟาร์ม ดังนั้นการวิเคราะห์ระบบการผลิตของระบบการทำสวนยางขนาดเล็กสามารถทราบถึงศักยภาพและความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกรชาวสวนยางในปัจจุบัน (บัญชา สมบูรณ์สุข และประวดี เวย์ประสิทธิ์, 2557) ซึ่งรูปแบบการปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็ก ประกอบไปด้วย 3 ระบบย่อยที่เชื่อมโยงกัน คือ (1) ระบบการปรับตัวขององค์ประกอบในการผลิตของฟาร์ม ได้แก่ องค์ประกอบทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม โดยมีเป้าหมายที่ความยั่งยืนและความเข้มแข็งของเศรษฐกิจครัวเรือนเป็นสำคัญ (2) ระบบสนับสนุนและเสนอแนะนโยบายและแผนการดำเนินงานที่ช่วยหนุนเสริมระบบการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และช่วยในการตัดสินใจของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในการดำเนินการผลิตภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน และ (3) ระบบในการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตและเงื่อนไข หรือระบบทางเลือกของเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็ก (บัญชา สมบูรณ์สุข และคณะ, 2548)

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าในสภาพความเป็นจริง ชาวสวนยางภาคใต้มีการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงวิธีการ และระบบการผลิตตลอดเวลาขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างข้างต้นที่แตกต่างกันออกไป อย่างเช่น ประเทศไทยเคยเป็น 1 ใน 3 ประเทศที่เคยส่งออกยางพารามากที่สุดในโลก แต่ทว่าราคายางตกต่ำในปัจจุบัน ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ รวมทั้งพื้นที่การปลูกยางพาราเปลี่ยนไปมาก รัฐบาลส่งเสริมการปลูกไปเกือบทั่วทุกภาค รวมทั้งมีการขยายพื้นที่ปลูกในพื้นที่นา เกษตรกรชาวสวนยางต่างพยายามปรับตัวเพื่อการอยู่รอด การแก้ปัญหาของชาวสวนยางพาราในเวลานี้ ไม่อาจ แก้ได้ด้วย การให้เงินช่วยเหลือเฉพาะหน้า แต่เป็นเรื่องที่ต้องแก้ปัญหากันทั้งระบบโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การผลิตของชาวสวนยางที่เป็นอยู่ขณะนี้นำไปสู่ความยากจน เกษตรกรชาวสวนยางต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการยังชีพที่ยั่งยืน มีชีวิตพออยู่พอกิน มีคุณภาพชีวิตและสุขภาพที่ดี (สนิท สโมสร, 2558)

2.4 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงชีพและการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

2.4.1 ความหมายการดำรงชีพ

การดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods) หมายถึง การแสดงออกถึงศักยภาพในการต่อสู้หรือรับมือกับความตึงเครียดหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยดำรงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจหรือความมั่นคงของระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติและความสะดวกในสังคม ซึ่งเป็นการใช้โอกาสการดำรงชีวิตของคนกลุ่มหนึ่ง โดยไม่รุกรานคนอีกกลุ่มหนึ่ง ทั้งในปัจจุบันหรืออนาคตหรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงความสามารถของมนุษย์ที่จะมีชีวิตอยู่และปรับปรุงคุณภาพชีวิตที่ปราศจากการสร้าง ความเดือดร้อนให้ผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ระดับความยั่งยืนของวิธีการดำรงชีพมีการใช้เกณฑ์พิจารณา คือ ความยืดหยุ่นได้เมื่อเกิดผลกระทบไม่ขึ้นกับการสนับสนุนจากภายนอกรักษาลักษณะผลิตภาพของทรัพยากรไว้ได้นาน ไม่ทำลายวิธีการดำรงชีวิตผู้อื่นหรือสามารถประนีประนอมร่วมกันได้ก่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้สภาพแวดล้อม ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของครัวเรือนสังคมและสถาบัน

2.4.2 แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

แนวทางการศึกษาการดำรงชีพอย่างยั่งยืนนี้นำเสนอโดย Department for International Development ใน The 1997 UK Government Whitepaper on International Development Committee แนวคิดนี้สามารถช่วยให้เพิ่มความเข้าใจในธรรมชาติของความยากจนได้ดีขึ้นและมีเป้าหมายที่จะนำไปใช้เป็นเครื่องมือการทำงานพัฒนาเพื่อลดความยากจนของประชากรโลกให้ได้ครึ่งหนึ่งจาก 850 ล้านคนภายในปี 2015 ภายใต้การพัฒนาจากหน่วยงานนานาชาติหลายหน่วยงาน เช่น Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), International Fund for Agricultural Development (IFAD), United Nations Development Programme (UNDP) และ World Food Programme (WFP) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานหลักที่ใช้แนวทางนี้ในการทำงาน คือ Department for International Development (DFID)

แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Approach) มีวัตถุประสงค์ที่จะทำความเข้าใจระบบการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นการสนับสนุนโอกาสในการปรับปรุงเพื่อลดความยากจนการทำความเข้าใจการดำรงชีพอย่างยั่งยืนอาศัยแนวคิดหลัก 6 ประการ ดังนี้

1. คนเป็นสำคัญ (People-Centered) เริ่มจากการวิเคราะห์การดำรงชีวิตของกลุ่มเป้าหมายและวิธีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไปผลกระทบจากการเปลี่ยนนโยบายการจตุตถ์กรที่เกิดกับคนการถือครองและมิติของความยากจนและทำงานเพื่อนำไปสู่เป้าหมายเน้นความสำคัญของอิทธิพลด้านนโยบายและการจัดการสถาบันที่เกี่ยวข้องกับวาระของความยากจนทำงานสนับสนุนคน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการดำรงชีวิต ซึ่งเชื่อว่าความยากจนจะลดลงหากการสนับสนุนจากภายนอกทำงานสอดคล้องกับแนวทางของวิธีการดำรงชีวิตสภาพแวดล้อมทางสังคมและความสามารถในการปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. องค์กรรวม (Holistic) ทุกสิ่งทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันไม่แยกส่วนตามลักษณะภูมิศาสตร์และกลุ่มสังคมสำนึกในอิทธิพลหลากหลายที่มีต่อมนุษย์ค้นหาทำความเข้าใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลเหล่านี้และผลกระทบที่เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตสำนึกในหน้าที่ที่หลากหลาย ยอมรับวิถีที่หลากหลายของการดำรงชีวิตค้นหา เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่หลากหลายของการดำรงชีวิต

3. พลวัต (Dynamic) ค้นหาเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะสามารถสนับสนุนผลทางบวกบรรเทาผลทางลบที่จะเกิดขึ้นจากผลกระทบภายนอก

4. สร้างบนความเข้มแข็ง (Building on Strengths) มีหลักการสำคัญ คือ การเริ่มวิเคราะห์ความเข้มแข็งมากกว่าความต้องการเพื่อสร้างความได้เปรียบในการดำรงชีพ

5. เชื่อมโยงมหภาคและจุลภาค (Macro-micro Links) ในการศึกษาการดำรงชีพ อย่างยั่งยืนต้องการเป็นจุดเชื่อมช่องว่างระหว่างระดับนโยบายสถาบันถึงระดับชุมชนและรายบุคคล

6. ความยั่งยืน (Sustainability) เป็นการประเมินความยั่งยืนจาก 4 องค์ประกอบหลัก คือ (1) สภาพแวดล้อม (2) เศรษฐกิจ (3) สังคมและ (4) สถาบัน

2.4.3 กรอบการทำงาน ตามแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood Framework)

การศึกษาการดำรงชีพอย่างยั่งยืนเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 5 ประการ ที่จะนำไปสู่เป้าหมายในการดำรงชีพของกลุ่มเป้าหมาย คือ

1. องค์ประกอบด้านบริบทของความอ่อนแอและไม่แน่นอน (Vulnerability context) เป็นภาวะที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบโดยตรงต่อทรัพย์สินและผลลัพธ์จากวิถีการดำเนินชีวิต ได้แก่ ภาวะที่เกิดผลกระทบอย่างทันทีทันใดและมีความรุนแรง (Shocks) ส่งผลเสียหายต่อการดำรงชีพโดยเฉพาะในองค์ประกอบของทรัพย์สินเช่นภัยธรรมชาติการขาดเงินใช้จ่ายความขัดแย้งในสังคม ปัญหาสุขภาพมนุษย์พืชสัตว์

แนวโน้ม (Trends) ภาวะแนวโน้มของการเคลื่อนไหวของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพเช่นแนวโน้มประชากรทรัพยากรเศรษฐกิจรัฐบาลนโยบายและเทคโนโลยี

การเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล (Seasonality) ได้แก่ วัฏจักรต่าง ๆ เช่น วัฏจักรราคาผลผลิตสุขภาพโอกาสการจ้างงาน เป็นต้น

2. ทรัพย์สิน หรือ ทุนในการดำรงชีพ (Livelihoods Assets) คือองค์ประกอบที่มีความสำคัญหรืออีกนัยหนึ่ง คือ เป็นต้นทุนสำคัญที่กลุ่มเป้าหมายนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีพ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเกิดผลลัพธ์มีผลต่อโอกาสการเลือกวิถีการดำรงชีพได้รับอิทธิพลโดยตรงจากบริบทความอ่อนแอและการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและสถาบันได้แก่

ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง ทักษะความรู้ความสามารถด้านแรงงานคุณภาพแรงงานศักยภาพการเป็นผู้นำและมีความสุขภาพดี ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมบนพื้นฐานคุณค่าศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง พื้นที่ทำกิน การชลประทาน ทรัพยากรดินน้ำอากาศป่าไม้ความหลากหลายทางชีวภาพ

ทุนการเงิน (Financial Capital) หมายถึง เงินสะสมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้และเงินไหลเวียน ทั้งที่เป็นเงินเดือน หรือกองทุนในชุมชน ตลอดจนเครื่องมือทำกิน บ้าน เป็นต้น

ทุนกายภาพ (Physical Capital) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและวัสดุที่ใช้ในการผลิต ตลอดจนถนน ไฟฟ้า ประปา และสาธารณูปโภคต่าง ๆ

ทุนสังคม (Social Capital) หมายถึง กลุ่มเครือข่ายประชาสังคมที่สนับสนุนการเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีความสัมพันธ์หน้าที่ในสังคมและภาวะการเป็นผู้นำ

3. โครงสร้างและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transforming Structures and Processes) เป็นองค์ประกอบที่มีผลกระทบโดยตรงที่ทำให้เกิดความอ่อนแอในกระบวนการและส่งผลต่อการเลือกวิถีการดำรงชีพมีส่วนประกอบย่อย 2 ส่วน คือ

โครงสร้าง (Structures) มี 2 ระดับ คือ ระดับสาธารณะและระดับเอกชน เช่น รัฐบาลองค์กรประชาสังคม

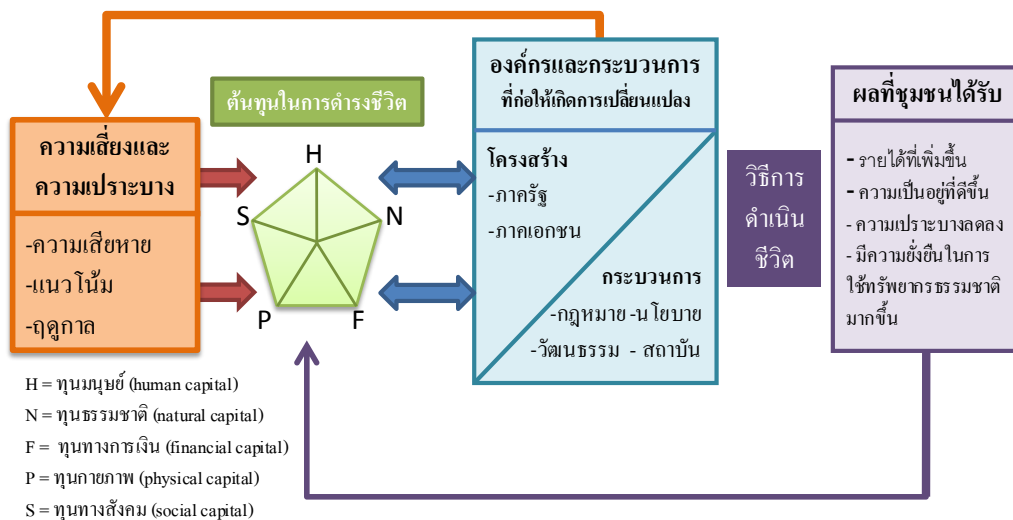
กระบวนการ (Processes) หมายถึง ส่วนขับเคลื่อนของโครงสร้าง เช่น นโยบายกฎหมายข้อกำหนดสถาบันและวัฒนธรรม

4. กลยุทธ์วิธีการดำรงชีพ (Livelihood Strategies)

ทางเลือกโอกาสที่กลุ่มเป้าหมายใช้เป็นกลยุทธ์ในการดำเนินชีวิตซึ่งมีลักษณะของความหลากหลาย (Diversity) ตามลักษณะพื้นที่ภูมิประเทศที่ถือครองและช่วงเวลาเป็นลักษณะที่เคลื่อนไหว (Dynamic) กระจายหลายสถานที่ (Straddling) และเชื่อมโยง (Linkage)

5. ผลลัพธ์ (Livelihood Outcome)

ผลได้ที่เกิดจากการเลือกวิถีหรือยุทธวิธีในการดำเนินชีวิตซึ่งแสดงออกถึงการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ได้แก่ การมีรายได้เพิ่มขึ้น (More Incomes) การเพิ่มการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Increased Well-being) การลดความอ่อนแอ (Reduced Vulnerability) การเพิ่มความมั่นคงด้านอาหาร (Improved Food Security) และการเกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (Sustainable Use of Natural Resource Based)

ภาพที่ 2.3 กรอบการดำเนินงานในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework) ที่มา: สำราญ สระอุณ, 2545

จากภาพที่ 2.3 สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบการดำรงชีพของกลุ่มเป้าหมายได้ว่าทรัพย์สิน (Livelihoods Assets) เป็นองค์ประกอบหลักอันดับแรกๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีพหรืออีกนัยหนึ่ง คือ เป็น “ต้นทุน” ที่กลุ่มเป้าหมายนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีพการเปลี่ยนแปลงฐานะของทรัพย์สินจะได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและกระบวนการ (Transforming Structures and Processes) ซึ่งแสดงออกมาในลักษณะของบริบทความอ่อนแอ (Vulnerability Context) ที่เกิดขึ้น เช่นการเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะแนวโน้มสินค้าต้นทุนการผลิตราคาสูงขึ้น ทำให้กลุ่มเป้าหมายต้องใช้จ่ายเงินลงทุนในการผลิตมากขึ้นส่งผลให้ฐานะทางการเงินของกลุ่มเป้าหมายลดต่ำลง และยังมีผลต่อเนื่องไปยังโอกาสการเลือกกลยุทธ์การดำรงชีพ (Livelihoods Strategies) หรือการเลือกวิธีการผลิตให้เหมาะสมกับผลกระทบที่เกิดขึ้นหากกลุ่มเป้าหมายมีกลยุทธ์หรือมีการปรับปรุงวิธีการดำรงชีพ หรือการทำอาชีพที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นระบบก็จะยังคงให้ผลลัพธ์ (Livelihood Outcome) ในระดับที่สอดคล้องกับความต้องการและผลลัพธ์ที่ได้นี้จะส่งผลโดยตรงต่อระดับของทรัพย์สินที่กลุ่มเป้าหมายจะได้นำมาใช้เป็นต้นทุนในการดำรงชีพต่อไป

2.4.4 การประยุกต์กรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนสำหรับการทำฟาร์มสวนยางพารา

จากทฤษฎีการดำรงชีพอย่างยั่งยืน สามารถนำกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์การดำรงชีพ สำหรับระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ซึ่ง Somboonsuke *et al.* (2003) ได้ศึกษา เรื่อง การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของระบบการทำฟาร์มสวนขนาดเล็ก กรณีศึกษาของระบบการทำฟาร์มสวนยาง-ไม้ผล ในชุมชนเขาพระ ภาคใต้ของประเทศไทย พบว่าสาเหตุของปัญหาหรือข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิตในระบบการทำสวนยางขนาดเล็กที่มีไม้ผลร่วม ได้แก่ (1) ราคาผลผลิตต่ำ รวมถึงคุณภาพของผลผลิตต่ำ (2) ขาดเงินทุนในการลงทุน (3)

โรคและศัตรูพืชระบาด (4) ขาดความรู้ในการจัดการ (5) สภาพอากาศไม่เหมาะสม (6) โครงสร้างพื้นฐานไม่สะดวก (7) ขาดแคลนแรงงานใน และ (8) การส่งเสริมขาดประสิทธิภาพ

เมื่อประเมินปัญหาหรือข้อจำกัดระบบการผลิตดังกล่าวข้างต้น พบว่า ปัญหาต้นทุนการผลิตสูงมีความจำเป็นและเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขก่อน ส่วนความยากง่ายของปัญหาที่จะแก้ไขได้แก่ ปัญหาระบบตลาดไม่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่หากสามารถแก้ปัญหาต้นทุนการผลิตสูงได้ ก็จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อระบบการผลิตในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กที่มีไม่ผลร่วมมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าหากมีการแก้ปัญหาในเรื่องต้นทุนปัจจัยการผลิตที่สูงให้ต่ำลงได้ โดยเฉพาะราคาปุ๋ย สารปราบศัตรูพืชและค่าจ้างแรงงานในการผลิต ทำให้เกษตรกรประหยัดค่าใช้จ่ายอันจะส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของระบบฟาร์มด้วย

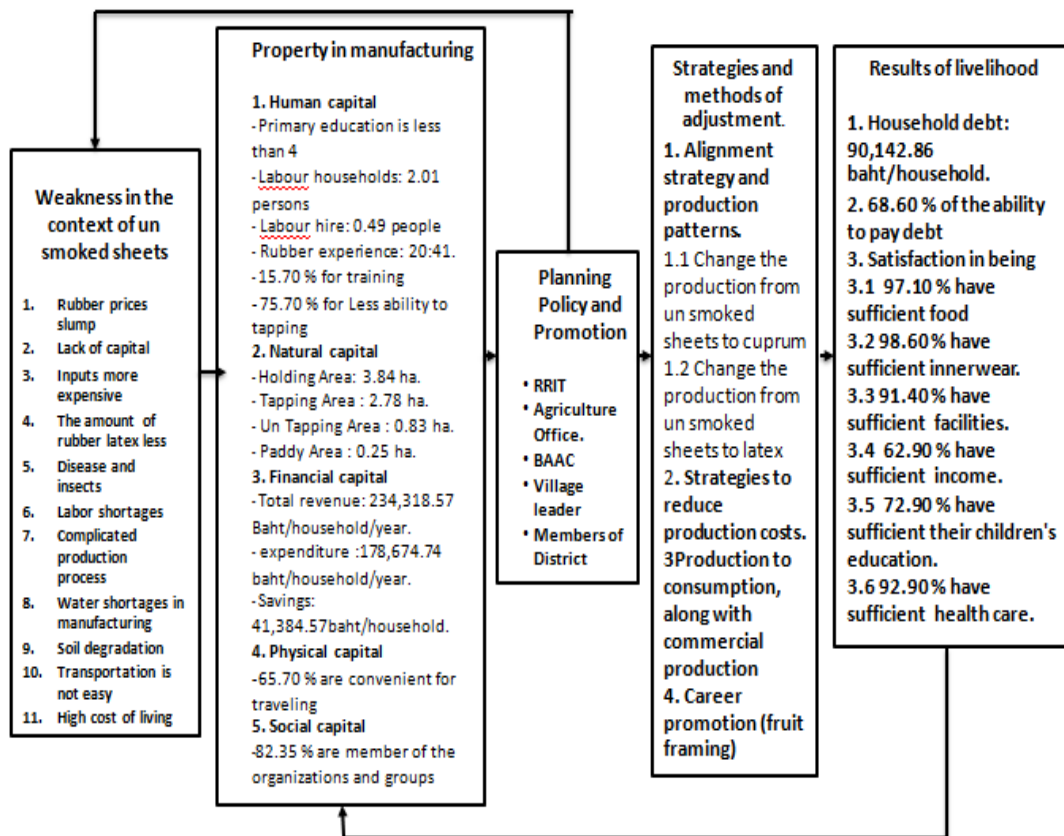
นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรโดยตรงต่อทรัพย์สิน การวางแผนและยุทธวิธีจัดการที่เหมาะสม ซึ่งมีอิทธิพลต่อความสำเร็จ และนำไปสู่ความยั่งยืนของฟาร์ม โดยองค์ประกอบที่สำคัญที่เป็นทุนให้เกษตรกรได้นำมาใช้ในการดำรงชีพ ประกอบด้วยทรัพย์สิน 5 ประเภทที่เกี่ยวข้องในที่นี้ คือ (1) ทุนธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรน้ำสำหรับกิจกรรมในฟาร์ม ประสิทธิภาพในการใช้ที่ดิน สภาพอากาศ (อุณหภูมิ, ปริมาณน้ำฝน และความชื้น) และลักษณะดิน (2) ทุนทางสังคม ประกอบด้วย การเข้าร่วมกลุ่มทางสังคม การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในระดับกลุ่ม (3) ทุนทางกายภาพ ประกอบด้วย ขนาดของฟาร์ม (ขนาดการถือครองที่ดิน) และสภาพพื้นที่ (4) ทุนทางการเงิน ประกอบด้วย เงินลงทุนของฟาร์ม เงินออม และหนี้สินของฟาร์มและ (5) ทุนมนุษย์ ประกอบด้วย สมรรถภาพของฟาร์ม และความสามารถในการจัดการและภารกิจในฟาร์ม เช่น อายุ ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ แรงงานภายในฟาร์ม และความรู้ในการจัดการ

สำหรับนโยบายและแผนกลยุทธ์ สามารถแบ่งนโยบายได้ 3 ระดับด้วยกัน คือ แผนและนโยบายระดับชาติ แผนและนโยบายระดับภูมิภาค และนโยบายระดับฟาร์ม โดยเป้าหมายของแผนและนโยบายมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มรายได้แก่ เกษตรกรชาวสวนยางพารา ตลอดจนเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการผลิตของเกษตรกรชาวสวนยางพาราเป็นสำคัญ

ในส่วนของ การปรับตัวของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กที่มีไม่ผลร่วม เกษตรกรต้องลดปัญหาหรือข้อจำกัดของฟาร์มโดยการทำการเกษตรแบบผสมผสานเพื่อลดความเสี่ยงในการจัดการฟาร์ม นอกจากนี้ปัจจัยอื่น ๆ ที่เกษตรกรชาวสวนยางพาราในระบบนี้มีผลต่อการปรับตัวของระบบฟาร์ม ได้แก่ ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพของเกษตรกร ศักยภาพของเกษตรกร (Empowerment) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในองค์กรที่ตนเองสังกัดอยู่ ระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพขนาดฟาร์มที่เหมาะสมกับแรงงาน และระดับการใช้เครื่องมือที่เหมาะสม ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนช่วยให้ลดความเสี่ยงในการจัดการฟาร์ม ซึ่งนำไปสู่ศักยภาพและความสามารถในการผลิตของฟาร์ม เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ การเพิ่มรายได้ของฟาร์มอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการปรับตัวของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กที่มีไม่ผลร่วม คือ ระบบสนับสนุน คือ ข้อเสนอแนะนโยบายต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนระบบการผลิตของฟาร์ม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญคือระบบการตัดสินใจของเกษตรกร (Decision Making Process) เนื่องจากเกษตรกรต้องนำข้อเสนอแนะไปพิจารณาและตัดสินใจเลือก ใช้ข้อเสนอแนะ

และแนวนโยบายที่คิดว่าเหมาะสมกับการผลิตตนเอง ภายใต้องค์ประกอบของระบบฟาร์มที่เป็นอยู่ เพื่อให้การดำเนินการผลิตของฟาร์มมีประสิทธิภาพ (Somboonsuke *et al.*, 2003) ดังภาพที่ 2.4

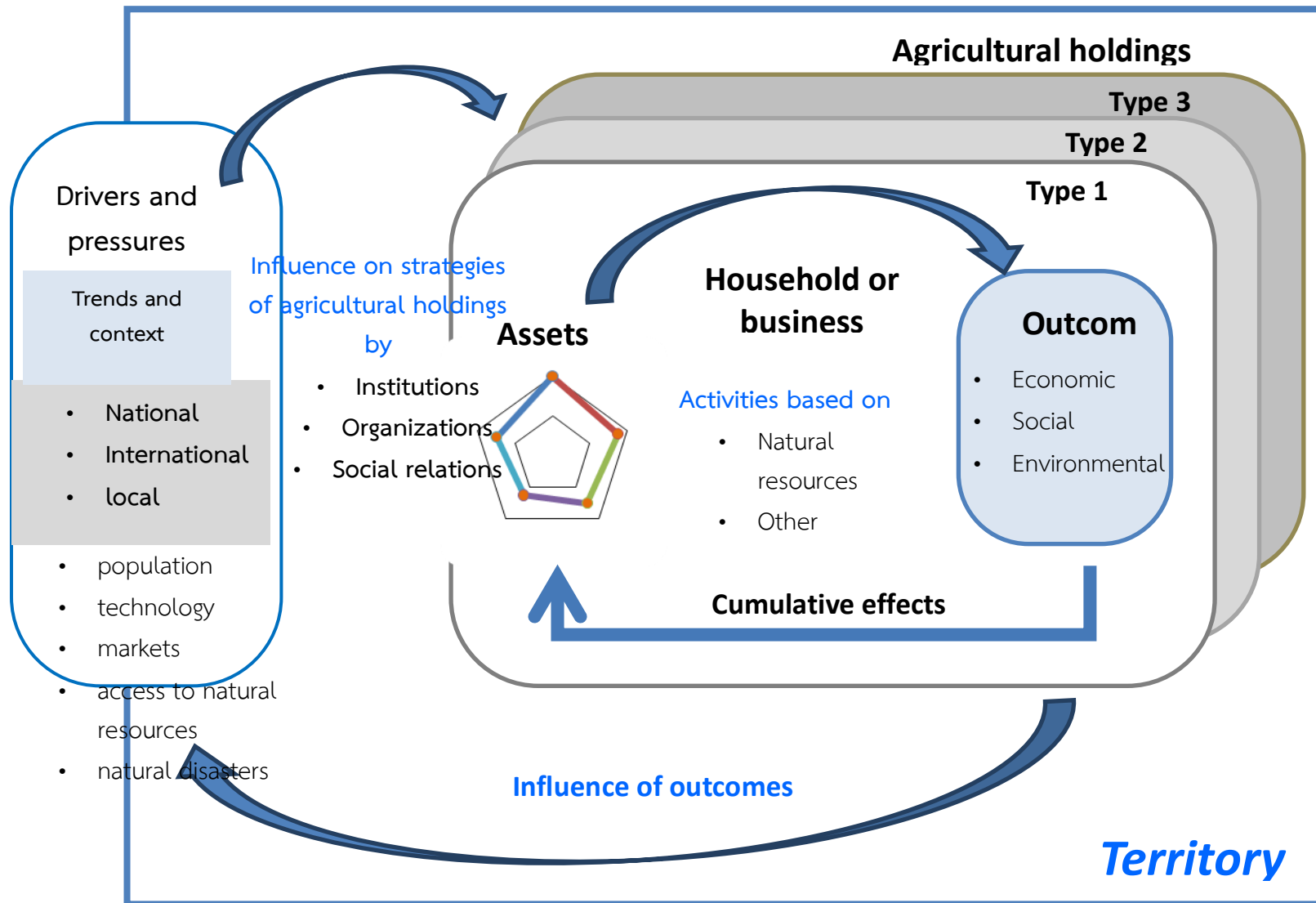

ภาพที่ 2.4 ตัวอย่างการดำรงชีพของเกษตรกรภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับการทำกิจกรรมการปลูกไม้ผลในจังหวัดสงขลา

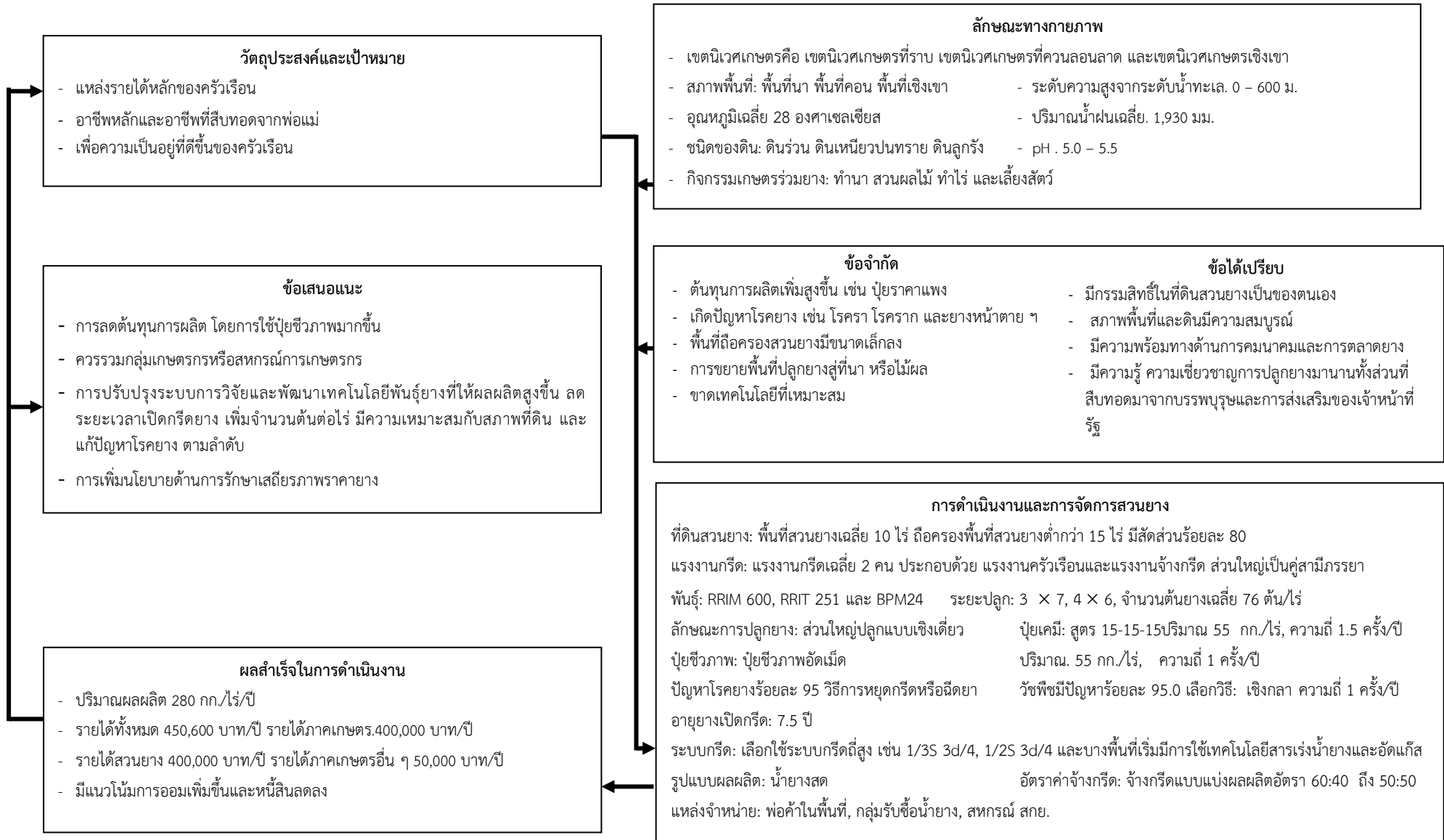
ที่มา: Somboonsuke *et al.* (2003)

อย่างไรก็ตามในการประยุกต์ใช้การดำรงชีพกับระบบการผลิตทางการเกษตรได้ทำการวิเคราะห์ทรัพย์สินทั้ง 5 ประเภท เพื่อดูศักยภาพในระบบการผลิตทางการเกษตรและใช้เป็นกลยุทธ์ในการดำเนินงานที่อาศัยทรัพย์สินที่มีศักยภาพ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญในการดำรงชีพในแง่ของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งศักยภาพของทรัพย์สินที่เป็นทุนในการผลิตนั้นได้รับผลกระทบจากนโยบายทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนสถาบัน และองค์กรต่าง ๆ ที่ขับเคลื่อนในพื้นที่ หรือชุมชน ซึ่งได้ส่งผลให้ทรัพย์สินที่เป็นทุนมีศักยภาพที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการเชื่อมโยงระหว่างการดำรงชีพ และการผลิต คือ ศักยภาพของทุนในการผลิตต่าง ๆ ทั้ง 5 ประเภทที่ได้กล่าวมาแล้ว

ดังนั้น ในการวิเคราะห์การจัดการผลิตเพื่อการดำรงชีพ จึงมุ่งเน้นเรื่องของศักยภาพทรัพย์สินทุนเป็นสำคัญ ดังแสดงในภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 การวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพย์สินทุนในการดำรงชีพกับผลลัพธ์ของการดำรงชีพในกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน
ที่มา: FAO (2003)

ภาพที่ 2.6 การวิเคราะห์ระบบการผลิตยางพาราของเจ้าของสวนยางขนาดเล็ก (ปัญญา สมบูรณ์สุขและคณะ, 2005ก)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วรเทพ วงศาสุทธิกุล (2558) ได้กล่าวว่า ราคาขางพาราในปัจจุบันตกต่ำ เพราะเนื่องมาจากเกษตรกร จึงหันมาปลูกขางพารามากเกินไป จากแรงจูงในช่วงที่ขางพารามีราคาภิโกลกรัมละ 200 บาท ทำให้เกิดปัญหาขางพาราล้นตลาดจนเกินจำนวน อุปสงค์ (Demand) กับ อุปทาน (Supply) จนทำให้ราคาของขางพารามีราคาปรับลดตัวลงถึงแม้ว่าในปัจจุบันรัฐบาล (รัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) มีนโยบายแก้ปัญหาการขาดดุลอย่างมาตรการ ชุดที่ 1 ที่ออกมาวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2557 มีการให้งบประมาณเกษตรกรไปซื้อ และรวบรวมขาง ให้กับสนับสนุน การซื้ออุปกรณ์ในการแปรรูป ขาง 15,000 ล้านบาท ซึ่งจะสามารถแก้ไขปัญหาระยะยาวได้ 5 ถึง 10 ปี ส่วนมาตรการอื่น ๆ ที่ออกมาเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม อย่างเป็นทางการให้เกษตรกรรวบรวมขางให้คณะกรรมการนโยบายน้ำยางธรรมชาติ (กนย.) แล้ว กนย. อนุมัติให้สถาบันสหกรณ์ไปรวบรวมขางแผ่น เพื่ออัดเป็นก้อนขายให้องค์การสวนยาง (อ.ส.ย.) นอกจากนี้ยังมีมอบงบประมาณ 10,000 ล้านบาท ให้ผู้ประกอบการน้ำยางชั้น ไปซื้อน้ำยางสด เพื่ออุดหนุน ซัพพลายส่วนเกินของตลาด อันนี้เป็นมาตรการที่ช่วยแก้ปัญหาในระยะสั้น อย่างนโยบายเรื่อง “กองทุนมูลภัณฑ์กันชน” หรือ บัฟเฟอร์ฟันด์ (Buffer Fund) ที่ภาครัฐเข้าไปซื้อขางพาราล่วงหน้า ทำให้ขางมีการหมุนเวียนได้

แต่ถึงอย่างไรก็ตามวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถใช้แก้ปัญหาได้อีกทางหนึ่ง คือ การที่เกษตรกรเพิ่มความหลากหลายให้กับสวนขางพารา โดยการแบ่งตามระบบการปลูกพืชสามารถจำแนกได้ เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การปลูกพืชชนิดเดียวหรือการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (Mono Cropping, Sole Cropping, Solid Planting หรือ Monoculture) หมายถึง การปลูกพืชชนิดเดียวในอัตราปลูกปกติ โดยไม่มีพืชอื่นแซมเป็นการปลูกพืชชนิดเดียวกันหลายครั้งต่อเนื่องกันในพื้นที่หนึ่งผลผลิตที่ได้จะมาจากพืชชนิดใดชนิดหนึ่งที่ปลูกในแต่ละรอบปลูก (ปฏิญญา สระแก้ว และคณะ, 2553) การปลูกพืชเดี่ยวนิยมปลูกมากในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากสะดวกในการจัดการบำรุงรักษาและเก็บเกี่ยวผลผลิตและใช้แรงงานน้อย (ปฏิญญา สระแก้วและคณะ, 2553)

2. การปลูกพืชหลายชนิด (Multiple Cropping) หมายถึง การปลูกพืชมากกว่า 1 ชนิด ขึ้นไปในพื้นที่เดียวกันในรอบปี (ปฏิญญา สระแก้ว และคณะ, 2553) ซึ่งการปลูกพืชหลายชนิดสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่

- 2.1 การปลูกพืชตามลำดับ (Sequential Cropping) เป็นการปลูกพืชตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปในพื้นที่เดียวกันในรอบปีการปลูกพืชชนิดที่ 2 จะเริ่มเมื่อพืชชนิดแรกเก็บเกี่ยวแล้ว ดังนั้น ในระยะเวลาหนึ่งจะมีพืชเพียงชนิดเดียวเท่านั้นการปลูกพืชตามลำดับจึงคล้ายกับการปลูกพืชเดี่ยว แต่พืชที่ปลูกมีหลายชนิด

- 2.2 การปลูกพืชคาบเกี่ยว (Relay Cropping) เป็นการปลูกพืชชนิดหนึ่งในระหว่างแถวของอีกพืชหนึ่งขณะที่พืชชนิดแรกยังไม่เก็บเกี่ยวโดยปลูกพืชชนิดที่ 2 หลังจากที่พืชชนิดแรกเติบโตถึงระยะสีบพันธุ์แล้ว

- 2.3 การปลูกพืชร่วมการปลูกพืชแซมหรือการปลูกพืชสลับ (Intercropping, Mixed-Cropping) เป็นการปลูกพืชสองชนิดหรือมากกว่าสองชนิดพร้อมกันแปลงเดียวกันสามารถทำได้ทั้ง

การปลูกร่วมแบบเป็นแถวกับพืชทั้ง 2 ชนิดหรือมากกว่า (Row Intercropping) หรือชนิดหนึ่งปลูกเป็นแถวและอีกชนิดหนึ่งปลูกแทรกโดยไม่จัดแถว (Mix Intercropping) หรือการปลูกเป็นแถบ (Strip Intercropping) (วินิจ เสรีประเสริฐ, 2544 อ้างโดย ปริญญา สระแก้ว และคณะ, 2553) การปลูกพืชร่วมสามารถใช้ได้กับพืชหลากหลายชนิดพันธุ์และต่างประเภทกันตามความเหมาะสมของพื้นที่และปัจจัยแวดล้อมซึ่งส่งผลให้มีการใช้ที่ดินและแรงงานได้เต็มประสิทธิภาพการปลูกพืชร่วมมีข้อดีในแง่ของการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด (ปริญญา สระแก้ว และคณะ, 2553)

นฤมล แก้วจำปา และคณะ (2557) ได้ทำการศึกษาการปลูกพืชร่วมกับยางพารา จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ (1) การปลูกยางพาราอย่างเดียว (ควบคุม) (2) การปลูกยางพาราร่วมกับถั่วมูคูน่า (3) การปลูกยางพาราร่วมกับกล้วยและ (4) การปลูกยางพาราร่วมกับมันสำปะหลังเก็บตัวอย่างดินก่อนปลูกและภายหลังปลูกพืชแซมยางพารา 4 และ 8 เดือน เพื่อวิเคราะห์หาคุณสมบัติทางกายภาพปริมาณธาตุอาหารพืชในดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินผลการศึกษาพบว่า การปลูกพืชแซมยางพาราทั้ง 3 ชนิด ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินอินทรีย์คาร์บอนในดิน และปริมาณโพแทสเซียมที่เป็นประโยชน์ในดินเมื่อเทียบกับการปลูกยางพาราอย่างเดียว แต่พบว่าปริมาณไนโตรเจนทั้งหมดในทุกระบบการปลูกพืชแซมยางพาราหลังจากปลูกพืชแซม 8 เดือน มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นและมีมากที่สุดในระบบการปลูกยางพารา ร่วมกับถั่วมูคูน่า (0.296%) ในขณะที่การปลูกยางพาราร่วมกับกล้วยส่งผลให้มีปริมาณแคลเซียมที่แลกเปลี่ยนได้ในดินมากที่สุด (549.11 ppm) แต่มีปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์น้อยที่สุด (0.90 ppm) พืชแซมยางพาราทั้ง 3 ชนิด สามารถเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินในพื้นที่ปลูกยางพาราได้ แต่ต้องเลือกชนิดของพืชแซมในการปลูกร่วมกับยางพารา เพื่อให้ได้ประโยชน์ทั้งในแง่ของความอุดมสมบูรณ์ของดินและการเจริญเติบโตและผลผลิตของยางพาราร่วมด้วย

การดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ที่มาเป็นตัวกำหนดถึงลักษณะการดำรงชีพความเป็นอยู่ของเกษตรกร ได้แก่ ต้นทุน ราคาผลผลิต ฤดูกาล นโยบายจากรัฐบาล และปัญหาโรคและแมลง โดยในพื้นที่ภาคใต้ส่วนใหญ่จะประสบปัญหาที่สำคัญ คือ เงินทุน ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืชระบาดเป็นปัญหาสำคัญที่พบในพื้นที่ปลูกยางพาราทางภาคใต้และปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ครัวเรือนที่พบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในองค์กรทางการเกษตรในท้องถิ่นความรู้และทักษะระดับการใช้ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสม (บัญชา สมบูรณ์สุข และคณะ, 2005) สอดคล้องกับรายงานของโสภณ บุญล้ำ และคณะ (2554) พบว่า เงื่อนไขที่มีผลต่อการดำรงชีพของชุมชนและเกษตรกรมีอยู่ 8 ประการ ได้แก่ นโยบายรัฐกระแสทุนนิยมฤดูกาล ภัยธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บการเปลี่ยนแปลงการอพยพ การถือครองที่ดินและความผันผวนของราคาผลผลิต นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพารา คือ การสงเคราะห์การทำสวนยางพาราโดยสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) พบว่า เกษตรกรที่ทำสวนยางพารา โดยการเข้าร่วมโครงการของ (สกย.) มีคุณภาพชีวิต สังคมและความเป็นอยู่ในระดับปานกลางจนถึงดีมาก (พูลศักดิ์ อินทรโยธา และภักดี บุญเจริญ, มปป.) การดำรงชีพของเกษตรกรจะต้องมีการปรับตัวอย่างมากเพื่อให้รอดพ้นจากความอ่อนแอจากสภาพแวดล้อมทั้งเศรษฐกิจและสังคม โดยรูปแบบการปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็ก ประกอบด้วย 3 ระบบย่อย ที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน คือ (1) ระบบการปรับตัวขององค์ประกอบในการผลิตของฟาร์ม ได้แก่ องค์ประกอบกายภาพชีวภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยมีเป้าหมายที่ความยั่งยืนและความเข้มแข็งของเศรษฐกิจครัวเรือนเป็นสำคัญ (2) ระบบสนับสนุนและ

เสนอแนะนโยบายและแผนการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการผลิตของฟาร์มเป็นระบบที่ช่วยหนุนเสริมระบบการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนมีส่วนช่วยในกระบวนการ ตัดสินใจของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในการดำเนินการผลิตที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามปัญหาทางด้านสุขภาพและอนามัยก็มีผลต่อการดำรงชีพเช่นกัน

ปรุงจิต หมายดี และคณะ (2547) ได้ทำการศึกษาสุขภาพอนามัยของชาวสวนยางพบว่า ส่วนใหญ่มีอาการปวดหลัง (ร้อยละ 71.4) รองลงมา คือ ปวดกล้ามเนื้อข้อกระดูกเหน้อย่างยากว่าปกติ และยังคงศึกษาต่อไปในด้านจิตวิทยาสังคมพบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 32.5 มีรายได้ไม่เพียงพอ มีหนี้สินร้อยละ 31.7 มีรายได้เพียงพอแต่ไม่เหลือเก็บและร้อยละ 28.6 มีรายได้เพียงพอเหลือเก็บร้อยละ 59.5 มีความพึงพอใจในการทำงาน

บัญชา สมบูรณ์สุขและคณะ (2005ก) ได้ทำการศึกษาการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่พบในปัจจุบันของภาคใต้ 6 รูปแบบ ได้แก่ (1) ระบบการทำฟาร์มสวนยางเชิงเดี่ยว (21.1%) (2) ระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับปลูกพืชแซม (26.4%) (3) ระบบการทำฟาร์มสวนยางที่มีการปลูกข้าว (33.7%) (4) ระบบการทำฟาร์มสวนยางที่มีไม้ผลร่วม (11.1%) (5) ระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (1.9%) และ (6) ระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับกิจกรรมการเกษตรผสมผสาน (5.8%) จากการวิเคราะห์ระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กพบว่าระบบการทำสวนยางร่วมกับปลูกพืชแซม (สับปะรด) และระบบการทำสวนยางร่วมกับการปลูกไม้ผลเป็นระบบที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าเมื่อเทียบกับระบบอื่น ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการระบบการฟาร์มสวนยางและระบบการดำรงชีพที่ยั่งยืน

พลเชษฐ์ ตราโช (2559) ได้ทำการศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราท่ามกลางวิกฤตราคายางพาราตกต่ำ ในจังหวัดสงขลา ปี 2558 พบว่า หลังจากที่ยางพาราตกต่ำมาอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรชาวสวนยางของจังหวัดสงขลาซึ่งมีพื้นที่ปลูก (ข้อมูลปี 2557) จำนวน 2,066,960 ไร่ พื้นที่กรีต 1,665,037 ไร่ ผลผลิตรวมทั้งจังหวัดมีปริมาณ 501,008 ตัน และมีผลผลิตต่อไร่ 290 กก./ไร่ เกษตรกรชาวสวนยางพาราได้มีการปรับตัวเพื่อการอยู่รอดในสถานการณ์วิกฤตราคายางพาราตกต่ำใน 4 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 การลดรายจ่ายในภาคการเกษตร เกษตรกรชาวสวนยาง ร้อยละ 73 ได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการลดรายจ่ายในภาคเกษตรของชาวสวนยาง โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเรื่องการใช้ปุ๋ย คือ เกษตรกรร้อยละ 14 จะงดการใส่ปุ๋ยในปีนี้ และร้อยละ 12 ใส่ปุ๋ยในปริมาณที่ลดลง โดยเกษตรกรร้อยละ 46 ปรับเปลี่ยนชนิดของปุ๋ยจากปุ๋ยเคมีเป็นปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยเคมีผสมอินทรีย์ หรือเปลี่ยนการซื้อปุ๋ยจากยี่ห้อที่มีราคาแพงไปซื้อยี่ห้อที่มีราคาถูกกว่า และเกษตรกรร้อยละ 27 ไม่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในด้านการลดรายจ่ายในภาคเกษตร

ด้านที่ 2 การเพิ่มรายได้ในภาคการเกษตร เกษตรกรชาวสวนยาง ร้อยละ 34 มีการปรับตัวในด้านการเพิ่มรายได้ในภาคการเกษตร เช่น การรับจ้างกรีดยางพาราทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยครัวเรือนละ 26,600 บาทต่อปี การปลูกพืชร่วมกับยางพาราเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นครัวเรือนละ 10,194 บาทต่อปี การเลี้ยงสัตว์เพื่อเพิ่มรายได้ทำให้เกษตรกรมีรายได้

เฉลี่ยเพิ่มขึ้นครัวเรือนละ 5,595 บาทต่อปี โดยเกษตรกรร้อยละ 66 ไม่ได้มีการปรับตัวหรือไม่เพิ่มกิจกรรมในด้านการเพิ่มรายได้ในภาคการเกษตร

ด้านที่ 3 การลดรายจ่ายนอกภาคเกษตร เกษตรกรชาวสวนยางร้อยละ 91 มีการปรับตัวโดยการลดรายจ่ายนอกภาคเกษตรที่สำคัญ คือ รายจ่ายที่ใช้ในการบริโภคในครัวเรือน เช่น ลดรายจ่ายในด้านการบริโภคสินค้าที่ไม่จำเป็นลงเฉลี่ยครัวเรือนละ 8,331 บาทต่อปี และลดรายจ่ายด้านจัดซื้อเครื่องอุปโภค ลงเฉลี่ยครัวเรือนละ 2,864 บาทต่อปี ในขณะที่เกษตรกรร้อยละ 9 ไม่สามารถลดรายจ่ายด้านบริโภคและอุปโภคลงได้

ด้านที่ 4 การเพิ่มรายได้นอกภาคเกษตร เกษตรกรร้อยละ 25 ประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้นอกภาคเกษตร ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป ขายของตลาดนัดและรับเหมาก่อสร้าง ทำให้มีรายได้จากอาชีพเสริมเฉลี่ยครัวเรือนละ 73,250 บาทต่อปี โดยเกษตรกรร้อยละ 75 ไม่มีการปรับตัวในด้านการเพิ่มรายได้นอกภาคเกษตร

แนวโน้มการปลูกยางพาราในอนาคต พบว่า เกษตรกรยังคงปลูกยางพาราเหมือนเดิม แต่จะมีการหาพันธุ์ยางพาราที่ให้ผลผลิตสูงปลูกทดแทนยางพาราพันธุ์เดิม เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเหมาะสมกับการปลูกยางพาราและความถนัดของเกษตรกร แต่ความคาดหวังให้บุตรหลานมาทำการเกษตรนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่คาดหวังให้บุตรหลานมาทำการเกษตร สืบเนื่องจากราคาของผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ไม่แน่นอน และต้องการให้บุตรหลานได้ทำงานในด้านอื่นมากกว่า

พิไลวรรณ ประพฤติ (2558) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ความยั่งยืนของการดำรงชีพบนเกาะขนาดเล็กของชาวเลอุรักลาไวย์ กรณีศึกษาเกาะหลีเป๊ะ ประเทศไทย พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีพของชาวเลในทิศทางบวกมี 6 ปัจจัย ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพหลัก รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ความเพียงพอของรายได้ การกลิตลอนสิทธิ์ที่ดินและการฟ้องร้องเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีพของชาวเลในทิศทางลบมี 6 ปัจจัย ได้แก่ ระบบการทำประมง ลูกจ้างในธุรกิจท่องเที่ยว รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ขยะมูลและการกลิตลอนสิทธิ์ที่ดิน โดยตัวชี้วัดการดำรงชีพของชาวเลอุรักลาไวย์มี 5 หมวดหมู่ ได้แก่ ทางมนุษย์ ทางธรรมชาติ ทางกาย ทางการเงินและทางสังคม ส่วนการประเมินความเชื่อมโยงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในกิจกรรมการดำรงชีพของชาวเลอุรักลาไวย์ โดยใช้หลักเครือข่ายความหลากหลายทางชีวภาพ พบว่ามีการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และการพึ่งพานิเวศบริการมากที่สุด และรองลงมาเป็นการพึ่งพาผลิตภัณฑ์จากสัตว์และการพึ่งพาผลิตภัณฑ์จากพืชตามลำดับ

บัญชา สมบูรณ์สุข และประวีติ เวทย์ประสิทธิ์ (2557) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติงานและสุขภาพของแรงงานครัวเรือนในครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา พบว่า การปฏิบัติงานของแรงงานครัวเรือนออกเป็นกิจกรรมการผลิต 4 กิจกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก การบริหารจัดการ การเกี่ยวผลผลิต (การกรีดยางพารา) และการขายผลผลิต ส่วนรูปแบบการพัฒนาสุขภาพของแรงงานครัวเรือนในครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่า การสร้างเอื้อเพื่อเอื้อแผ่และแบ่งปันไม่เห็นแก่ตัว การช่วยเหลือและให้บริการ การดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ความสุขในครอบครัว และการมีจิตใจสูงและมีจิตสาธารณะเป็นรูปแบบการสร้างสุขภาพของแรงงานครัวเรือน

บัญชา สมบูรณ์สุข และประวีติ เวทย์ประสิทธิ์ (2555) ได้ทำการศึกษาการสร้างแบบจำลองระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันในอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจสังคม และระบบการผลิตของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน และเพื่อสร้างแบบจำลองระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน ผลการศึกษา พบว่าเกษตรกรในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราและปาล์มน้ำมัน ส่วนใหญ่เป็นเพศชายซึ่งจะอยู่ในวัยแรงงาน ปัญหาของระบบการผลิต ได้แก่ ผลการผลิตต่ำกว่าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำแนะนำไว้ ราคาปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะปุ๋ยมีราคาสูง การปฏิบัติงานด้านการผลิตไม่เหมาะสม เช่น การใช้ระบบการกรีดยาง ผลิตปริมาณปุ๋ย และขาดการจดบันทึกข้อมูล การเข้าทำลายของศัตรูพืช ขาดแคลนแรงงาน และขาดความรู้/ประสบการณ์

บัญชา สมบูรณ์สุข และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาความหลากหลายของระบบเกษตรสวนยางพาราขนาดเล็ก พบว่า ระบบการทำฟาร์มสวนยางในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 21 ระบบสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ ระบบการทำสวนยางกับพืชอาหารแซม ระบบการทำสวนยางร่วมกับไม้ผล และระบบการทำสวนยางร่วมกับไม้ยืนต้น โดยมีเงื่อนไขตัดต้นใจปลูกพืชร่วม คือ จำนวนแรงงานที่ใช้ในครัวเรือน ความรู้และประสบการณ์ การส่งเสริมและนโยบาย โอกาสทางการตลาด ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น และ ลักษณะภูมิประเทศและความยั่งยืน ซึ่งมีกลยุทธ์การพัฒนาระบบวนเกษตรสวนยางพาราขนาดเล็กในภาคใต้ คือ ปรับปรุง แก้ไขปัญหาด้านราคา และการตลาดจากระบบวนเกษตรด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มผลิตภาพและลดความเสี่ยงในการทำฟาร์มรวมถึงความร่วมมือของตัวแทนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับภูมิภาค

สิทธิชัย ต้นศรีสกุล (2553) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนกรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มี 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการสังคม และปัจจัยด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

สุรัชย์ เจษฎาเกษมวิมล (2551) ได้ทำการศึกษาการเสริมพลังของเกษตรกรชาวสวนยางในระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีไม้ผลร่วมในพื้นที่ตำบลทุ่งเสา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรชาวสวนยางมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินกิจกรรมของฟาร์ม โดยมีเงื่อนไขต่าง ๆ ได้แก่ เทคโนโลยี วิทยาการความรู้ใหม่ ๆ การส่งเสริมจากภาครัฐ ลักษณะทางกายภาพและชีวภาพของพื้นที่ รวมทั้งลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของชุมชน ลักษณะทั่วไปของสวนยางพาราในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นสวนยางขนาดเล็กหากจะพัฒนาสวนยางพาราของประเทศไทยให้ก้าวหน้าจำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนาระบบสวนยางขนาดเล็กเสียก่อน ซึ่งการปรับตัวเพื่อทำระบบสวนยางดังกล่าวข้างต้น จะเป็นแบบใดขึ้นอยู่กับสภาพนิเวศวิทยาของพื้นที่เป็นหลักใหญ่

สำราญ สระอุโน (2545) ได้ทำการศึกษากระบวนการปรับปรุงการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก พื้นที่บ้านพรวน ตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เพื่อศึกษาทำความเข้าใจในระบบการผลิต กระบวนการในการปรับปรุงการผลิตและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปรับปรุงที่นำไปสู่การดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก โดยใช้แนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน เป็นกรอบความคิดหลัก ผลการวิจัยพบว่า ระบบการผลิตของเกษตรกรมีขนาดเล็กและหลากหลาย กระบวนการปรับปรุงการผลิตทางการเกษตรเกิดขึ้นโดยมีลำดับขั้นตอนคือ ระบบเดิมรับผลกระทบ เกษตรกรเลือกยุทธวิธีการปรับปรุง ดำเนินการปรับปรุงระบบการผลิต

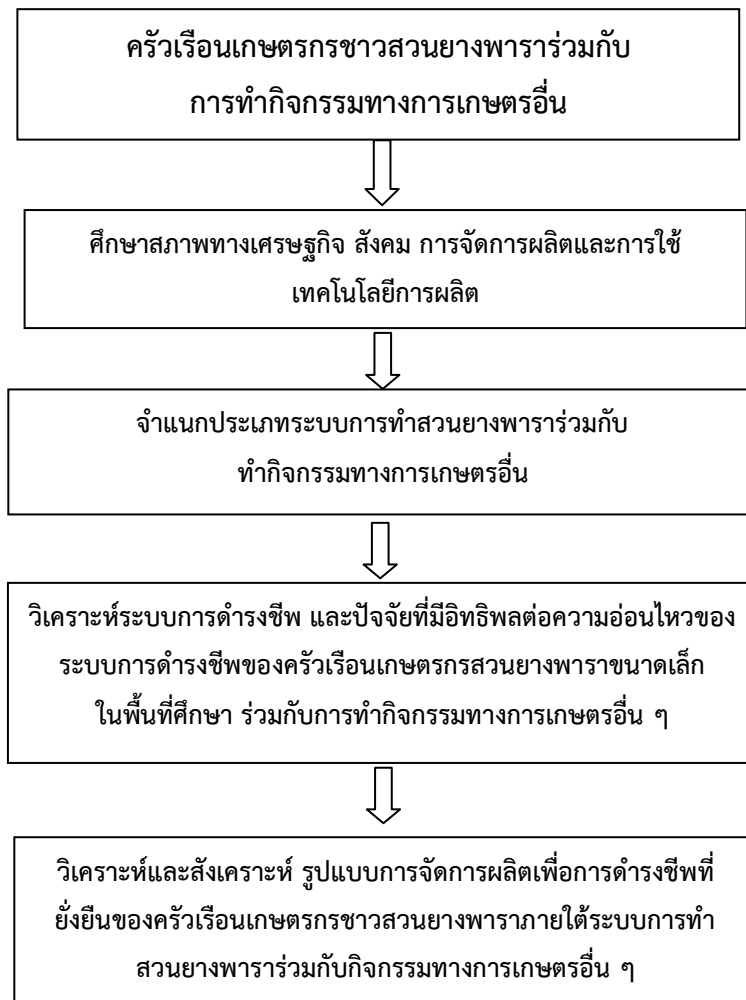
ประเมิณผล และดำเนินการผลิตตามระบบใหม่ โดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระบบการผลิต คือ ปัจจัยจากบริบทของความอ่อนแอและความไม่แน่นอน และปัจจัยเปลี่ยนผ่านโครงสร้างและกระบวนการ แนวโน้มของราคา ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้หนี้ การส่งเสริมจากภาครัฐ ยุทธวิธีการปรับปรุงการผลิต คือ การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชน และรัฐ การเข้าถึงตลาดสินค้าและการคมนาคม การรับรู้ข่าวสาร ศักยภาพของผู้นำ ประสบการณ์และความรู้ในการแก้ปัญหา ส่วนผลลัพธ์การปรับปรุงการผลิตที่นำไปสู่การดำรงชีพที่ยั่งยืน พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น จำนวนผลผลิตมากขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น ความอ่อนแอส่วนใหญ่ลดลง ลดปัญหาการขาดเงินใช้จ่าย แต่ผลจากการปรับปรุงการผลิตทำให้ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติลดลง นอกจากนี้พบว่าปัจจัยต้นที่มีผลต่อความสำเร็จของการปรับปรุงการผลิตทางการเกษตรที่นำไปสู่การดำรงชีพอย่างยั่งยืน คือ ความเหมาะสมของดิน การเปิดรับข่าวสาร ศักยภาพการเป็นผู้นำ

Somboonsuke *et al.* (2001) ได้ทำการศึกษาถึงการเสริมพลังของเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็ก เพื่อทำให้เกิดความยั่งยืนในการทำการเกษตรของประเทศไทย พบว่า ปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงทางการเสริมพลังของเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็กมีหลายปัจจัยที่เหนือการควบคุมในฟาร์ม ทั้งทางด้านความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ระบบการตลาด ซึ่งพบว่าปัจจัยในการนำไปสู่การเสริมพลังประกอบไปด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพของการเกษตร รายจ่าย รายได้ การพัฒนาทักษะ การมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของชุมชน หรือองค์กรทางสังคม

นอกจากนี้ Somboonsuk, Ganseah and Demaine (2002) ได้อธิบายถึงการแสดงต้นแบบการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กภายใต้ระบบเกษตร พบว่า แนวโน้มของเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็ก จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำสวนยางไปเป็นรูปแบบระบบการทำสวนยางร่วมกับไม้ผล และรูปแบบการทำสวนยางผสมผสาน ขึ้นอยู่กับภายใต้เงื่อนไขที่เอื้ออำนวย แต่หากเงื่อนไขไม่เอื้ออำนวย พบว่าชาวสวนยางก็ยังคงปลูกยางเชิงเดี่ยวอยู่ เนื่องจากมีความเสี่ยงน้อย และยังมีความเชื่อมั่นในอาชีพการทำสวนยางอยู่ แสดงให้เห็นว่าอาชีพนี้ยังมีความมั่นคงถาวรแม้ว่าสถานการณ์ตลาดและราคาจะผันผวนก็ตาม เกษตรกรก็ยังคงประกอบอาชีพการทำสวนยางอยู่

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

เนื่องจากระบบการทำฟาร์มของครัวเรือนเกษตรกรสามารถจำแนกได้หลายประเภท และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและปัจจัยภายนอก ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรกรพยายามปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตให้เหมาะสมกับปัจจัยที่มีอยู่ และให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ การศึกษาระบบการผลิตของระบบการทำฟาร์มจึงเป็นการทำความเข้าใจความแตกต่างของเกษตรกรประเภทต่าง ๆ โดยการจำแนกประเภทและอธิบายลักษณะของเกษตรกรประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ แล้วนำไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงระบบการผลิตในระบบการทำฟาร์มประเภทต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดและกระบวนการในการศึกษาครั้งนี้ดังภาพที่ 2.8

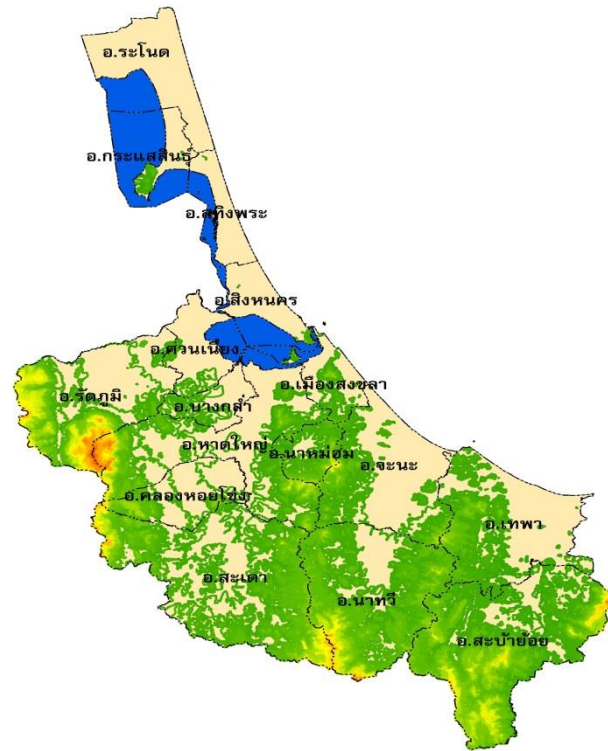
ภาพที่ 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ระบบการผลิตและการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดใหญ่ในจังหวัดสงขลา การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การคัดเลือกพื้นที่ทำการวิจัย

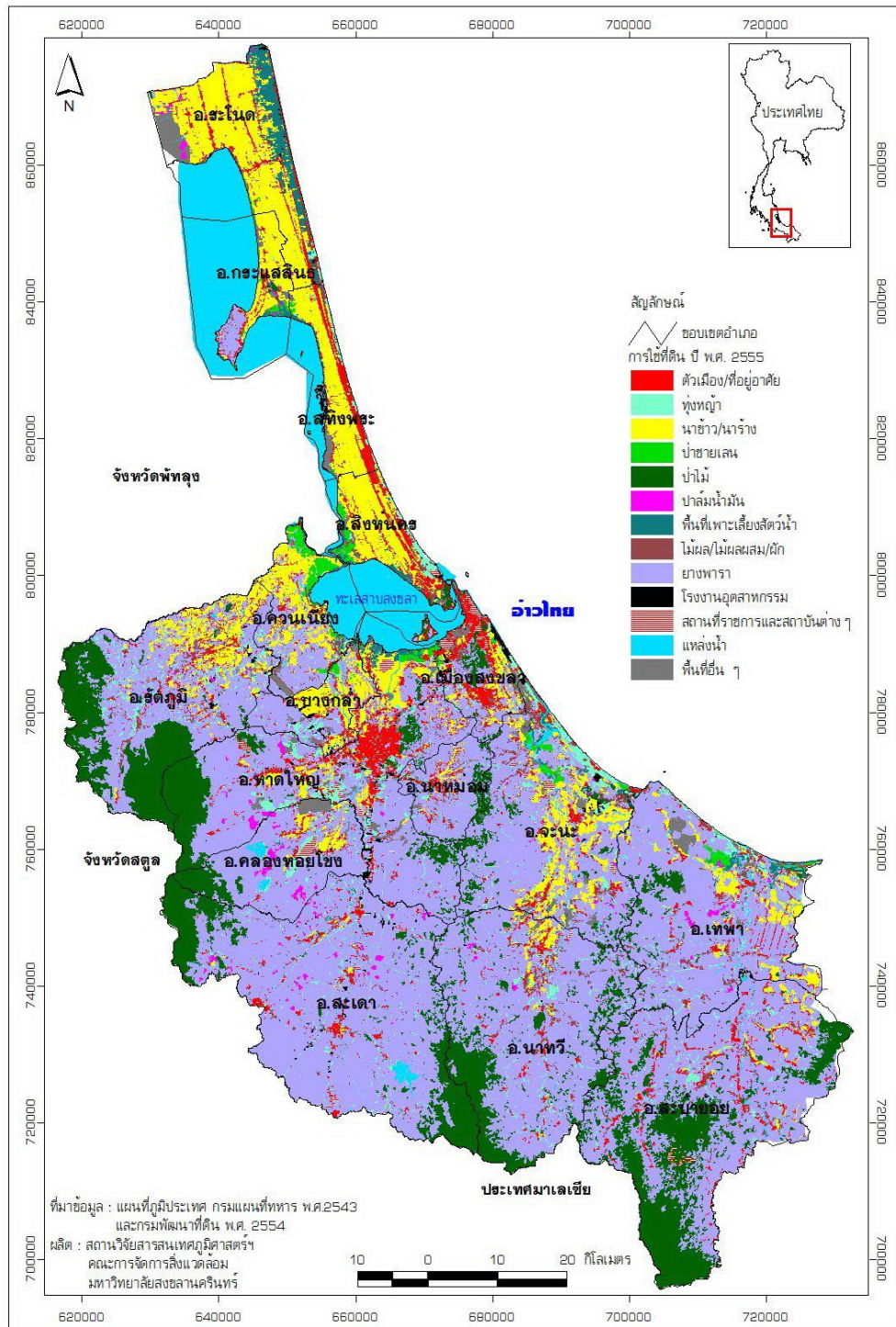
เลือกสถานที่วิจัยแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยคัดเลือกจังหวัดสงขลา เพราะเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางหลายๆ ด้านของภาคใต้ เป็นที่ตั้ง ของตลาดกลางยางพารา และโรงงานอุตสาหกรรมมากมาย และเป็นศูนย์กลางของการค้าของภาคใต้ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ปลูกยางมากที่สุดเป็นอันดับสองของประเทศรองจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการลงพื้นที่สำรวจเบื้องต้นและได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่และผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่นี้มีการประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเป็นส่วนใหญ่ มีประสบการณ์ในการทำสวนยางมากกว่า 20 ปี และพบว่ามีครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา มีแนวโน้มทำกิจกรรมอื่นร่วมกับการทำสวนยางพารา เพื่อเสริมรายได้ในครัวเรือนภายใต้ภาวะราคายางพารามีความผันผวน และจากสภาพภูมิประเทศสามารถจำแนกเขตนิเวศที่แตกต่างกันได้เป็น 3 เขตนิเวศ ได้แก่ ที่สูง ที่ลูกคลื่นลอนลาด และที่ราบ โดยมีการปลูกยางพาราครอบคลุมทั้ง 3 เขตนิเวศ ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 เขตนิเวศวิทยาพาราบริเวณจังหวัดสงขลา

ที่มา: สถาบันวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,
2559

ภาพที่ 3.2 การใช้ประโยชน์จากที่ดินจังหวัดสงขลา

ที่มา: สถาบันวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2559

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้เกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มตัวอย่างหลายขั้นตอน (Multi- Stage Random Sampling) ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการสุ่มในระดับอำเภอ โดยเจาะจงคัดเลือกเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา ในปี พ.ศ. 2559 ในระดับอำเภอซึ่งจากการศึกษาในเขตนิเวศยางพารา ซึ่งประกอบไปด้วยเขตนิเวศยางพาราที่สูง เขตนิเวศยางพาราที่ถูกคลื่นลอนลาด หรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝน และเขตนิเวศยางพาราที่ราบหรือที่ราบลุ่ม ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำแนกเขตนิเวศยางพาราตามลักษณะภูมิประเทศในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ลักษณะเขตนิเวศยางพารา	พื้นที่
เขตนิเวศยางพาราที่สูง	อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอนาทวี อำเภอเทพา อำเภอจะนะ
เขตนิเวศยางพาราที่ถูกคลื่นลอนลาด หรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝน	อำเภอสะเดา อำเภอคลองหอยโข่ง อำเภอหาดใหญ่ อำเภอนาหม่อม อำเภอบางกล่ำ อำเภอรัตภูมิ
เขตนิเวศยางพาราที่ราบหรือที่ราบลุ่ม	อำเภอเมือง อำเภอสิงหนคร อำเภอสทิงพระ อำเภอกระแสสินธุ์ อำเภอรโนด อำเภอควนเนียง

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2559

ในการคัดเลือกตัวอย่างเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา ทำการคัดเลือกตามพื้นที่เขตนิเวศยางพารา ทำการสุ่มด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยในเขตนิเวศยางพาราที่สูงทำการคัดเลือกอำเภอนาทวี เขตนิเวศยางพาราที่ถูกคลื่นลอนลาด หรือ

ที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝนทำการคัดเลือกอำเภอรัตภูมิและเขตนิเวศยางพาราที่ราบหรือที่ราบลุ่มทำการคัดเลือกอำเภอคอนเนียง

ขั้นที่ 2 วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยในการสุ่มในระดับตำบล ทำการสุ่มตัวอย่างในพื้นที่ตำบลที่มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามากที่สุดในแต่ละเขตนิเวศยางพารา ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 จำนวนพื้นที่และครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่สงขลาที่คัดเลือกใช้เป็นตัวอย่างในการวิจัย

ลักษณะเขตนิเวศยางพารา	พื้นที่	จำนวนครัวเรือน
เขตนิเวศยางพาราที่สูง	ต.คลองทราย อ.นาทวี	849
เขตนิเวศยางพาราที่ลูกคลื่นลอนลาด หรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝน	ต.ท่าชะมวง อ.รัตภูมิ	2,108
เขตนิเวศยางพาราที่ราบหรือที่ราบลุ่ม	ต.รัตภูมิ อ.คอนเนียง	1,615
รวม		4,572

จากตารางดังกล่าวข้างต้น พบว่าเขตนิเวศยางพาราที่สูง เขตนิเวศยางพาราที่ลูกคลื่นลอนลาด หรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝน และ เขตนิเวศยางพาราที่ราบหรือที่ราบลุ่ม ได้แก่ ตำบลคลองทราย อำเภอนาทวี ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตภูมิ และตำบลรัตภูมิ อำเภอคอนเนียง จำนวน 849, 2,108 และ 1,615 ครัวเรือน ตามลำดับ รวมทั้งสิ้นจำนวน 4,572 ครัวเรือน

ขั้นที่ 3 วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากแบบไม่ใส่คืน โดยในการสุ่มในระดับครัวเรือนนี้เป็นครัวเรือนเกษตรกรที่ทำสวนยางตามบัญชีรายชื่อเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนในระบบสารสนเทศของกรมส่งเสริมการเกษตร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่สงขลา ในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก ที่มีขนาดพื้นที่ 2-50 ไร่ ตามเกณฑ์การจำแนกขนาดของสวนยางพาราในประเทศไทยของสถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร โดยในขั้นนี้เป็นการศึกษาจากครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราที่เปิดกรีตและให้ผลผลิตแล้ว ซึ่งในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างนั้นดำเนินการ ดังนี้

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

กำหนดขนาดตัวอย่างโดยวิธีการประมาณการจากประชากร (เพชรร้อย สิมช่างชัย, 2539) โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

จำนวนประชากร	ขนาดตัวอย่าง
100-999	ร้อยละ 25 ของประชากร
1,000-9,999	ร้อยละ 10 ของประชากร
มากกว่า 10,000 ขึ้นไป	ร้อยละ 1 ของประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้มีประชากรทั้งหมดจำนวน 4,572 ครัวเรือน ฉะนั้นจำนวนประชากรอยู่ในช่วง 1,000-9,999 จึงใช้ขนาดตัวอย่าง ร้อยละ 10 ของประชากรได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 457 ครัวเรือน ซึ่งเป็นตัวแทนในแต่ละเขตนิเวศวิทยาพาราทั้ง 3 ลักษณะพื้นที่ ดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 จำนวนพื้นที่และขนาดตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่สงขลาที่คัดเลือกใช้เป็นตัวอย่างเป็นการวิจัย

ลักษณะเขตนิเวศวิทยาพารา	พื้นที่	จำนวนครัวเรือน	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
เขตนิเวศวิทยาพาราที่สูง	ต.คลองทราย อ.นาทวี	849	85
เขตนิเวศวิทยาพาราที่ลูกคลื่นลอนลาด หรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึงในฤดูฝน	ต.ท่าชะมวง อ.รัตภูมิ	2,108	210
เขตนิเวศวิทยาพาราที่ราบหรือที่ราบลุ่ม	ต.รัตภูมิ อ.ควนเนียง	1,615	161
รวม		4,572	457

ในการคำนวณขนาดตัวอย่างครั้งนี้ได้ขนาด 457 ครัวเรือนเนื่องจากการลงพื้นที่มีข้อจำกัดในเรื่องของการให้ข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบกำหนดโควตา (กัลยา วานิชย์บัญชา และจิตา วานิชย์บัญชา, 2558) ด้วยอัตราส่วน 2 : 1 คน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 228 คน โดยกลุ่มตัวอย่างทั้ง 228 คนนี้ ใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างในการเก็บข้อมูลสำรวจครัวเรือน (Household Survey) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทางด้านลักษณะเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยาง ข้อมูลการผลิต การจัดการและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพารา ข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในปัจจุบัน เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพารา จากนั้นทำการเก็บข้อมูลในส่วนที่ 2 โดยทำการศึกษาแบบจำลองระบบการทำฟาร์มซึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละระบบเกษตรและการดำรงชีพ การวิเคราะห์แบบจำลองสำหรับในส่วนที่สองเป็นตัวแทนเกษตรกรจากการแบ่งประเภทระบบเกษตรการทำสวนยางร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นที่มีอยู่ในพื้นที่มากที่สุดจำนวน 4 ระบบหลัก ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาในส่วนแรกใช้การสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง จากกลุ่มตัวอย่าง 228 ครัวเรือน จำนวน 60 ครัวเรือน ซึ่งจำแนกตามเขตนิเวศวิทยาพารา โดยเลือกระบบละ 5 ครัวเรือน รวมทั้ง 4 ระบบ จะได้เขตนิเวศละ 20 ครัวเรือน

3.3 เครื่องมือในการวิจัย

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเพื่อสัมภาษณ์เกษตรกร จากการศึกษาข้อมูลทั้งเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ตามวัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งมีลักษณะของเครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ศึกษากระบวนการเกษตร การจัดการผลิต และการใช้เทคโนโลยีภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษา ทำการศึกษาโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) โดยศึกษาจาก

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเชิงพื้นที่ GIS จากพัฒนาที่ดินจังหวัดสงขลา ข้อมูลเอกสารการพัฒนากิจกรรมเกษตรในพื้นที่ของสำนักงานเกษตรอำเภอ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 การศึกษาในเชิงข้อมูลปริมาณด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 228 คน โดยที่ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างในส่วนแรกของการศึกษา และในส่วนที่สองจะสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวแทนเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาที่ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งผลการศึกษาคาดว่าจะได้รับข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน ข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่ และประเภทระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นในพื้นที่ในปัจจุบัน และนอกจากนี้ยังศึกษาเปรียบเทียบการผลิตและการใช้เทคโนโลยีในการผลิตระหว่างประเภทระบบ การทำสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตร ศึกษาปัญหาและสาเหตุในการตัดสินใจเลือกผลิตในระบบต่างๆ ตลอดจนสามารถจำแนกระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่นๆ ในพื้นที่

2. ศึกษากระบวนการดำรงชีพอย่างยั่งยืน เพื่อดูความอ่อนไหวขององค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ การศึกษาบริบทความอ่อนแอ ความไม่แน่นอนในการผลิต และผลกระทบที่เกิดขึ้น เรื่องทรัพย์สินหรือทุนต่างๆ ในการผลิต และกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ยุทธวิธีในการดำรงชีพ ตลอดจนสังเคราะห์ผลลัพธ์ในการดำรงชีพ นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ถึงความอ่อนไหว และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอ่อนไหวด้วย โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ที่สำคัญแต่ละประเภทที่ได้จำแนกไว้ในขั้นตอนที่หนึ่ง ซึ่งจำนวนกลุ่มตัวอย่างจะกำหนดหลังจากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งข้อคำถามมีประเด็นที่เกี่ยวกับความเสี่ยงและความอ่อนแอของระบบการผลิต ต้นทุนการผลิต องค์กร และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการผลิต กลยุทธ์ในการผลิตที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และความยั่งยืนของระบบ นอกจากนี้เมื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแล้ว ได้นำผลการศึกษามายืนยันกับเกษตรกรในพื้นที่ โดยการเสวนากลุ่มย่อยเพื่อตรวจสอบผลการศึกษากับตัวแทนระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตรแต่ละประเภท จำนวนประเภทละ 5 ครัวเรือน รวม 4 ประเภท มีจำนวน 20 ครัวเรือนและเป็น 60 ครัวเรือนทั้ง 3 เขตนิเวศยางพารา

ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

1. **ระยะที่ 1** ทำการศึกษากระบวนการเกษตร การจัดการผลิต และการใช้เทคโนโลยีภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีลักษณะดังต่อไปนี้

แบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิดและ

ปลายเปิด (Open-ended and Close-ended Question) แบ่งส่วนแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยาง ประกอบด้วย อายุ เพศ ระดับการศึกษา ศาสนา สถานภาพของหัวหน้าครอบครัว อาชีพหลักอาชีพเสริม ประสบการณ์การประกอบอาชีพทางการเกษตร และประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร จำนวนบุตรที่อยู่ระหว่างศึกษา จำนวนสมาชิกที่เกษตรกรดูแล จำนวนแรงงาน จำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิต สาเหตุที่จำนวนแรงงานไม่เพียงพอหรือขาดแคลน ลักษณะการถือครองที่ดิน ความต้องการปรับปรุงและขยายขนาดการผลิต รายได้ของครัวเรือน รายจ่ายของครัวเรือน สถานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเงินออมของครัวเรือน หนี้สินของครัวเรือน และประสบการณ์ในการทำสวนยาง มีลักษณะคำตอบเป็นแบบเลือกตอบได้เพียง 1 คำตอบ (Checklist) และตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตอนที่ 2 ข้อมูลการผลิต การจัดการและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพาราในปัจจุบัน ประกอบด้วย ขนาดพื้นที่ (ไร่) ชื่อพันธุ์ยางพารา ระยะปลูก จำนวนต้นต่อไร่ (ต้น) ได้รับการสงเคราะห์จาก สกย. การใช้ปุ๋ยเคมี ความถี่ของการใช้ ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง) ราคาปุ๋ยเคมี (บาท/กก) การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ความถี่ของการใช้ ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง) ราคาปุ๋ยเคมี (บาท/กก) การใช้ปุ๋ยเคมีอินทรีย์ความถี่ของการใช้ ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง) ราคาปุ๋ยเคมี (บาท/กก) กำจัดโรคหรือศัตรูพืช ความถี่ในการจัดการ (ครั้ง/ปี) ปริมาณการใช้ กำจัดวัชพืชในสวนยาง ค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่) การตัดแต่งกิ่งยาง การปลูกพืชยืนต้นเชิงเศรษฐกิจอื่นๆ การปลูกพืชล้มลุกเชิงเศรษฐกิจอื่นๆ การเลี้ยงสัตว์หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended Question)

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ประกอบด้วย องค์ประกอบความอ่อนแอ ความอ่อนไหว:ความเปราะบาง (Vulnerability) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบเลือกตอบได้เพียง 1 คำตอบ (Checklist) และตอบได้มากกว่า 1 ข้อ การดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางเกษตร (Livelihood Assets) จำแนกตามประเภทของระบบทุนมนุษย์ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบเลือกตอบได้เพียง 1 คำตอบ (Checklist) ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ และข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ทุนทางการเงินซึ่งลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ทุนทางกายภาพ ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) ทุนทางการเงิน ทุนทางกายภาพ และทุนทางสังคมมีลักษณะคำตอบเป็นแบบเลือกตอบได้เพียง 1 คำตอบ (Checklist) และตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ทุนทางสังคม มีลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) โดยแบ่งระดับคำตอบเป็น 4 ระดับตาม Likert Scale ดังนี้

4	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
3	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
1	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่เลย

จากการให้คะแนนตาม Likert Scale ข้างต้นสามารถกำหนดค่าน้ำหนักคะแนนได้โดยคิดจากสูตรการหาค่าพิสัยช่วงชั้นได้ตามสูตร ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนขั้นที่ต้องการ}} = \frac{4 - 1}{4} = 0.75$$

ดังนั้น จึงสามารถแบ่งคะแนนค่าเฉลี่ยเพื่อการแปลผลได้ ดังนี้
 ช่วงคะแนน 3.28 - 4.00 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
 ช่วงคะแนน 2.52 - 3.27 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
 ช่วงคะแนน 1.76 - 2.51 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
 ช่วงคะแนน 1.00 - 1.75 หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับไม่เลย

การเปลี่ยนรูปโครงสร้างและกระบวนการ (Transforming Structure and Process) ซึ่งลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) โดยแบ่งระดับคำตอบเป็น 5 ระดับตาม Likert Scale ดังนี้

5	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
3	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
1	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

จากการให้คะแนนตาม Likert Scale ข้างต้นสามารถกำหนดค่าน้ำหนักคะแนนได้โดยคิดจากสูตรการหาค่าพิสัยช่วงขั้นได้ตามสูตร ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนขั้นที่ต้องการ}} = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

ดังนั้นจึงสามารถแบ่งคะแนนค่าเฉลี่ยเพื่อการแปลผลได้ ดังนี้
 ค่าระดับผลกระทบในช่วง 1.00-1.80 อยู่ในระดับน้อยที่สุด
 ค่าระดับผลกระทบในช่วง 1.81-2.60 อยู่ในระดับน้อย
 ค่าระดับผลกระทบในช่วง 2.61-3.40 อยู่ในระดับปานกลาง
 ค่าระดับผลกระทบในช่วง 3.41-4.20 อยู่ในระดับมาก
 ค่าระดับผลกระทบในช่วง 4.21-5.00 อยู่ในระดับมากที่สุด

และเกณฑ์การแปลผลร้อยละของการดำรงชีพ สามารถแบ่งคะแนนค่าเฉลี่ยเพื่อการแปลผลได้ ดังนี้

เกณฑ์ร้อยละ	0-20	อยู่ในระดับไม่ปรับกลยุทธ์การดำรงชีพ
เกณฑ์ร้อยละ	21-40	อยู่ในระดับปรับกลยุทธ์การดำรงชีพน้อย
เกณฑ์ร้อยละ	41-60	อยู่ในระดับปรับกลยุทธ์การดำรงชีพปานกลาง
เกณฑ์ร้อยละ	61-80	อยู่ในระดับปรับกลยุทธ์การดำรงชีพมาก
เกณฑ์ร้อยละ	81-100	อยู่ในระดับปรับกลยุทธ์การดำรงชีพมากที่สุด

องค์ประกอบความสำเร็จการดำรงชีพ (Livelihood Achievement) ซึ่งลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended Question) ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) โดยแบ่งระดับคำตอบเป็น 5 ระดับ ตาม Likert Scale ดังนี้

5	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
3	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
1	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

จากการให้คะแนนตาม Likert Scale ข้างต้นสามารถกำหนดค่าน้ำหนักคะแนนได้โดยคิดจากสูตรการหาค่าพิสัยช่วงชั้นได้ตามสูตร ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้นที่ต้องการ}} = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

ดังนั้นจึงสามารถแบ่งคะแนนค่าเฉลี่ยเพื่อการแปลผลได้ดังนี้

ค่าระดับในช่วง 1.00-1.80 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จน้อยมาก, ลดลงกว่าเดิมมาก, แย่มาก

ค่าระดับในช่วง 1.81-2.60 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จน้อย, ลดลงกว่าเดิมเล็กน้อย, แย่

ค่าระดับในช่วง 2.61-3.40 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จปานกลาง, เหมือนเดิม, ปานกลาง
ค่าระดับในช่วง 3.41-4.20 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จมาก, เพิ่มขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อย, ดี
ค่าระดับในช่วง 4.21-5.00 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จมากที่สุด, เพิ่มขึ้นกว่าเดิมมาก, ดีมาก

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราซึ่งลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended Question)

2. ระยะที่ 2 ทำการศึกษาการจัดการฟาร์มของระบบเกษตรสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ของเกษตรกร แบบเจาะลึกแต่ละประเภทการผลิตของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งลักษณะข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิดและปลายปิด (Open-ended and Close-ended Question) แบ่งส่วนแบบสอบถามออกเป็น 2 ส่วน มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแปลงยาง

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแปลงยางกับการดำรงชีพ

การตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบ (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่างที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน และนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (กัลยา วานิชย์บัญชา และฐิตา วานิชย์บัญชา, 2558) โดยใช้สูตรต่อไปนี้

$$\alpha = \frac{kr}{[1-r(k-1)]}$$

เมื่อ α หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค
 K หมายถึง จำนวนคำถาม
 r หมายถึง ผลรวมของค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์คำถามแต่ละคำถามรวมกัน

จากการทดสอบหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.874

3.4 การรวบรวมข้อมูล

ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิโดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้
 ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ ของพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพพื้นที่ จำนวนเกษตรกร จากเอกสาร รายงานและสถิติ เพื่อทำการประมาณการณกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นที่ 2 ศึกษาาระบบเกษตร การจัดการผลิต และการใช้เทคโนโลยี เพื่อจำแนกประเภทระบบการผลิตของระบบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 228 ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามชุดที่ 1 ศึกษา

ขั้นที่ 3 ศึกษาาระบบการดำรงชีพ ความอ่อนไหว รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอ่อนไหวของระบบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 228 ครัวเรือน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 ศึกษา

ขั้นที่ 4 ศึกษาการจัดการฟาร์มของระบบเกษตรสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ของเกษตรกร แบบเจาะลึกแต่ละประเภทการผลิตของจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ได้จำแนกไว้ในขั้นตอนที่ 2 โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เลือกใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) การกระจายความถี่ (Frequency Distribution) ค่าเฉลี่ย (Average) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลในประเด็น 1) ระบบเกษตร การจัดการผลิต และเทคโนโลยี ภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ ของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษาการดำรงชีพ และใช้สถิติอ้างอิง (Reference Statistics) ได้แก่ Multiple Linear Regression Analysis สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอ่อนไหวของระบบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษา

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เลือกใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก และตัวแทนครัวเรือนเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกในแต่ละระบบ โดยการเรียงเรียง รวบรวม เปรียบเทียบ และจำแนกระบบการทำสวนยางพารา และระบบการดำรงชีพในพื้นที่ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการผลิตและการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา ภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การวิจัย เรื่อง ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยาง ภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์เกษตรกรชาวสวนยางใน 3 อำเภอ ในจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอนาทวี จำนวน 43 ครัวเรือน อำเภอรัตนภูมิ จำนวน 105 ครัวเรือน และอำเภอควนเนียง จำนวน 80 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 228 ครัวเรือน สำหรับผลการศึกษาผู้วิจัยมีลำดับการนำเสนอผลการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีหัวข้อในการดำเนิน ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ระบบเกษตร การจัดการผลิต และการใช้เทคโนโลยีภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา นำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานสถานภาพทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยาง (ตารางที่ 4.1) พบว่า หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 71.17 มีอายุเฉลี่ยที่ 47 ปี มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 88.77 นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 93.69 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา ร้อยละ 39.30 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 19.92 และ 19.67 ตามลำดับ การประกอบอาชีพทางการเกษตรในครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราร้อยละ 96.52 แสดงว่า อาชีพการทำสวนยางยังคงเป็นอาชีพหลักที่สำคัญที่ทำรายได้ให้กับครัวเรือนและชุมชน โดยมีประสบการณ์การทำสวนยางเฉลี่ย 22.20 ปี แม้ว่าหัวหน้าครัวเรือนจะมีระดับการศึกษาไม่สูงนัก แต่มีประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ

สำหรับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา พบว่า ครัวเรือนมีสมาชิกทั้งหมดเฉลี่ย 2.93 คนต่อครัวเรือน เป็นสมาชิกเพศชายเฉลี่ย 1.75 คนต่อครัวเรือน และเป็นสมาชิกเพศหญิงเฉลี่ย 1.18 คนต่อครัวเรือน จากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ในปัจจุบันแต่ละครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีสมาชิกค่อนข้างน้อย ซึ่งส่งผลกระทบการขาดแคลนแรงงานครัวเรือนในการทำสวนยางพาราทำให้มีการจ้างแรงงานเพิ่มมากขึ้น

ส่วนการเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์หรือกลุ่มอาชีพต่างๆ และการเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการ และหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ในรอบ 5 ปี พบว่า ร้อยละ 50.96 เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์หรือกลุ่มอาชีพต่างๆ และร้อยละ 49.04 ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์หรือกลุ่มอาชีพต่างๆ นอกจากนี้ พบว่า เกษตรกรชาวสวนยางพาราเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น โดยร้อยละ 31.62 เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 27.48 เป็นสมาชิกสหกรณ์ สกย. (กยท.) ร้อยละ 55.51 เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 54.30 ส่วนร้อยละ 75.97 เข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการ และหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ

ในรอบ 5 ปี ผลจากการเข้าร่วมโครงการนั้นส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งร้อยละ 69.00 ได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันต่างๆ โดยสถาบันที่เกษตรกรได้รับความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส. ร้อยละ 40.56 และส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ร้อยละ 88.45 จึงกล่าวได้ว่าสถานภาพทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา ได้แก่ จำนวนสมาชิกแรงงานในครัวเรือน ระดับการศึกษาที่อยู่ในระดับประถมศึกษา ทำให้ขาดองค์ความรู้ในการจัดการบริหารการผลิต จึงต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐให้ความช่วยเหลือสนับสนุนทั้งด้านการทำงาน วิชาการและเทคโนโลยีในการผลิตให้สูงขึ้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 สถานภาพทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราใน 3 อำเภอของพื้นที่ในจังหวัดสงขลา

n=228

ข้อมูล	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
1. เพศของหัวหน้าครัวเรือน				
เพศชาย	72.09	71.43	70.00	71.17
เพศหญิง	27.91	28.57	30.00	28.83
2. อายุ (ปี)				
21-40	7.50	25.11	12.42	15.01
41-60	33.98	46.97	68.32	44.78
มากกว่า 60	58.52	27.92	19.26	35.23
ค่าสูงสุด (ปี)	75.00	59.00	60.00	65.00
ค่าต่ำสุด (ปี)	31.00	35.00	28.00	31.00
ค่าเฉลี่ย (ปี)	53.25	43.50	45.26	47.00
3. สถานภาพของหัวหน้าครอบครัว				
โสด	6.5	3.6	3.3	4.47
สมรส	85.03	89.95	91.34	88.77
หย่าร้าง	4.89	2.85	2.46	3.4
หม้าย	3.58	3.6	2.9	3.36
4. ศาสนาของหัวหน้าครอบครัว				
พุทธ	93.02	94.29	93.75	93.69
อิสลาม	6.98	5.71	6.25	6.31

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n=228

ข้อมูล	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
5. ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว				
ไม่ได้ศึกษา	2.38	1.90	1.23	1.84
ประถมศึกษา	38.10	39.05	40.74	39.30
มัธยมต้น	23.81	16.19	19.75	19.92
มัธยมปลาย/ปวช.	16.67	23.81	18.52	19.67
ปวส./อนุปริญญา	9.52	11.43	9.89	10.28
ปริญญาตรี	7.14	4.76	6.17	6.02
อื่น ๆ	2.38	2.86	3.70	2.98
6. การประกอบอาชีพทางการเกษตรในครัวเรือน				
สวนยางพารา	97.62	98.10	93.83	96.52
สวนผลไม้	35.71	29.52	5.24	23.49
ทำนา	0.00	10.38	28.32	12.90
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	0.00	3.31	8.15	3.82
ปาล์มน้ำมัน	2.86	9.52	0.00	4.13
ทำไร่	8.57	6.14	3.70	6.14
เลี้ยงสัตว์	6.15	13.11	6.17	8.48
ทำการเกษตรอื่นๆ ได้แก่ การปลูกพืช ระยะสั้น (จำพวกผักสวนครัว)	4.76	1.90	4.94	3.87
7. ประสบการณ์ในการทำการเกษตร (ปี)				
ค่าเฉลี่ย	21.56	22.15	22.88	22.20
ค่าสูงสุด (ปี)	48.00	42.00	30.00	40.00
ค่าต่ำสุด (ปี)	13.00	11.00	7.00	10.33
8. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด (คน)				
สมาชิกในครัวเรือนเพศชาย	1.82	1.74	1.69	1.75
สมาชิกในครัวเรือนเพศหญิง	0.92	1.47	1.15	1.18

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n=228

ข้อมูล	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
9. การเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์หรือกลุ่มอาชีพต่างๆ				
เป็นสมาชิก	51.16	50.48	51.25	50.96
ไม่เป็นสมาชิก	48.84	49.52	48.75	49.04
10. องค์กรที่เป็นสมาชิก				
สหกรณ์การเกษตร	35.71	29.52	29.63	31.62
สหกรณ์ สกย.	47.62	20.00	14.81	27.48
กลุ่มออมทรัพย์	61.90	55.24	49.38	55.51
กองทุนหมู่บ้าน	54.76	60.00	48.15	54.30
อื่น ๆ	3.80	2.82	4.56	3.73
11. การเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการ และหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ในรอบ 5 ปี				
ได้รับ	80.25	78.10	69.55	75.97
ไม่ได้รับ	19.75	21.90	30.45	24.03
12. ประเภทหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐที่ให้ความช่วยเหลือ				
การยางแห่งประเทศไทย	85.26	78.61	65.31	76.39
องค์การบริหารส่วนตำบล	32.16	28.71	11.05	23.97
เทศบาลตำบล	2.15	1.25	2.71	2.04
สำนักงานที่ดิน	12.58	2.54	11.98	9.03
สำนักงานเกษตร	41.12	30.15	24.25	31.84
สำนักงานพัฒนาชุมชน	35.44	25.89	7.59	22.97
กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน	0.00	1.79	0.00	0.59
สำนักงานปศุสัตว์	78.35	69.82	65.11	49.04
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ	19.25	8.72	18.15	15.37

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n=228

ข้อมูล	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
13. ผลประโยชน์หรือความช่วยเหลือที่ได้รับจากเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการหน่วยงานรัฐ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือน				
มีผลทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น	70.61	67.54	68.86	69.00
มีผลทำให้ความเป็นอยู่แย่ลง	0.00	0.00	0.00	0.00
ไม่ส่งผล	29.39	32.46	31.14	30.99
14. การเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอื่นๆ ในรอบ 5 ปี				
ได้รับ	58.77	67.98	69.30	65.35
ไม่ได้รับ	41.23	32.02	30.70	34.65
**กรณี ได้รับ ได้รับจากองค์กร/สถาบัน				
องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)	0.88	0.88	3.95	1.61
บริษัท/ห้างร้าน	2.19	0.00	1.75	1.31
ธนาคารพาณิชย์	8.33	4.76	11.40	6.58
จ.ก.ส.	54.39	60.96	4.82	40.56
ชมรมในหมู่บ้าน	34.65	12.72	50.00	32.46
เพื่อนบ้านในหมู่บ้าน	13.60	32.71	25.88	24.06
เพื่อนบ้านนอกหมู่บ้าน	1.32	7.89	2.63	3.95
สหกรณ์	5.14	8.34	4.18	5.89
กลุ่มเกษตรกร/กลุ่มอาชีพ	4.39	3.95	5.26	4.53
กลุ่มออมทรัพย์	14.04	35.96	25.88	25.29
15. ผลประโยชน์หรือความช่วยเหลือที่ได้รับจากสถาบันอื่นๆ ส่งผลกระทบต่อการค้ารังซีพ				
มีผลทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น	89.47	81.58	94.30	88.45
มีผลทำให้ความเป็นอยู่แย่ลง	2.19	3.07	1.32	2.19
ไม่มี	8.34	15.35	4.38	28.07

4.2 ข้อมูลพื้นฐานสถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดสงขลา

สำหรับข้อมูลทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา โดยภาพรวมมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 แรงงานครัวเรือน

แรงงานและการใช้แรงงานในการผลิตของครัวเรือน พบว่า โดยเฉลี่ยครัวเรือนมีแรงงานทั้งหมด 2.76 คน เป็นแรงงานเฉลี่ยในภาคการเกษตร 1.76 คน และเป็นแรงงานนอกภาคเกษตรเฉลี่ย 1.00 คน ประเภทของแรงงานที่ใช้ในการผลิตของครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือนร้อยละ 84.72 รองลงมาเป็นประเภทแรงงานต่างด้าวร้อยละ 15.98 แรงงานแลกเปลี่ยนร้อยละ 10.22 ในขณะที่แรงงานจ้างชั่วคราวครัวเรือนมีการใช้ในการผลิตน้อยสุด คือ ร้อยละ 1.87

ลักษณะงานที่แรงงานครัวเรือนปฏิบัติ พบว่า โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 88.36 จัดการผลิตทางการเกษตรในที่ดินตนเองรองลงมา ร้อยละ 32.39 ใช้แรงงานไปปฏิบัติงานในลักษณะงานอื่นๆ รับจ้างทั่วไปในพื้นที่ ร้อยละ 15.82 ในขณะที่แรงงานครัวเรือนไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย น้อยที่สุด ร้อยละ 1.13

4.2.2 สภาพทางการเงินของครัวเรือน

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทั้งหมดของครัวเรือนเฉลี่ย 28.33 ไร่ต่อครัวเรือน รายได้เฉลี่ย 192,317 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งเป็นรายได้จากภาคเกษตรเฉลี่ย 142,865.57 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เป็นรายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 49,451.43 บาทต่อครัวเรือนต่อปี นอกจากนี้ยังพบว่า รายได้ส่วนใหญ่ของเกษตรกรมาจากการทำสวนยางพารา โดยมีรายได้จากการทำสวนยางเฉลี่ย 119,714.39 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 83.80 ของรายได้จากภาคเกษตร และคิดเป็นร้อยละ 62.25 ของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ทั้งนี้ยังพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีเงินออมเฉลี่ย 45,869.43 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร

n=228

ข้อมูล	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
1. แรงงานครัวเรือน (คน)				
1.1 จำนวนแรงงานทั้งหมด	2.74	2.84	2.70	2.76
(1) จำนวนแรงงานชาย	1.48	1.45	1.36	1.43
(2) จำนวนแรงงานหญิง	1.26	1.39	1.34	1.33
1.2 จำนวนแรงงานในภาคเกษตรทั้งหมด(คน)	1.74	1.84	1.70	1.76
(1) จำนวนแรงงานชาย	0.98	0.95	0.86	0.93
(2) จำนวนแรงงานหญิง	0.76	0.89	0.84	0.83
1.3 จำนวนแรงงานนอกภาคเกษตรทั้งหมด (คน)	1.00	1.00	1.00	1.00
(1) จำนวนแรงงานชาย	0.80	1.00	0.60	0.80
(2) จำนวนแรงงานหญิง	0.20	0.00	0.40	0.20
1.4 ประเภทแรงงานที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตร				
(1) แรงงานครัวเรือน	88.10	89.52	76.54	84.72
(2) แรงงานจ้างประจำ	2.38	3.81	9.88	5.36
(3) แรงงานจ้างชั่วคราว	0.00	2.86	2.74	1.87
(4) แรงงานแลกเปลี่ยน	0.00	25.71	4.94	10.22
(5) แรงงานจ้างกรีดยาง	4.72	1.90	19.75	8.79
(6) แรงงานต่างด้าว	0.00	25.71	22.22	15.98
1.5 ลักษณะงานที่แรงงานครัวเรือนปฏิบัติ				
(1) จัดการผลิตทางการเกษตรในที่ดินตนเอง	92.86	86.67	85.56	88.36
(2) รับจ้างกรีดยางหวะ	7.14	8.10	29.63	14.96
(3) ทำงานในมาเลเซีย	2.38	0.95	0.07	1.13
(4) รับจ้างทั่วไปในพื้นที่	4.76	14.29	28.40	15.82
(5) ทำงานนอกภาคเกษตร	2.38	7.62	4.94	4.98
(6) การใช้แรงงานแบบอื่นๆ	30.95	39.05	27.16	32.39
2. แรงงานจ้างของครัวเรือน (คน)				
2.1 ประเภทของแรงงานจ้าง				
(1) แรงงานจ้างประจำ	1.58	1.00	1.00	1.19
(2) แรงงานจ้างชั่วคราว	0.00	0.00	0.00	0.00

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

n=228

ข้อมูล	ร้อยละ			
	นาทวิ (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
2.2 ลักษณะกิจกรรมที่แรงงานจ้างประจำปฏิบัติ				
(1) กิจกรรมที่ 1	ใส่ปุ๋ย	ใส่ปุ๋ย	ใส่ปุ๋ย	
(2) กิจกรรมที่ 2	ปราบ	ปราบ	ปราบ	
	วัชพืช	วัชพืช	วัชพืช	
(3) กิจกรรมที่ 3	กรีดยาง	กรีดยาง	กรีดยาง	
2.3 กิจกรรมที่แรงงานจ้างชั่วคราวปฏิบัติ				
(1) กิจกรรมที่ 1	กรีดยาง	กรีดยาง	กรีดยาง	
(2) กิจกรรมที่ 2	ใส่ปุ๋ย			
(3) กิจกรรมที่ 3		ใส่ปุ๋ย		
2.4 อัตราจ้าง (บาทต่อวัน)				
(1) อัตราจ้างแรงงานจ้างประจำ	350.97	320.16	300.18	323.77
(2) อัตราจ้างแรงงานจ้างชั่วคราว	250.14	280.45	315.81	282.13
3. แรงงานกรีดยางพารา				
3.1 ประเภทแรงงานกรีดยางพารา				
(1) แรงงานจ้างกรีด	14.84	21.55	20.12	18.84
(2) แรงงานกรีดในครัวเรือน	85.16	78.45	79.88	81.16
3.2 การแบ่งสรรผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนและแรงงานจ้างกรีด				
(1) 60:40	64.29	69.52	79.01	70.94
(2) 50:50	23.81	11.43	11.11	15.45
(3) 40:60	9.52	16.19	7.41	11.04
4. ครัวเรือนมีแรงงานที่ไปรับจ้างกรีดยางนอกครัวเรือน				
4.1 มี	88.98	80.35	79.85	83.06
4.2 ไม่มี	11.02	19.65	20.15	16.94
5. จำนวนแรงงานที่ไปรับจ้างกรีดยางนอกครัวเรือน (คน)	1.52	1.35	1.45	1.44
6. ความพอเพียงแรงงานของครัวเรือน				
6.1 พอเพียง	76.58	81.64	86.30	81.51
6.2 ไม่พอเพียง	23.42	18.36	13.70	18.49

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

n=228

ข้อมูล	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
7. กรณีไม่พอเพียงสาเหตุที่แรงงานของครัวเรือนไม่พอเพียง				
7.1 มีจำนวนน้อย	79.82	66.67	70.61	72.37
7.2 บุตรหลานไปเรียนหนังสือ	38.77	39.45	42.35	40.19
7.3 เป็นผู้สูงอายุ	28.35	37.22	25.88	30.48
7.4 มีการอพยพของแรงงานออกนอกครัวเรือน	42.54	53.51	39.91	45.32
8. การถือครองที่ดิน (ไร่)				
8.1 พื้นที่ถือครองทั้งหมดของครัวเรือน	32.71	30.14	22.13	28.33
8.2 พื้นที่ถือครองทางการเกษตรทั้งหมด	24.29	21.85	17.13	21.09
9. พื้นที่ทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของ (ไร่)	24.41	16.81	10.25	17.16
10. ความพอเพียงของขนาดพื้นที่ถือครอง				
10.1 พอเพียง	85.53	93.86	80.70	86.70
10.2 ไม่พอเพียง	14.47	6.14	19.30	13.30
11. รายได้ครัวเรือน (บาทต่อปี)				
11.1 รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน	227,276.79	203,056.69	146,617.52	192,317.00
11.2 รายได้จากการเกษตรทั้งหมด	173,185.83	151,282.25	104,128.63	142,865.57
11.3 รายได้จากสวนยางพาราทั้งหมด	140,217.31	125,241.83	93,684.04	119,714.39
11.4 รายได้จากนอกภาคเกษตรทั้งหมด	54,090.96	51,774.44	42,488.89	49,451.43
12. รายจ่ายครัวเรือน (บาทต่อปี)				
12.1 รายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือน	151,568.39	150,244.42	114,192.89	104,410.90
12.2 รายจ่ายจากการเกษตรทั้งหมด	45,327.32	38,574.25	25,321.78	36,407.78
12.3 รายจ่ายจากสวนยางพาราทั้งหมด	26,991.61	27,418.11	12,476.22	22,295.31
12.4 รายจ่ายจากนอกภาคเกษตรทั้งหมด	108,241.07	11,670.18	98,961.11	72,957.45
13. แหล่งเงินทุนในการทำสวนยางพารา				
13.1 เงินสงเคราะห์	65.12	64.21	54.75	61.36
13.2 กู้ยืม	12.98	20.42	25.66	19.69
13.3 ของตนเอง	21.90	15.37	19.59	18.95

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

n=228

ข้อมูล	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
14. การออมเงิน				
14.1 จำนวนเงินออมของครัวเรือน (บาท)	59,108.29	40,000	38,500	45,869.43
14.2 แหล่งออมเงินของครัวเรือน				
(1) ธนาคาร	64.65	65.79	44.30	58.25
(2) กลุ่มออมทรัพย์	35.35	34.21	55.70	41.75
15. การกู้ยืมเงินของครัวเรือน				
15.1 กู้ยืม	62.28	70.61	81.14	71.34
15.2 ไม่กู้ยืม	37.72	29.39	18.86	28.66
16. จำนวนเงินที่กู้ (บาท)	200,000	250,000	280,000	243,333.33
17. ดอกเบี้ยเงินกู้ (ร้อยละต่อปี)	7	7	7	

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พบว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา ในส่วนของรายได้มีมากกว่ารายจ่ายซึ่งมีผลทำให้ความเป็นอยู่ในส่วนของการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราดีขึ้น ส่วนความพอเพียงในเรื่องของพื้นที่ทำการเกษตรนั้นมีความพอเพียงส่งผลให้เกษตรกรสามารถดำเนินการปลูกยางพาราและพืชอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามแรงงานที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือนที่จัดการผลิตทางการเกษตรในที่ดินของตนเอง นอกจากนี้มีการจ้างแรงงานประจำและแรงงานชั่วคราว เพื่อใส่ปุ๋ยหรือปราบวัชพืช ส่วนการแบ่งสรรผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนและแรงงานจ้างกรีดยางที่มีอิทธิพลต่อระบบการดำรงชีพ เป็นต้น เมื่อมีผลผลิตน้อยลงหรือราคายางตกต่ำลง แรงงานก็จะไปรับจ้างนอกภาคการเกษตร หรือมีการกู้ยืมเงินจากธนาคาร หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อนำมาใช้หมุนเวียนในครัวเรือน เพื่อคอยังชีพและสร้างรายได้เพื่อดูแลครอบครัวของเกษตรกรชาวสวนยางได้ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น

4.3 การจัดการและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดสงขลา

4.3.1 ภาพรวมการจัดการผลิตยางพาราของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรมีพื้นที่การถือครองในการทำสวนยางพาราเฉลี่ย 16.86 ไร่ ส่วนใหญ่ใช้ยางพันธุ์ RRIM 600 ร้อยละ 73.73 ระยะปลูก 3 × 7 เมตร จำนวน 75.81 ต้นต่อไร่ และครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับการสงเคราะห์จากสำนักงานสงเคราะห์การทำสวนยาง ร้อยละ 59.50 ซึ่งอายุของต้นยางโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 11.95 ปี

ทั้งนี้ มีการใช้ปุ๋ยเคมีในการเพิ่มธาตุอาหารแก่ต้นยางพารา ร้อยละ 77.19 ความถี่ในการใส่ปุ๋ย 1.47 ครั้งต่อปี นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรในจังหวัดสงขลา มีการปราบวัชพืชด้วยวิธีเชิงกล (การตัดหญ้า) ร้อยละ 70.98 มีการใช้สารเคมี ร้อยละ 29.20 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 376.67 บาทต่อครั้ง ใช้ระบบกรีตแบบ 1/3s 3d/3 ร้อยละ 85.13 โดยใช้แรงงานกรีตเป็นแรงงานครัวเรือน ในจังหวัดสงขลา มีการผลิตยางพาราในรูปแบบน้ำยางสดร้อยละ 90.68 ซึ่งจะขายผลผลิตให้กับพ่อค้าในท้องถิ่น ร้อยละ 70.35 มีจำนวนวันทำงานอยู่ที่ 282.59 วันต่อปี การแบ่งสัดส่วนผลประโยชน์ส่วนใหญ่ มีสัดส่วนเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้าง 50:50 และ 60:40 ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 4.3 - 4.4

สำหรับระบบเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา พบว่าในปัจจุบันครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา มีการทำการเกษตรอื่นนอกเหนือจากการทำสวนยางพาราเพื่อเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมรายได้ในช่วงที่ราคายางตกต่ำ โดยพบว่ามีระบบเกษตร 6 ระบบ ได้แก่ ระบบการฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว, ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล, ระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการทำนา, ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์, ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำไร่ และระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ตารางที่ 4.3 ภาพรวมการจัดการผลิตยางพาราของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา

n=228

ปัจจัย	ลักษณะการจัดการผลิต	
1. พื้นที่ให้ผลผลิตยางโดยเฉลี่ย	16.86 ไร่ต่อครัวเรือน	
2. ชื่อพันธุ์ยาง	RRIM 600	(73.73%)
	RRIT 251	(3.00%)
	RRIT 250	(3.33%)
	BPM24	(5.77%)
	PB235	(1.20%)
	PB255	(0.93%)
	PB260	(6.33%)
	PRIC110	(4.20%)
3. ระบบกรีตยางปัจจุบัน	RRIT226	(0.56%)
	1/3s 2d/3	
	1/3s 3d/3	
4. ระยะปลูกที่ใช้ (เมตร)	1/3s 4d/3	
	3×7 เมตร	
	3×6 เมตร	
	3×5 เมตร	
	4×6 เมตร	
	อื่น ๆ	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n=228

ปัจจัย	ลักษณะการจัดการผลิต	
5. จำนวนต้นยางพาราต่อไร่เฉลี่ย (ต้น/ไร่)	75.81 ต้นต่อไร่	
6. ลักษณะพื้นที่สวนยางพารา	ที่ราบ	(18.86%)
	ที่ลูกคลื่นลอนลาด	(46.05%)
	และพื้นที่ภูเขา	(35.09%)
7. ลักษณะดิน	ดินร่วน	(19.48%)
	ดินร่วนปนทราย	(41.40%)
	ดินเหนียว	(39.12%)
8. วัสดุปลูกยางพารา	ยางชำถุง	(89.93%)
	ต้นติดตาเขียว	(6.53%)
	ต้นยางเพาะกล้า	(1.20%)
9. การสงเคราะห์จากกองทุนการทำสวนยาง	ได้รับ	(59.50%)
	ไม่ได้รับ	(40.50%)
10. เปิดกรีตเมื่ออายุเฉลี่ย (ปี)		
11. อายุต้นยางพาราเฉลี่ย (ปี)	11.95 ปี	
12. ผลผลิตเฉลี่ยในปัจจุบันเฉลี่ย (กก./ปี)	284.41 กิโลกรัม/ปี	
13. ปุ๋ยที่ใช้		
13.1 ชนิดของปุ๋ย	การใช้ปุ๋ยเคมีใช้	77.19
	29 - 5 - 18	24.70
	15 - 15 - 15	56.86
	15 - 7 - 18	11.13
	อื่นๆ	38.90
	ความถี่ใส่ปุ๋ยบำรุง (ครั้ง/ปี)	1.47
	ปริมาณใส่ปุ๋ย (กก./ครั้ง)	54.01
	ราคาปุ๋ยเคมี (บาท/กก)	66.40
	การใช้ปุ๋ยอินทรีย์	26.54
	ความถี่ใส่ปุ๋ย (ครั้ง/ปี)	1.24
	ปริมาณใส่ปุ๋ย (กก./ครั้ง)	66.40
	ราคาปุ๋ยอินทรีย์ (บาท/กก.)	9.47
14. การป้องกันและกำจัดโรคและแมลง	มีการกำจัดโรคหรือศัตรูพืช	86.10

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n=228

ปัจจัย	ลักษณะการจัดการผลิต	
15. การกำจัดวัชพืช		
15.1 วิธีกำจัดและความถี่	สารเคมี	29.02
	เชิงกล	70.98
	ความถี่ (ครั้ง/ปี)	1.18
	ค่าใช้จ่ายกำจัดโรค (บาท/ครั้ง)	376.67
16. การตัดแต่งกิ่ง 0 – 3 ปี	มี	87.15
	ไม่มี	12.85
17. แรงงาน	จำนวนแรงงานกรีต (คน)	1.11
18. จำนวนวันทำงานเฉลี่ยของแรงงานในการผลิต (วันต่อปี)	วันทำงานต่อปี (ของแปลงนั้นๆ)	282.59
19. การแบ่งผลประโยชน์	สัญญาจ้างกรีตหะ	
	70:30	
	65:35	
	60:40	
	55:45	
	50:50	
20. รูปแบบการผลิต	น้ำยางสด 90.68% ยางแผ่นดิบ 8.12%	
	ยางก้อนถ้วย 2.57% รูปแบบอื่นๆ 1.20%	
21. แหล่งจำหน่ายผลผลิต	พ่อค้าท้องถิ่น 70.35% กลุ่มเกษตรกร 21.12%	
	สหกรณ์ 2.34% โรงงาน 1.52%	
	ขายกับแหล่งอื่นๆ 4.67%	
22. ราคาขายเฉลี่ย (บาทต่อกก.)	น้ำยางสด 52.13 ยางแผ่นดิบ 54.29	
23. ระบบการเกษตรของครัวเรือนที่มียางพาราเป็นพืชหลัก (Rubber – Based farming system)	ระบบการฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว, ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล, ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำนา, ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์, ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำไร่ และระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	

ที่มา: จากการสัมภาษณ์เกษตรกรสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา จำนวน 228 คน

การจัดการผลผลิตยางพาราของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา กล่าวได้ว่าพันธุ์ยางเป็นส่วนที่มีความสำคัญในการเพิ่มผลผลิตยางพาราของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่ศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูกยางพันธุ์ RRIM600 ซึ่งสถาบันวิจัยยางแนะนำให้ปลูกทดแทนด้วยยางพันธุ์ RRIT 251 ที่มีศักยภาพผลผลิตเฉลี่ยกว่า 300 กิโลกรัมต่อไร่ เป็นแนวทางจัดการผลผลิตยางพาราเพื่อรับมือกับแนวโน้มขนาดพื้นที่ถือครองที่ดินน้อยลงและราคาขายผันผวน นอกจากนี้การเพิ่มความหลากหลายของระบบการผลิต (Farming Diversification) ทั้งแบบพืชแซมยาง พืชร่วมแปลงยางและแยกแปลง เป็นเครื่องมือจัดการความเสี่ยงทั้งด้านการผลิตและการตลาด ตัวอย่างระบบการผลิตพืชร่วมยาง เช่น สวนยางร่วมเลี้ยงสัตว์และสวนยางร่วมไม้เศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งระบบการผลิตดังกล่าวเป็นการสร้างความหลากหลายของแหล่งสร้างรายได้ มีความยืดหยุ่นของระบบการผลิต และช่วยลดความเสี่ยงในเรื่องของการดำรงชีพอีกด้วย

ตารางที่ 4.4 ข้อมูลการผลิตยางพารา

ข้อมูล	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	n=228
				รวม
1. ขนาดพื้นที่ทำสวนยางพารา				
1 – 10 ไร่	1.20	3.58	2.20	2.33
11 – 20 ไร่	52.48	67.84	89.12	66.48
21 – 30 ไร่	30.65	25.47	15.87	24.00
มากกว่า 30 ไร่	15.67	3.11	2.81	7.20
ค่าเฉลี่ย	18.97	16.50	15.10	16.86
ค่าสูงสุด	25	22	23	23
ค่าต่ำสุด	7	11	10	9
2. จำนวนต้นยางพาราต่อไร่เฉลี่ย (ต้น/ไร่)				
ค่าเฉลี่ย	78.02	74.50	74.90	75.81
ค่าสูงสุด	85	80	75	80
ค่าต่ำสุด	50	65	65	60
3. สวนยางพาราได้รับการสงเคราะห์จาก สกย. (ร้อยละ)				
ได้รับ	72.90	45.20	60.40	59.50
ไม่ได้รับ	27.10	54.80	39.60	40.50

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ข้อมูล	n=228			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	รวม
4. อายุต้นยาง ณ ปัจจุบันเฉลี่ย				
7 -15 ปี	68.45	78.41	65.48	70.78
16 -24ปี	16.33	6.85	23.94	15.71
มากกว่า 25 ปี	15.22	14.74	10.58	13.51
ค่าเฉลี่ย	13.05	11.60	11.20	11.95
ค่าสูงสุด	28	30	25	29
ค่าต่ำสุด	7	6	8	7
5. การใช้ปุ๋ยเคมี				
ใช้	80.95	66.67	83.95	77.19
ไม่ใช้	19.05	33.33	16.05	22.81
(5.1) สูตรปุ๋ยเคมีที่ใช้				
29 – 5 - 18	21.43	18.10	34.57	24.70
15 – 15 - 15	57.14	50.48	62.96	56.86
15 – 7 -18	16.70	16.70	0.00	11.13
อื่นๆ	50.00	50.00	16.70	38.90
(5.2) ความถี่ในการใส่ปุ๋ยบำรุง (ครั้ง/ปี)				
ค่าเฉลี่ย	1.42	1.38	1.60	1.47
ค่าสูงสุด	2	1	3	4
ค่าต่ำสุด	1	0	1	1
(5.3) ปริมาณใส่ปุ๋ย (กก./ครั้ง)				
1 – 25	7.29	18.90	31.94	19.38
26 – 50	25.87	16.88	14.22	18.99
มากกว่า 50	66.84	64.22	53.84	61.63
ค่าเฉลี่ย	54.76	50.48	56.79	54.01
ค่าสูงสุด	32	34	28	31
ค่าต่ำสุด	10	15	13	13

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n=228				
ข้อมูล	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	รวม
(5.4) ราคาปุ๋ยเคมี (บาท/กก.)				
1 – 10	-	-	-	-
11 – 20	21.45	34.75	55.85	37.34
มากกว่า 20	78.58	65.25	32.77	62.66
ค่าเฉลี่ย	69.05	52.38	77.78	66.40
ค่าสูงสุด	32	28	20	27
ค่าต่ำสุด	14	12	14	13
6. การใช้ปุ๋ยอินทรีย์				
ใช้	28.57	15.24	35.80	26.54
ไม่ใช้	71.43	84.76	64.20	73.46
(6.1) ความถี่ในการใส่ปุ๋ย (ครั้ง/ปี)				
ค่าเฉลี่ย	1.20	1.10	1.43	1.24
ค่าสูงสุด	3	-	2	2
ค่าต่ำสุด	1	-	1	0.67
(6.2) ปริมาณในการใส่ปุ๋ย (กก./ครั้ง)				
1 – 25	-	-	-	-
26 – 50	12.58	8.45	13.55	11.53
มากกว่า 50	87.42	91.55	86.45	
ค่าเฉลี่ย	69.05	52.38	77.78	66.40
ค่าสูงสุด	250	200	150	200
ค่าต่ำสุด	50	50	50	50
(6.3) ราคาปุ๋ยอินทรีย์ (บาท/กก.)				
1 – 10	-	-	-	-
11 – 20	38.45	28.94	42.74	36.71
มากกว่า 20	61.55	71.06	57.26	63.29
ค่าเฉลี่ย	9.21	9.20	10.01	9.47
ค่าสูงสุด	40	30	45	38.33
ค่าต่ำสุด	20	20	20	20.00

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n=228				
ข้อมูล	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	รวม
7. การกำจัดโรคหรือศัตรูพืช				
มี	85.71	80.00	92.59	86.10
ไม่มี	14.29	20.00	7.41	13.90
8. วิธีการจัดการ				
สารเคมี	30.95	31.43	24.69	29.02
เชิงกล	69.05	68.57	75.31	70.98
9. ความถี่ในการกำจัดวัชพืช (ครั้ง/ปี)				
ค่าเฉลี่ย	1.34	1.00	1.20	1.18
ค่าสูงสุด	3	2	3	3
ค่าต่ำสุด	1	1	1	1
10. ค่าใช้จ่ายกำจัดโรคพืช (บาท/ครั้ง)				
ค่าเฉลี่ย	350	400	380	376.67
ค่าสูงสุด	800	1000	1000	933
ค่าต่ำสุด	100	200	100	133
11. การปราบวัชพืชในสวนยาง				
มี	70.36	84.11	68.35	74.27
ไม่มี	29.64	15.89	31.65	25.73
12. วิธีการจัดการ				
สารเคมี	36.70	25.00	38.50	33.40
เครื่องตัดหญ้า	18.35	25.00	26.90	23.42
รถไถ	18.35	-	-	6.12
วิธีอื่นๆ	26.60	50.00	34.60	37.07
13. ความถี่ (ครั้ง/ปี)				
ค่าเฉลี่ย	1.21	1.49	1.32	1.48
ค่าสูงสุด	3	2	5	3
ค่าต่ำสุด	1	1	1	1
14. ค่าใช้จ่ายปราบวัชพืช (บาท/ครั้ง)				
ค่าเฉลี่ย	835	742	429	669
ค่าสูงสุด	1350	1200	750	1100
ค่าต่ำสุด	150	150	150	150

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n=228				
ข้อมูล	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	รวม
15. มีการตัดแต่งกิ่งยางอายุ 0 – 3 ปี				
มี	89.29	87.72	84.44	87.15
ไม่มี	10.71	12.28	15.56	12.85
16. เคยมีปัญหาไฟไหม้ในฤดูร้อนหรือไม่				
มี	-	-	-	-
ไม่มี	100	100	100	100
17. ระบบกรีตที่ใช้				
1/3s 2d/3	0.00	0.00	15.20	5.07
1/3s 3d/3	92.70	90.50	72.20	85.13
1/3s 4d/3	7.30	9.50	12.10	9.63
18. ประเภทแรงงานกรีต				
แรงงานครัวเรือน	86.40	94.30	90.79	90.50
แรงงานจ้าง	13.60	5.70	9.21	9.50
19. จำนวนแรงงานกรีต (คน)				
ค่าเฉลี่ย	1.09	1.21	1.03	1.11
ค่าสูงสุด	4	5	4	4
ค่าต่ำสุด	1	1	1	1
20. สัญญาจ้างกรีตหะ				
60:40	37	32	40	36.33
55:45	28	37	36	33.67
50:50	35	31	24	30.00
21. รูปแบบผลผลิตยางที่ขาย				
น้ำยางสด	90.48	91.43	90.12	90.68
ยางแผ่นดิบ	7.14	8.57	8.64	8.12
ยางก้อนถ้วย	2.38	2.86	2.47	2.57
รูปแบบอื่นๆ	1.42	0.95	1.23	1.20
22. ขายผลผลิตให้กับ				
พ่อค้าท้องถิ่น	71.43	70.48	69.14	70.35
กลุ่มเกษตรกร	21.43	20.95	20.99	21.12
สหกรณ์	-	7.02	-	2.34
โรงงาน	2.38	0.95	1.23	1.52
ขายกับแหล่งอื่นๆ	4.76	0.60	8.64	4.67

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ข้อมูล	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	n=228
				รวม
23. วันทำงานต่อปี (ของแปลงนั้นๆ)				
ค่าเฉลี่ย	289.42	275.11	283.25	282.59
ค่าสูงสุด	350	290	330	323
ค่าต่ำสุด	100	110	90	100

4.4 ความต้องการการผลิตทางการเกษตรของชาวสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา ในอนาคต

จากการศึกษาความต้องการการผลิตทางการเกษตรของชาวสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา ในอนาคต พบว่า เกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา ยังต้องการปลูกพืชยืนต้น ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมันและพีชไร้ และปลูกผักรวมถึงเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ ร้อยละ 23.9, 81.7 56.58 ตามลำดับ (แยกแปลงยางพาราคิดเป็นร้อยละของจำนวนที่มีการเพาะปลูกคือ 60.82, 0.00 และ 6.58 ตามลำดับ) อีกทั้งมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 1.61 และ 1.32 ตามลำดับ และเกษตรกรชาวสวนยางมีการวางแผนทางการผลิตยางพาราไว้ใน 5 ปีข้างหน้า โดยพบว่า เกษตรกรมีการวางแผนที่จะขยายการผลิต ร้อยละ 75.13 ลดการผลิตลงร้อยละ 2.05 และไม่เปลี่ยนแปลงการผลิตร้อยละ 22.81 ซึ่งในส่วนของ การขยายการผลิตนั้น มีการขยายการผลิตทั้งนี้ พบว่า ร้อยละ 61.84 มีการนำรายได้จากภาคเกษตรมาใช้ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครัวเรือน ร้อยละ 40-59 ของรายได้และร้อยละ 57.75 มีการนำรายได้นอกภาคเกษตรมาใช้เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของครัวเรือน (ร้อยละ 40-59 ของรายได้) ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 4.5 และ 4.6

ตารางที่ 4.5 ข้อมูลการวางแผนการผลิต

ข้อมูล	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	n=228
				รวม
1. การวางแผนทางการเกษตร ใน 5 ปีข้างหน้า				
ขยายการผลิต	73.25	83.33	70.61	75.13
ลดการผลิต	2.19	0.88	1.32	1.46
ไม่เปลี่ยนแปลง	24.56	15.79	28.07	22.81
<u>ขยายการผลิต</u>				
ขยายพื้นที่ปลูกยาง	29.39	60.09	54.82	48.10
ปลูกพืชร่วมยาง	35.09	26.75	43.42	35.07
ปลูกพืชยืนต้นแยกแปลง	23.25	37.28	33.33	31.29
ทำนา	0.00	0.00	0.00	0.00
ปลูกผัก	0.00	0.00	0.00	0.00
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	16.67	10.96	4.39	10.67
เลี้ยงสัตว์	39.04	14.91	8.33	20.76
อื่นๆ	0.00	0.00	0.00	0.00
<u>ลดการผลิต</u>				
โค่นยางเพื่อปลูกทดแทน	48.68	35.96	25.44	36.69
ลดพื้นที่ปลูกยาง	1.32	2.63	2.19	2.05
ลดพื้นที่พืชยืนต้น	0.00	0.00	0.88	0.29
ลดพื้นที่ทำนา	0.00	0.00	0.00	0.00
ลดพื้นที่พืชผัก	0.00	0.00	0.00	0.00
ลดเลี้ยงสัตว์	0.00	0.00	0.00	0.00
ลดเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	0.00	0.00	0.00	0.00
อื่นๆ	0.00	0.00	0.00	0.00

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ข้อมูล	n=228			รวม
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	
2. การประเมิน รายได้จากภาคเกษตร ใช้ไปเพื่อการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครัวเรือน				
น้อยที่สุด (<20%)	0.44	1.75	1.32	1.17
น้อย (20-39%)	6.14	4.82	6.14	5.70
ปานกลาง (40-59%)	60.53	51.75	73.25	61.84
มาก (60-79%)	32.46	31.28	18.86	27.53
มากที่สุด (80-100%)	0.43	10.40	0.43	3.75
3. การประเมินว่ารายได้นอกภาคเกษตร ใช้เพื่อการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครัวเรือน				
น้อยที่สุด (<20%)	0.00	4.83	0.88	1.90
น้อย (20-39%)	3.73	3.95	1.32	3.00
ปานกลาง (40-59%)	53.07	56.14	64.04	57.75
มาก (60-79%)	39.47	33.33	32.02	34.94
มากที่สุด (80-100%)	3.73	1.75	1.74	2.41

ตารางที่ 4.6 การทำเกษตรกรรมภายในครัวเรือน

n=228				
ข้อมูล	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	รวม
1. ประสบการณ์ในการทำสวนยางพารา				
10 – 20 ปี	16.4	18.45	12.48	15.78
21 – 30 ปี	25.6	29.01	17.54	24.05
31 – 40 ปี	14.23	15.05	15.14	14.81
41 – 50 ปี	10.78	10.11	9.98	10.29
ค่าเฉลี่ย	16.75	18.16	13.79	16.23
ค่าสูงสุด	48	35	40	41
ค่าต่ำสุด	10	10	12	11
2. การเพาะปลูกพืชยืนต้นเชิงเศรษฐกิจ				
มีได้แก่ ลองกอง มังคุด ทุเรียน เป็นต้น	20.61	32.46	18.86	23.98
ไม่มี	79.39	67.54	81.14	76.02
**กรณีมี				
แยกแปลงยางพารา	32.02	75.00	75.44	60.82
รวมแปลงยางพารา	67.98	25.00	24.56	39.18
3. การปลูกผัก พืชล้มลุก พืชกินใบ พืชกินผลขนาดเล็กเชิงเศรษฐกิจ				
มี	1.75	2.19	1.32	1.75
ไม่มี	98.25	97.81	98.68	98.25
**กรณีมี				
แยกแปลงยางพารา	-	-	-	-
รวมแปลงยางพารา	10.09	17.98	4.39	10.82
4. การเลี้ยงสัตว์ หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อขาย				
มีได้แก่ แพะ วัว ไก่ เป็ด สุกร เป็นต้น	3.51	7.02	9.21	6.58
ไม่มี	96.49	92.98	90.79	93.42
**กรณีมี				
แยกแปลงยางพารา	41.67	37.28	9.21	6.58
รวมแปลงยางพารา	58.33	62.72	53.07	58.04

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

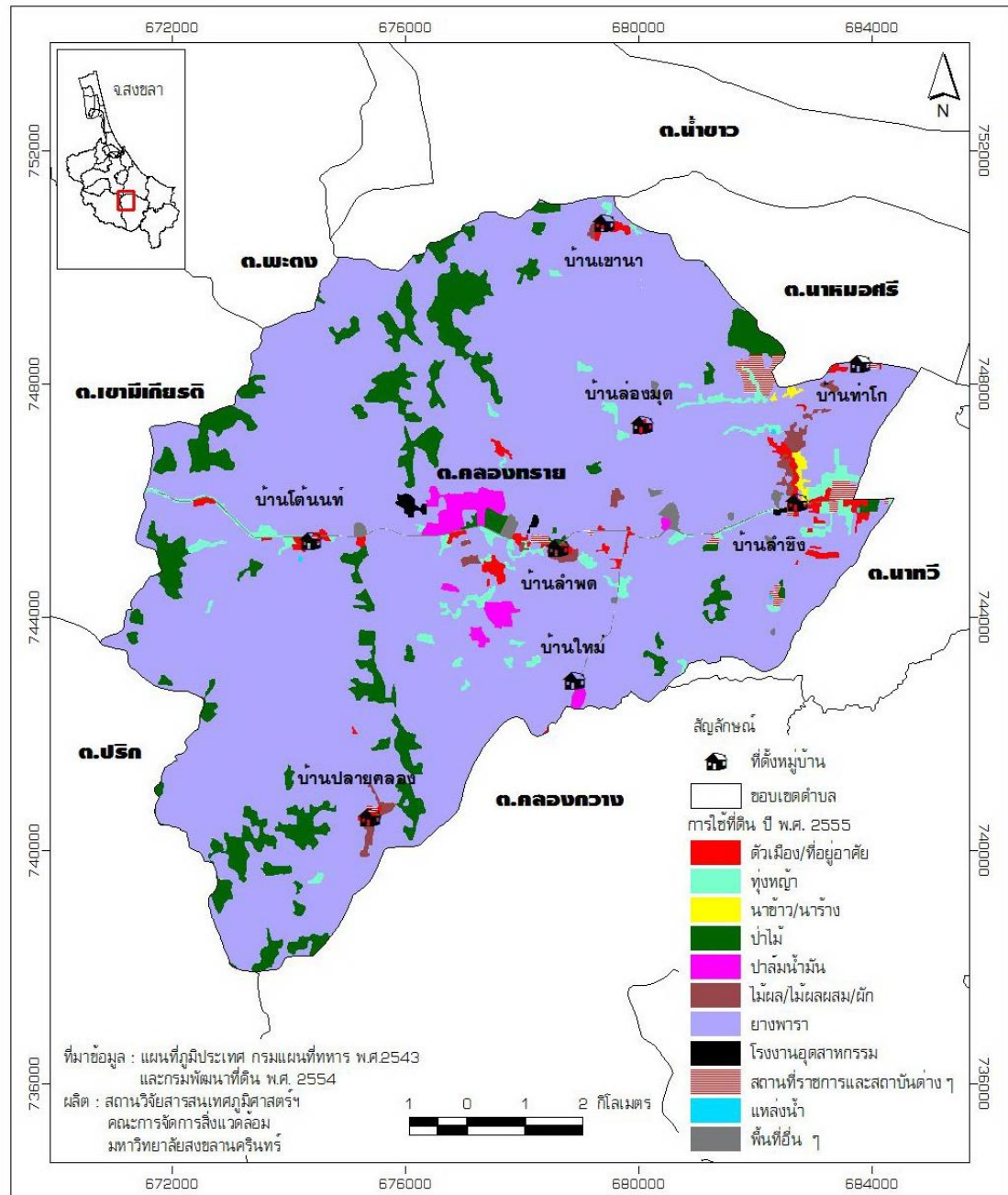
n=228				
ข้อมูล	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	รวม
5. การเพาะปลูกพืชไว้บริโภค				
มีได้แก่ พืชผักสวนครัวเป็นต้น	2.19	0.88	1.75	1.61
ไม่มี	97.81	99.12	98.25	98.39
6. การเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภค				
มี ได้แก่ ไก่ ปลา เป็นต้น	0.44	2.63	0.88	1.32
ไม่มี	99.56	97.37	99.12	98.68

จากการศึกษาการทำเกษตรกรรมภายในครัวเรือนนี้เกษตรกรสามารถควบคุมทรัพยากร ("ทุน") หลักๆ ที่ใช้ในการทำการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน พืช สัตว์ พันธุ์กรรม บ้านพัก อุปกรณ์และเครื่องจักร รวมไปถึงความรู้เชิงเทคนิคเกี่ยวกับการนำทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ในการทำการเกษตร ทรัพยากร/ทุนที่สำคัญอีกประเภทหนึ่งคือการเข้าถึงเครือข่ายและตลาด หรือการเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ผลิต-สหกรณ์ เพื่อได้รับรู้ข้อมูลในการทำการเกษตรต่าง ๆ รวมไปถึงทิศทางในการดำเนินการผลิตยางพาราในอนาคต ด้วยการทำการเกษตรภายในครัวเรือนนี้จะใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการทำการเกษตร ดังนั้นการทำสวนยางพาราภายในครัวเรือนนี้จึงเป็นแหล่งจ้างงาน (จ้างงานตัวเอง) ที่เกษตรกรที่ทำงานในสวนยางพาราของตัวเองจะทำงานหนักและทุ่มเท ทำให้สวนยางพาราพัฒนาก้าวหน้า และส่งผลให้ครอบครัวยกระดับฐานะดีขึ้นตามไปด้วย

โดยในการทำการเกษตรกรรมภายในครัวเรือนนี้มีทั้งการเพาะปลูกพืชยืนต้นเชิงเศรษฐกิจ ได้แก่ ลองกอง มังคุดทุเรียน เป็นต้นการปลูกผัก พืชล้มลุก พืชกินใบ พืชกินผลขนาดเล็กเชิงเศรษฐกิจ การเลี้ยงสัตว์ หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อขาย ได้แก่ แพะ วัว ไก่ เป็ด สุกร เป็นต้นการเพาะปลูกพืชไว้บริโภค ได้แก่ พืชผักสวนครัว เป็นต้นการเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภค ได้แก่ ไก่ ปลา เป็นต้น

4.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรในพื้นที่จังหวัดสงขลา

4.5.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรในตำบลลองทราย อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

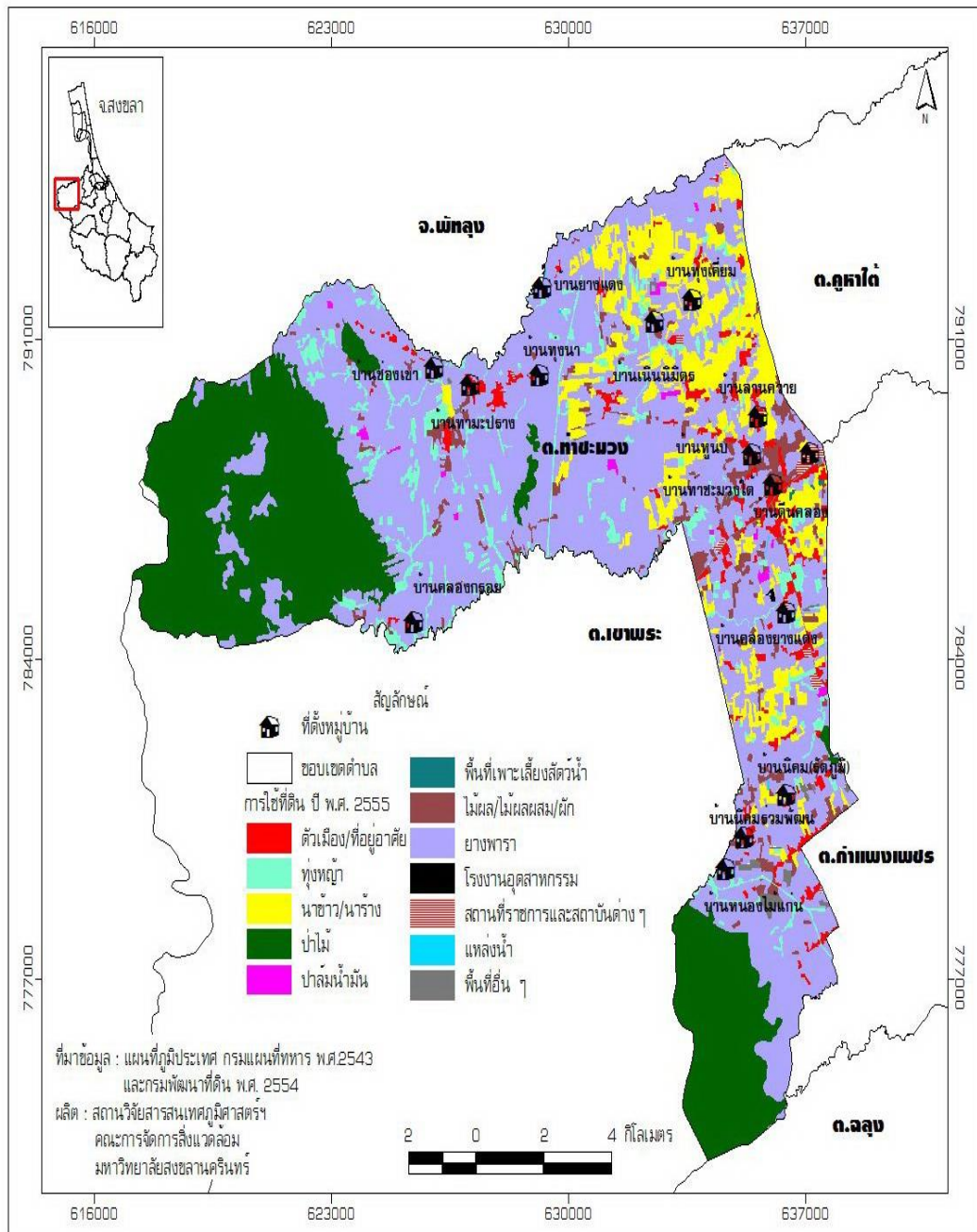

ภาพที่ 4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรในตำบลลองทราย อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

ที่มา: สถาบันวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2559

จากภาพที่ 4.1 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรในตำบลคลองทราย อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ปี 2560 พื้นที่ทั้งหมดมี 63,549.61 ไร่ พบว่า มีพื้นที่การใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จำนวน 62,279.04 ไร่ (ร้อยละ 98 ของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดในตำบล) โดยเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา จำนวน 54,279.78 ไร่ (ร้อยละ 85.41) พื้นที่ปลูกไม้ผล จำนวน 437.82 ไร่ (ร้อยละ 0.69) พื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 102.12 ไร่ (ร้อยละ 0.16) พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน จำนวน 644.51 ไร่ (ร้อยละ 0.16) พื้นที่ป่าไม้ จำนวน 5,200.95 ไร่ (ร้อยละ 8.18) และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ (ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ จำนวน 1,244.84 ไร่ (ร้อยละ 1.96) ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวเบื้องต้นประกอบกับการเสวนากลุ่มย่อยชี้ให้เห็นว่า ในพื้นที่ตำบลคลองทราย อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา คริวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา มีระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น 5 ระบบด้วยกัน ได้แก่ ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำนา ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกปาล์มน้ำมัน ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ แต่มี พื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมยางพาราจำนวน 103.91 ไร่ (ร้อยละ 0.16) และมีพื้นที่ของหน่วยงานราชการจำนวน 15.08 ไร่ (ร้อยละ 0.02)

4.5.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินการผลิตทางการเกษตรในอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

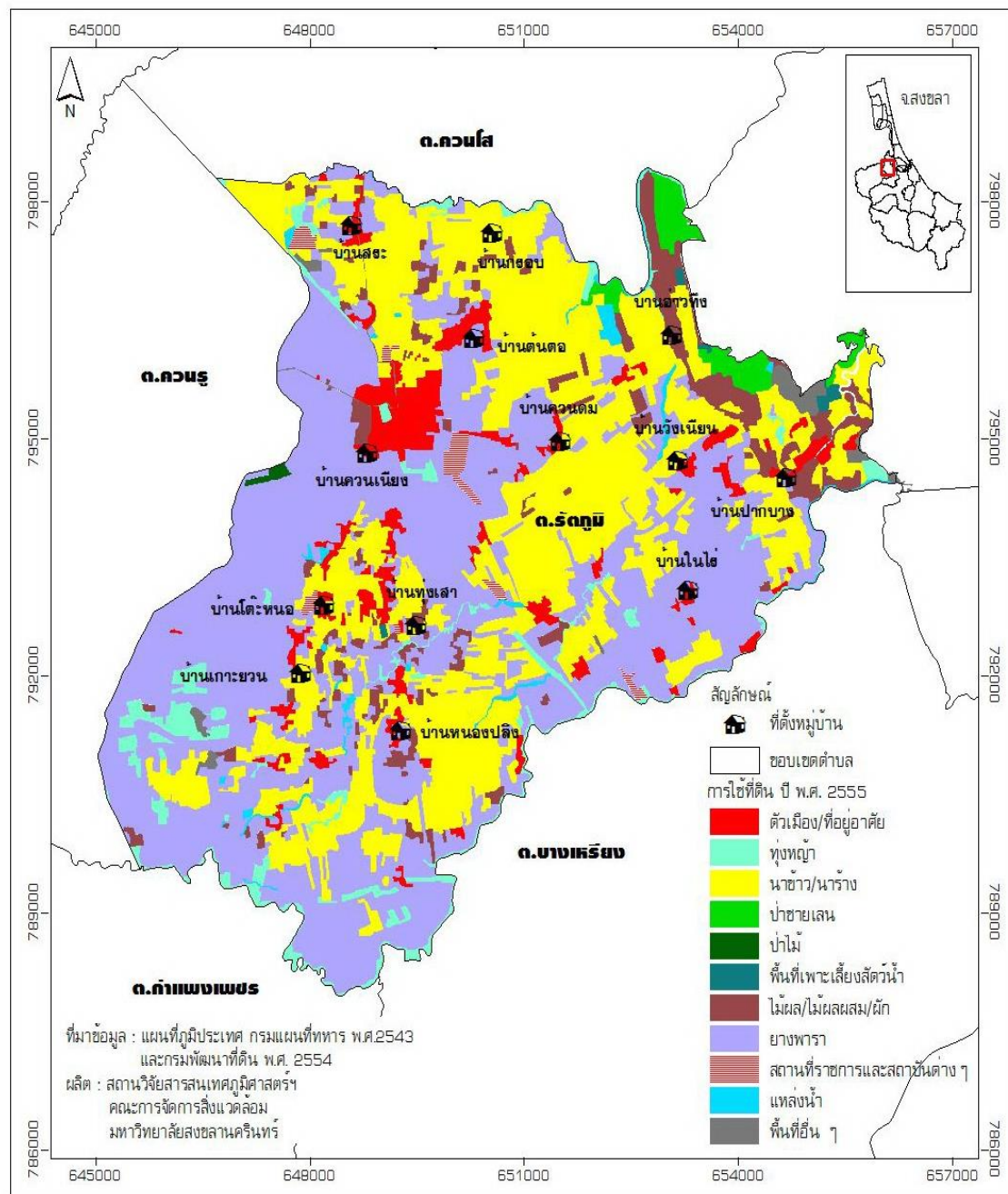

ภาพที่ 4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรในตำบลลองท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

ที่มา: สถาบันวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2559

จากภาพที่ 4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตรในตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ปี 2560 พื้นที่ทั้งหมดมี 109,016.84 ไร่ พบว่า มีพื้นที่การใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จำนวน 105,450.04 ไร่ (ร้อยละ 96.73 ของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดในตำบล) โดยเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา จำนวน 55,918.17 ไร่ (ร้อยละ 51.29) พื้นที่ปลูกไม้ผล จำนวน 3,828 ไร่ (ร้อยละ 3.51) พื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 11,185.98 ไร่ (ร้อยละ 10.26) พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน จำนวน 334.41 ไร่ (ร้อยละ 0.31) พื้นที่ป่าไม้ จำนวน 27,801.48 ไร่ (ร้อยละ 25.50) พื้นที่เลี้ยงสัตว์ (ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ จำนวน 5,698 ไร่ (ร้อยละ 5.23) และพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 32.38 ไร่ (ร้อยละ 0.03) ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวเบื้องต้นประกอบกับการเสวนากลุ่มย่อยแสดงให้เห็นว่า ในพื้นที่อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา คริวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น 6 ระบบด้วยกัน ได้แก่ ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำนา ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกปาล์มน้ำมัน และระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์แต่มีพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรมยางพาราจำนวน 380.61 ไร่ (ร้อยละ 0.35) และมีพื้นที่ของหน่วยงานราชการ จำนวน 25.60 ไร่ (ร้อยละ 0.02)

4.5.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินการผลิตทางการเกษตรในตำบลรัตนภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ภาพที่ 4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินการผลิตทางการเกษตรในตำบลรัตนภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

ที่มา: สถาบันวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2559

จากภาพที่ 4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการผลิตทางการเกษตร ในตำบลรัตนภูมิ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา ปี 2560 พบว่า พื้นที่ทั้งหมดมี 38,720.48 ไร่ พบว่า มีพื้นที่การใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จำนวน 36,402.90 ไร่ (ร้อยละ 94.01 ของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดในตำบล) โดยเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา จำนวน 17,720.93 ไร่ (ร้อยละ 45.77) พื้นที่ปลูกไม้ผล จำนวน 2,170.25 ไร่ (ร้อยละ 5.60) พื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 13,540.10 ไร่ (ร้อยละ 34.97) พื้นที่ป่าชายเลน จำนวน 604.27 ไร่ (ร้อยละ 1.56) พื้นที่ป่าไม้ จำนวน 44.49 ไร่ (ร้อยละ 0.11) พื้นที่เลี้ยงสัตว์ (ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ จำนวน 75.46 ไร่ (ร้อยละ 0.19) และพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 394.95 ไร่ (ร้อยละ 1.02) ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวเบื้องต้นประกอบกับการเสวนากลุ่มย่อยชี้ให้เห็นว่าในพื้นที่อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา คริวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น 6 ระบบด้วยกัน ได้แก่ ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำนา ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกปาล์มน้ำมัน และระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์แต่ไม่มีพื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม โดยมีพื้นที่ของหน่วยงานราชการจำนวน 278.67 ไร่ (ร้อยละ 0.72)

กล่าวได้ว่า จากข้อมูลการสำรวจโดยสัมภาษณ์เกษตรกรในพื้นที่ จำนวน 228 คริวเรือน ในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า มีระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราที่สอดคล้องกับข้อมูล การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร โดยพื้นที่ปลูกยางพาราของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดในตำบลคลองทรายท่าชะมวงและรัตนภูมิ มีจำนวนร้อยละ 85.4151.29 และ 45.77 ตามลำดับ โดยในตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ ยังคงมีพื้นที่ป่าไม้อยู่มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 25.50 ของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมด

ดังนั้นจากข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และจัดการการผลิตของคริวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา สามารถสรุปได้ ดังนี้

4.6 การจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลา

ภายใต้สถานการณ์ราคายางพาราที่ไม่แน่นอน มีความผันผวนมาตลอดตั้งแต่ปลายปี 2557 เป็นต้นมา ส่งผลให้คริวเรือนเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ต้องมีการปรับตัว โดยการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตทางการเกษตรให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ไม่หวังพึ่งรายได้หลักที่มาจากการทำสวนยางพาราเพียงอย่างเดียว เพื่อเพิ่มรายได้และความอยู่รอด ซึ่งจากการสัมภาษณ์คริวเรือนเกษตรกรในจังหวัดสงขลา จำนวน 228 ราย ในเบื้องต้น ทางเศรษฐกิจ สังคม การจัดการผลิตและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นในจังหวัดสงขลา จึงสามารถจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นในจังหวัดสงขลา ตามหลักและแนวคิดในเรื่องความหลากหลายในการประกอบกิจกรรมทางการเกษตรของคริวเรือน โดยอาศัยเกณฑ์ ประเภทของกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรอื่นๆ (Household Agricultural Activities) เกณฑ์เศรษฐกิจ สังคม และการจัดการผลิต (Socio-economic and Rubber Management) และการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร (Agricultural land Utilization) สำคัญพบว่ามีเกษตรกรทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นในจังหวัดสงขลา ได้ดังนี้

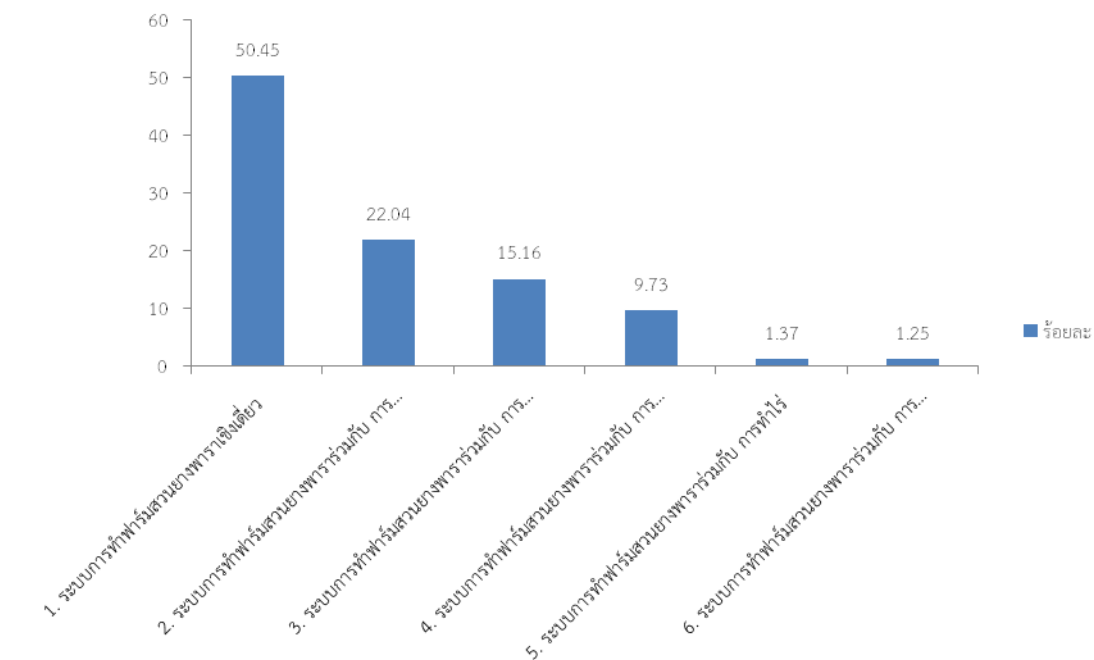
ตารางที่ 4.7 ร้อยละของการจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลา

n=228

ระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา	สงขลา			รวม
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	
1. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว	11 (55.81)	25 (54.29)	78 (41.25)	114 (50.45)
2. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูก ไม้ผล	7 (34.88)	9 (20.00)	29 (11.25)	45 (22.04)
3. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูก ข้าว	0 (0.00)	5 (10.48)	34 (35.00)	39 (15.16)
4. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยง สัตว์	2 (9.30)	5 (12.38)	16 (7.50)	23 (9.73)
5. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำไร่	0 (0.00)	2 (2.86)	2 (1.25)	4 (1.37)
6. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเพาะ เลี้ยงสัตว์น้ำ	0 (0.00)	0 (0.00)	3 (3.75)	3 (1.25)
รวม			100.00	

ที่มา: จากการสัมภาษณ์

ภาพที่ 4.4 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราในพื้นที่ศึกษา

จากตารางที่ 4.7 พบว่าครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดสงขลา ยังคงทำการผลิตยางพาราเชิงเดี่ยว โดยพบว่าระบบการทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยวพบมากที่สุด ร้อยละ 50.45 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล ร้อยละ 22.04 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว ร้อยละ 15.16 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 9.73 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำไร่ร้อยละ 1.37 และระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำร้อยละ 1.25 จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวยังคงมีอยู่มาก ดังนั้นทุกภาคส่วนควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรในจังหวัดสงขลา ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตมาเป็นเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อเพิ่มรายได้และความอยู่รอดในครัวเรือน เพื่อการดำรงชีพที่ยั่งยืนภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจที่ผันผวน

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้คัดเลือกระบบหลัก 4 ระบบ ได้แก่ 1) ระบบการทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) 2) ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) 3) ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3) และ 4) ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4) เพื่อทำการศึกษาลึกลงไปตามกรอบแนวคิดระบบการทำสวนยางพาราขนาดเล็ก: แนวคิดเชิงระบบของ Somboonsuke *et.al* (2001) โดยเมื่อพิจารณาตามเกณฑ์ประเภทของกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรอื่นๆ (Household Agricultural Activities) เกณฑ์เศรษฐกิจ สังคมและการจัดการการผลิต (Socio-economic and Rubber Management) และการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร (Agricultural Land Utilization) ดังกล่าวข้างต้น

ผลลัพธ์การดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา แต่ละประเภทขึ้นอยู่กับทุนการดำรงชีพ ระบบการผลิต กลยุทธ์การดำรงชีพ นโยบายรัฐ/สถาบัน และความเปราะบางของฟาร์มแต่ละประเภท ฟาร์มทั้งหมด กำลังเผชิญกับความเปราะบางที่เกิดจากการลด ลงของราคายางพารา การเพิ่มขึ้นของราคาปัจจัยการผลิต การลดลงของราคาผลผลิตเกษตรอื่นๆ และการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงาน และยังได้รับผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ สภาพภูมิอากาศ และเทคโนโลยีโดยภาพรวมระบบสวนยางขนาดเล็กมีความแข็งแรงของทุน มนุษย์แต่ความเพียงพอและความพร้อมใช้ของทุนทางกายภาพ ทุนธรรมชาติและทุนการเงินต่ำกว่าเมื่อ เปรียบเทียบกับสวนยางขนาดเล็กที่มีระบบการผลิตร่วมกันไม่ผลและอื่น ๆ ทุกประเภทเลือกใช้กลยุทธ์ ดำรงชีพที่เหมือนกัน คือ การประหยัดและลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และการลดต้นทุนการผลิต มีเฉพาะ สวนยางพาราบางระบบที่มีการใช้กลยุทธ์การขยาย การผลิต ผลลัพธ์การดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวน ยางพาราพบว่า มีความพอเพียงอยู่ในระดับปานกลางไปค่อนข้างมาก ทั้งด้านอาหาร เสื้อผ้า สินทรัพย์ ภาวะสุขภาพ ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครัวเรือน และความสัมพันธ์ทางสังคม ยกเว้นเพียงบางระบบ ฟาร์มสวนยางพาราที่มีความไม่เพียงพอของขนาดที่ดิน

4.7 ลักษณะทั่วไปของเศรษฐกิจ สังคม และการจัดการผลิตของระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ จำแนกตามระบบ

จากการจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตร อื่น ๆ 6 ระบบ ดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีเพียง 4 ระบบในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งมีลักษณะโดยทั่วไป ของเศรษฐกิจ สังคม และการจัดการผลิต ดังนี้

1. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1)

จากการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า มีครัวเรือนที่ยังคงทำระบบฟาร์มสวน ยางพาราเชิงเดี่ยว ร้อยละ 50.45 เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 81.09 อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 54.20 ปี มีรายได้เฉลี่ย 120,240.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี เป็นรายได้จากสวนยางพาราเฉลี่ย 90,500.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี มีเงินออมเฉลี่ย 9,200.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปีโดยเฉลี่ยครัวเรือน มีหนี้สิน 50,000.00 บาทต่อครัวเรือน ปริมาณผลผลิตยางพาราเฉลี่ยอยู่ที่ 2,040.15 กิโลกรัมต่อปี

มีพื้นที่ยางพาราเฉลี่ย 12.15 ไร่ ต่อครัวเรือน จำนวนแรงงานเฉลี่ย 2.70 คน จากการสัมภาษณ์ในส่วนของการจัดการผลผลิตยางพารา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 ร้อยละ 94.20 เนื่องจากเกษตรกรเห็นว่าสามารถหาซื้อได้ง่าย เป็นพันธุ์ที่เพื่อนบ้านนิยมใช้ อีกทั้งมีลักษณะประจำพันธุ์ที่ดี กล่าวคือ เป็นพันธุ์ที่สามารถปลูกในพื้นที่ลาดชันได้ให้ผลผลิตสูงทั้งใน ระยะ 2 ปีแรก และปีถัดต่อ ๆ มา โดยในช่วงผลัดใบผลผลิตจะลดลงเพียงเล็กน้อยมีจำนวนต้นเปลือก แห้งน้อย ระยะปลูก 3 × 7 เมตร ร้อยละ 75.50 ระยะปลูก 3 × 8 เมตร ร้อยละ 20 ระยะปลูก 6 × 4 เมตร ร้อยละ 14.50 อายุต้นยางพาราเฉลี่ย 17.85 ปี สำหรับการใส่ปุ๋ย พบว่า เกษตรกรมีการใส่ปุ๋ย อินทรีย์เพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นยางพารา โดยปริมาณที่ใส่ปุ๋ยเคมีเฉลี่ยอยู่ที่ 240.50 กิโลกรัมต่อไร่ การกำจัดวัชพืช ร้อยละ 70.14 ใช้เครื่องตัดหญ้า รูปแบบผลผลิตส่วนใหญ่เป็น น้ำยางสด คิดเป็นร้อยละ 92.32 เนื่องจากสะดวกในการขาย ระบบกรีตที่ใช้ ได้แก่ ระบบกรีตหนึ่งใน

สามต้นสามวันเว้นวัน (1/3S3d4) ร้อยละ 90.75 กรณีมีการจ้างแรงงานในการผลิต พบว่า ส่วนใหญ่มีการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของของสวนยางพารากับแรงงานจ้างในอัตราสัดส่วน 50:50 ร้อยละ 67.50 อัตรา 60:40 ร้อยละ 32.50 แหล่งจำหน่ายผลผลิตยางพารา พบว่า ส่วนใหญ่จำหน่ายผลผลิตให้แก่พ่อค้าในท้องถิ่น และกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 83.25 และ 17.75 ตามลำดับ

ครัวเรือนเกษตรกรในฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวมีเงินออมในช่วงที่ราคายางสูง แต่ในช่วงที่ราคายางตกต่ำเกษตรกรต้องหาอาชีพเสริมมาจุนเจือรายได้ในครัวเรือนที่มาจากการทำสวนยางเพียงอย่างเดียว จนทำให้มีภาระหนี้สิน นอกจากนี้เมื่อราคายางตกต่ำลงเกษตรกรก็ไม่ได้ใส่ปุ๋ยบำรุงต้นยางพารา ทำให้ผลผลิตลดลงสภาพตัวอย่างสวนยางพาราของระบบนี้ดังภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5 ภาพตัวอย่างสวนยางพาราเชิงเดี่ยวในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย, 2560

2. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2)

จากการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่ามีระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการปลูกไม้ผล ร้อยละ 15.16 ซึ่งปัจจุบันระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล พบว่ามี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล 1 ชนิด (ร้อยละ 44.50 ของจำนวนทั้งหมด) 2) ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล 2 ชนิด (ร้อยละ 32.25 ของจำนวนทั้งหมด) และ 3) ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล 3 ชนิด (ร้อยละ 23.25 ของจำนวนทั้งหมด) ตามลำดับ ลักษณะปลูกโดยส่วนใหญ่เป็นการปลูกไม้ผลร่วมในแปลงสวนยางพารา คิดเป็นร้อยละ 85.25 ของจำนวนทั้งหมด ชนิดผลไม้ที่ปลูกได้แก่ ทุเรียน ลองกอง มังคุด กัลยัญ เกาะ เป็นต้น และการปลูกไม้ผลแยกปลงกับแปลงสวนยางพารา คิดเป็นร้อยละ 15.75 ทั้งนี้เมื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล ร้อยละ 22.04 เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 70.50 มีอายุเฉลี่ย 45.15 ปี ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ย 270,320.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งสูงกว่าครัวเรือนเกษตรกรผู้ทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยว เป็นรายได้จากสวนยางพาราเฉลี่ย 104,016.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการปลูกไม้ผลเฉลี่ย 106,304.00 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี มีเงินออมเฉลี่ย 12,400.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี

โดยเฉลี่ยครัวเรือนมีหนี้สิน 68,500.00 บาทต่อครัวเรือน ปริมาณผลผลิตยางพาราเฉลี่ยอยู่ที่ 2,217.77 กิโลกรัมต่อปี ระบบนี้มีพื้นที่เฉลี่ย 13.48 ไร่ต่อครัวเรือน (ยางพาราพื้นที่เฉลี่ย 11.45 ไร่ต่อครัวเรือน ไม้ผลพื้นที่เฉลี่ย 2.03 ไร่ต่อครัวเรือน) จำนวนแรงงานเฉลี่ย 3.30 คน จากการสัมภาษณ์ในสถานการณ์การผลิตและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรทั้งหมดปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 ส่วนใหญ่ใช้ระยะปลูก 3×7 เมตร อายุต้นยางพาราเฉลี่ย 19.13 ปี ส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นยางพารามีส่วนน้อยที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ โดยปริมาณที่ใช้ปุ๋ย เคมีเฉลี่ย 252.10 กิโลกรัมต่อไร่ พบว่า มีการกำจัดวัชพืชในสวนยางโดยวิธีใช้เครื่องตัดหญ้า ร้อยละ 80 สำหรับรูปแบบผลผลิตของครัวเรือนในระบบนี้ รูปแบบผลผลิตเป็นอยู่ในรูปน้ำยางสด ระบบกรีดที่ใช้เป็นระบบกรีดหนึ่งในสามต้นสามวันเว้นวัน (1/3S3d4) ร้อยละ 80.75 มีการแบ่งอัตราสัดส่วน 70:30 และ 60:40 คิดเป็นร้อยละ 40 และ 50:50 คิดเป็นร้อยละ 60 50 แหล่งจำหน่ายผลผลิตยางพารา พบว่า ส่วนใหญ่จำหน่ายผลผลิตให้แก่พ่อค้าในท้องถิ่น และกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 92.50 และ 7.50 ตามลำดับ

ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในระบบนี้ มีรายได้เฉลี่ยสูงสุดใน 4 ระบบ เนื่องจากเมื่อช่วงราคาผันผวนผันผวน แต่เกษตรกรสามารถนำรายได้จากสวนผลไม้มาจุนเจือในครัวเรือนได้ แต่อย่างไรก็ตามระบบการทำฟาร์มนี้ต้องมีการจัดการเรื่องน้ำ ดิน และปุ๋ยที่ดีกว่าสวนยางเชิงเดี่ยว เกษตรกรต้องมีความรู้ความชำนาญมากขึ้น การเข้าร่วมกลุ่มในชุมชนหรือรับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐจะทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ภาพตัวอย่างสวนยางพาราของระบบนี้ดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 ภาพตัวอย่างสวนยางพาราเชิงเดี่ยวในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย, 2560

3. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3)

จากการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า มีระบบฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว ร้อยละ 15.16 เกษตรกรชาวสวนยางพาราในระบบนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 75.24 อายุเฉลี่ย 53.18 ปี พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรในระบบนี้มีรายได้เฉลี่ย 104,566.00 บาทต่อ

ครัวเรือนต่อปี โดยเป็นรายได้จากสวนยางพาราเฉลี่ย 50,700.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี และรายได้จากการทำนา เฉลี่ย 12,303.00 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี ในปัจจุบัน พบว่า ครัวเรือนมีเงินออมเฉลี่ยเพียง 5,800.00 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี โดยเฉลี่ยครัวเรือนมีหนี้สิน 62,500.00 บาทต่อครัวเรือน สำหรับปริมาณผลผลิตยางพารา พบว่า เฉลี่ยอยู่ที่ 1,410.00 กิโลกรัมต่อปี มีพื้นที่เฉลี่ย 7.45 ไร่ ต่อครัวเรือน จำนวนแรงงานเฉลี่ย 3.10 คน ส่วนการจัดการผลิตและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 ร้อยละ 87.72 RRIT 251 ร้อยละ 12.18 ระยะปลูกที่นิยมใช้ คือ ระยะปลูก 3×7 เมตร อายุต้นยางพาราในปัจจุบันเฉลี่ย 16.25 ปี สำหรับการใช้จ่าย พบว่า เกษตรกรในระบบนี้ใช้จ่ายเคมีในการบำรุงต้นยางพาราส่วนใหญ่มีส่วนน้อยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ โดยปริมาณปุ๋ยเคมีที่ใส่ เฉลี่ยอยู่ที่ 224.50 กิโลกรัมต่อไร่ การกำจัดวัชพืชส่วนใหญ่ใช้เครื่องตัดหญ้า ร้อยละ 86.08 รูปแบบผลผลิตส่วนใหญ่เป็นน้ำยางสด คิดเป็นร้อยละ 95.40 ระบบกรีตหนึ่งในสามต้นสามวันเว้นวัน (1/3S3d4) ร้อยละ 94.60 สำหรับการแบ่งผลประโยชน์ พบว่า ส่วนใหญ่มีการแบ่งสัดส่วนผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างในอัตราสัดส่วน 50:50 ร้อยละ 85.12 มีการจำหน่ายผลผลิตให้แก่พ่อค้าในท้องถิ่นและกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 90.10 และ 9.90 ตามลำดับ

ครัวเรือนเกษตรกรในระบบนี้รายได้เฉลี่ยน้อยที่สุดใน 4 ระบบ เนื่องจากผลผลิตต่อไร่ของยางพาราน้อย เพราะสภาพดินไม่เหมาะแก่การเจริญเติบโตของต้นยาง และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐหรือ กยท. ทำให้เกษตรกรต้องใช้จ่ายเงินสูงในการลงทุน ก่อให้เกิดภาระหนี้สินในครัวเรือนส่งผลต่อความเป็นอยู่ของเกษตรกร ภาพตัวอย่างสวนยางพาราของระบบนี้ ดังภาพที่ 4.7

ภาพที่ 4.7 ภาพตัวอย่างสวนยางพาราเชิงเตี้ยในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย, 2560

4. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4)

จากการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า มีผู้ทำระบบฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 9.73 เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 87.16 อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 52.40 ปี มีรายได้เฉลี่ย 180,050.25 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี เป็นรายได้จากสวนยางพาราเฉลี่ย 82,160.20 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 75,400.00 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี มีเงินออม

เฉลี่ย 14,200.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี โดยเฉลี่ยครัวเรือนมีหนี้สิน 80,500.00 บาทต่อครัวเรือน ปริมาณผลผลิตยางพาราเฉลี่ยอยู่ที่ 1,380.00 กิโลกรัมต่อปี มีพื้นที่เฉลี่ย 6.18 ไร่ต่อครัวเรือน จำนวนแรงงานเฉลี่ย 2.10 คน จากการสัมภาษณ์ในส่วนของการจัดการผลิตยางพารา พบว่า เกษตรกรทั้งหมดปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 ทั้งหมดระยะปลูก 3 x 7 อายุยางพาราเฉลี่ยอยู่ที่ 20.15 ปี ใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นยางพารา โดยปริมาณที่ใส่เฉลี่ยอยู่ที่ 269.23 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการบำรุงต้นยางพาราปริมาณเฉลี่ยอยู่ที่ 187.50 กิโลกรัมต่อไร่ การกำจัดวัชพืชส่วนใหญ่ใช้เครื่องตัดหญ้า ร้อยละ 73.68 รูปแบบผลผลิตส่วนใหญ่เป็นน้ำยางสด คิดเป็นร้อยละ 91.80 ระบบกรีตหนึ่งในสามต้นสามวัน เว้นวัน (1/3S3d4) ร้อยละ 95.60 สำหรับการแบ่งสัดส่วนผลประโยชน์ พบว่า ส่วนใหญ่มีการแบ่งสัดส่วนผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสวนยางพารากับแรงงานจ้างในอัตราสัดส่วน 50:50 ร้อยละ 90.12 มีการจำหน่ายผลผลิตให้แก่พ่อค้าในท้องถิ่นและกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 90.10 และ 9.90 ตามลำดับ

ครัวเรือนเกษตรกรในระบบนี้รายได้เฉลี่ยรองลงมาจากระบบสวนยางพาราร่วมกับไม้ผล เนื่องจากมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ผลพลอยได้จากมูลสัตว์ก็สามารถนำมาใช้เป็นปุ๋ยในสวนยางสามารถลดต้นทุนได้อีกทางหนึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิตให้สวนยางพารารวม อีกทั้งเมื่อราคายางลดต่ำลง แต่เกษตรกรสามารถมีรายได้อีกหลายช่องทางมาจุนเจือในครัวเรือน ส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าสวนยางเชิงเดี่ยว ภาพตัวอย่างสวนยางพาราของระบบนี้ ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 ภาพตัวอย่างสวนยางพาราเชิงเดี่ยวในระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย, 2560

4.8 ระบบการผลิตของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ระบบการผลิตของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กตามกรอบการวิเคราะห์ระบบการผลิตของ Conway (1985) ด้านเศรษฐกิจและสังคมระบบการผลิตมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ ผลผลิตสวนยางถือเป็นแหล่งรายได้หลักของครัวเรือนสำหรับครัวเรือนชาวสวนยาง รายได้เสริมสำหรับครัวเรือนที่มีอาชีพหลักนอกภาคเกษตร และเป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ที่ได้โอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินสู่ครัวเรือนในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครัวเรือนและลูกหลานมีการศึกษาสูงขึ้น ตามลำดับ การผลิต

ยางในทุกพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการปลูกยางเชิงเดี่ยวและมีกิจกรรมทางการเกษตรเสริมอื่นๆ ร่วมกับสวนยาง เช่น สวนผลไม้ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ แต่มีแนวโน้มการประกอบอาชีพเสริมลดลงตามลำดับ โดยเฉพาะราคาที่ยังสูงขึ้นส่งผลให้เกษตรกรบางรายละทิ้งการปลูกพืชร่วมยางและปรับเปลี่ยนที่นาเป็นสวนยางพาราหรือปล่อยทิ้งเป็นนาร้างมากขึ้น ในขณะที่การเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงวัว ควาย สุกร และไก่ เป็นการเลี้ยงสัตว์เพียงจำนวนน้อยตัวเพื่อเป็นรายได้เสริม และใช้เวลาว่างหลังเสร็จกิจกรรมงานกรีดยางในแต่ละวัน โดยด้านการจัดการผลิตมีลักษณะทางกายภาพของสวนยางพารา ซึ่งสวนยางในพื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ใน 3 เขตนิเวศเกษตร ประกอบด้วย

1. เขตนิเวศเกษตรพื้นที่ราบเป็นที่ราบ ที่นา พื้นที่น้ำท่วมถึงรวมถึงบริเวณที่ราบชายฝั่ง มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 0-20 เมตร ความลาดชันน้อยกว่า 10 องศา ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,916 มิลลิเมตร พื้นที่นี้ดั้งเดิมมีกิจกรรมเกษตรที่สำคัญ คือ ทำนา ไร่และสวนผลไม้ ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่มีการปลูกยางอย่างหนาแน่น เนื่องจากสวนยางปลูกที่นา ที่นาร้าง หรือสวนผลไม้ ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของต้นยางที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่นๆ ปริมาณผลผลิตต่อไร่ลดลง และมีปัญหาน้ำท่วม ในการปลูกสร้างสวนยางต้องมีการปรับสภาพพื้นที่โดยการยกทรง เพื่อแก้ปัญหาระดับน้ำใต้ดินต่ำและน้ำท่วม การถือครองพื้นที่เกษตรส่วนใหญ่เป็นถือครองที่ดินขนาดเล็กไม่เกิน 15 ไร่ต่อครัวเรือน

2. เขตนิเวศเกษตรพื้นที่ควนเป็นพื้นที่ควน ลาดลอน ลูกคลื่น มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 20-100 เมตร ความลาดชัน 10 - 20 องศา ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,505 มิลลิเมตร จากการสัมภาษณ์พบว่า เป็นพื้นที่ดั้งเดิมที่ถูกเลือกเป็นพื้นที่ปลูกสร้างสวนยาง และสวนผลไม้ เพราะความเหมาะสมอุดมสมบูรณ์ของดินและความเหมาะสมของพื้นที่ต่อการปลูกยางมากกว่าพื้นที่อื่นๆ เขตนิเวศนี้จึงมีการปลูกยางอย่างหนาแน่นนอกจากนี้เกษตรกรมีกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ เช่น ทำนา ทำไร่ เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมทางการเกษตรแยกแปลงกับสวนยาง การถือครองพื้นที่เกษตรในมีพื้นที่สวนยางขนาดไม่เกิน 50 ไร่ และส่วนใหญ่เป็นถือครองที่ดินขนาดเล็กไม่เกิน 15 ไร่ต่อครัวเรือน

3. เขตนิเวศเกษตรพื้นที่ลาดชันหรือภูเขา เป็นพื้นที่บริเวณเชิงเขา หรือพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 100 -500 เมตร มีความชัน 20 - 30 องศา บางสวนตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความชันมากกว่า 30 องศาและอยู่ในพื้นที่ภูเขาสูง ไหล่เขา เป็นต้น ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,548 มิลลิเมตร แรกเริ่มในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำไร่ และสวนผลไม้ เมื่อมีการปลูกยางพาราพันธุ์พื้นเมืองจึงมีการบุกรุกขยายพื้นที่ปลูกสวนยางอย่างต่อเนื่อง การสร้างสวนยางเป็นไปด้วยความยากลำบาก ในการปลูกสร้างสวนยาง กรีดยางและเก็บผลผลิต การถือครองพื้นที่เกษตรมีขนาดที่หลากหลายและมีขนาดพื้นที่ถือครองมากกว่า 100 ไร่

โดยอาชีพปลูกยางทำมาตั้งแต่เล็กเป็นวัฒนธรรมยางพาราที่อยู่ในสายเลือด มีความรู้ความสามารถในเทคโนโลยีที่ฝังอยู่ในตัวเอง จนกลายเป็นเรื่องธรรมดาและสามารถพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาดตลาด หรือหน่วยงานของรัฐมากนัก แต่อย่างไรก็ตามชาวสวนยางส่วนใหญ่มีปัญหาต้นทุนการผลิตสูง เช่น ราคาปุ๋ยแพง ค่าจ้างใส่ปุ๋ยและปราบวัชพืชแพง เป็นต้น เนื่องจากราคาปุ๋ยเคมีที่เพิ่มสูงขึ้นประกอบกับการเปลี่ยนมุมมองต่อการดูแลดินในสวนยาง ส่งผลต่อการปรับตัวโดยใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยชีวภาพ หรือใช้ปุ๋ยชีวภาพมากขึ้นเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต และในบางพื้นที่เกษตรกรรวมกลุ่มเพื่อผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เอง การปลูกยางในพื้นที่ราบลุ่มและที่นาให้ปริมาณผลผลิตที่ไม่คุ้มค่านักแต่เกษตรกรไม่มีทางเลือกมากนักเนื่องจากปลูกไปแล้วต้องรอว่าจะโค่นจึงจะตัดสินใจ

อีกครั้งกับอนาคตสวนยาง นับว่าเป็นข้อจำกัดที่สำคัญสำหรับการปลูกยางในเขตนิเวศพื้นที่ราบ เป็นเดิมการขาดแคลนแรงงานกรีดยาง พบได้ในทุกระบบนิเวศเกษตร ทุกพื้นที่เจ้าของสวนยางมีปัญหาคุณภาพแรงงานกรีดยางและทักษะฝีมือกรีดยางของแรงงานกรีดยางที่ลดต่ำลงโดยเฉพาะความไม่ซื่อสัตย์ คดโกงและไม่ขยันทำงานของแรงงานกรีดยาง ในบางพื้นที่มีปัญหาแรงงานมากขึ้นจนเจ้าของสวนยางต้องเลิกจ้างแรงงานกรีดยางที่มาจากบางท้องถิ่นหรือจังหวัด และต้นทุนควบคุมแรงงานของเจ้าของสวนยางที่เพิ่มสูงขึ้น สวนยางในทุกพื้นที่มีปัญหาโรคยาง เช่น ยางหน้าตาย เส้นดำ โคนต้นใหม่ปลวก และหนอนทราย เป็นต้น นอกจากนี้เกษตรกรเริ่มเพิ่มจำนวนต้นต่อไร่ที่สูงขึ้น และต้องการพันธุ์ยางใหม่ที่สามารถเพิ่มผลผลิตมากกว่าพันธุ์ RRIM 600 ซึ่งเป็นที่นิยมอยู่ในปัจจุบัน

ในการจัดการสวนยางพารา มีขนาดพื้นที่ถือครองสวนยางต่อครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ เนื่องจากการแบ่งที่ดินเพื่อถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ภายในสมาชิกครัวเรือนและความสามารถในการครอบครองที่ดินลดลงเนื่องจากราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้น และอุปาทาน ที่ดินทางเศรษฐกิจที่ลดลงจากการศึกษา พบว่าเจ้าของสวนยางส่วนใหญ่มีขนาดที่ต่ำกว่า 15 ไร่ ซึ่งมีแนวโน้มการถือครองที่ดินสวนยางลดลงตามลำดับโดยเฉพาะในเขตนิเวศเกษตรพื้นที่ราบและพื้นที่ควน ในงานวิจัยได้ตั้งคำถาม “พื้นที่ถือครองสวนยางขนาดเท่าไรจึงเพียงพอหรือมีสเกลที่เหมาะสมต่อการดำรงชีพที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน” เกษตรกรตอบตรงกันว่า ถ้ามีอาชีพสวนยางเพียงอย่างเดียว พื้นที่สวนยางขนาดเฉลี่ย 15 ไร่ เพียงพอต่อการดำรงชีพในปัจจุบัน ซึ่งจะพบว่า การถือครองที่ดินสวนยางขนาดน้อยกว่า 5 ไร่ เจ้าของสวนยางส่วนใหญ่ต้องมีอาชีพเสริม เช่น อาชีพกรีดยางหะหรือทำงานโรงงาน

พันธุ์ยางที่นิยมในพื้นที่ ได้แก่ RRIM 600 RRIT 24 และพันธุ์ BPM 24 ตามลำดับ โดยยางพันธุ์ RRIM 600 ยังคงเป็นที่นิยมโดยทั่วไปเนื่องจากเกษตรกรให้เหตุผลว่า เป็นพันธุ์ที่ให้ปริมาณน้ำยางสูง ต้นยางสูง ทรงต้นสวย ให้น้ำมันยางดี สามารถหาซื้อกล้าพันธุ์ได้ง่ายและต้านทานโรค นอกจากนี้พันธุ์ BPM24 เลือกปลูกในพื้นที่นาหรือพื้นที่น้ำท่วมถึง โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากมีระบบรากไม่ลึกมาก ให้ปริมาณน้ำยางดี และทนต่อน้ำท่วม ส่วนพันธุ์ RRIT 251 เริ่มเลือกใช้มากขึ้นตามลำดับเนื่องจากคิดว่าให้ผลผลิตสูง ทดลองปลูก และรอดูผลผลิตในสวนยางเพื่อนบ้านเกษตรกรเลือกระยะปลูกที่หลากหลาย เช่น ระยะปลูก 2.5 × 7 เมตรระยะปลูก 3 × 7 เมตรและระยะปลูก 4 × 6 เมตร มีจำนวนต้นยางเฉลี่ยประมาณ 72 ต้นต่อไร่ แต่พบว่าการปลูกยางใหม่เกษตรกร เริ่มลดระยะปลูกลง เช่น ระยะ 2.5 × 6 และระยะ 3 × 6 เพื่อเพิ่มจำนวนต้นในสวนยาง โดยส่วนใหญ่เลือกใช้อย่างชำถูซึ่งง่ายต่อการปลูกและหาซื้อ

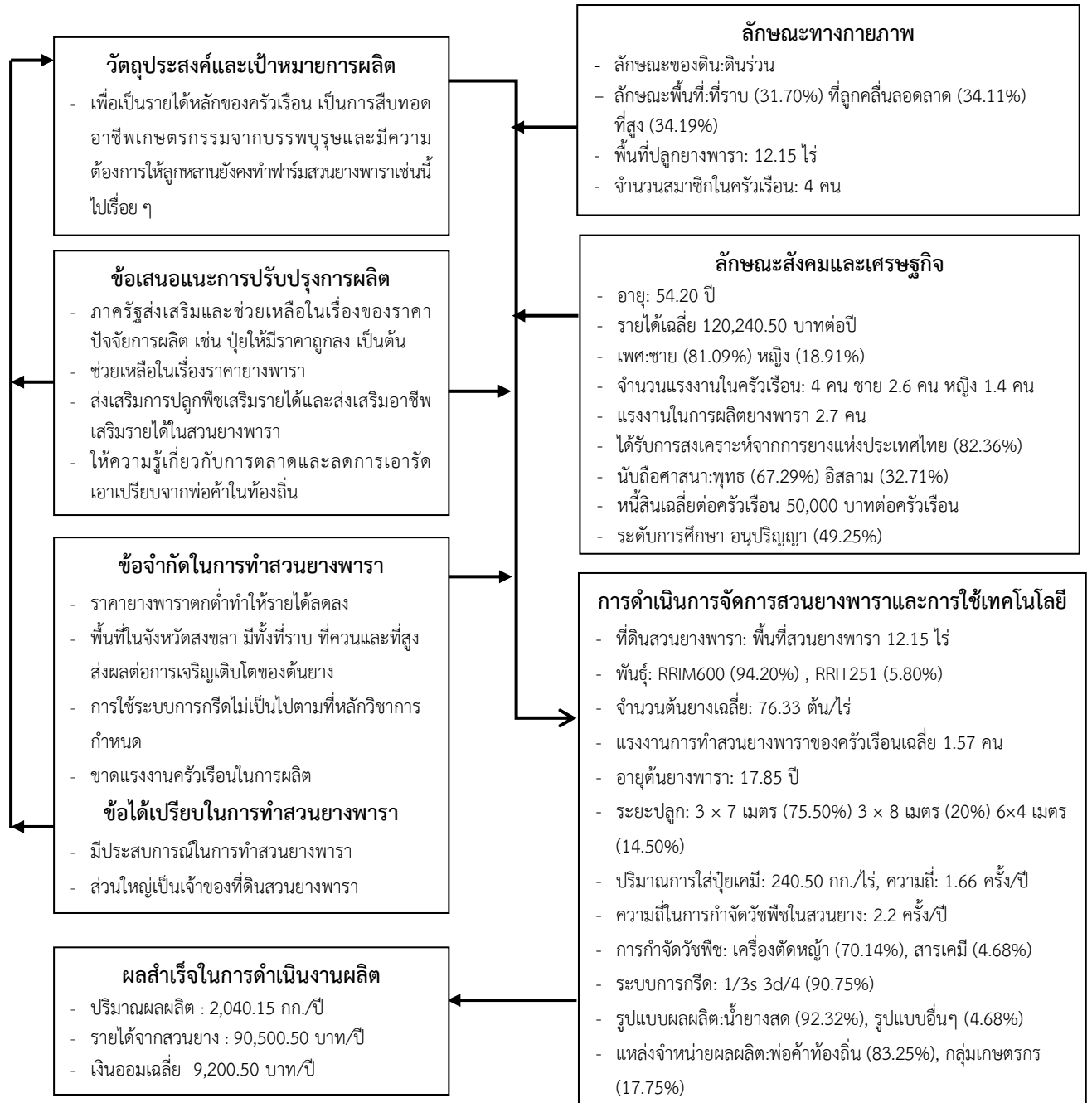
เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงเลือกใช้ปุ๋ยเคมี โดยปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 ยังเป็นที่นิยมใช้ทั่วไปเนื่องจากหาซื้อได้ง่ายในท้องตลาด ปริมาณเฉลี่ย 50 กิโลกรัมต่อไร่ ความถี่การใส่ปุ๋ยเคมีประมาณ 2 ครั้งต่อปี เกษตรกรที่เลือกใช้ปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มขึ้นร่วมกับปุ๋ยเคมี ด้วยเหตุผลปุ๋ยชีวภาพช่วยปรับปรุงโครงสร้างดินในระยะยาวและราคาถูกกว่าปุ๋ยเคมี ปริมาณเฉลี่ย 55 กิโลกรัมต่อไร่ ความถี่การใส่ปุ๋ยชีวภาพประมาณ 1 ครั้งต่อปี การปราบวัชพืชส่วนใหญ่เลือกใช้วิธีเชิงกล เช่น การใช้เครื่องตัดหญ้า ไถกลบ หรือแรงงานคนตัดหญ้า ความถี่ประมาณ 1 ครั้งต่อปี นอกจากนี้สวนยางส่วนใหญ่ประสบปัญหายางหน้าแห้ง โรคจากเชื้อราและโรคราก ตามลำดับ ซึ่งจะเลือกแก้ปัญหาโดยการโค่นทิ้งหรือหยุดกรีดยางต้นนั้นๆ

การใช้แรงงานกรีดยางสวนยางส่วนใหญ่หลังพ้นสงเคราะห์ต้นยางมีขนาดเส้นรอบวงต้นยางขนาดเฉลี่ยต่ำกว่า 50 เซนติเมตร ซึ่งใช้เวลากว่า 7-8 ปี จึงจะเปิดกรีด เกษตรกรสังเกตพบว่า แนวน้อยอายุเปิดกรีดยางเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของดินและการดูแลสวนยางก่อนเปิดกรีด การใช้แรงงานกรีดยางในพื้นที่แบ่งออกได้สองประเภทใหญ่ คือ แรงงานครัวเรือนและแรงงานจ้างกรีด โดยแรงงานกรีดยางส่วนใหญ่เป็นคู่สามีภรรยาทำงานร่วมกันซึ่งมีความสามารถกรีดยางเฉลี่ย 15 ไร่ต่อวันกรีด ทั้งนี้แรงงานกรีดยางที่มีความสามารถกรีดยางสูงสามารถเพิ่มพื้นที่กรีดได้ 20-25 ไร่ต่อวันกรีด จากข้อจำกัดของความสามารถกรีดยางโดยเฉลี่ย สามารถใช้เป็นเกณฑ์การเลือกใช้แรงงานกรีด กล่าวคือ เจ้าของสวนยางที่เป็นเกษตรกรชาวสวนยาง และมีขนาดพื้นที่ไม่เกิน 15 ไร่ มักจะเลือกใช้แรงงานครัวเรือน ในขณะที่พื้นที่สวนยางส่วนเกินเลือกจ้างแรงงานกรีดโดยกำหนดแปลงกรีดขนาดประมาณ 15 ไร่ต่อครัวเรือนกรีด เจ้าของสวนยางที่อยู่นอกภาคเกษตรเลือกจ้างแรงงานกรีดเกือบทั้งหมด ยกเว้นเจ้าของสวนยางที่ถือครองสวนยางขนาดเล็ก (พื้นที่สวนยางไม่เกิน 10 ไร่) หรือขนาดพื้นที่สวนยางที่มีงานกรีดไม่เกิน 2-3 ชั่วโมงกรีด อาจเลือกใช้แรงงานในครัวเรือน แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับส่วนเกินของกำลังแรงงานในครัวเรือนและไม่ส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงานหลัก นอกจากนี้ผลการศึกษา พบว่า การเลือกใช้แรงงานกรีดยังขึ้นอยู่กับสถาบัน (Institutions) ที่กำหนดหลักคิดของเจ้าของสวนยาง ประกอบด้วย หลักคิดการช่วยเหลือระหว่างผู้ถือครองสวนยางและผู้ไม่มีสวนยาง ผู้ถือครองกรรมสิทธิ์และผู้รับโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ระบบอุปถัมภ์ในสังคม คุณภาพแรงงานกรีด ทักษะกรีดยางที่ดี และรูปแบบสัญญาจ้างแบบแบ่งผลผลิต ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกแรงงานจ้างกรีด

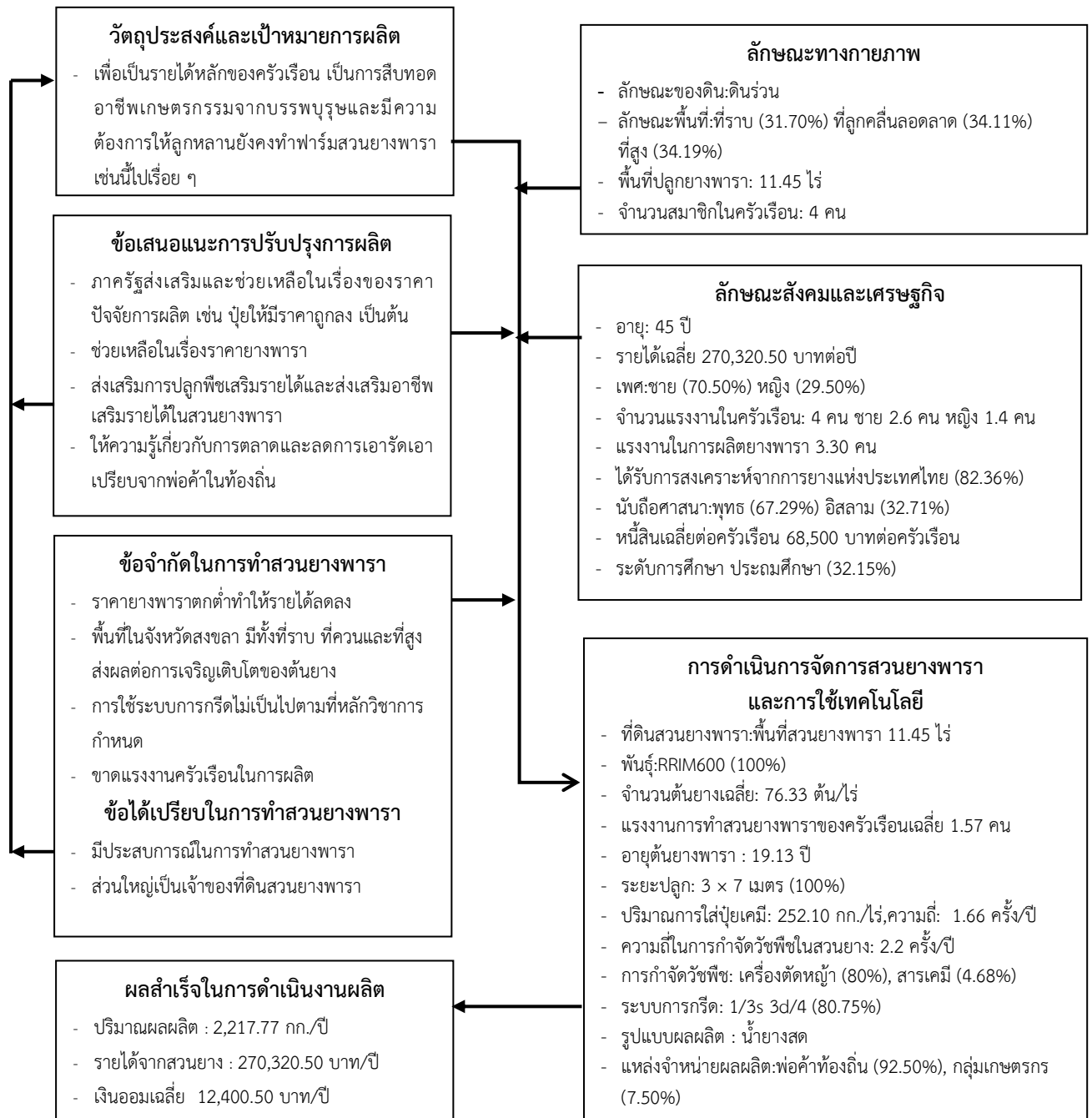
อุปาทานแรงงานกรีดในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วย แรงงานในเครือญาติแรงงานในหมู่บ้าน แรงงานต่างจังหวัดในภาคใต้ แรงงานต่างภูมิภาค และแรงงานต่างด้าว จากการศึกษา พบว่า เจ้าของสวนยางส่วนใหญ่เลือกใช้แรงงานกรีดยางที่เป็นแรงงานในเครือญาติ แรงงานในหมู่บ้าน แรงงานต่างจังหวัดในภาคใต้ แรงงานต่างภูมิภาค และแรงงานต่างด้าว ตามลำดับ และมีแนวโน้มการเลือกจ้างแรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้นในอำเภอสะเตาและคลองหอยโข่ง

4.9 รูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิต (APS) ของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ จำแนกตามระบบ

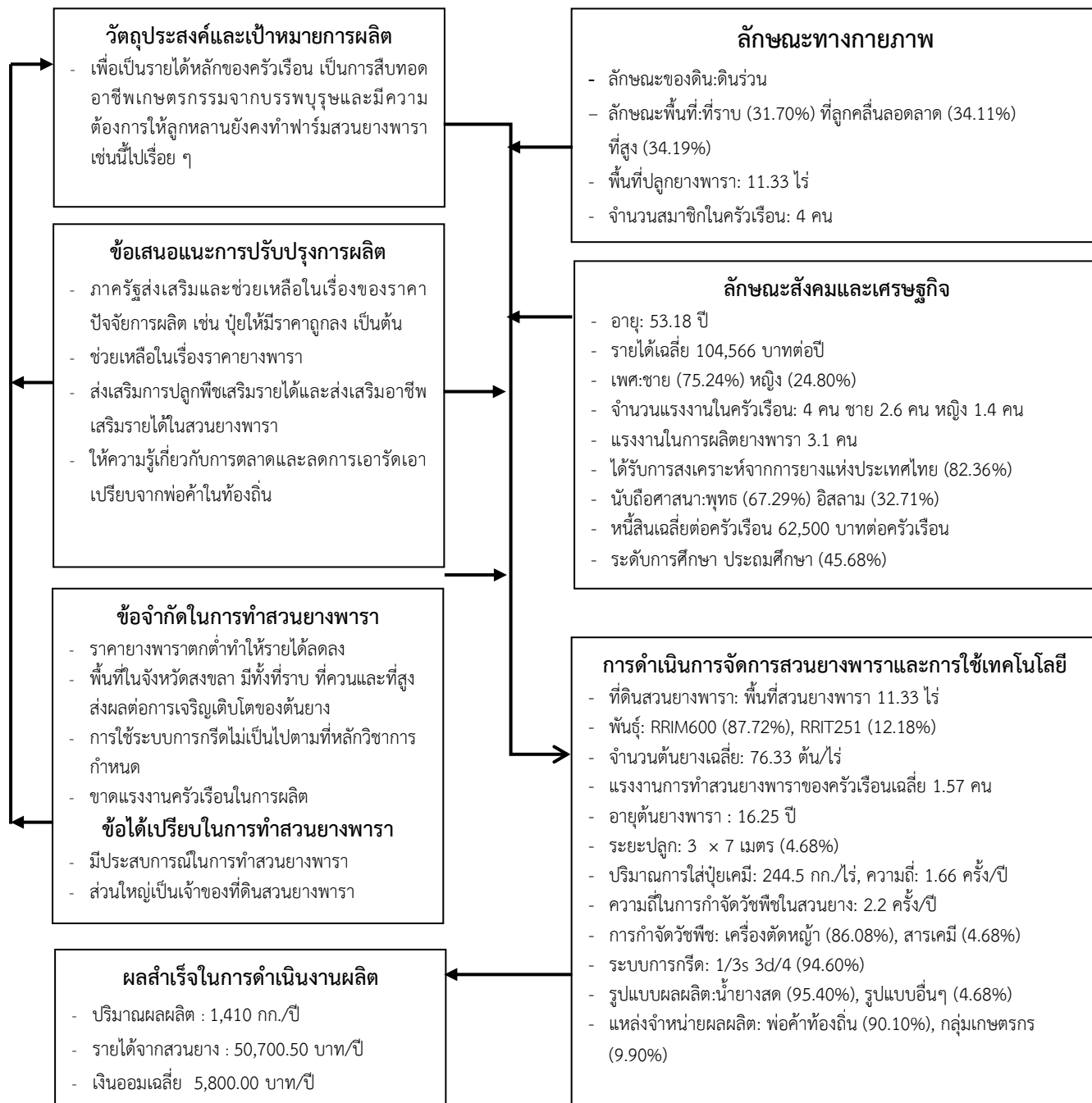
ภาพที่ 4.9 ภาพรวมรูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

รูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า วัตถุประสงค์และเป้าหมายการผลิตเพื่อเป็นรายได้หลักของครัวเรือน เป็นการสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมจากบรรพบุรุษและมีความต้องการให้ลูกหลานยังคงทำฟาร์มสวนยางพาราเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ การดำเนินการจัดการสวนยางพาราและการใช้เทคโนโลยี: พื้นที่สวนยางพารา 12.15 ไร่ มีพันธุ์: RRIM600 (94.20%), RRIT251 (5.80%) จำนวนต้นยางเฉลี่ย: 76.33 ต้น/ไร่ แรงงานการทำสวนยางพาราของครัวเรือนเฉลี่ย 1.57 คนอายุต้นยางพารา: 17.85 ปี ระยะปลูก 3 × 7 เมตร (75.50%) 3 × 8 เมตร (20%) 6 × 4 เมตร (14.50%) ปริมาณการใส่ปุ๋ยเคมี: 240.50 กก./ไร่, ความถี่: 1.66 ครั้ง/ปี ความถี่ในการกำจัดวัชพืชในสวนยาง: 2.2 ครั้ง/ปี การกำจัดวัชพืช: เครื่องตัดหญ้า (70.14%), สารเคมี (4.68%) ระบบการกรีด: 1/3s 3d/4 (90.75%) รูปแบบผลผลิต: น้ำยางสด (92.32%), รูปแบบอื่นๆ (4.68%) แหล่งจำหน่ายผลผลิต: พ่อค้าท้องถิ่น (83.25%), กลุ่มเกษตรกร (17.75%) ผลสำเร็จในการดำเนินงานผลิตปริมาณผลผลิต: 2,040.15 กก./ปี รายได้จากสวนยาง : 90,500.50 บาท/ปี เงินออมเฉลี่ย 9,200.50 บาท/ปี ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะของดิน:ดินร่วน ลักษณะพื้นที่:ที่ราบ (31.70%) ที่ลูกคลื่นลอนตื้น (34.11%) ที่สูง (34.19%) พื้นที่ปลูกยางพารา: 12.15 ไร่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน: 4 คน ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจ อายุ: 54.20 ปี รายได้เฉลี่ย 120,240.50 บาทต่อปี เพศ: ชาย (81.09%) หญิง (18.91%) จำนวนแรงงานในครัวเรือน: 4 คน ชาย 2.6 คน หญิง 1.4 คน แรงงานในการผลิตยางพารา 2.7 คน ได้รับการสงเคราะห์จากการยาง แห่งประเทศไทย (82.36%) นับถือศาสนา:พุทธ (67.29%) อิสลาม (32.71%) หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 50,000 บาทต่อครัวเรือน ระดับการศึกษา อนุปริญญา (49.25%) ข้อเสนอแนะการปรับปรุงการผลิตภาคครัวเรือนส่งเสริมและช่วยเหลือในเรื่องของราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยให้มีราคาถูกลง เป็นต้น ช่วยเหลือในเรื่องราคายางพาราส่งเสริมการปลูกพืชเสริมรายได้ และส่งเสริมอาชีพเสริมรายได้ในสวนยางพาราและให้ความรู้เกี่ยวกับการตลาดและลดการเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าในท้องถิ่น ข้อจำกัดในการทำสวนยางพารา ราคายางพาราตกต่ำทำให้รายได้ลดลงพื้นที่ในจังหวัดสงขลา มีทั้งที่ราบที่ควนและที่สูง ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของต้นยาง การใช้ระบบการกรีดไม่เป็นไปตามที่หลักวิชาการ กำหนด ขาดแรงงานครัวเรือนในการผลิตข้อได้เปรียบในการทำสวนยางพารามีประสบการณ์ในการทำสวนยางพาราและส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินสวนยางพารา

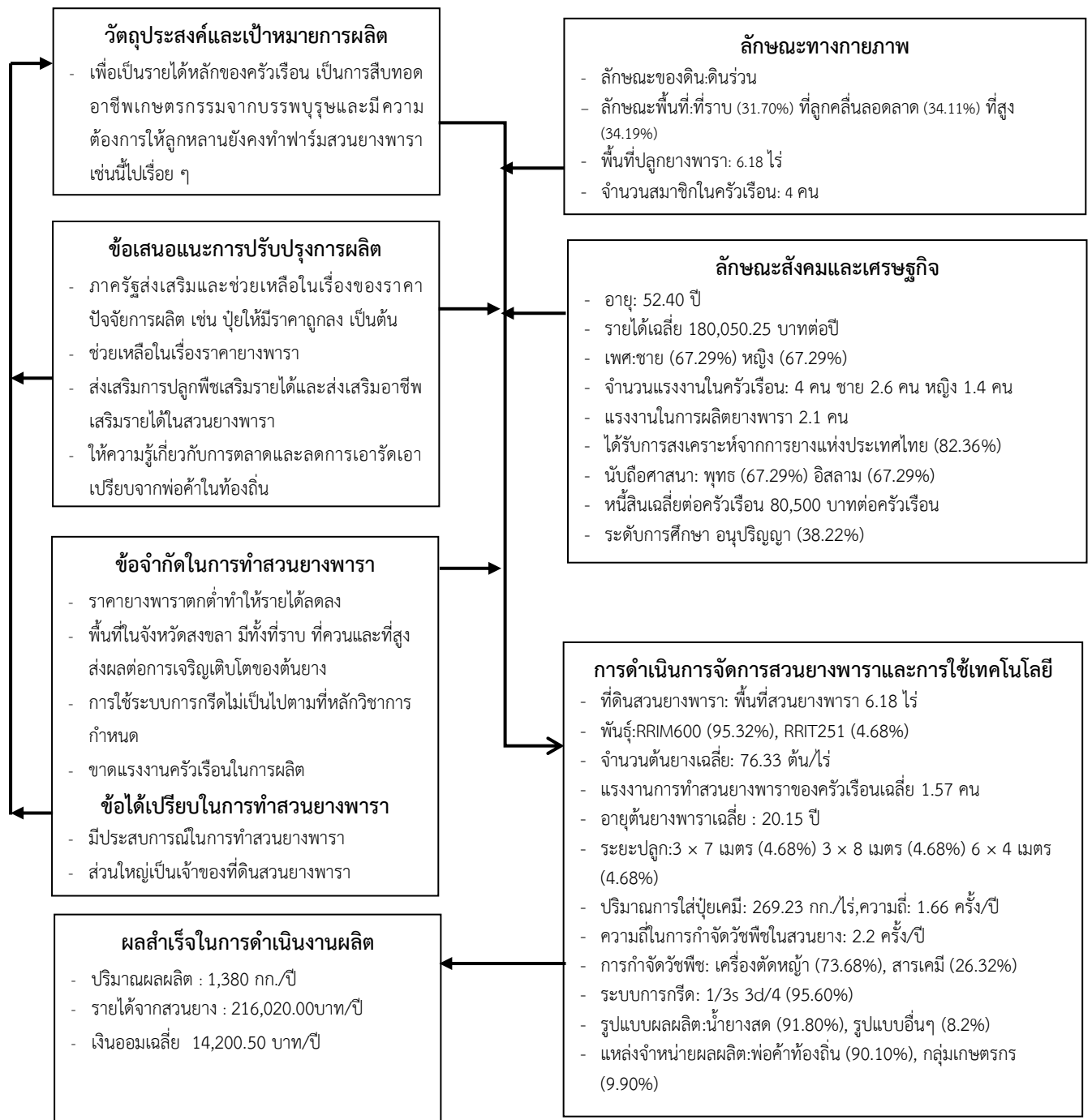
ภาพที่ 4.10 ภาพรวมรูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

รูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพารา ร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า วัตถุประสงค์และเป้าหมายการผลิตเพื่อเป็น รายได้หลักของครัวเรือน เป็นการสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมจากบรรพบุรุษ และมีความต้องการให้ลูก หลานยังคงทำฟาร์มสวนยางพาราเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ การดำเนินการจัดการสวนยางพาราและการใช้เทคโนโลยี ที่ดินสวนยางพารา:พื้นที่สวนยางพารา 11.45 ไร่ พันธุ์: RRIM600 (100%) จำนวนต้นยางเฉลี่ย: 76.33 ต้น/ไร่ แรงงานการทำสวนยางพาราของครัวเรือนเฉลี่ย 1.57 คน อายุต้นยางพารา 19.13 ปี ระยะ ปลูก 3 x 7 เมตร (100%) ปริมาณการใส่ปุ๋ยเคมี: 252.10 กก./ไร่, ความถี่: 1.66 ครั้ง/ปี ความถี่ในการ กำจัดวัชพืชในสวนยาง: 2.2 ครั้ง/ปี การกำจัดวัชพืช: เครื่องตัดหญ้า (80%), สารเคมี (4.68%) ระบบ การกรีต: 1/3s 3d/4 (80.75%) รูปแบบผลผลิต : น้ำยางสดแหล่งจำหน่ายผลผลิต: พ่อค้าท้องถิ่น (92.50%), กลุ่มเกษตรกร (7.50%) ผลสำเร็จในการดำเนินงานผลิตปริมาณผลผลิต : 2,217.77 กก./ ปี รายได้จากสวนยาง 270,320.50 บาท/ปี เงินออมเฉลี่ย 12,400.50 บาท/ปี ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะของดิน: ดินร่วน ลักษณะพื้นที่ที่ราบ (31.70%) ที่ลูกคลื่นลาดลาด (34.11%) ที่สูง (34.19%) พื้นที่ปลูกยางพารา 11.45 ไร่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน: 4 คน ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจอายุ: 45 ปี รายได้เฉลี่ย 270,320.50 บาทต่อปี เพศชาย (70.50%) หญิง (29.50%) จำนวนแรงงานในครัวเรือน: 4 คน ชาย 2.6 คน หญิง 1.4 คน แรงงานในการผลิตยางพารา 3.30 คน ได้รับการสงเคราะห์จากการยาง แห่งประเทศไทย (82.36%) นับถือศาสนา: พุทธ (67.29%) อิสลาม (32.71%) หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 68,500 บาทต่อครัวเรือน ระดับการศึกษา ประถม ศึกษา (32.15%) ข้อเสนอแนะการปรับปรุงการผลิต ภาครัฐส่งเสริมและช่วยเหลือในเรื่องของราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยให้มีราคาถูกลง เป็นต้น ช่วยเหลือ ในเรื่องราคายางพารา ส่งเสริมการปลูกพืชเสริม รายได้และส่งเสริมอาชีพเสริม รายได้ในสวนยางพารา และให้ความรู้เกี่ยวกับการตลาดและลดการเอาเปรียบจากพ่อค้าในท้องถิ่น ข้อจำกัดในการทำ สวนยางพารา ราคายางพาราตกต่ำทำให้รายได้ลดลงพื้นที่ในจังหวัดสงขลา มีทั้งที่ราบ ที่ควนและที่สูง ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของต้นยางการใช้ระบบการกรีตไม่เป็นไปตามที่หลักวิชาการกำหนดขาดแรงงาน ครัวเรือนในการผลิตข้อได้เปรียบในการทำสวนยางพารามีประสบการณ์ในการทำสวนยางพาราและ ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินสวนยางพารา

ภาพที่ 4.11 ภาพรวมรูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

รูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพารา ร่วมกับการปลูกข้าว (S3) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า วัตถุประสงค์และเป้าหมายการผลิตเพื่อเป็น รายได้หลักของครัวเรือน เป็นการสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมจากบรรพบุรุษและมีความต้องการให้ลูก หลานยังคงทำฟาร์มสวนยางพาราเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ การดำเนินการจัดการสวนยางพาราและการใช้เทคโนโลยี ที่ดินสวนยางพารามีพื้นที่สวนยางพารา 11.33 ไร่ พันธุ์ RRIM600 (87.72%), RRIT251 (12.18%) จำนวนต้นยางเฉลี่ย 76.33 ต้น/ไร่ แรงงานการทำสวนยางพาราของครัวเรือนเฉลี่ย 1.57 คนอายุต้น ยางพารา 16.25 ปี ระยะปลูก 3 x 7 เมตร (4.68%) ปริมาณการใส่ปุ๋ยเคมี: 244.5 กก./ไร่, ความถี่ 1.66 ครั้ง/ปี ความถี่ในการกำจัดวัชพืชในสวนยาง 2.2 ครั้ง/ปี การกำจัดวัชพืชเครื่องตัดหญ้า(86.08%), สารเคมี (4.68%) ระบบการกรีด: 1/3s 3d/4 (94.60%) รูปแบบผลผลิต: น้ำยางสด (95.40%), รูปแบบอื่นๆ (4.68%) แหล่งจำหน่ายผลผลิต: พ่อค้าท้องถิ่น (90.10%), กลุ่มเกษตรกร (9.90%) ผลสำเร็จในการดำเนินงานผลิตปริมาณผลผลิต : 1,410 กก./ปี รายได้จากสวนยาง : 50,700.50 บาท/ปี เงินออมเฉลี่ย 5,800.00 บาท/ปี ลักษณะทางกายภาพลักษณะของดิน:ดินร่วน ลักษณะพื้นที่: ที่ราบ (31.70%) ที่ลูกคลื่นลดลาด (34.11%) ที่สูง (34.19%) พื้นที่ปลูกยางพารา: 11.33 ไร่ จำนวนสมาชิกใน ครัวเรือน: 4 คนลักษณะสังคมและเศรษฐกิจอายุ: 53.18 ปีรายได้เฉลี่ย 104,566 บาทต่อปี เพศ:ชาย (75.24%) หญิง (24.80%) จำนวนแรงงานในครัวเรือน: 4 คน ชาย 2.6 คน หญิง 1.4 คนแรงงานใน การผลิตยางพารา 3.1 คน ได้รับการสงเคราะห์จากการยางแห่งประเทศไทย (82.36%) นับถือศาสนา: พุทธ (67.29%) อิสลาม (32.71%) หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 62,500 บาทต่อครัวเรือนระดับการศึกษา ประถมศึกษา (45.68%) ข้อเสนอแนะการปรับปรุงการผลิตภาครัฐส่งเสริมและช่วยเหลือในเรื่องของ ราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยให้มีราคาถูกลง เป็นต้น ช่วยเหลือในเรื่องราคาขายพาราส่งเสริมการปลูก พืชเสริมรายได้และส่งเสริมอาชีพเสริมรายได้ในสวนยางพาราให้ความรู้เกี่ยวกับการตลาดและลด การเอาัดเอาเปรียบจากพ่อค้าในท้องถิ่นข้อจำกัดในการทำสวนยางพาราราคายางพาราตกต่ำทำให้ รายได้ลดลงพื้นที่ในจังหวัดสงขลา มีทั้งที่ราบ ที่ควนและที่สูง ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของต้นยางการใช้ ระบบการกรีดไม่เป็นไปตามที่หลักวิชาการกำหนดขาดแรงงานครัวเรือนในการผลิตข้อได้เปรียบใน การทำสวนยางพารามีประสบการณ์ในการทำสวนยางพาราและส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินสวนยางพารา

ภาพที่ 4.12 ภาพรวมรูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

รูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรของระบบการทำฟาร์มยางพารา ร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4) ในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่าวัตถุประสงค์และเป้าหมายการผลิตเพื่อเป็น รายได้หลักของครัวเรือน เป็นการสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมจากบรรพบุรุษและมีความต้องการให้ลูก หลานยังคงทำฟาร์มสวนยางพาราเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ การดำเนินการจัดการสวนยางพาราและการใช้เทคโนโลยี ที่ดินสวนยางพารา: พื้นที่สวนยางพารา 6.18 ไร่ พันธุ์: RRIM600 (95.32%), RRIT251 (4.68%) จำนวนต้นยางเฉลี่ย: 76.33 ต้น/ไร่ แรงงานการทำสวนยางพาราของครัวเรือนเฉลี่ย 1.57 คน อายุต้น ยางพาราเฉลี่ย : 20.15 ปี ระยะปลูก: 3 x 7 เมตร (4.68%) 3x8 เมตร (4.68%) 6x4 เมตร (4.68%) ปริมาณการใส่ปุ๋ยเคมี: 269.23 กก./ไร่, ความถี่: 1.66 ครั้ง/ปี ความถี่ในการกำจัดวัชพืชในสวนยาง: 2.2 ครั้ง/ปี การกำจัดวัชพืช: เครื่องตัดหญ้า (73.68%), สารเคมี (26.32%) ระบบการกรีด: 1/3s 3d/4 (95.60%) รูปแบบผลผลิต: น้ยางสด (91.80%), รูปแบบอื่นๆ (8.2%) แหล่งจำหน่ายผลผลิต: พ่อค้าท้องถิ่น (90.10%), กลุ่มเกษตรกร (9.90%) ผลสำเร็จในการดำเนินงานผลิตปริมาณผลผลิต : 1,380 กก./ปี รายได้จากสวนยาง : 216,020 บาท/ปี เงินออมเฉลี่ย 14,200.50 บาท/ปี ลักษณะทาง กายภาพลักษณะของดิน:ดินร่วน ลักษณะพื้นที่:ที่ราบ (31.70%) ที่ลูกคลื่นลาดลาด (34.11%) ที่สูง (34.19%) พื้นที่ปลูกยางพารา 6.18 ไร่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คน ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจ อายุ 52.40 ปี รายได้เฉลี่ย 180,050.25 บาทต่อปี เพศชาย (67.29%) หญิง (67.29%) จำนวน แรงงานในครัวเรือน: 4 คน ชาย 2.6 คน หญิง 1.4 คน แรงงานในการผลิตยางพารา 2.1 คน ได้รับการ สงเคราะห์จากการยางแห่งประเทศไทย (82.36%) นับถือศาสนาพุทธ (67.29%) อิสลาม (67.29%) หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน 80,500 บาทต่อครัวเรือน ระดับการศึกษา คือ อนุปริญญา (38.22%) ข้อเสนอแนะการปรับปรุงการผลิตภาครัฐส่งเสริมและช่วยเหลือในเรื่องของราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยให้มีราคาถูกลง เป็นต้นช่วยเหลือในเรื่องราคายางพาราส่งเสริมการปลูกพืชเสริมรายได้และส่งเสริม อาชีพเสริมรายได้ในสวนยางพาราให้ความรู้เกี่ยวกับการตลาดและลดการเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้า ในท้องถิ่นข้อจำกัดในการทำสวนยางพาราราคายางพาราคงต่ำทำให้รายได้ลดลงพื้นที่ในจังหวัดสงขลา มีทั้งที่ราบ ที่ควนและที่สูง ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของต้นยางการใช้ระบบการกรีดไม่เป็นไปตามที่ หลักวิชาการกำหนดขาดแรงงานครัวเรือนในการผลิตข้อได้เปรียบในการทำสวนยางพารามีประสบการณ์ ในการทำสวนยางพาราและส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดินสวนยางพารา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ระบบการดำรงชีพ ความอ่อนไหว และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอ่อนไหวของของระบบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา นำเสนอผลการศึกษา ดังนี้

4.10 การดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพารากับกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ

4.10.1 ภาพรวมการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพารากับกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

สำหรับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราภายใต้ ระบบการทำสวนยางพาราใน 3 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้ใช้กรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (The Sustainable Livelihood Framework) มีการวิเคราะห์ ดังนี้

4.10.1.1 องค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง (Vulnerability)

จากการศึกษาภัยธรรมชาติ/โรคระบาดมีทั้งหมด 4 ลักษณะ คือ น้ำท่วม มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.90 ครั้งต่อปี โดยในพื้นที่อำเภอรัตถุมิ มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 2.63 ครั้งต่อปี ภัยแล้ง มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.66 ครั้งต่อปี โดยในพื้นที่อำเภอนาทวี มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.82 ครั้งต่อปี การระบาดของโรค/ศัตรูพืชมีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.46 ครั้งต่อปี โดยในพื้นที่อำเภอรัตถุมิ มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.97 ครั้งต่อปี และพายุและลมแรงมีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.34 ครั้งต่อปี โดยในพื้นที่อำเภอนาทวี มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.44 ครั้งต่อปี ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ภาพรวมองค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง (Vulnerability) ข้อมูลความถี่การเกิดภัยธรรมชาติและโรคระบาดในพื้นที่จังหวัดสงขลา

n=228

ข้อมูล	ผลการศึกษา			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
1. ภัยธรรมชาติ/โรคระบาด (ความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย : ครั้ง/ปี)				
น้ำท่วม	0.88	2.63	2.19	1.90
ภัยแล้ง	1.82	1.49	1.67	1.66
การระบาดของโรค/ศัตรูพืช	0.92	1.97	1.49	1.46
พายุและลมแรง	1.44	1.32	1.25	1.34

4.10.1.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ

จากการศึกษาพบว่าแนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิตในส่วนของการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงานในภาคเกษตรส่งผลต่อการดำรงชีพของเกษตรกรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.86 และพบว่าแนวโน้มแรงงานในสวนยางที่ส่งผลมากที่สุด คือ การเข้ามาเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวร้อยละ 95.03 นอกจากนี้ยังพบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ เช่น ความไม่แน่นอนของฝนตก ร้อยละ 93.71 มีการเปลี่ยนพันธุ์ยาง RRIM 600 ไปใช้ RRIT 251 มากขึ้นร้อยละ 45.18 สมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไปทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ 94.42 ตลาดต้องการผลผลิตแบบอินทรีย์ร้อยละ 85.09 และปัญหาความโปร่งใสของหน่วยงานรัฐลดลงร้อยละ 79.09 ดังแสดงในตารางที่ 4.9 – 4.10

ตารางที่ 4.9 ข้อมูลแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ

ข้อมูล	ร้อยละการส่งผลต่อการดำรงชีพ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
1. แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต				
การเพิ่มขึ้นของราคาปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย สารเคมี)	96.40	91.67	92.81	93.63
การเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงานในภาคเกษตร	85.09	79.82	98.68	87.86
การลดลงของราคายางพารา	94.30	96.23	93.68	94.74
การลดลงของราคาผลผลิตเกษตรอื่นๆ	83.33	86.60	91.67	87.20
ร้อยละเฉลี่ย	87.28	81.08	84.21	84.19
2. แนวโน้มแรงงานในสวนยาง				
การขาดแคลนจำนวนแรงงาน	52.19	45.61	61.40	53.07
แรงงานกรีดยางที่มีฝีมือและคุณภาพหายากมากขึ้น	89.91	78.95	91.23	86.70
การเข้ามาเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าว	97.37	88.16	99.56	95.03
ว่างงานเพิ่มขึ้น	76.75	92.98	84.21	84.65
ร้อยละเฉลี่ย	79.06	76.43	84.10	79.86
3. แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ				
ความไม่แน่นอนของฝนตก	99.56	89.47	92.11	93.71

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

ข้อมูล	ร้อยละการส่งผลกระทบต่อการค้ารังสีฟ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
3. แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ				
ดินมีความเสื่อมสภาพเพิ่มขึ้นและความสมบูรณ์ลดลง	78.81	84.40	94.56	94.74
การชะล้างหน้าดินและการพังทลายของดินมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น	87.19	74.04	70.09	85.92
ความเพียงพอของน้ำเพื่อการเกษตรลดลง	88.60	69.65	73.86	77.11
พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างต่อเนื่อง	77.72	75.88	95.18	77.37
ร้อยละเฉลี่ย	85.18	75.09	88.16	82.93
4. แนวโน้มของเทคโนโลยี				
มีการเปลี่ยนพันธุ์ยาง RRIM 600 ไปใช้ RRIT 251 มากขึ้น	44.74	38.60	52.19	45.18
มีการเปลี่ยนไปใช้ระบบกรีดยางที่ดีต่ำ (วันเว้นวัน/สองวันเว้นวัน) เพิ่มขึ้น	12.28	44.30	25.88	27.49
มีการใช้ปุ๋ยสั่งตัดเพิ่มขึ้น	20.61	73.25	53.51	49.12
มีการใช้สารเร่งน้ำยางเพิ่มขึ้น	31.14	27.19	43.86	34.06
มีการเปลี่ยนจากการปลูกยางพาราไปสู่ปาล์มน้ำมัน	17.28	45.72	31.11	31.37
ร้อยละเฉลี่ย	39.21	38.42	39.91	39.18
5. แนวโน้มทางอาชีพ				
สมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไปทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น	97.81	90.35	95.11	94.42
สมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไปทำงานรับจ้างภาคเกษตรเพิ่มขึ้น	71.93	63.60	67.54	67.69
สมาชิกออกไปทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราวรัฐเพิ่มขึ้น	22.81	39.91	50.88	37.87
ร้อยละเฉลี่ย	59.87	61.84	74.66	65.46

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

ข้อมูล	ร้อยละการส่งผลต่อการดำรงชีพ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
6. แนวโน้มการตลาด				
พ่อค้าเข้ามารับซื้อผลผลิตได้ยากมากขึ้น	38.32	49.47	46.67	44.82
ช่องทางกระจายผลผลิตมีอย่างจำกัด	35.09	53.51	60.19	49.60
พ่อค้ากดราคารับซื้อผลผลิต	41.67	39.30	35.96	38.98
ตลาดต้องการผลผลิตแบบอินทรีย์	76.05	70.18	89.04	78.42
ตลาดต้องการผลผลิตที่มีมูลค่าเพิ่ม	78.88	79.39	69.91	76.06
ร้อยละเฉลี่ย	50.00	62.37	53.33	55.24
7. แนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ				
ปัญหาหาเสพติดรุนแรงเพิ่มขึ้น	75.00	44.74	69.30	63.01
มีความขัดแย้งในกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น	49.56	68.42	66.23	61.40
ปัญหาความโปร่งใสของหน่วยงานรัฐลดลง	71.05	75.88	90.35	79.09
ร้อยละเฉลี่ย	65.20	63.01	75.29	67.84

ผลวิเคราะห์ข้อมูลแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ พบว่าแนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต เกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา การผลิตต่าง ๆ ล้วนขึ้นอยู่กับราคายางพาราที่มีราคาตกต่ำลงทำให้ต้องมีการปรับตัวเพื่อการดำรงต่าง ๆ อาทิ เช่น การเปลี่ยนจากการทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยวมาเป็นการทำสวนยางพาราแบบผสมผสานมีการปลูกไม้ผล ปลูกพืชเศรษฐกิจและการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น แนวโน้มแรงงานในสวนยางส่วนใหญ่จะมีการเข้ามาเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าว เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่มีการย้ายถิ่นฐานไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากราคายางตกต่ำอีกทั้งความไม่แน่นอนในเรื่องของผลผลิตยางพารา ทำให้แรงงานต่างด้าวเข้ามาเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ทำการเกษตร แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติในเรื่องของสภาพของพื้นที่ปลูกยางพารา พบว่าดินมีความเสื่อมสภาพเพิ่มขึ้นและความสมบูรณ์ลดลง แนวโน้มของเทคโนโลยี เกษตรกรที่มีการนำความรู้ที่ได้จากทางเกษตรจังหวัด ในเรื่องของการใช้ปุ๋ยเพื่อเร่งผลผลิตของสวนยางพารา โดยมีการใช้ปุ๋ยสั่งตัดเพิ่มขึ้น เพื่อการหวังผลในเรื่องของผลผลิตของน้ำยางในอนาคต แนวโน้มทางอาชีพส่วนใหญ่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการทำการเกษตรแบบเดิม กล่าวคือการใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ในสภาวะที่ราคายางพารามีราคาตกต่ำลง ทำให้สมาชิกในครอบครัวบางส่วนมีการหันไปทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้น แนวโน้มการตลาดมีความต้องการผลผลิตแบบ

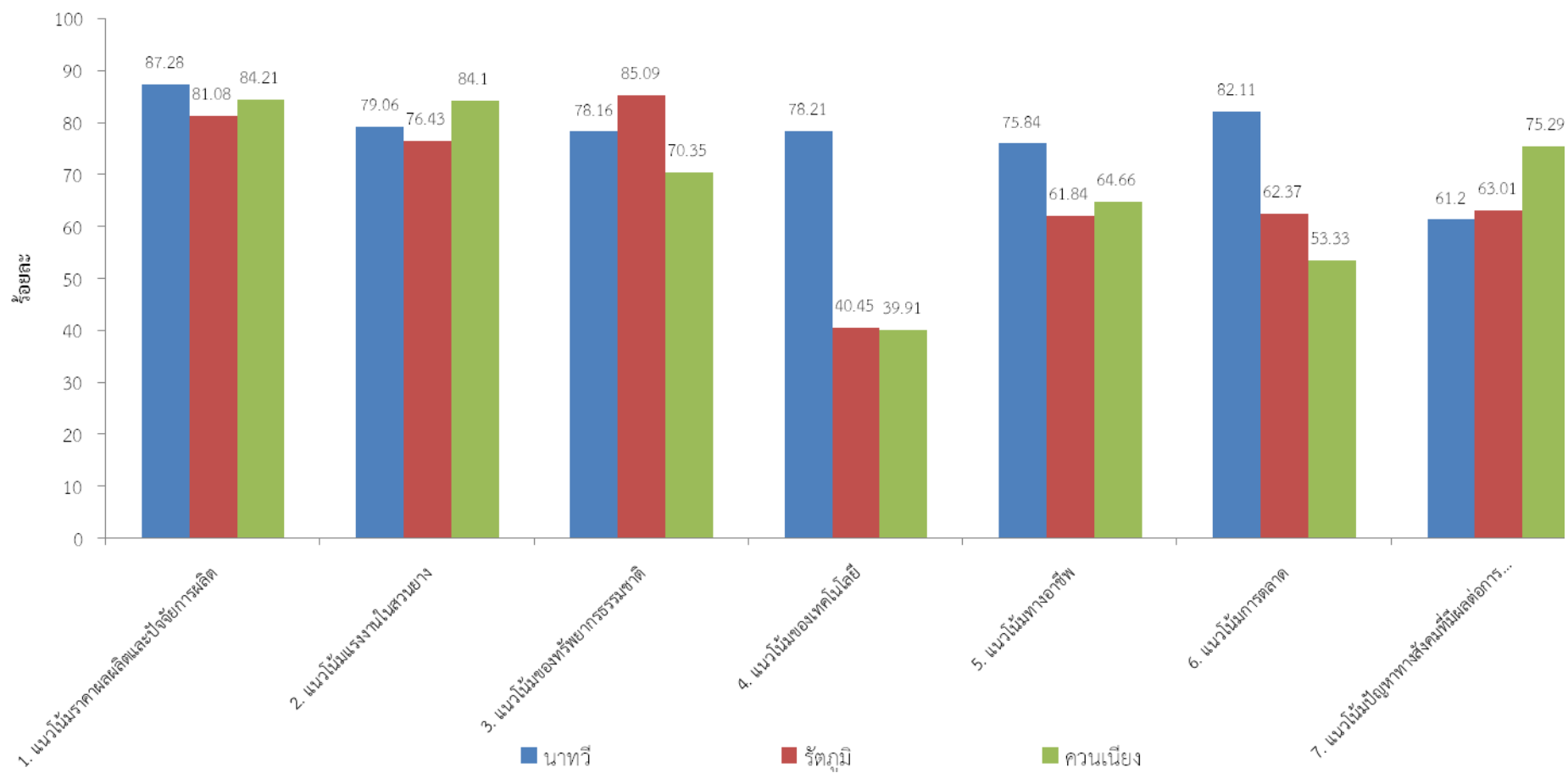
อินทรีย์ทำให้เกษตรกรต้องหันมาใส่ใจในเรื่องของเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้นเพื่อความได้เปรียบทางธุรกิจ และแนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพคือปัญหาความโปร่งใสของหน่วยงานรัฐลดลง

นอกจากนี้ความเสี่ยงของเกษตรกรสวนยางพารามีแหล่งกำเนิดจาก 1) ความเสี่ยงด้านการผลิต 2) ความเสี่ยงด้านตลาด 3) ความเสี่ยงทางการเงิน 4) ความเสี่ยงด้านแรงงาน 5) ความเสี่ยงด้านสภาพภูมิอากาศ 6) ความเสี่ยงด้านภัยธรรมชาติ 7) ความเสี่ยงด้านนโยบายรัฐ/สถาบัน 8) ความเสี่ยงจากตัวเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือน และ 9) ความเสี่ยงด้านอื่นๆ ความเสี่ยงจากการลดลงของราคายางและการเพิ่มขึ้นของราคาปัจจัยการผลิตเป็นความเสี่ยงที่สำคัญของทุกประเภทการผลิตยางพาราที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ

ตารางที่ 4.10 ข้อมูลแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพในภาพรวม

n=228

แนวโน้ม	ร้อยละการส่งผลต่อการดำรงชีพ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
1. แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต	87.28	81.08	84.21	84.19
2. แนวโน้มแรงงานในสวนยาง	79.06	76.43	84.10	79.86
3. แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ	78.16	85.09	70.35	77.87
4. แนวโน้มของเทคโนโลยี	78.21	40.45	39.91	52.86
5. แนวโน้มทางอาชีพ	75.84	61.84	64.66	67.45
6. แนวโน้มการตลาด	82.11	62.37	53.33	65.94
7. แนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ	61.20	63.01	75.29	66.50
โดยภาพรวม	77.41	67.18	67.41	70.67

ภาพที่ 4.13 ภาพรวมข้อมูลแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ

ซึ่งองค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง (Vulnerability) ของชาวสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลาข้างต้น จะส่งผลโดยตรงต่อองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนของครัวเรือนในการผลิตทางการเกษตรและการดำรงชีพของครัวเรือน

4.10.2 การดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางเกษตร (livelihood Assets) จำแนกตามประเภทของระบบ

4.10.2.1 ทุนมนุษย์

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราพบว่า หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 53.74 เพศหญิง ร้อยละ 46.26 มีอายุเฉลี่ยที่ 47 ปี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 82.19 สำหรับสถานภาพ พบว่าในภาพรวมเกษตรกรมีสถานภาพสมรส ร้อยละ 88.77 และหัวหน้าครอบครัวเกษตรกรในจังหวัดสงขลา มีระดับการศึกษา ประถมศึกษาร้อยละ 39.30 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 19.92 และ 19.67 ตามลำดับ การประกอบอาชีพทางการเกษตรในครัวเรือน พบว่าส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราร้อยละ 96.52 และระดับความคิดเห็นต่อทุนมนุษย์ มีความเพียงพอ สามารถเข้าถึงได้ มีความทดแทนกันได้ สมรรถนะในการทำงาน และคุณภาพของทุนมนุษย์ อยู่ในระดับปานกลาง ดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 ข้อมูลองค์ประกอบในการดำรงชีพทางด้านทุนมนุษย์

ข้อมูล	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
ระดับความคิดเห็นของทุนมนุษย์				
ความเพียงพอ	3.78	2.96	3.08	3.27
ความสามารถในการเข้าถึงได้	2.74	2.45	2.77	2.65
ความสามารถในการทดแทนกันได้	2.12	4.00	3.98	3.37
ความสามารถใช้งาน	3.21	2.98	3.67	3.29
คุณภาพ	3.49	3.61	3.98	3.69

4.10.2.2 ทุนทางการเงิน

พบว่า รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา เฉลี่ยอยู่ที่ 134,866.67 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 174,464.60 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากสวนยางพารา 162,988.54 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้นอกภาคเกษตร 21,185.73 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีรายจ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 138,668.57 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายจ่ายจากภาคเกษตรเฉลี่ย 36,407.78 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายจ่ายจากสวนยางพารา 22,295.31 บาท

ต่อครัวเรือนต่อปี รายจ่ายจากนอกภาคเกษตร 72,957.45 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และมีเงินออมในปี 2558 เฉลี่ย 129,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เมื่อประเมินรายได้จากภาคเกษตร และรายได้นอกภาคเกษตรพบว่าร้อยละ 61.84 และ 57.75 ตามลำดับ นำรายได้ดังกล่าวไปใช้เพื่อการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครัวเรือนในระดับปานกลาง ดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 ข้อมูลทุนทางการเงิน

ข้อมูล	ผลการสัมภาษณ์			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
n=228				
1. รายได้ครัวเรือน (บาท/ปี)				
ค่าเฉลี่ย	227,276.79	203,056.69	146,617.52	192,317.00
ค่าสูงสุด	380,000.00	450,000.00	400,500.00	410,166.67
ค่าต่ำสุด	15,000.00	15,000.00	15,000.00	15,000.00
2. การประเมิน รายได้จากภาคเกษตร ใช้ไปเพื่อการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครัวเรือน				
น้อยที่สุด (<20%)	0.44	1.75	1.32	1.17
น้อย (20-39%)	6.14	4.82	6.14	5.70
ปานกลาง (40-59%)	60.53	51.75	73.25	61.84
มาก (60-79%)	32.46	31.28	18.86	27.53
3. รายได้(บาท/ปี)				
3.1 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน	227,276.79	203,056.69	146,617.52	192,317.00
3.2 รายได้จากการเกษตร	173,185.83	151,282.25	104,128.63	142,865.57
3.3 รายได้จากสวนยางพารา	80,217.31	55,241.83	33,684.04	56,381.06
3.4 รายได้จากนอกภาคเกษตร	54,090.96	51,774.44	42,488.89	49,451.43
4. รายจ่าย(บาท/ปี)				
4.1 รายจ่ายของครัวเรือน	151,568.39	150,244.42	114,192.89	104,410.90
4.2 รายจ่ายจากการเกษตร	45,327.32	38,574.25	25,321.78	36,407.78
4.3 รายจ่ายจากสวนยางพารา	26,991.61	27,418.11	12,476.22	22,295.31
4.4 รายจ่ายจากนอกภาคเกษตร	108,241.07	11,670.18	98,961.11	72,957.45

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

n=228

ข้อมูล	ผลการสัมภาษณ์			
	นาทวิ (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
5. การออมเงิน(บาท)				
5.1 เงินออมของครัวเรือน	59,108.29	40,000	38,500	45,869.43
5.2 แหล่งออมเงินของครัวเรือน				
(1) ธนาคารได้แก่ ธกส. ออมสิน เป็นต้น	64.65	65.79	44.30	58.25
(2) กลุ่มออมทรัพย์	35.35	34.21	55.70	41.75

4.10.2.4 ทุนทางกายภาพ

การสัมภาษณ์ในส่วนของการถือครองที่ดิน พบว่า ส่วนใหญ่มีการใช้แรงงานครัวเรือนทำการเกษตรในที่ดินตนเอง ร้อยละ 84.72 โดยที่ดินถือครองเฉลี่ยต่อครัวเรือนเป็น 5.72 ไร่ต่อครัวเรือน และการสัมภาษณ์ในส่วนของทรัพย์สินพบว่า ร้อยละ 94.89 ของครัวเรือนเกษตรกรเป็นเจ้าของบ้านในส่วนของอุปกรณ์การผลิต ในส่วนของอุปกรณ์การขนส่ง พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรเป็นเจ้าของรถจักรยานยนต์ มากที่สุด ร้อยละ 97.08 นอกจากนี้พบว่าเกษตรกรเป็นเจ้าของทรัพย์สินสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น โทรศัพท์มือถือ เป็นต้นดังข้อมูลที่แสดงในตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 การเป็นเจ้าของทรัพย์สินในส่วนของอุปกรณ์การผลิต การขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน

n=228

ทรัพย์สิน	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
อุปกรณ์การผลิต				
บ้าน	97.81	91.67	95.18	94.89
เครื่องปั้มน้ำ (มอเตอร์)	72.37	82.89	60.96	72.07
จักรรีดยาง	17.54	45.18	31.58	31.43
ถัง/แกลลอนน้ำยาง	53.95	50.44	53.07	52.49
เครื่องพ่นสารเคมี	10.09	7.02	4.82	7.31
เครื่องตัดหญ้า	33.77	52.91	50.88	45.85
คอก/โรงเรือนเลี้ยงสัตว์	9.65	18.86	7.02	11.84
แท็งก์น้ำยาง	20.18	22.81	28.07	23.69
ยุง/ฉาง	2.63	1.32	0.88	1.61
รถแทรกเตอร์	0.00	0.00	0.00	0.00
รถไถเดินตาม	0.00	0.00	0.00	0.00
อุปกรณ์ขนส่ง/เดินทาง	9.65	14.04	3.51	9.07
ร้อยละเฉลี่ย	27.30	32.26	28.00	29.19
อุปกรณ์ขนส่ง/เดินทาง				
รถจักรยาน	46.93	60.96	46.97	51.62
รถจักรยานยนต์	94.3	99.56	97.37	97.08
รถยนต์นั่งส่วนบุคคล	5.26	14.04	3.95	7.75
รถยนต์กระบะ	77.19	87.72	84.21	83.04
ร้อยละเฉลี่ย	55.92	65.57	58.13	59.87
สิ่งอำนวยความสะดวก				
โทรทัศน์	98.25	99.12	92.54	96.64
วิทยุ	73.25	62.28	58.33	64.62
เครื่องเล่นเทป	0.00	0.00	0.00	0.00

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

n=228

ทรัพย์สิน	ร้อยละ			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
สิ่งอำนวยความสะดวก				
เครื่องเล่นซีดี	38.16	32.02	45.61	38.60
พัดลม	89.91	90.79	97.81	92.84
จานดาวเทียม	25.88	37.84	28.51	30.74
เตารีดไฟฟ้า	99.12	96.49	92.54	96.05
ตู้เย็น	92.11	80.7	94.3	89.04
หม้อหุงข้าวไฟฟ้า	96.63	75.44	100	90.69
ไมโครเวฟ	2.63	0.44	2.19	1.75
โทรศัพท์มือถือ	91.67	87.72	85.53	88.31
โทรศัพท์บ้าน	0.00	0.00	0.00	0.00
ร้อยละเฉลี่ย	58.97	55.24	58.11	57.44

4.10.2.5 ทูทางสังคม

ทูทางสังคมพบว่าร้อยละ 38.1 ของเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดสงขลา เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ และมีการเข้าร่วมโครงการของหน่วยงานขององค์กรทั้งภาครัฐ ทั้งนี้พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรหรือหน่วยงานรัฐ ร้อยละ 75.97 ผลจากการเข้าร่วมนั้นส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งร้อยละ 69.00 ได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันต่างๆ โดยสถาบันที่เกษตรกรได้รับความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุดคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส. ร้อยละ 40.56 และส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ร้อยละ 88.45

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางได้มีการแสดงระดับความคิดเห็นขององค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยาง ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนทางการเงิน ทุนทางกายภาพ และทุนทางสังคม โดยมีประเด็นในการแสดงระดับความคิดเห็น คือ การมีความเพียงพอความสามารถเข้าถึงได้ ความทดแทนกันได้ ความสามารถในการใช้งาน และคุณภาพขององค์ประกอบทรัพย์สินต่างๆ ทั้งนี้ ในการแสดงระดับความคิดเห็นจะมีด้วยกัน 5 ระดับ คือ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด โดยมีเกณฑ์ในการประเมิน คือ หากเกษตรกรประเมินองค์ประกอบดังกล่าว แล้วมีความเห็นของน้อยกว่าร้อยละ 20 จึงจัดอยู่ในระดับน้อยที่สุด ร้อยละ 20-39 จัดอยู่ในระดับน้อย ร้อยละ 40-59 จัดอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 60-79 จัดอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 80-100 จัดอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีผลการสัมภาษณ์เกษตรกร แสดงข้อมูลดังในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 ระดับความคิดเห็นของคํประกอบทรัพยากรในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร
ชาวสวนยางพารา

n=228

ข้อมูล	ค่าความคิดเห็น				ระดับ ความคิดเห็น
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม	
ทุนมนุษย์					
ความเพียงพอ	2.59	3.12	2.98	2.90	ปานกลาง
ความสามารถเข้าถึงได้	3.25	3.15	2.91	3.10	ปานกลาง
ความทดแทนกันได้	2.86	3.48	3.26	3.20	ปานกลาง
ความสามารถใช้งาน	3.05	3.45	3.61	3.37	ปานกลาง
คุณภาพ	2.89	3.75	3.42	3.35	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	2.93	3.39	3.24	3.18	ปานกลาง
ทุนธรรมชาติ					
<u>ดิน</u>					
ความเพียงพอ	1.89	2.05	2.54	2.16	ปานกลาง
ความสามารถเข้าถึงได้	2.94	2.58	3.01	2.84	ปานกลาง
ความทดแทนกันได้	2.88	3.01	3.25	3.05	ปานกลาง
ความสามารถใช้งาน	2.98	3.06	3.45	3.16	ปานกลาง
คุณภาพการใช้งาน	3.87	3.05	3.21	3.38	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	2.91	2.75	3.09	2.92	ปานกลาง
<u>น้ำ</u>					
ความเพียงพอ	3.25	3.01	2.97	3.08	ปานกลาง
ความสามารถเข้าถึงได้	2.84	3.58	3.05	3.16	ปานกลาง
ความทดแทนกันได้	2.99	3.08	2.45	2.84	ปานกลาง
ความสามารถใช้งาน	3.84	3.67	3.89	3.80	มาก
<u>น้ำ</u>					
คุณภาพการใช้งาน	3.45	3.08	3.11	3.21	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.27	3.28	3.09	3.22	ปานกลาง
<u>ป่าไม้</u>					
ความเพียงพอ	3.62	3.05	2.87	3.18	ปานกลาง
ความสามารถเข้าถึงได้	2.98	2.56	2.57	2.70	ปานกลาง
ความทดแทนกันได้	2.59	2.87	2.99	2.82	ปานกลาง
ความสามารถใช้งาน	3.05	3.54	3.42	3.34	ปานกลาง
คุณภาพการใช้งาน	2.87	2.97	2.67	2.84	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.02	3.00	2.90	2.97	ปานกลาง

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

n=228

ข้อมูล	ค่าความคิดเห็น				ระดับ ความคิดเห็น
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม	
ทุนทางการเงิน					
ความเพียงพอ	2.87	3.18	3.36	3.14	ปานกลาง
ความสามารถเข้าถึงได้	3.21	3.59	3.27	3.36	ปานกลาง
ความทดแทนกันได้	2.84	2.93	2.82	2.86	ปานกลาง
ความสามารถใช้งาน	3.09	3.28	3.24	3.20	ปานกลาง
คุณภาพการใช้งาน	3.38	3.46	2.94	3.26	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.08	3.29	3.13	3.16	ปานกลาง
ทุนทางกายภาพ					
อุปกรณ์การผลิต					
ความเพียงพอ	3.58	3.98	3.54	3.70	มาก
ความสามารถเข้าถึงได้	3.24	3.54	3.09	3.29	ปานกลาง
ความทดแทนกันได้	2.98	3.87	3.24	3.36	ปานกลาง
ความสามารถใช้งาน	3.02	3.55	3.87	3.48	มาก
คุณภาพการใช้งาน	3.48	3.02	3.64	3.38	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.26	3.59	3.48	3.44	มาก
อุปกรณ์การขนส่ง					
ความเพียงพอ	3.21	3.45	3.7	3.45	มาก
ความสามารถเข้าถึงได้	3.26	3.84	3.07	3.39	ปานกลาง
ความทดแทนกันได้	2.94	3.62	3.78	3.45	มาก
ความสามารถใช้งาน	3.43	3.48	3.64	3.52	มาก
คุณภาพการใช้งาน	3.19	2.88	2.87	2.98	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.21	3.45	3.41	3.36	ปานกลาง
สิ่งอำนวยความสะดวก					
ความเพียงพอ	2.87	3.42	2.97	3.09	ปานกลาง
ความสามารถเข้าถึงได้	3.41	3.28	3.33	3.34	ปานกลาง
ความทดแทนกันได้	3.08	2.77	2.67	2.84	ปานกลาง
ความสามารถใช้งาน	3.84	2.92	2.74	3.17	ปานกลาง
คุณภาพการใช้งาน	3.56	2.87	2.49	2.97	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.35	3.05	2.84	3.08	ปานกลาง

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

n=228

ข้อมูล	ค่าความคิดเห็น				ระดับ ความคิดเห็น
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม	
ทุนทางสังคม					
ความเพียงพอ	2.15	3.01	2.46	2.54	ปานกลาง
ความสามารถเข้าถึงได้	3.07	3.45	2.66	3.06	ปานกลาง
ความทดแทนกันได้	2.98	3.19	2.49	2.89	ปานกลาง
ความสามารถใช้งาน	3.16	3.28	2.99	3.14	ปานกลาง
คุณภาพการใช้งาน	2.48	3.49	3.57	3.18	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	2.77	3.28	2.83	2.96	ปานกลาง

4.11 การกำหนดตัวชี้วัดองค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา

จากผลการศึกษาองค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ ในตารางที่ 4.14 สามารถกำหนดตัวชี้วัดองค์ประกอบในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา 25 ตัวชี้วัด ใน 6 องค์ประกอบ ดังนี้

ตารางที่ 4.15 ตัวชี้วัดองค์ประกอบในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา

องค์ประกอบทรัพย์สิน	ตัวชี้วัด
1. ทุนมนุษย์	<ol style="list-style-type: none"> ระดับการศึกษาของเกษตรกรชาวสวนยางพาราสูงสุด ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร อายุเฉลี่ยปัจจุบัน ค่าเฉลี่ยการประเมินระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทุนมนุษย์ในการดำรงชีพ
2. ทุนธรรมชาติ	<ol style="list-style-type: none"> ประเภทของหลักบ้าน ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ ขนาดพื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยของครัวเรือนในปัจจุบัน ร้อยละการเก็บเกี่ยวผลผลิตหรือใช้ประโยชน์จากจากพื้นที่สาธารณะและป่าไม้ ร้อยละการใช้ประโยชน์จากน้ำฝน เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ร้อยละการใช้ประโยชน์จากน้ำฝนในทางการเกษตร ค่าเฉลี่ยการประเมินระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทุนธรรมชาติในการดำรงชีพ

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

องค์ประกอบทรัพย์สิน	ตัวชี้วัด
3. ทุนทางการเงิน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ระดับรายได้สุทธิของครัวเรือน 2. ระดับการออมเงินในปัจจุบันของครัวเรือนเพื่อการลงทุน 3. ระดับหนี้สินของครัวเรือน 4. ร้อยละการประเมินรายได้ตนเอง 5. ค่าเฉลี่ยการประเมินระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทุนทางการเงิน
4. ทุนทางกายภาพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร้อยละการใช้แรงงานในการผลิตของครัวเรือน 2. ร้อยละอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำรงชีพและการผลิตของครัวเรือน 3. ร้อยละสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ในการดำรงชีพและการผลิตของครัวเรือน 4. ค่าเฉลี่ยการประเมินระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทุนกายภาพในการดำรงชีพ
5. ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร้อยละการเป็นสมาชิกกลุ่มของครัวเรือน 2. ร้อยละการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรหรือหน่วยงานรัฐ 3. ร้อยละประโยชน์ที่ได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันต่างๆ โดยสถาบัน 4. ร้อยละผลกระทบต่อความเป็นอยู่ดีขึ้นหลังจากได้รับความช่วยเหลือ 5. ค่าเฉลี่ยการประเมินระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

4.11.1 องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ (Transforming Structure and Process)

องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 75.97 ได้เข้าร่วมกิจกรรม โครงการ หรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐในรอบ 5 ปี และร้อยละ 65.35 ได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอื่นๆ ในรอบ 5 ปี ในหน่วยงานต่างๆ ดังตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 ข้อมูลการเข้าร่วมโครงการจากหน่วยงานและสถาบันต่างๆ

ข้อมูล	n=228			รวม
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	
1. การเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการและหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐในรอบ 5 ปี				
ได้รับ	80.25	78.10	69.55	75.97
ไม่ได้รับ	19.75	21.90	30.45	24.03
**กรณีได้รับ ได้รับจากหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐต่างๆ ดังนี้				
การยางแห่งประเทศไทย	85.26	78.61	65.31	76.39
องค์การบริหารส่วนตำบล	32.16	28.71	11.05	23.97
เทศบาลตำบล	2.15	1.25	2.71	2.04
สำนักงานที่ดิน	12.58	2.54	11.98	9.03
สำนักงานเกษตร	41.12	30.15	24.25	31.84
สำนักงานพัฒนาชุมชน	35.44	25.89	7.59	22.97
กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน	0.00	1.79	0.00	0.59
สำนักงานปศุสัตว์	78.35	69.82	65.11	49.04
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ	19.25	18.72	18.15	15.37
2. ผลประโยชน์หรือความช่วยเหลือที่ได้รับจากเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการหน่วยงานรัฐ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือน				
มีผลทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น	70.61	67.54	68.86	69.00
มีผลทำให้ความเป็นอยู่แย่ลง	0.00	0.00	0.00	0.00
ไม่ส่งผล	29.39	32.46	31.14	30.99

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ข้อมูล	n=228			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	รวม
3. การเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจาก สถาบันอื่นๆ ในรอบ 5 ปี				
ได้รับ	58.77	67.98	69.30	65.35
ไม่ได้รับ	41.23	32.02	30.70	34.65
** กรณี ได้รับ ได้รับจากองค์กร/สถาบัน ดังนี้				
องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)	0.88	0.88	3.95	1.61
บริษัท/ห้างร้าน	2.19	0.00	1.75	1.31
ธนาคารพาณิชย์	8.33	4.76	11.40	6.58
ธ.ก.ส.	54.39	60.96	4.82	40.56
ชมรมในหมู่บ้าน	34.65	12.72	50.00	32.46
เพื่อนบ้านในหมู่บ้าน	13.60	32.71	25.88	24.06
เพื่อนบ้านนอกหมู่บ้าน	1.32	7.89	2.63	3.95
สหกรณ์	5.14	8.34	4.18	5.89
กลุ่มเกษตรกร/กลุ่มอาชีพ	4.39	3.95	5.26	4.53
กลุ่มออมทรัพย์	14.04	35.96	25.88	25.29
4. ผลประโยชน์หรือความช่วยเหลือที่ได้รับจาก สถาบันอื่นๆ ส่งผลกระทบต่อการค้ารังซีฟ				
มีผลทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น	89.47	81.58	94.30	88.45
มีผลทำให้ความเป็นอยู่แย่ลง	2.19	3.07	1.32	2.19
ไม่มี	8.34	15.35	4.38	28.07

4.11.2 องค์ประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา

องค์ประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรชาวสวนยางพารามีการใช้กลยุทธ์ในหลายประเด็นเพื่อการดำรงชีพ ได้แก่ ปรับเทคนิคการผลิตยางเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตลดต้นทุนการผลิตขยายการผลิตเป็นการเพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิตปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานรับจ้างในภาคเกษตรปรับ เปลี่ยนการใช้แรงงานนอกภาคเกษตรปรับการบริหารจัดการด้านการเงินปรับรูปแบบการบริโภคอาหารปรับตัวด้านการตลาดปรับตัวทางด้านสังคมรับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐและสถาบันอื่นๆ โดยพบว่า ทางด้านปรับเทคนิคการผลิตยางของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 62.72 เปลี่ยนจากการผลิตยางแผ่นดิบเป็นน้ำยางสด ด้านเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 49.56 มีการเพิ่มความถี่ปราบวัชพืช ด้านลดต้นทุนการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 79.82 มีการลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี ด้านขยายการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 67.98 มีการเพิ่มจำนวนสัตว์เลี้ยง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ด้านการเพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราพบที่ร้อยละ 57.46 มีการเพิ่มความหลากหลายระบบผลิตในฟาร์ม (แยกแปลง) ด้านปรับเปลี่ยน การใช้แรงงานรับจ้างในภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 42.98 มีการออกไปรับจ้างกรีดยางในต่างอำเภอ (ภายในจังหวัด) ด้านปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานนอกภาคเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 48.25 มีการทำงานรับจ้างทั่วไปในหมู่บ้าน ด้านปรับการบริหารจัดการด้านการเงินของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 78.51 มีการประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ด้านปรับรูปแบบการบริโภคอาหารของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 88.16 มีการเพิ่มการบริโภคอาหารที่สามารถจัดหา/เก็บเกี่ยวได้เอง (ไม่ต้องซื้อ) จากภายในหมู่บ้าน ด้านปรับตัวด้านการตลาดของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 46.05 มีความร่วมมือ/เชื่อมโยงทางการตลาดกับพ่อค้า/ผู้ประกอบการนอกพื้นที่เพิ่มขึ้น ด้านปรับตัวทางด้านสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 47.37 มีการเพิ่มการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและศาสนา และด้านรับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐและสถาบันอื่นๆ ของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่าร้อยละ 57.46 มีการรับการชดเชยรายได้จากภาครัฐ เช่น การยางแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 4.17 ร้อยละการปรับตัว และระดับผลกระทบจากการใช้กลยุทธ์ของครัวเรือนเกษตรกร

n=228

กลยุทธ์การดำรงชีพและ วิธีการปรับตัว	นาทวี		รัตภูมิ		ควนเนียง		ค่าเฉลี่ยรวม	
	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ
	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ
1. ปรับเทคนิคการผลิตยางพารา								
- เปลี่ยนจากการผลิตยาง แผ่นดิบเป็นก้อนถ้วย	30.26	1.51	82.02	4.10	25.44	1.27	45.91	2.30
- เปลี่ยนจากการผลิตยาง แผ่นดิบเป็นน้ำยางสด	62.72	3.14	89.47	4.47	60.96	3.05	71.05	3.55
- เปลี่ยนจากการผลิต น้ำยางสดเป็นยาง ก้อนถ้วย	17.54	0.88	92.11	4.61	51.32	2.57	53.66	2.68
- เพิ่มจำนวนวันกรีต ยางพารา	68.86	3.44	86.84	4.34	68.86	3.44	74.85	3.74
- ลดจำนวนวันกรีต ยางพารา	18.86	0.94	65.79	3.29	39.47	1.97	41.37	2.07
- หยุดกรีตยางในบาง ช่วงเวลา	40.79	2.04	53.07	2.65	77.63	3.88	57.16	2.86
- โค่นต้นยางพาราเพื่อ ขายไม้ยางพารา	17.11	0.86	62.28	3.11	32.46	1.62	37.28	1.86
- โค่นต้นยางเพื่อใช้ที่ดิน ทำประโยชน์อย่างอื่น	25.88	1.29	67.54	3.38	20.18	1.01	37.87	1.89
- เปลี่ยนสัญญาจ้างกรีต (กรีตยางหวะ)	32.89	1.64	72.81	3.64	22.81	1.14	42.84	2.14
- เปลี่ยนจากใช้จ้าง แรงงานกรีตยางเป็น แรงงานครัวเรือน	46.05	2.30	78.95	3.95	37.28	1.86	54.09	2.70
ค่าเฉลี่ย	36.10	1.80	75.09	3.75	43.64	2.18	51.61	2.58

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

กลยุทธ์การดำรงชีพและ วิธีการปรับตัว	n=228							
	นาทวี		รัตภูมิ		ควนเนียง		ค่าเฉลี่ยรวม	
	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ
	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ
2. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต								
- เปลี่ยนไปพันธุ์ยาง ผลผลิตสูง 251 (ปลูกทดแทน)	45.18	2.26	87.28	4.36	38.6	1.93	57.02	2.85
- เปลี่ยนไปปลูกพันธุ์พืช (พืชยืนต้น/ผัก) ที่ให้ผล ผลิตสูง	45.16	2.26	78.51	3.93	28.07	1.40	50.58	2.53
- เพิ่มปริมาณการใช้ ปุ๋ยเคมี	32.02	1.60	87.72	4.39	42.98	2.15	54.24	2.71
- เพิ่มความถี่ในการปราบ วัชพืช	49.56	2.48	94.3	4.72	49.56	2.48	64.47	3.22
- ใช้แรงงานกรีดยางมือ ร่วมกับการใช้ระบบกรีดยาง ที่มีความถี่ต่ำ (วันเว้น วัน)	28.07	1.40	66.23	3.31	28.07	1.40	40.79	2.04
ค่าเฉลี่ย	40.00	2.00	82.81	4.14	37.46	1.87	53.42	2.67
3. ลดต้นทุนการผลิต								
- ลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี	79.82	3.99	50.88	2.54	2.28	0.11	44.33	2.22
- ใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ย อินทรีย์	36.4	1.82	56.14	2.81	37.28	1.86	43.27	2.16
- ใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียว	42.54	2.13	57.46	2.87	28.07	1.40	42.69	2.13
- ไม่ใช้ปุ๋ยใดๆ เลย	24.12	1.21	61.4	3.07	29.82	1.49	38.45	1.92
- ทำปุ๋ยใช้เอง (กลุ่มทำปุ๋ย)	56.14	2.81	53.07	2.65	41.23	2.06	50.15	2.51
- ปรับเปลี่ยนวิธีการใส่ ปุ๋ย	41.23	2.06	69.3	3.47	33.77	1.69	48.10	2.41

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

n=228

กลยุทธ์การดำรงชีพและ วิธีการปรับตัว	นาทวี		รัตภูมิ		ควนเนียง		ค่าเฉลี่ยรวม	
	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ
	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ
3. ลดต้นทุนการผลิต								
- ปรับเปลี่ยนวิธีกำจัด วัชพืชจากการใช้ สารเคมีเป็นวิธีเชิงกล	57.46	2.87	55.7	2.79	38.16	1.91	50.44	2.52
- ปรับเปลี่ยนวิธีกำจัด วัชพืชจากวิธีเชิงกลเป็น สารเคมี	39.91	2.00	54.82	2.74	36.4	1.82	43.71	2.19
- ลดจำนวนครั้งใน การปราบวัชพืช	40.79	2.04	45.18	2.26	46.93	2.35	44.30	2.22
- ไม่กำจัดวัชพืชเลย	29.82	1.49	54.82	2.74	29.39	1.47	38.01	1.90
- การรวมกลุ่มซื้อปัจจัย การผลิต	60.09	3.00	32.46	1.62	37.72	1.89	43.42	2.17
- ใช้พันธุ์พื้นเมืองแทน พันธุ์ส่งเสริม	38.6	1.93	42.54	2.13	30.7	1.54	37.28	1.86
ค่าเฉลี่ย	45.58	2.28	52.81	2.64	32.65	1.63	43.68	2.18
4. ขยายการผลิต								
- ขยายพื้นที่ปลูก ยางพารา	40.35	2.02	73.25	3.66	34.65	1.73	49.42	2.47
- ขยายพื้นที่ปลูกพืช เศรษฐกิจชนิดอื่นๆ	56.14	2.81	63.6	3.18	37.72	1.89	52.49	2.62
- เพิ่มจำนวนสัตว์เลี้ยง/ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	67.98	3.40	65.79	3.29	46.93	2.35	60.23	3.01
ค่าเฉลี่ย	54.82	2.74	67.55	3.38	39.77	1.99	54.05	2.70
5. เพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต								
- เพิ่มความหลากหลายใน ระบบการผลิตในแปลง สวนยาง (ร่วมแปลง ยาง)	48.25	2.41	44.3	2.22	55.7	2.79	49.42	2.47

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

n=228

กลยุทธ์การดำรงชีพและ วิธีการปรับตัว	นาทวี		รัตภูมิ		ควนเนียง		ค่าเฉลี่ยรวม	
	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ
	การ	ผล	การ	ผล	การ	ผล	การ	ผล
	ปรับ	กระ	ปรับ	กระ	ปรับ	กระ	ปรับ	กระ
ตัว	ทบ	ตัว	ทบ	ตัว	ทบ	ตัว	ทบ	
5. เพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต								
- เพิ่มความหลากหลายใน ระบบการผลิตในฟาร์ม (แยกแปลง)	57.46	2.87	53.95	2.70	65.35	3.27	58.92	2.95
ค่าเฉลี่ย	52.86	2.64	49.13	2.46	60.53	3.03	54.17	2.71
6. ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานรับจ้างในภาคเกษตร								
- รับจ้างกรีดยางพารา เพิ่มขึ้นในหมู่บ้าน/ ตำบลใกล้เคียง	29.39	1.47	65.35	3.27	39.91	2.00	44.88	2.24
- ออกไปรับจ้างกรีด ยางพาราในต่างอำเภอ (ภายในจังหวัด)	42.98	2.15	52.19	2.61	43.76	2.19	46.31	2.32
6. ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานรับจ้างในภาคเกษตร								
- ออกไปรับจ้างกรีด ยางพาราในต่างจังหวัด	20.18	1.01	47.81	2.39	47.81	2.39	38.60	1.93
- รับจ้างทำงานในภาค เกษตรเพิ่มขึ้น (ปลูก ตัดหญ้า)	32.46	1.62	35.96	1.80	31.14	1.56	33.19	1.66
- ออกทำประมง	0	0.00	0	0.00	31.14	1.56	10.38	0.52
- ออกหาของป่า (เก็บ ผลผลิตจากป่า ล่าสัตว์)	3.51	0.18	10.96	14.04	31.14	1.56	15.20	5.26
ค่าเฉลี่ย	21.42	1.07	35.38	4.02	37.48	1.87	31.43	2.32
7. ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานนอกภาคเกษตร								
- ทำงานรับจ้างทั่วไปใน หมู่บ้าน	48.25	2.41	39.04	1.95	25	1.25	37.43	1.87
- ออกไปทำงานจ้างใน เมือง (ไปอยู่ในเมือง/ ต่างจังหวัด)	15.35	1.07	25.44	1.27	61.4	3.07	34.06	1.70

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

n=228

กลยุทธ์การดำรงชีพและ วิธีการปรับตัว	นาทวี		รัตภูมิ		ควนเนียง		ค่าเฉลี่ยรวม	
	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ
	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ
7. ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานนอกภาคเกษตร								
- เพิ่มการทำงานนอกภาค เกษตรในครัวเรือน (ค้าขายร้านอาหาร)	47.37	2.37	27.19	1.36	50.44	2.52	41.67	2.08
- ออกไปทำงานโรงงาน ในหมู่บ้าน/ตำบล	36.4	1.82	46.93	2.35	12.72	0.64	32.02	1.60
- ทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราว ของหน่วยงานภาครัฐ	34.65	1.73	32.02	1.60	28.95	1.45	31.87	1.59
ค่าเฉลี่ย	36.40	1.82	34.12	1.71	35.70	1.79	35.41	1.77
8. ปรับการบริหารจัดการด้านการเงิน								
- ประหยัดค่าใช้จ่ายใน ครัวเรือน	78.51	3.93	52.63	2.63	60.09	3.00	63.74	3.19
- ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น (ลดการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย)	64.91	3.25	70.61	3.53	51.32	2.57	62.28	3.11
- นำเงินออมมาใช้จ่าย	23.68	1.18	46.49	2.32	33.77	1.69	34.65	1.73
- กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ใน ชุมชน (กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์)	31.14	1.56	53.51	2.68	35.96	1.80	40.20	2.01
- กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ นอกชุมชน (ธนาคาร พาณิชย์ ฯลฯ)	43.42	2.17	63.16	3.16	46.96	2.35	51.18	2.56
- กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ นอกระบบ	35.96	1.80	73.25	3.66	25.87	1.29	45.03	2.25
- การเล่นแชร์	29.39	1.47	62.72	3.14	17.54	0.88	36.55	1.83
- ปรับแผนการชำระหนี้	20.25	1.01	24.84	1.24	23.85	1.19	22.98	1.15
- รับเงินโอนจากลูก เพิ่มขึ้น	21.93	1.10	47.37	2.37	25.88	1.29	31.73	1.59

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

n=228

กลยุทธ์การดำรงชีพและ วิธีการปรับตัว	นาทวี		รัตภูมิ		ควนเนียง		ค่าเฉลี่ยรวม	
	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ
	การ ปรับ ตัว	ผล ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล ผล กระทบ
8. ปรับการบริหารจัดการด้านการเงิน								
- ขายสินทรัพย์ใน ครัวเรือน (ที่ดิน รถยนต์ฯ)	23.25	1.16	49.12	2.46	31.44	1.57	34.60	1.73
- จำนำสินทรัพย์ใน ครัวเรือน (ทองคำ รถยนต์ฯ)	30.26	1.51	78.51	3.93	42.11	2.11	50.29	2.51
ค่าเฉลี่ย	36.61	1.83	56.56	2.83	35.89	1.79	43.02	2.15
9. ปรับรูปแบบการบริโภคอาหาร								
- เพิ่มการบริโภคอาหารที่ ผลิตได้เอง (ทำนา ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์)	31.14	1.56	35.09	1.75	40.35	2.02	35.53	1.78
- ลดการบริโภคอาหาร ประเภทเนื้อที่ซื้อจาก ตลาด/ซูเปอร์มาร์เก็ต	66.67	3.33	58.33	2.92	77.19	3.86	67.40	3.37
- เพิ่มการบริโภคอาหารที่ สามารถจัดหา/เก็บเกี่ยว ได้เอง (ไม่ต้องซื้อ) จาก ภายในหมู่บ้าน	88.16	4.41	89.47	4.47	82.46	4.12	86.70	4.33
- ลดปริมาณอาหารของ สมาชิกครัวเรือน	46.49	2.32	43.25	2.16	59.65	2.98	49.80	2.49
- ซื้ออาหารจากตลาด/ ซูเปอร์มาร์เก็ตเพิ่มขึ้น	57.89	2.89	70.61	3.53	45.61	2.28	58.04	2.90
ค่าเฉลี่ย	58.07	2.90	59.35	2.97	61.05	3.05	59.49	2.97
10. ปรับตัวด้านการตลาด								
- แปรรูปและสร้าง มูลค่าเพิ่มของผลผลิต เกษตรเพิ่มขึ้น	42.54	2.13	48.25	2.41	47.81	2.39	46.20	2.31

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

n=228

กลยุทธ์การดำรงชีพ และวิธีการปรับตัว	นาทวี		รัตภูมิ		ควนเนียง		ค่าเฉลี่ยรวม	
	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ
	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ	การ ปรับ ตัว	ผล กระทบ
10. ปรับตัวด้านการตลาด								
- เข้าร่วมกลุ่มเกษตรกร/ สหกรณ์ฯ เพื่อเป้าหมาย ทางการตลาดเพิ่มขึ้น	35.09	1.75	40.75	2.04	37.28	1.86	37.71	1.89
- ขายผลผลิตผ่านกลุ่ม เกษตรกร/สหกรณ์ฯ เพิ่มขึ้น	38.16	1.91	59.65	2.98	39.91	2.00	45.91	2.30
- มีความร่วมมือ/เชื่อมโยง ทางการตลาดกับ พ่อค้า/ผู้ประกอบการ นอกพื้นที่เพิ่มขึ้น	46.05	2.30	51.75	2.59	33.33	1.67	43.71	2.19
ค่าเฉลี่ย	40.46	2.02	50.10	2.51	39.58	1.98	43.38	2.17
11. ปรับตัวด้านสังคม								
- เพิ่มการเข้าร่วมกลุ่ม ทางสังคม ฯ ที่เกี่ยวข้อง กับการผลิต แปรรูป การตลาดและการเงิน	40.35	2.02	56.58	2.83	46.49	2.32	47.81	2.39
- เพิ่มการรับความช่วยเหลือ (การเงิน อาหาร และปัจจัยการผลิต) จากญาติ พี่น้องและ เพื่อนบ้าน	45.18	2.26	51.75	2.59	58.77	2.94	51.90	2.60
- เพิ่มการเข้าร่วมกิจกรรม ทางสังคมและศาสนา	47.37	2.37	63.6	3.18	60.09	3.00	57.02	2.85
ค่าเฉลี่ย	44.30	2.22	57.31	2.87	55.12	2.76	52.24	2.61

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

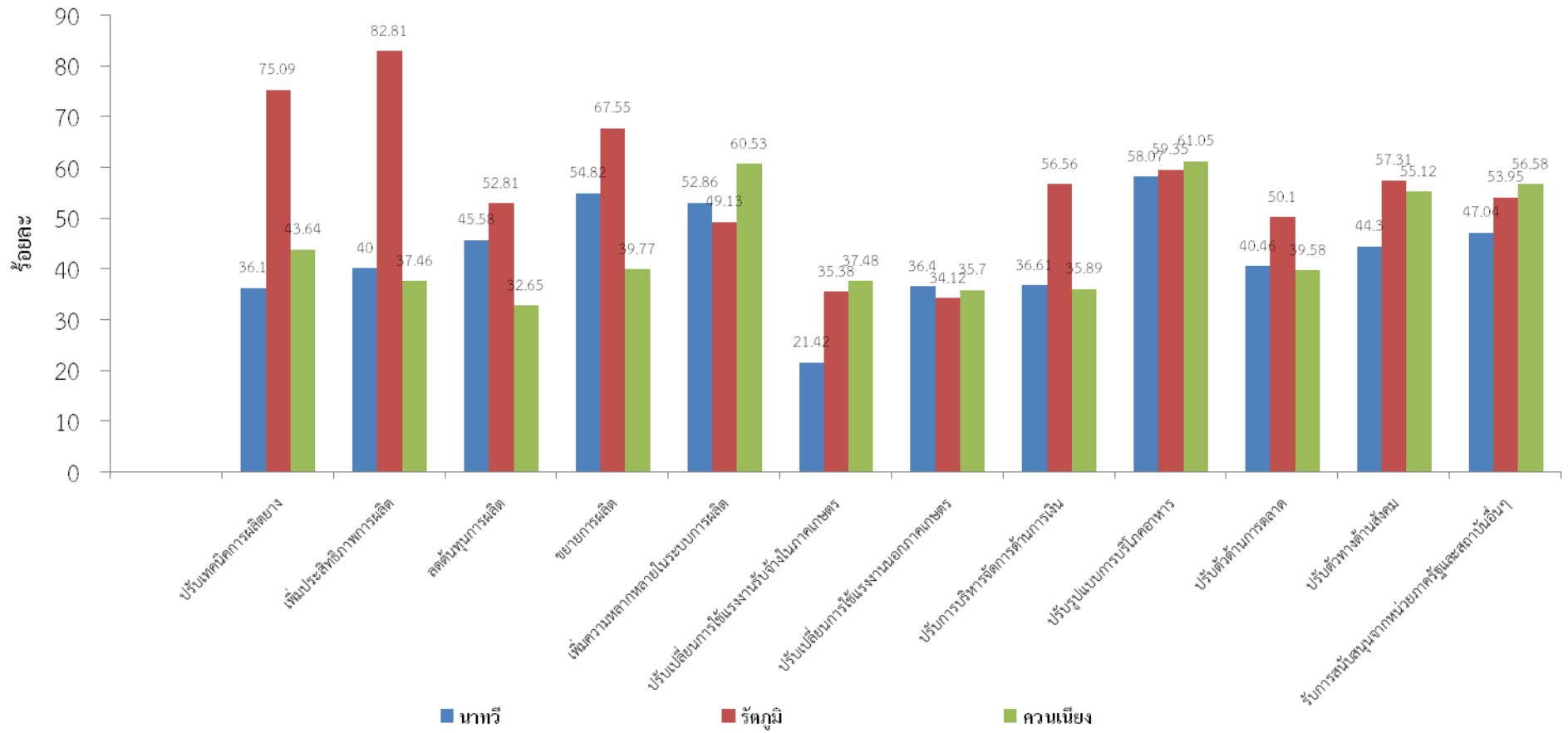
n=228

กลยุทธ์การดำรงชีพและ วิธีการปรับตัว	นาทวี		รัตภูมิ		ควนเนียง		ค่าเฉลี่ยรวม	
	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ	ร้อยละ	ระดับ
	การ	ผล	การ	ผล	การ	ผล	การ	ผล
	ปรับ	กระทบ	ปรับ	กระทบ	ปรับ	กระทบ	ปรับ	กระทบ
12. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและสถาบันอื่นๆ								
- เพิ่มการเข้าร่วมหรือรับ การส่งเสริมอาชีพ/ฝึก อาชีพจากหน่วยงาน ภาครัฐ	55.26	2.76	64.04	3.20	80.26	4.01	66.52	3.33
- รับการชดเชยรายได้ จากภาครัฐ เช่น การ ยางแห่งประเทศไทย	57.46	2.87	56.14	2.81	68.86	3.44	60.82	3.04
- รับการการสนับสนุน ปัจจัยการผลิต(ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ พันธุ์)	49.56	2.48	35.96	1.80	47.81	2.39	44.44	2.22
- ขอรับเงินเยียวยาจาก ภาครัฐ	25.88	1.29	59.65	2.98	29.39	1.47	38.31	1.92
ค่าเฉลี่ย	47.04	2.35	53.95	2.70	56.58	2.83	52.52	2.63

หมายเหตุ: ค่าระดับผลกระทบในช่วง 1.00-1.80 อยู่ในระดับน้อยที่สุด
 ค่าระดับผลกระทบในช่วง 1.81-2.60 อยู่ในระดับน้อย
 ค่าระดับผลกระทบในช่วง 2.61-3.40 อยู่ในระดับปานกลาง
 ค่าระดับผลกระทบในช่วง 3.41-4.20 อยู่ในระดับมาก
 ค่าระดับผลกระทบในช่วง 4.21-5.00 อยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 4.18 ภาพรวมแสดงกลยุทธ์การปรับตัวการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร

กลยุทธ์การดำรงชีพและวิธีการปรับตัว	จังหวัดสงขลา			ร้อยละ ค่าเฉลี่ย
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	
ปรับเทคนิคการผลิตยาง	36.10	75.09	43.64	51.61
เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต	40.00	82.81	37.46	53.42
ลดต้นทุนการผลิต	45.58	52.81	32.65	43.68
ขยายการผลิต	54.82	67.55	39.77	54.05
เพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต	52.86	49.13	60.53	54.17
ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานรับจ้างในภาคเกษตร	21.42	35.38	37.48	31.43
ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานนอกภาคเกษตร	36.40	34.12	35.70	35.41
ปรับการบริหารจัดการด้านการเงิน	36.61	56.56	35.89	43.02
ปรับรูปแบบการบริโภคอาหาร	58.07	59.35	61.05	59.49
ปรับตัวด้านการตลาด	40.46	50.10	39.58	43.38
ปรับตัวทางด้านสังคม	44.30	57.31	55.12	52.24
รับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐและสถาบัน อื่นๆ	47.04	53.95	56.58	52.52
ค่าเฉลี่ย	42.81	56.18	44.62	47.87

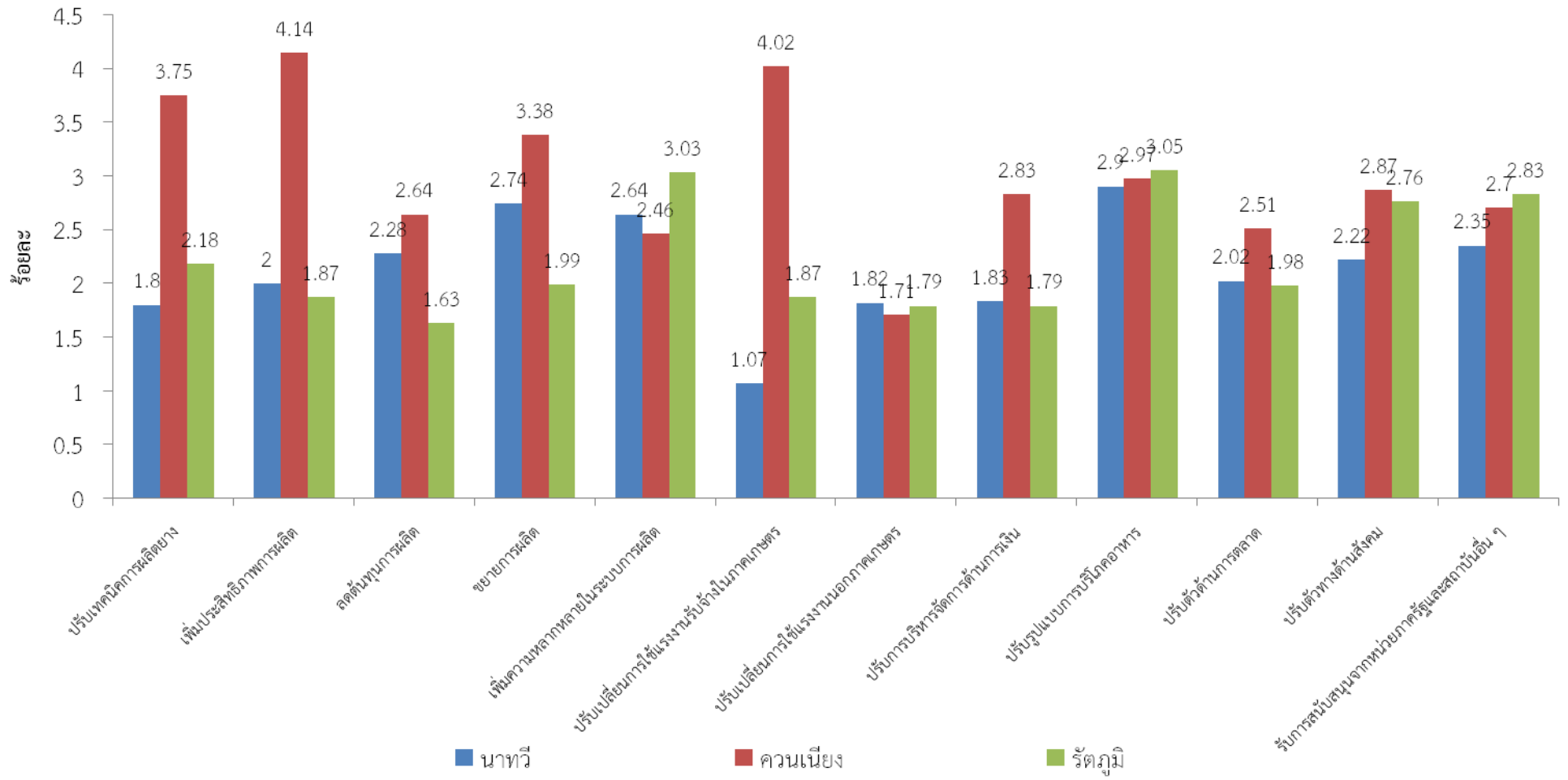

ภาพที่ 4.14 การปรับตัวในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

หมายเหตุ: เกณฑ์ร้อยละ 0-20 อยู่ในระดับไม่ปรับกลยุทธ์การดำรงชีพ
 เกณฑ์ร้อยละ 21-40 อยู่ในระดับปรับกลยุทธ์การดำรงชีพน้อย
 เกณฑ์ร้อยละ 41-60 อยู่ในระดับปรับกลยุทธ์การดำรงชีพปานกลาง
 เกณฑ์ร้อยละ 61-80 อยู่ในระดับปรับกลยุทธ์การดำรงชีพมาก
 เกณฑ์ร้อยละ 81-100 อยู่ในระดับปรับกลยุทธ์การดำรงชีพมากที่สุด

ตารางที่ 4.19 ภาพรวมแสดงระดับผลกระทบกลยุทธ์ในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรใน
 จังหวัดสงขลา

กลยุทธ์การดำรงชีพและวิธีการปรับตัว	จังหวัดสงขลา			ร้อยละ ค่าเฉลี่ย
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	
ปรับเทคนิคการผลิตยาง	1.80	3.75	2.18	2.58
เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต	2.00	4.14	1.87	2.67
ลดต้นทุนการผลิต	2.28	2.64	1.63	2.18
ขยายการผลิต	2.74	3.38	1.99	2.70
เพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต	2.64	2.46	3.03	2.71
ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานรับจ้างในภาคเกษตร	1.07	4.02	1.87	2.32
ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานนอกภาคเกษตร	1.82	1.71	1.79	1.77
ปรับการบริหารจัดการด้านการเงิน	1.83	2.83	1.79	2.15
ปรับรูปแบบการบริโภคอาหาร	2.90	2.97	3.05	2.97
ปรับตัวด้านการตลาด	2.02	2.51	1.98	2.17
ปรับตัวทางด้านสังคม	2.22	2.87	2.76	2.62
รับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐและสถาบัน อื่นๆ	2.35	2.70	2.83	2.63
ค่าเฉลี่ย	2.14	3.00	2.23	2.46

ภาพที่ 4.15 ระดับผลกระทบกลยุทธ์ในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดสงขลา

หมายเหตุ:	เกณฑ์ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.80	อยู่ในระดับผลกระทบน้อยที่สุด
	เกณฑ์ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.81-2.60	อยู่ในระดับผลกระทบน้อย
	เกณฑ์ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.61-3.40	อยู่ในระดับผลกระทบปานกลาง
	เกณฑ์ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.41-4.20	อยู่ในระดับผลกระทบมาก
	เกณฑ์ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.21-5.00	อยู่ในระดับผลกระทบมากที่สุด

4.11.3 องค์ประกอบความสำเร็จการดำรงชีพ (Livelihood Achievement)

การศึกษาองค์ประกอบความสำเร็จการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราได้ศึกษาระดับความสำเร็จในหลายด้าน ได้แก่ ความสำเร็จทางด้านการเงิน ความสำเร็จทางด้านภาวะความขาดแคลนอาหารและเครื่องนุ่งห่ม ความสำเร็จทางด้านการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ความสำเร็จทางด้านสุขภาพอนามัย ความสำเร็จทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และความสำเร็จทางด้านความสัมพันธ์ทางสังคม โดยพบว่าด้านการเงินในภาพรวมอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ความสามารถใช้น้ำ ในปี 2558 ที่ผ่านมามีความคิดเห็นมากที่สุดมีความพอเพียงอยู่ในระดับปานกลางและหนี้สินของครัวเรือน ในปีที่ผ่านมาความคิดเห็นน้อยที่สุด มีความพอเพียงอยู่ในระดับน้อย ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่มในภาพรวมอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ความเพียงพอของการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนของท่าน ในรอบปี 2558 ที่ผ่านมามีความคิดเห็นมากที่สุดมีความพอเพียงอยู่ในระดับมาก และความเพียงพอของการมีเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม มีความคิดเห็นน้อยที่สุดอยู่ในระดับเพียงพอปานกลางด้านการเป็นเจ้าของทรัพย์สินในภาพรวมอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง การมีทรัพย์สินที่สามารถอำนวยความสะดวกต่อการผลิตการขนส่ง และอุปกรณ์เครื่องใช้ ไฟฟ้าภายในบ้าน มีความคิดเห็นมากที่สุดมีความพอเพียงอยู่ในระดับมาก และความเพียงพอของ การมีเสื้อผ้าและระดับความเพียงพอของที่พักอาศัย/บ้านมีความเห็นน้อยที่สุดอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ด้านสุขภาพอนามัยในรอบปีที่ผ่านมา “ภาวะสุขภาพ” ของสมาชิกในครัวเรือนอยู่ในระดับเพียงพอมากอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้รับการรักษาพยาบาล ร้อยละ 61.84 มีการเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐ ร้อยละ 89.03 โรงพยาบาลเอกชน ร้อยละ 44.15 ศูนย์สาธารณสุข ร้อยละ 85.38 และคลินิกเอกชน ร้อยละ 74.42 ความเพียงพอของการได้รับบริการด้านสาธารณสุขของครัวเรือนอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในภาพรวมอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง โดยความอุดมสมบูรณ์ของดินและความเพียงพอของน้ำ อยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมในภาพรวมมีความพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวท่านกับพี่น้องและเครือญาติมีความเห็นมากที่สุดมีความพอเพียงอยู่ในระดับมาก และในปี 2558 ครัวเรือนของท่านมีความเป็นอยู่ในการดำรงชีพมีความเห็นน้อยที่สุดมีความพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง

ทั้งนี้อาจกล่าวในภาพรวมได้ว่าผลลัพธ์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรทางด้านการเงิน มีผลลัพธ์อยู่ในระดับเพียงพอปานกลางภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่มอยู่ในระดับเพียงพอมาก การเป็นเจ้าของทรัพย์สินอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ด้านสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับเพียงพอมากด้านทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง และด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีผลลัพธ์อยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ดังตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 ผลลัพธ์ระดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสงขลา

n=228

ประเด็น	ความคิดเห็น			ค่าเฉลี่ยรวม
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	
ด้านการเงิน				
1. ความเพียงพอของรายได้รวมของครัวเรือนในรอบปี 2558 ที่ผ่านมา	2.34	2.42	2.82	2.53
2. รายได้รวมในปัจจุบันเมื่อเทียบกับเมื่อ 5 ปีที่แล้ว	2.54	2.78	2.65	2.66
3. หนี้สินของครัวเรือน ในปีที่ผ่านมา	2.01	2.48	2.24	2.24
4. การมีเงินออมของครัวเรือน ในปีที่ผ่านมา	2.74	2.53	2.95	2.74
5. ความสามารถใช้นี้ ในปี 2558 ที่ผ่านมา	2.98	3.21	3.05	3.08
6. ความสามารถลงทุน (ที่ดิน เครื่องจักร) ในปี 2558 ที่ผ่านมา	3.72	3.42	3.14	3.43
ค่าเฉลี่ย	2.72	2.81	2.81	2.78
ภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม				
1. ความเพียงพอของการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนของท่านในรอบปี 2558 ที่ผ่านมา	3.82	3.21	3.67	3.57
2. ความเพียงพอของการมีเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม	3.59	3.41	3.17	3.39
ค่าเฉลี่ย	3.71	3.31	3.42	3.48
การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน				
1. ความเพียงพอของขนาดที่ดินในครัวเรือน	3.51	2.78	3.19	3.16
2. การมีทรัพย์สินที่สามารถอำนวยความสะดวกต่อการผลิตการขนส่ง และอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน	3.45	3.72	3.69	3.62
3. ระดับความเพียงพอของที่พักอาศัย/บ้าน	3.12	2.98	3.30	3.13
ค่าเฉลี่ย	3.36	3.16	3.39	3.30

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

n=228

ประเด็น	ความคิดเห็น			ค่าเฉลี่ยรวม
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	
ด้านสุขภาพอนามัย				
1. ในรอบปีที่ผ่านมาท่านคิดว่า “ภาวะสุขภาพ” ของสมาชิกในครัวเรือน	3.88	3.78	3.98	3.88
2. อาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้รับการรักษาพยาบาล	เข้ารับ การรักษา (45.18)	เข้ารับ การรักษา (75.00)	เข้ารับ การรักษา (65.35)	เข้ารับ การรักษา (61.84)
3. สถานพยาบาลที่เข้ารับการรักษา	- โรง พยาบาล ของรัฐ (82.89)	- โรง พยาบาล ของรัฐ (95.61)	- โรง พยาบาลของ รัฐ (88.60)	- โรง พยาบาล ของรัฐ (89.03)
3. สถานพยาบาลที่เข้ารับการรักษา	- โรง พยาบาล เอกชน (42.54)	- โรง พยาบาล เอกชน (30.70)	- โรง พยาบาล เอกชน (59.21)	- โรง พยาบาล เอกชน (44.15)
3. สถานพยาบาลที่เข้ารับการรักษา	- ศูนย์ สาธารณสุข (78.07)	- ศูนย์ สาธารณสุข (85.96)	- ศูนย์ สาธารณสุข (92.11)	- ศูนย์ สาธารณสุข (85.38)
3. สถานพยาบาลที่เข้ารับการรักษา	- คลินิก เอกชน (60.96)	- คลินิก เอกชน (89.47)	- คลินิก เอกชน (72.81)	- คลินิก เอกชน (74.42)
ด้านสุขภาพอนามัย				
4. ความเพียงพอของการได้รับบริการด้านสาธารณสุขของครัวเรือน	3.38	2.75	3.17	3.10
ด้านทรัพยากรธรรมชาติ				
1. ความอุดมสมบูรณ์ของดิน	2.86	2.93	2.54	2.78
2. ความเพียงพอของน้ำ	2.67	3.01	3.29	2.99
ค่าเฉลี่ย	2.77	2.97	2.92	2.88

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

n=228

ประเด็น	ความคิดเห็น			ค่าเฉลี่ยรวม
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	
ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม				
1. ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครัวเรือน	3.52	3.62	3.34	3.49
2. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวท่านกับพี่น้องและเครือญาติ	3.42	3.84	3.61	3.62
3. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวท่านกับเพื่อนบ้านและประชาชนในชุมชน	2.84	3.12	3.40	3.12
4. การมีเครือข่ายทางสังคม (เข้าร่วมกลุ่ม/ สหกรณ์และรู้จักคนมากขึ้น) ของท่าน	3.67	3.89	3.24	3.60
5. ในปี 2558 ครัวเรือนของท่านมีความเป็นอยู่ในการดำรงชีพ	2.74	2.82	2.51	2.69
ค่าเฉลี่ย	3.24	3.46	3.22	3.31

หมายเหตุ

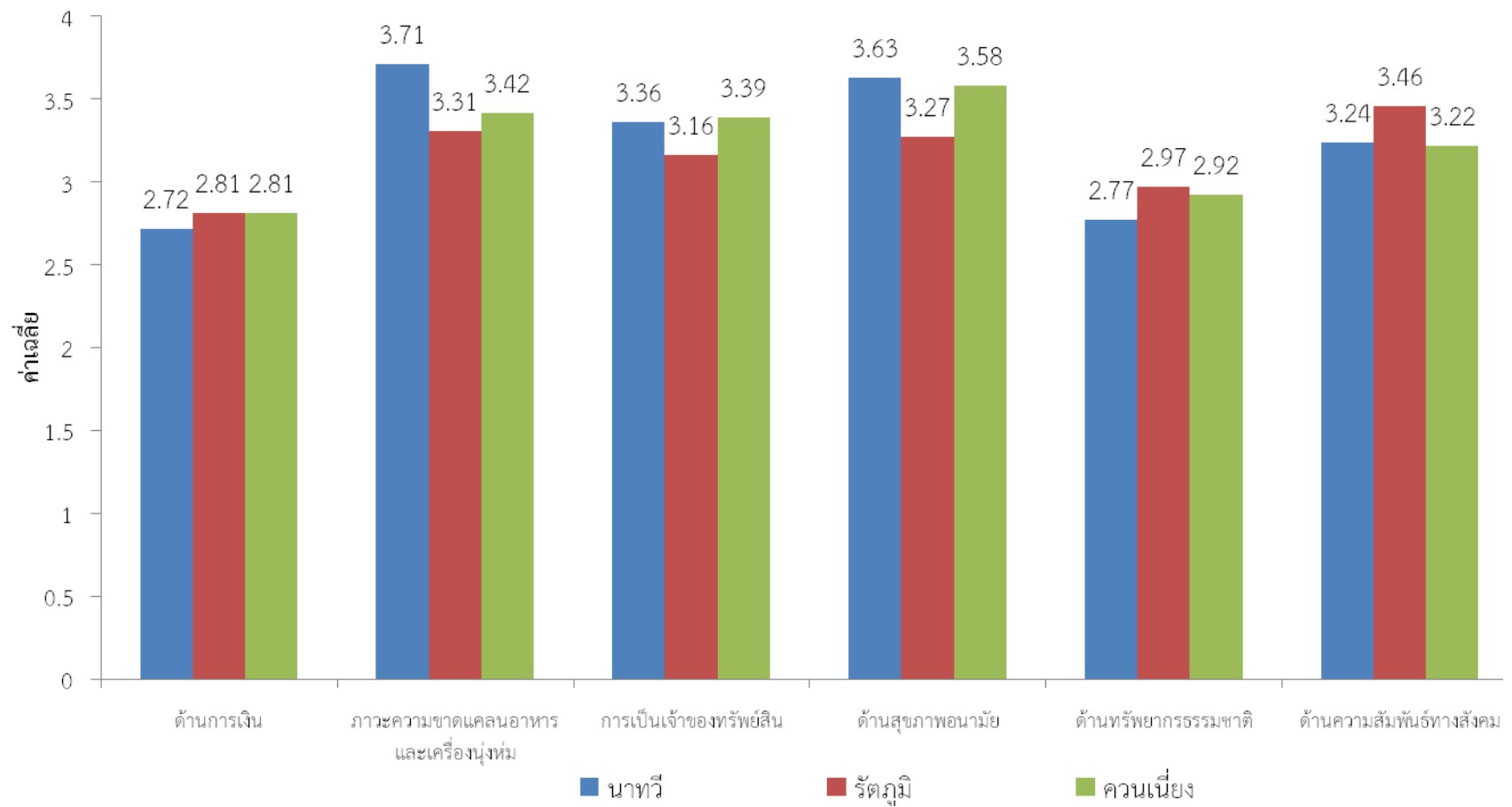
ค่าระดับในช่วง 1.00-1.80 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จน้อยมาก, ลดลงกว่าเดิมมาก, แย่มาก
 ค่าระดับในช่วง 1.81-2.60 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จน้อย, ลดลงกว่าเดิมเล็กน้อย, แย่
 ค่าระดับในช่วง 2.61-3.40 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จปานกลาง, เหมือนเดิม, ปานกลาง
 ค่าระดับในช่วง 3.41-4.20 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จมาก, เพิ่มขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อย, ดี
 ค่าระดับในช่วง 4.21-5.00 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จมากที่สุด, เพิ่มขึ้นกว่าเดิมมาก, ดีมาก

ตารางที่ 4.21 ภาพรวมของระดับความคิดเห็นการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร

ประเด็น	ความคิดเห็น			
	นาทวี (n=43)	รัตภูมิ (n=105)	ควนเนียง (n=80)	ค่าเฉลี่ย รวม
ด้านการเงิน	2.72	2.81	2.81	2.78
ภาวะความขาดแคลนอาหาร และ เครื่องนุ่งห่ม	3.71	3.31	3.42	3.48
การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน	3.36	3.16	3.39	3.30
ด้านสุขภาพอนามัย	3.63	3.27	3.58	3.49
ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	2.77	2.97	2.92	2.88
ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	3.24	3.46	3.22	3.31
เฉลี่ย	3.24	3.16	3.22	3.21

หมายเหตุ

ค่าระดับในช่วง 1.00-1.80 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จน้อยมาก, ลดลงกว่าเดิมมาก, แย่มาก
 ค่าระดับในช่วง 1.81-2.60 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จน้อย, ลดลงกว่าเดิมเล็กน้อย, แย่
 ค่าระดับในช่วง 2.61-3.40 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จปานกลาง, เหมือนเดิม, ปานกลาง
 ค่าระดับในช่วง 3.41-4.20 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จมาก, เพิ่มขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อย, ดี
 ค่าระดับในช่วง 4.21-5.00 จัดอยู่ในระดับความสำเร็จมากที่สุด เพิ่มขึ้นกว่าเดิมมาก, ดีมาก

ภาพที่ 4.16 ภาพรวมของระดับความคิดเห็นการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร

4.12 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตร จำแนกตามระบบการผลิต

จากการจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ ที่สำคัญ ซึ่งจำแนกไว้ 4 ระบบ และรูปแบบการวิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตรในแต่ละระบบและรูปแบบการตัดสินใจปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กจำแนกตามระบบในแต่ละระบบ ซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์กับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร ดังนั้นในการนำเสนอจะวิเคราะห์การดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตร จำแนกตามระบบในพื้นที่จังหวัดสงขลาและสังเคราะห์กรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราภายใต้ระบบการผลิต ทั้ง 4 ระบบเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างระบบการจัดการผลิตและดำรงชีพ มีรายละเอียดดังนี้

4.12.1 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1)

1) องค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง

องค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง พบว่า ภาพรวมภัยธรรมชาติที่ประสบมีความถี่ 0.88 ครั้งต่อปี ได้รับผลกระทบทั้งทางบกและทางลบร้อยละ 39.42 โดยสวนยางพาราประสบทุกภัยเฉลี่ย 1.98 ครั้ง เกิดภัยแล้งเฉลี่ย 0.12 ครั้ง พายุและลมแรงเฉลี่ย 0.57 ครั้ง และการระบาดของโรคหรือศัตรูพืชเฉลี่ย 0.48 ครั้ง การได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ร้อยละ 42.54 ภัยแล้ง ร้อยละ 35.88 พายุและลมแรง 18.55 ตามลำดับ สำหรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพในระบบการทำฟาร์มสวนยางเชิงเดี่ยว พบว่า แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต มีร้อยละเฉลี่ย 87.23 แนวโน้มการใช้แรงงานในสวนยาง มีร้อยละเฉลี่ย 79.06 แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ มีร้อยละเฉลี่ย 85.18 แนวโน้มของปรับเปลี่ยนและใช้เทคโนโลยี มีร้อยละเฉลี่ย 39.21 แนวโน้มการปรับเปลี่ยนทางอาชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 59.87 แนวโน้มการตลาด มีร้อยละเฉลี่ย 50.00 และแนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 65.20

2) องค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ

องค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ พบว่า มีค่าเฉลี่ยทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.93 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางธรรมชาติมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.91 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.08 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.26 (เกณฑ์ระดับมาก) และทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.77 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมทุนมนุษย์ในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.99 (เกณฑ์ระดับปานกลาง)

3) องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ

องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการและหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ร้อยละ 80.25 ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนเกษตรกรได้รับความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมจากหน่วยงานการยางแห่งประเทศไทยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 85.26 และพบว่าร้อยละ 58.77 ได้เข้าร่วมโครงการกิจกรรม หรือได้รับความช่วยเหลืออื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่า ร้อยละ 58.77 ครัวเรือนเกษตรกรยังมีการเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอื่น ๆ ซึ่งสถาบันครัวเรือนได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่

คือ ธนาคารเพื่อเกษตรกรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 54.39 และพบว่า การได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันดังกล่าวส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ร้อยละ 89.47 เกษตรกรได้รับความรู้และข่าวสารตลอดจนได้พัฒนาทักษะเพื่อประกอบอาชีพด้วย

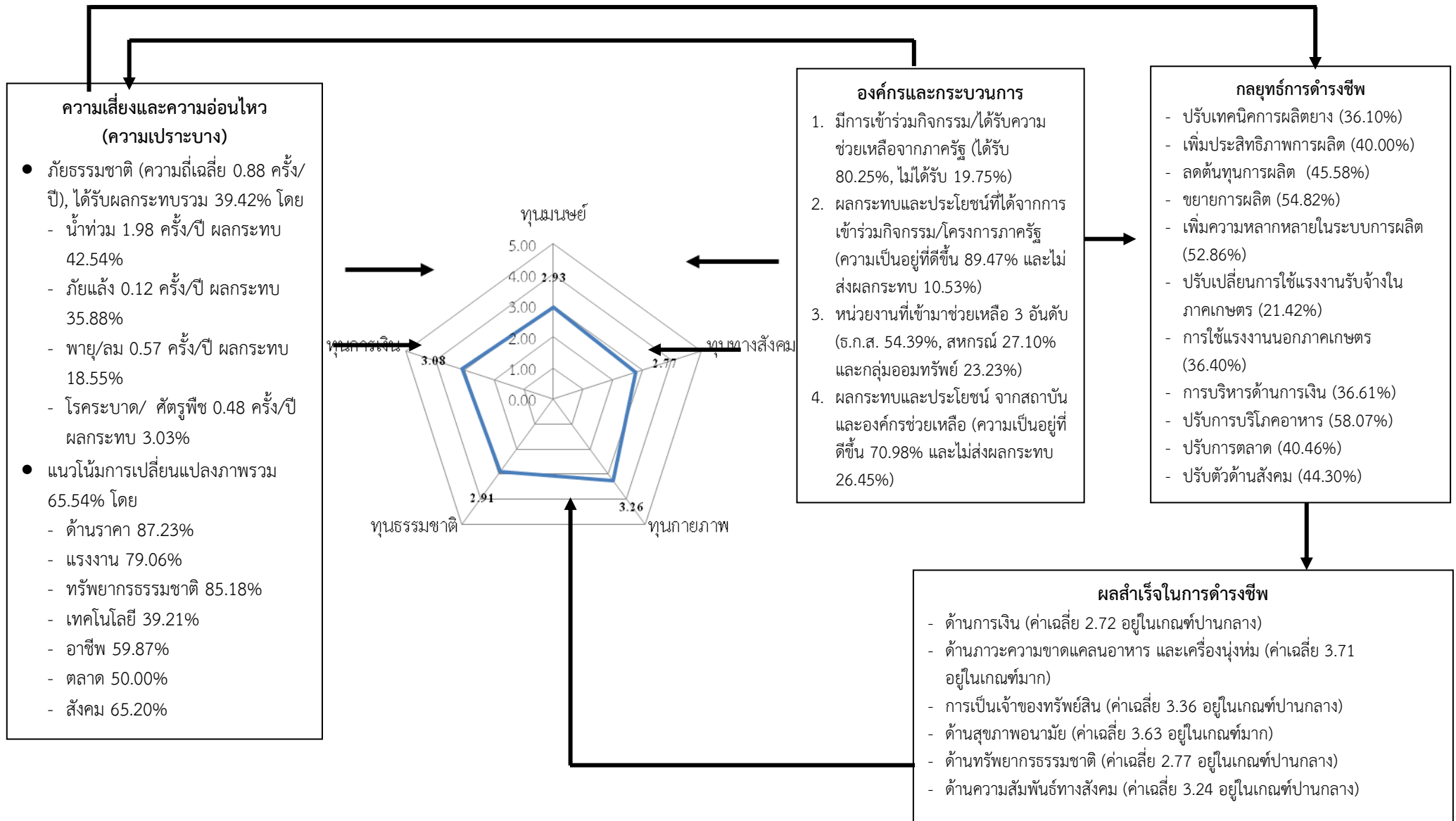
4) องค์กรประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ

องค์กรประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ พบว่า เกษตรกรมีการปรับรูปแบบการบริโภคอาหารมากที่สุด (58.07%) รองลงมา คือ การปรับเปลี่ยนการขยายการผลิต (54.82%) การเพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต (52.86%) และรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและสถาบันอื่น ๆ (47.04%) ตามลำดับ

5) องค์กรประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ

องค์กรประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า ภาพรวมเกษตรกรชาวสวนยางพารามีผลสำเร็จในการดำรงชีพอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.24 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) โดยด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ย 2.72 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม (ค่าเฉลี่ย 3.71 อยู่ในเกณฑ์มาก) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (ค่าเฉลี่ย 3.36 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านสุขภาพอนามัย (ค่าเฉลี่ย 3.63 อยู่ในเกณฑ์มาก) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 2.77 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.24 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง)

เมื่อนำมาสังเคราะห์ตามกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (The Sustainable Livelihood) ของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราเชิงเดี่ยวเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างระบบการจัดการผลิตและการดำรงชีพดังแสดงในภาพที่ 4.17

ภาพที่ 4.17 การดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) ในพื้นที่ศึกษา

4.12.2 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราพร้อมกับการปลูกไม้ผล(S2)

1) องค์กรประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง

องค์กรประกอบความอ่อนแอ และความเปราะบาง พบว่า ภาพรวมภัยธรรมชาติที่ประสบมีความถี่ 2.63 ครั้งต่อปี ได้รับผลกระทบทั้งทางบกและทางลบก้อยละ 40.58 โดยสวนยางพาราประสบอุทกภัยเฉลี่ย 1.98 ครั้ง เกิดภัยแล้งเฉลี่ย 0.12 ครั้ง พายุและลมแรงเฉลี่ย 0.57 ครั้ง และการระบาดของโรคหรือศัตรูพืชเฉลี่ย 0.48 ครั้ง การได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ร้อยละ 42.54 ภัยแล้ง ร้อยละ 35.88 พายุและลมแรง 18.55 ตามลำดับ สำหรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพในระบบการทำฟาร์มสวนยางพร้อมกับการปลูกไม้ผล พบว่า แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต มีร้อยละเฉลี่ย 81.08 แนวโน้มการใช้แรงงานในสวนยาง มีร้อยละเฉลี่ย 76.43 แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ มีร้อยละเฉลี่ย 85.09 แนวโน้มของปรับเปลี่ยนและใช้เทคโนโลยี มีร้อยละเฉลี่ย 40.45 แนวโน้มการปรับเปลี่ยนทางอาชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 61.84 แนวโน้มการตลาด มีร้อยละเฉลี่ย 62.37 และแนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 63.01

2) องค์กรประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ

องค์กรประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ พบว่า มีค่าเฉลี่ยทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.39 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางธรรมชาติมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.29 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.59 (เกณฑ์ระดับมาก) และทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.35 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมทุนมนุษย์ในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราพร้อมกับการปลูกไม้ผลมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.31 (เกณฑ์ระดับปานกลาง)

3) องค์กรประกอบเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ

องค์กรประกอบเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการและหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ร้อยละ 78.10 ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนเกษตรกรได้รับความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมจากหน่วยงาน การยางแห่งประเทศไทยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.61 และพบว่าร้อยละ 67.98 ได้เข้าร่วมโครงการ กิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือนั้น นอกจากนี้ยังพบว่า ร้อยละ 67.98 ครัวเรือนเกษตรกรยังมีการเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอื่น ๆ ซึ่งสถาบันครัวเรือนได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่คือ ธนาคารเพื่อเกษตรกรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 60.96 และพบว่า การได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันดังกล่าวส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ร้อยละ 81.58 เกษตรกรได้รับความรู้และข่าวสาร ตลอดจนได้พัฒนาทักษะเพื่อประกอบอาชีพด้วย

4) องค์กรประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ

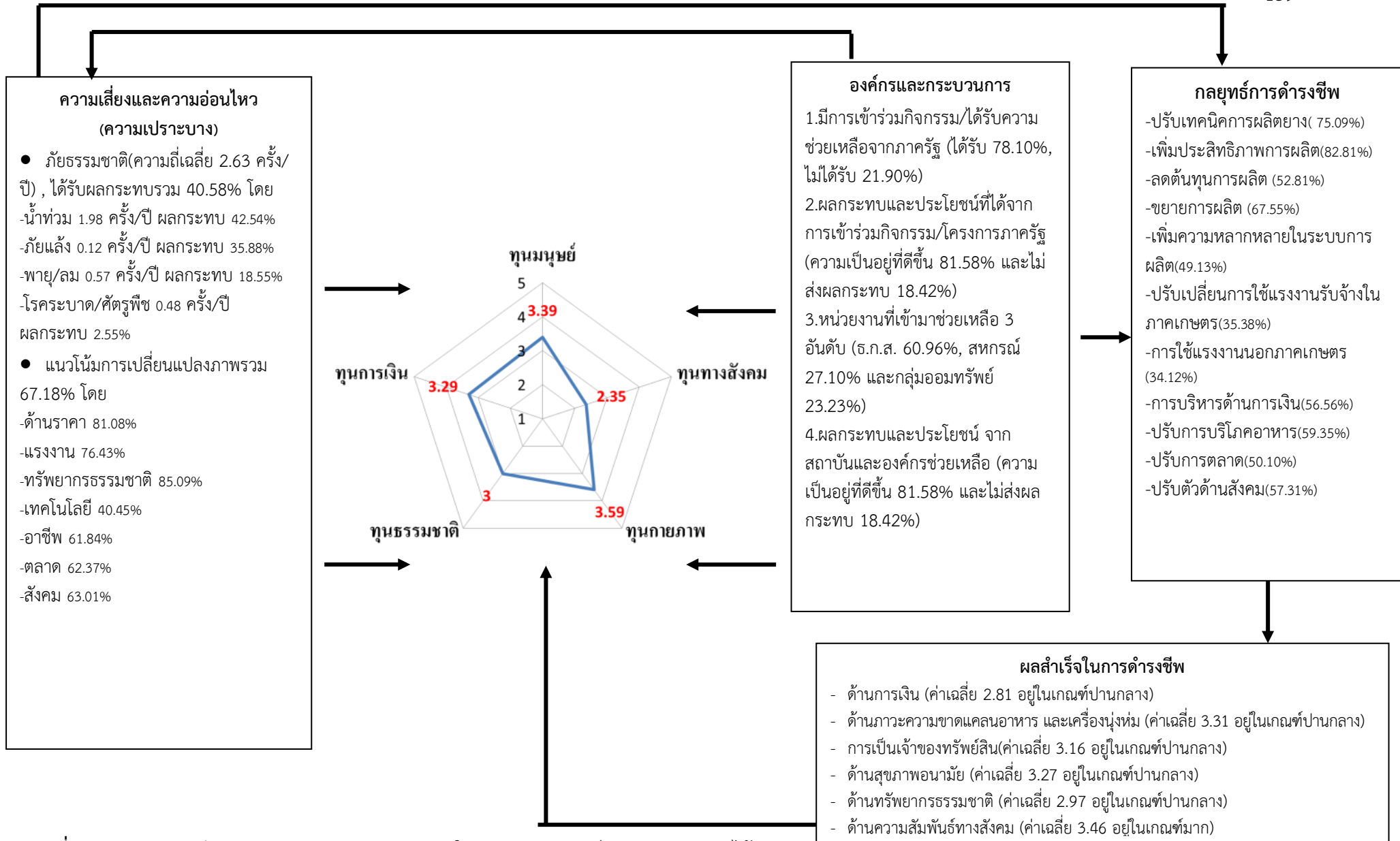
องค์กรประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ พบว่า เกษตรกรมีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมากที่สุด (82.81%) รองลงมา คือ การปรับเทคนิคการผลิตยาง (75.09%) การขยายการผลิต (67.55%) และการปรับรูปแบบการบริโภคอาหาร(59.35%) ตามลำดับ

5) องค์กรประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ

องค์กรประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า ภาพรวมเกษตรกรชาวสวนยางพารามีผลสำเร็จในการดำรงชีพ อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง)

โดยด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ย 2.81 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม (ค่าเฉลี่ย 3.31 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (ค่าเฉลี่ย 3.16 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านสุขภาพอนามัย (ค่าเฉลี่ย 3.27 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 2.97 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.46 อยู่ในเกณฑ์มาก)

เมื่อนำมาสังเคราะห์ตามกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (The Sustainable Livelihood) ของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผลเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างระบบการจัดการผลิตและการดำรงชีพ ดังแสดงในภาพที่ 4.18

ภาพที่ 4.18 การดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในระบบการทำฟาร์มร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) ในพื้นที่ศึกษา

4.12.3 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราพร้อมกับการปลูกข้าว (S3)

1) องค์กรประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง

องค์กรประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง พบว่า ภาพรวมภัยธรรมชาติที่ประสบมีความถี่ 2.19 ครั้งต่อปี ได้รับผลกระทบทั้งทางบกและทางลบริ้อยละ 40.58 โดยสวนยางพาราประสบอุทกภัยเฉลี่ย 1.98 ครั้ง เกิดภัยแล้งเฉลี่ย 0.12 ครั้ง พายุและลมแรงเฉลี่ย 0.57 ครั้ง และการระบาดของโรคหรือศัตรูพืชเฉลี่ย 0.48 ครั้ง การได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ร้อยละ 42.54 ภัยแล้ง ร้อยละ 35.88 พายุและลมแรง 18.55 ตามลำดับ สำหรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพในระบบการทำฟาร์มสวนยางปลูกข้าว พบว่า แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิตมีร้อยละเฉลี่ย 84.21 แนวโน้มการใช้แรงงานในสวนยาง มีร้อยละเฉลี่ย 84.10 แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ มีร้อยละเฉลี่ย 70.35 แนวโน้มของปรับเปลี่ยนและใช้เทคโนโลยี มีร้อยละเฉลี่ย 39.91 แนวโน้มการปรับเปลี่ยนทางอาชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 64.66 แนวโน้มการตลาด มีร้อยละเฉลี่ย 53.33 และแนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 75.29

2) องค์กรประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ

องค์กรประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ พบว่า มีค่าเฉลี่ยทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.24 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางธรรมชาติมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.90 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.13 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.48 (เกณฑ์ระดับมาก) และทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.83 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมทุนมนุษย์ในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราพร้อมกับการปลูกข้าวมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.12 (เกณฑ์ ระดับปานกลาง)

3) องค์กรประกอบเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ

องค์กรประกอบเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการและหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ร้อยละ 69.55 ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนเกษตรกรได้รับความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมจากหน่วยงาน การยางแห่งประเทศไทยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.31 และพบว่าร้อยละ 69.30 ได้เข้าร่วมโครงการ กิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือนั้น นอกจากนี้ยังพบว่า ร้อยละ 69.30 ครัวเรือนเกษตรกรยังมีการเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอื่น ๆ ซึ่งสถาบันครัวเรือนได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่คือ กลุ่มออมทรัพย์ร้อยละ 25.88 และพบว่า การได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันดังกล่าวส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ร้อยละ 94.30 เกษตรกรได้รับความรู้และข่าวสารตลอดจนได้พัฒนาทักษะเพื่อประกอบอาชีพด้วย

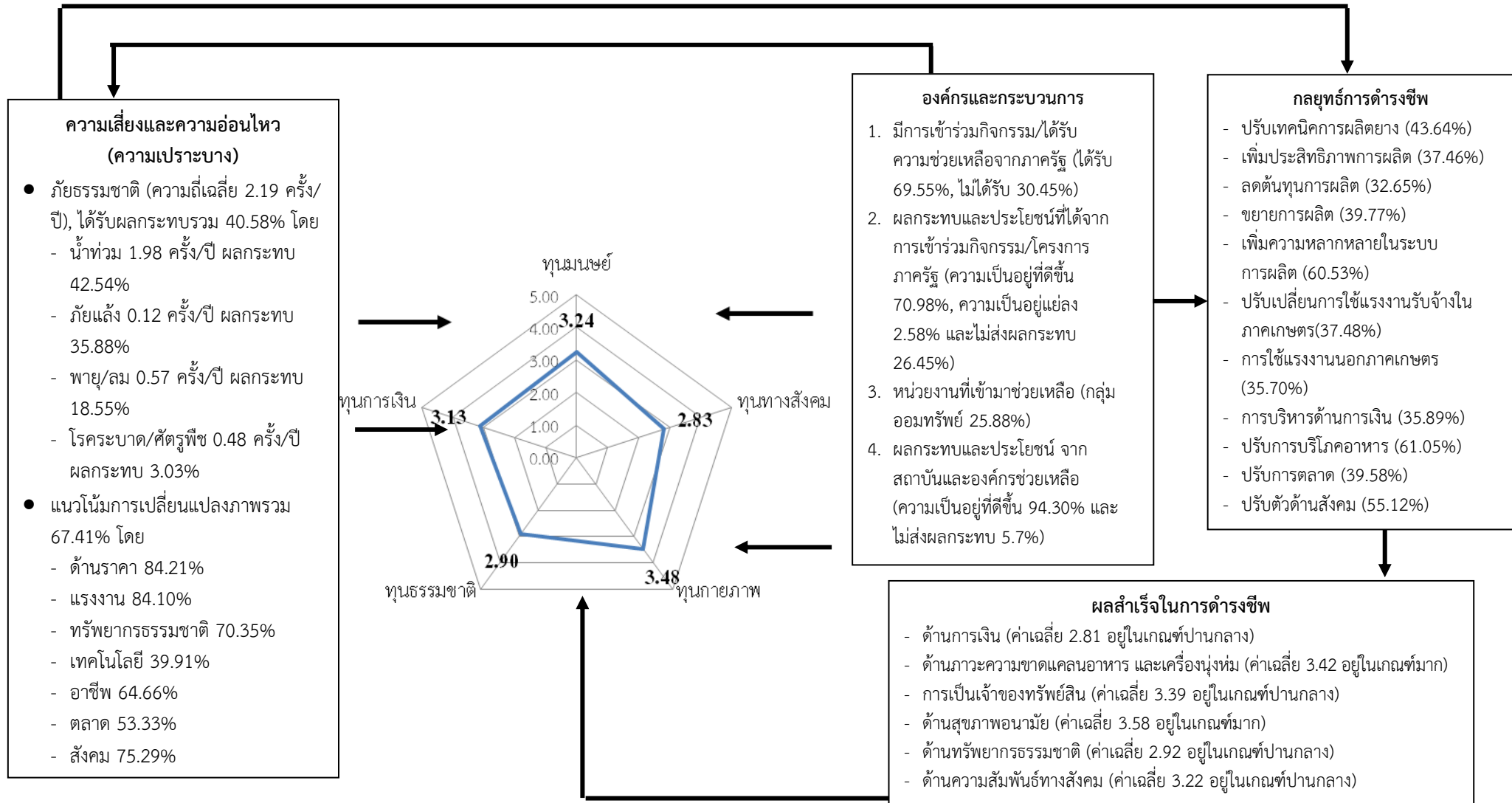
4) องค์กรประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ

องค์กรประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ พบว่า เกษตรกรมีการเพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิตมากที่สุด (60.53%) รองลงมา คือ การปรับเปลี่ยนการบริโภคอาหารของครัวเรือน (61.05%) รับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐและสถาบันอื่น ๆ (47.04%) และการปรับตัวทางสังคม (55.12%) ตามลำดับ

5) องค์กรประสบความสำเร็จในการดำรงชีพ

องค์กรประสบความสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า ภาพรวมเกษตรกรชาวสวนยางพารามีผลสำเร็จในการดำรงชีพอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.22 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) โดยด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ย 2.81 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม (ค่าเฉลี่ย 3.42 อยู่ในเกณฑ์มาก) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (ค่าเฉลี่ย 3.39 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านสุขภาพอนามัย (ค่าเฉลี่ย 3.58 อยู่ในเกณฑ์มาก) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 2.92 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.22 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง)

เมื่อนำมาสังเคราะห์ตามกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (The Sustainable Livelihood) ของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างระบบการจัดการผลิตและการดำรงชีพ ดังแสดงในภาพที่ 4.19

ภาพที่ 4.19 การดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในระบบการทำฟาร์มร่วมกับการปลูกข้าว (S3) ในพื้นที่ศึกษา

4.11.4 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4)

1) องค์กรประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง

องค์กรประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง พบว่า ภาพรวมภัยธรรมชาติที่ประสบมีความถี่ 1.90 ครั้งต่อปี ได้รับผลกระทบทั้งทางบกและทางลบร้อยละ 40.58 โดยสวนยางพาราประสบอุทกภัยเฉลี่ย 1.98 ครั้ง เกิดภัยแล้งเฉลี่ย 0.12 ครั้ง พายุและลมแรงเฉลี่ย 0.57 ครั้ง และการระบาดของโรคหรือศัตรูพืชเฉลี่ย 0.48 ครั้ง การได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ร้อยละ 42.54 ภัยแล้ง ร้อยละ 35.88 พายุและลมแรง 18.55 ตามลำดับ สำหรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ พบว่า แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต มีร้อยละเฉลี่ย 84.19 แนวโน้มการใช้แรงงานในสวนยาง มีร้อยละเฉลี่ย 79.86 แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ มีร้อยละเฉลี่ย 77.87 แนวโน้มของปรับเปลี่ยนและใช้เทคโนโลยี มีร้อยละเฉลี่ย 52.86 แนวโน้มการปรับเปลี่ยนทางอาชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 67.45 แนวโน้มการตลาด มีร้อยละเฉลี่ย 65.94 และแนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 66.50

2) องค์กรประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ

องค์กรประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ พบว่า มีค่าเฉลี่ยทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.24 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางธรรมชาติมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.97 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.16 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.44 (เกณฑ์ระดับมาก) และทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.96 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมทุนมนุษย์ในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.15 (เกณฑ์ระดับปานกลาง)

3) องค์กรประกอบเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ

องค์กรประกอบเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการและหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ร้อยละ 75.97 ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนเกษตรกรได้รับความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมจากหน่วยงาน การยางแห่งประเทศไทยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.39 และพบว่าร้อยละ 65.35 ได้เข้าร่วมโครงการ กิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือนั้น นอกจากนี้ยังพบว่า ร้อยละ 65.35 ครัวเรือนเกษตรกรยังมีการเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอื่น ๆ ซึ่งสถาบันครัวเรือนได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่คือ ธนาคารเพื่อเกษตรกรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 40.56 และพบว่า การได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันดังกล่าวส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ร้อยละ 88.45 เกษตรกรได้รับความรู้และข่าวสารตลอดจนได้พัฒนาทักษะเพื่อประกอบอาชีพด้วย

4) องค์กรประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ

องค์กรประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ พบว่า เกษตรกรมีการปรับรูปแบบการบริโภคอาหารมากที่สุด (59.49%) รองลงมา คือ การเพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต (54.17%) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (53.42%) และรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและสถาบันอื่น ๆ (52.52%) ตามลำดับ

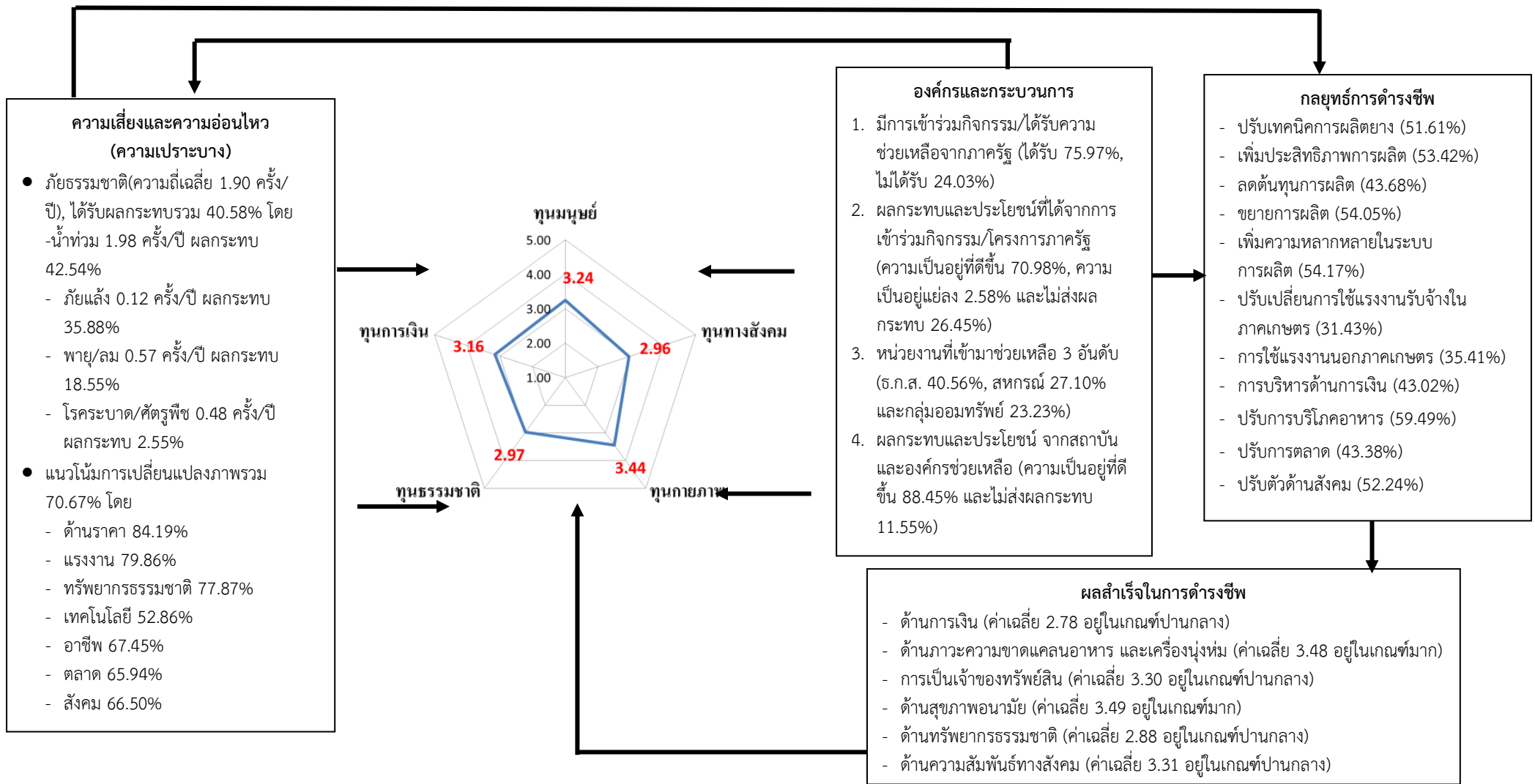
5) องค์กรประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ

องค์กรประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า ภาพรวมเกษตรกรชาวสวนยางพารามีผลสำเร็จในการดำรงชีพอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 3.21 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) โดย

ด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ย 2.78 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม (ค่าเฉลี่ย 3.48 อยู่ในเกณฑ์มาก) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (ค่าเฉลี่ย 3.30 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านสุขภาพอนามัย (ค่าเฉลี่ย 3.49 อยู่ในเกณฑ์มาก) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 2.88 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.31 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง)

เมื่อนำมาสังเคราะห์ตามกรอบการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (The Sustainable Livelihood) ของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างระบบการจัดการผลิตและการดำรงชีพดังแสดงในภาพที่ 4.20

ภาพที่ 4.20 การดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในระบบการทำฟาร์มร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4) ในพื้นที่ศึกษา

4.13 การเปรียบเทียบองค์ประกอบการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการทำกิจกรรมเกษตรอื่น ๆ ระหว่าง 4 ระบบ ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ตารางที่ 4.22 การเปรียบเทียบองค์ประกอบการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการทำกิจกรรมเกษตรอื่น ๆ ระหว่าง 4 ระบบ ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

องค์ประกอบการดำรงชีพ	ระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการทำกิจกรรมเกษตรอื่น ๆ			
	S1	S2	S3	S4
1. องค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง (Vulnerability)				
1.1 ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ	19.90	29.14	25.95	25.01
1.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง	77.41	67.18	67.41	70.67
2. องค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ (Livelihood Assets)				
2.1 ทุนมนุษย์	2.93	3.39	3.24	3.18
2.2 ทุนการเงิน	3.08	3.29	3.13	3.16
2.3 ทุนธรรมชาติ	3.02	3.00	2.90	2.77
2.4 ทุนกายภาพ	3.26	3.59	3.48	3.44
2.5 ทุนสังคม	2.77	3.28	2.83	2.96
3. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ (Transforming Structure and Process)				
3.1 การเข้าร่วมกิจกรรมและการได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐและเอกชน	69.51	73.04	69.43	70.66
3.2 ผลกระทบและประโยชน์	70.61	67.54	68.86	69.00
3.3 หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือมากที่สุด	จ.ก.ส.	จ.ก.ส.	ก.ย.ท.	จ.ก.ส.
4. กลยุทธ์การปรับตัวการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตร (Livelihood Strategies)				
ปรับเทคนิคการผลิตยาง	1.80	3.75	2.18	2.58
เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต	2.00	4.14	1.87	2.67
ลดต้นทุนการผลิต	2.28	2.64	1.63	2.18
ขยายการผลิต	2.74	3.38	1.99	2.70

ตารางที่ 4.22 (ต่อ)

องค์ประกอบการดำรงชีพ	ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับ การทำกิจกรรมเกษตรอื่น ๆ			
	S1	S2	S3	S4
4. กลยุทธ์การปรับตัวการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร (Livelihood Strategies)				
เพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต	2.64	2.46	3.03	2.71
ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานรับจ้างในภาค เกษตร	1.07	4.02	1.87	2.32
ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานนอกภาคเกษตร	1.82	1.71	1.79	1.77
ปรับการบริหารจัดการด้านการเงิน	1.83	2.83	1.79	2.15
ปรับรูปแบบการบริโภคอาหาร	2.90	2.97	3.05	2.97
ปรับตัวด้านการตลาด	2.02	2.51	1.98	2.17
ปรับตัวทางด้านสังคม	2.22	2.87	2.76	2.62
รับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐและ สถาบันอื่นๆ	2.35	2.70	2.83	2.63
5. ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood Achievement)				
5.1 ด้านการเงิน	2.72	2.81	2.81	2.78
5.2 ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม	3.31	3.71	3.42	3.30
5.3 การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน	2.97	3.63	3.58	3.49
5.4 ด้านสุขภาพอนามัย	2.97	3.63	3.58	3.49
5.5 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	3.46	2.77	2.92	2.88
5.6 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	3.46	3.24	3.22	3.31

4.14 ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา ร่วมกับการทำกรรมอื่น ๆ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพ ภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น โดยยึดหลักความสัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบการดำรงชีพที่ได้วิเคราะห์มาเบื้องต้นแล้ว ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ระหว่างระบบการผลิตและการดำรงชีพของแต่ละระบบ โดยการวิเคราะห์ ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหว และความเปราะบางทั้ง 4 ระบบ (2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบ ทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ ทั้ง 4ระบบ (3) การวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบ ความอ่อนไหวและความเปราะบาง ทั้ง 4ระบบ(4) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ปัจจัย องค์ประกอบกลยุทธ์ในการดำรงชีพที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ ทั้ง 4ระบบ (5) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพที่มี อิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหว และความเปราะบาง ทั้ง 4 ระบบ และ (6) การวิเคราะห์ปัจจัย องค์ประกอบความอ่อนไหว องค์ประกอบทรัพย์สิน องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง องค์ประกอบ กลยุทธ์การดำรงชีพที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำรงชีพ ทั้ง 4 ระบบ ที่ศึกษา

ซึ่งในการวิเคราะห์มีการแปลงค่าองค์ประกอบต่าง ๆ ให้อยู่ในฐานเดียวกัน โดยหาก องค์ประกอบใดที่ข้อมูลเป็นร้อยละจะทำการปรับร้อยละให้เป็นค่าเฉลี่ย ดังนี้

ร้อยละ 0 - 20 เกณฑ์ไม่มีเลย เทียบได้ 1.00-1.80

ร้อยละ 21 - 40 เกณฑ์น้อย เทียบได้ 1.81-2.60

ร้อยละ 41 - 60 เกณฑ์ปานกลาง เทียบได้ 2.61-3.40

ร้อยละ 61 - 80 เกณฑ์มาก เทียบได้ 4.21-5.00

ซึ่งตัวแปรองค์ประกอบการดำรงชีพและสัญลักษณ์ตัวแปรเพื่อการวิเคราะห์ปัจจัยดัง แสดงในตารางที่ 4.23

ตารางที่ 4.23 ตัวแปรองค์ประกอบการดำรงชีพและสัญลักษณ์ตัวแปรเพื่อการวิเคราะห์ปัจจัย

ตัวแปร	สัญลักษณ์ตัวแปร
องค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง (Vulnerability)	
1.1 ภัยธรรมชาติ	V1
1.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง	V2
องค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ (Livelihood Assets)	
2.1 ทูมนมนุษย์	A1
2.2 ทูมการเงิน	A2
2.3 ทูมธรรมชาติ	A3
2.4 ทูมกายภาพ	A4
2.5 ทูมสังคม	A5
การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ (Transforming Structure and Process)	
3.1 การเข้าร่วมกิจกรรมและการได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐและเอกชน	T1
3.2 ผลกระทบและประโยชน์	T2
3.3 หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือมากที่สุด	T3
3.4 ผลกระทบจากการช่วยเหลือของหน่วยงาน	T4
กลยุทธ์การปรับตัวการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร (Livelihood Strategies)	
4.1 ด้านเทคโนโลยี	ST1
4.2 เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต	ST2
4.3 การลดต้นทุนการผลิต	ST3
4.4 การขยายขนาดการผลิต	ST4
4.5 การเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ	ST5
4.6 การใช้แรงงานครัวเรือนในการผลิต	ST6
4.7 การใช้แรงงานภายนอกภาคเกษตร	ST7
4.8 การบริหารจัดการการเงิน	ST8
4.9 การบริโภคอาหาร	ST9
4.10 การปรับตัวทางการตลาด	ST10
4.11 การปรับตัวด้านสังคม	ST11
4.12 การมีส่วนร่วม	ST12

ตารางที่ 4.23 (ต่อ)

ตัวแปร	สัญลักษณ์ตัวแปร
ผลลัพธ์การดำรงชีพ (Livelihood Achievement)	
5.1 สถานะทางการเงินครัวเรือน	LA1
5.2 ความมั่นคงทางอาหาร	LA2
5.3 ทรัพย์สินถือครอง	LA3
5.4 ทรัพยากรการผลิต	LA4
5.5 ความสัมพันธ์กับชุมชนและสังคม	LA5
5.6 สุขอนามัย	LA6

ในการวิเคราะห์ปัจจัยใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางกับองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบโดยมีสัญลักษณ์ในการนำเสนอข้อมูล ดังนี้

Y	หมายถึง	ค่าประมาณการหรือค่าทำนายของตัวแปรตาม
β_i	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐานแสดงถึงน้ำหนักของความสำเร็จหรืออิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวที่มีผลต่อตัวแปรตาม
R	หมายถึง	ค่าที่แสดงระดับของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรอิสระทั้งหมดกับตัวแปรตาม ซึ่งเรียกว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์พหุคูณ
R^2	หมายถึง	ค่าที่แสดงอิทธิพลของตัวแปรอิสระทั้งหมดที่มีต่อตัวแปรตาม
R^2_{adj}	หมายถึง	ค่า R^2 ที่ปรับแก้แล้ว
Std. Error	หมายถึง	ค่าที่แสดงระดับของความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการใช้ตัวแปรอิสระทั้งหมดมาพยากรณ์ตัวแปรตาม
Sig.	หมายถึง	ค่าความน่าจะเป็นที่คำนวณได้จากค่าสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

1. การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ ดังตารางที่ 4.24

ตารางที่ 4.24 การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ

ระบบ	ปัจจัยองค์ประกอบ	R^2_{adj}	Sig.	Std. Error	Standardize
S1	$Y = .547 + .203A1^* + .200A2^* + .199A3^* + .201A4^* + .893A5$	0.981	.000*	.001	Z=0.401Z1 +0.352Z2 +0.550Z3 +0.0509Z4 +0.000Z5
S2	$Y = -1.801 + 1.273A1^* + 1.288A2 + .483A3 + 1.205A4 + .876A5^*$	0.325	.029*	.399	Z=0.130Z1 +0.096Z2 +0.045Z3 +0.077Z4 +0.150Z5
S3	$Y = -.369 + .885A1^* - 1.87A2 + 3.201A3^{***} - .165A4 + 1.751A5^*$	0.385	.000*	.430	Z=0.130Z1 -0.021Z2 +0.323Z3 -0.017Z4 +0.165Z5
S4	$Y = 10.374 - .407A1 - .036A2 - 1.987A3^{**} + 3.634A4^{**} + .169A5$	0.395	.195	.002	Z=-0.041Z1 -0.012Z2 -0.225Z3 +0.204Z4 -0.017Z5

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

***มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

จากตารางที่ 4.24 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน พบว่า

จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว พบว่า ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนส่งผลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อพิจารณาค่า Beta ของตัวแปรพยากรณ์องค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวของปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนทั้ง 5 ด้าน พบว่ามีด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มี 4 ด้านทุนมนุษย์ ทุนการเงิน ทุนธรรมชาติ และทุนกายภาพ โดยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว กล่าวคือ เมื่อทุนมนุษย์ ทุนการเงิน ทุนธรรมชาติ และทุนกายภาพ เพิ่มขึ้นส่งผลให้องค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวมีระดับเพิ่มขึ้นด้วย

2. การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ ดังตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ

ระบบ	ปัจจัยองค์ประกอบ	R^2_{adj}	Sig.	Std. Error	Standardize
S1	$Y = -2.276 + .229A1 + .269A2 + .310A3 + .053A4 + 1.029A5^{***}$	0.358	.000	.267	$Z = 0.401Z1 + 0.043Z2 + 0.078Z3 + 0.012Z4 + 0.258Z5$
S2	$Y = -1.261 - .097A1^{***} + .721A2^{***} + .956A3 - .200A4 + .10A5$	0.534	.000	.076	$Z = -0.048Z1 + 0.263Z2 + 0.438Z3 - 0.062Z4 - 0.001Z5$
S3	$Y = 2.35 + .142A1 - .329A2^{**} + 3.12A3^* - .083A4 + 1.80A5$	0.235	.007	.091	$Z = 0.103Z1 - 0.187Z2 + 0.157Z3 - 0.042Z4 + 0.084Z5$
S4	$Y = 3.024 - .275A1^* + .044A2 - .185A3 + .065A4 + .246A5$	0.282	.040	.053	$Z = -0.108Z1 + 0.055Z2 - 0.089Z3 + 0.016Z4 - 0.095Z5$

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

***มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

จากตารางที่ 4.25 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า

จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว พบว่าปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนส่งผลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาค่า Beta ของตัวแปรพยากรณ์องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวของปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนทั้ง 5 ด้าน พบว่ามีด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มี 1 ด้าน คือ ด้านทุนสังคมโดยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวกล่าวคือ เมื่อทุนสังคมเพิ่มขึ้นส่งผลให้องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวมีระดับเพิ่มขึ้นด้วย

จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล พบว่า ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนส่งผลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำ

ฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อพิจารณาค่า Beta ของตัวแปรพยากรณ์องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผลของปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนทั้ง 5 ด้าน พบว่ามีด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 มี 2 ด้าน คือ ด้านทุนการเงินและทุนธรรมชาติโดยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล กล่าวคือ เมื่อทุนการเงินและทุนธรรมชาติ เพิ่มขึ้นส่งผลให้องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผลมีระดับเพิ่มขึ้นด้วย

จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว พบว่า ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนส่งผลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาค่า Beta ของตัวแปรพยากรณ์องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าวของปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนทั้ง 5 ด้าน พบว่ามีด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มี 1 ด้าน คือ ด้านทุนธรรมชาติ ด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีเพียงด้านเดียว คือ ทุนการเงินโดยด้านทุนธรรมชาติมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว กล่าวคือ เมื่อด้านทุนธรรมชาติเพิ่มขึ้นส่งผลให้องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าวมีระดับเพิ่มขึ้นด้วย ส่วนด้านทุนการเงินมีความสัมพันธ์เชิงลบกับองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว กล่าวคือ เมื่อด้านทุนการเงินลดลงส่งผลให้องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าวมีระดับลดลงด้วย

จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ พบว่า ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนส่งผลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาค่า Beta ของตัวแปรพยากรณ์องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ของปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนทั้ง 5 ด้านพบว่ามีด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มี 1 ด้าน คือ ด้านทุนมนุษย์โดยด้านทุนมนุษย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ กล่าวคือ เมื่อทุนมนุษย์เพิ่มขึ้นส่งผลให้องค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์มีระดับเพิ่มขึ้นด้วย

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าทุนมนุษย์และทุนการเงินมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางมีมากที่สุดใ 4 ระบบ

3. การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ ดังตารางที่ 4.26

ตารางที่ 4.26 การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ

ระบบ	ปัจจัยองค์ประกอบ	R ² _{adj}	Sig.	Std. Error	Standardize
S1	Y=3.234 -.001T1*+.001T2- .004T3-.002T4	0.234	.009	.001	Z=-0.151Z1 +0.073Z2 -0.0175Z3 -0.057Z4
S2	Y=3.254 + .002T1**-.002T2- .006T3-.002T4**	0.303	.002	.001	Z=-0.234Z1 -0.201Z2 -0.262Z3 -0.046Z4
S3	Y=2.241 - .002T1 + .006T2 - .026T3** + .011T4	0.262	.001	.003	Z=-0.045Z1 +0.120Z2 -0.239Z3 - 0.058Z4
S4	Y=2.882 + .007T1* - .009T2 - .19T3 - .008T4*	0.289	.034	.003	Z=0.167Z1 -0.097Z2 -0.174Z3 -0.042Z4

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 4.26 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน พบว่า

จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว พบว่า ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการส่งผลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาค่า Beta ของตัวแปรพยากรณ์องค์ประกอบ ความอ่อนไหวและความแปรปรวน จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวของปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการทั้ง 4 ด้าน พบว่ามีด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มี 1 ด้าน คือ การเข้าร่วมกิจกรรมและการได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐและเอกชน และด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือมากที่สุดโดยทุกด้านมีความสัมพันธ์เชิงลบกับองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวนจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว กล่าวคือ เมื่อการเข้าร่วมกิจกรรมและการได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐและเอกชน และหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือลดลงส่งผลให้องค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวนจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวมีระดับลดลงด้วย

จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล พบว่า ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการส่งผลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน

การเลี้ยงสัตว์มีระดับเพิ่มขึ้นด้วยส่วนหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือมากที่สุดมีความสัมพันธ์เชิงลบกับองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ กล่าวคือ เมื่อหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือมากที่สุดลดลงส่งผลให้องค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์มีระดับลดลงด้วย

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือและการได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐและเอกชนและหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางมีมากที่สุดใน 4 ระบบ

4. การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบกลยุทธ์ในการดำรงชีพที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ ดังตารางที่ 4.27

ตารางที่ 4.27 การวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบกลยุทธ์ในการดำรงชีพที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบทั้ง 4 ระบบ

ระบบ	ปัจจัยองค์ประกอบ	R^2_{adj}	Sig.	Std. Error	Standardize
S1	Y=-7.074 - .593ST1**+.020ST2- .036ST3-0.550ST4 - .355ST5 -.481 ST6- .041 ST7+3.637 ST8-.055 ST9+1.132 ST10- .041 ST11+1.191 ST12	0.343	.001	.081	Z=-0.214Z1 +0.012Z2 - 0.029Z3+0.614Z4 -0.064Z5 - 0.075Z6-0.016Z7+0.023Z8- 0.013Z9+.053Z10- 0.004Z11+0.140Z12
S2	Y=-3.030 -.145ST1- .023ST2- .884ST3***-.884ST4 -.168ST4 -.009 ST5- .054ST6+.117ST7 +1.009 ST8*+.664ST9*** +1.061 ST10***+.027 ST11+.294ST12	0.303	.002	.001	Z=-.094Z1 -.018Z2 -.225Z3 +.567Z4-.002Z5 -0.29Z6+.036Z7 +.223Z8+.169Z9+.171Z10+.006Z11 +.057Z12

ตารางที่ 4.27 (ต่อ)

ระบบ	ปัจจัยองค์ประกอบ	R^2_{adj}	Sig.	Std. Error	Standardize
S3	Y=2.052 +.272ST1+.062ST2- .667ST3** +.017ST4 +.019ST5 - .4188ST6+.532 ST7*+.139 ST8- 1.225ST9***+ .853ST10 +0.853ST11*- .262ST12	0.405	.000	.0240	Z=0.056Z1 +0.016Z2 -0.223Z3 +0.004Z4 +0.007Z5- 0.110Z6+0.152Z7+0 .028Z8- .336Z9+0.143Z10+0 .175Z11-.058Z12
S4	Y=28.323 +.046ST1*+.028ST2- .359ST3 +.113ST4 -1.133ST5 - .136ST6-8.527 ST7-.161 ST8 + .261ST9- .146ST10 +.829ST11**-.218ST12	0.351	.009	.290	Z=0.154Z1 +0.062Z2 -0.075Z3 +0.024Z4 -0.091Z5- 0.047Z6-0.072Z7- 0.061Z8+.124Z9- 0.082Z10+0.170Z11 -.048Z12

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

***มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

จากตารางที่ 4.27 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน พบว่า

จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว พบว่า ปัจจัยองค์ประกอบกลยุทธ์ในการดำรงชีพส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาค่า Beta ของตัวแปรพยากรณ์องค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวของปัจจัยองค์ประกอบกลยุทธ์ในการดำรงชีพทั้ง 4 ด้าน พบว่ามีด้านที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มี 1 ด้าน คือ ปรับเทคนิคการผลิตยางโดยมีความสัมพันธ์เชิงลบกับองค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวน จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว กล่าวคือเมื่อปรับเทคนิคการผลิตยางลดลงส่งผลให้องค์ประกอบความอ่อนไหวและความแปรปรวนจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวมีระดับลดลงด้วย

จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล พบว่าปัจจัยองค์ประกอบกลยุทธ์ในการดำรงชีพส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 เมื่อพิจารณา

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มี 1 ด้าน คือ ปรับตัวทางด้านสังคมโดยปรับเทคนิคการผลิตยางและปรับตัวทางด้านสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ จำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ กล่าวคือเมื่อปรับตัวทางด้านสังคมและปรับตัวทางด้านสังคมเพิ่มขึ้นส่งผลให้องค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางจำแนกตามระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์มีระดับเพิ่มขึ้นด้วย

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าด้านเทคโนโลยีการบริโภคอาหารและการปรับตัวด้านสังคมมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพมากที่สุดใน 4 ระบบ

ความสัมพันธ์ของรูปแบบการผลิตยางพารา และการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมเกษตรอื่นๆ ในพื้นที่จังหวัดสงขลา

การผลิตยางพาราและการดำรงชีพ ภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างระบบการผลิตกับการดำรงชีพ ซึ่งรูปแบบดังกล่าว มีความสัมพันธ์กัน คือ ระบบการผลิต (Production System) เป็นแนวคิดเชิงระบบ ที่ประกอบด้วยปัจจัยการผลิต 4 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมที่สัมพันธ์กัน และทำหน้าที่ร่วมกันเพื่อลดความเสี่ยงในการผลิตที่นำไปสู่เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในการผลิต ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งตัวแปรปัจจัยการผลิตดังกล่าว เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ การดำรงชีพสนับสนุนการตัดสินใจ (Support System) เป็นระบบย่อยที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ การดำรงชีพด้านทรัพย์สิน ที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบความเปราะบางและความอ่อนแอ ซึ่งระบบ ทั้ง 2 ระบบจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนระบบการผลิตให้เข้มแข็ง และขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีความสัมพันธ์กับกลยุทธ์และการปรับตัวของการดำรงชีพเป็นระบบย่อยที่มีความสัมพันธ์กับระบบสนับสนุนการตัดสินใจด้วยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและสถาบัน ที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์ประกอบ การดำรงชีพ ความอ่อนแอและเปราะบาง และองค์ประกอบทรัพย์สิน ซึ่งนำมาสู่กลยุทธ์และการปรับตัวเพื่อการดำรงชีพที่เหมาะสมกลยุทธ์และการปรับตัวในการดำรงชีพนำมาสู่ผลลัพธ์ หรือผลสำเร็จในการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมเกษตรอื่นๆ ที่มีตัวชี้วัด ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจ (การเงิน) ในปัจจุบันความมั่นคงทางอาหาร การถือครองทรัพย์สิน ทรัพยากรการผลิต ความสัมพันธ์กับชุมชนและสุขอนามัย ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวจะส่งผลต่อองค์ประกอบทรัพย์สินในอนาคต

เมื่อทำการศึกษาโดยการสัมภาษณ์และสอบถามเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการทำสวนยางพาราเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในระบบการตัดสินใจของเกษตรกร ในการปรับเปลี่ยนระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมการเกษตรอื่นและเงื่อนไขเชิงระบบที่มีผลต่อการตัดสินใจดังกล่าว ผลการศึกษา ดังนี้ (ตารางที่ 4.28)

1. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1)

พบว่าครัวเรือนมีความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากระบบ S1 เป็นระบบ S2 เนื่องจากครัวเรือนมีประสบการณ์ในการปลูกไม้ผล ราคาขายตกต่ำ แต่ราคาไม้ผลดีกว่าราคาขาย และทางรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการปลูกไม้ผลทดแทนยางพารา และนอกจากนี้ความเป็น

ไปได้ในการปรับเปลี่ยนจากระบบ S1 เป็นระบบ S3 ด้วยเงื่อนไข เกษตรกรมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ มีเงินทุนในการเลี้ยงสัตว์ ต้องการรายได้เสริม และใช้ผลผลิตจากสัตว์ในพิธีกรรมทางศาสนา

2. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2)

พบว่าครัวเรือนมีความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากระบบ S2 เป็นระบบ S1 ด้วยเหตุผลของราคาไม้ผลตกต่ำ ขาดแหล่งน้ำ ขาดเงินทุน และต้นทุนการผลิตไม้ผลสูง รวมไปถึงใช้ระยะเวลาในการออกผลผลิตและการเปลี่ยนจากระบบ S2 เป็นระบบ S3 ด้วยเหตุผลของราคาของสัตว์มีราคาที่สูงทำให้เกิดเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรหันไปเลี้ยงสัตว์กันมากขึ้นผลผลิต นอกจากนี้ การได้รับการสนับสนุนด้วยนโยบายรัฐส่งเสริมสนับสนุนการเลี้ยงสัตว์ และมีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์พอเพียง

3. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3)

พบว่าครัวเรือนมีความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต (1) เปลี่ยนจากระบบ S1 เป็นระบบ S3 ค่อนข้างน้อยหรือแทบจะไม่มีเลย เนื่องจากในปัจจุบันสภาพที่ดินที่เป็นบริเวณการปลูกข้าวถูกปรับเปลี่ยนเป็นการปลูกพืชประเภทอื่นแทน เช่น การปลูกพืชอายุสั้น การปลูกไม้ผล เป็นต้น

4. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4)

พบว่าครัวเรือนมีความเป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต (1) เปลี่ยนจากระบบ S4 เป็นระบบ S2 ด้วยเงื่อนไขมีพื้นที่เหมาะสมกับการปลูกไม้ผล และราคาไม้ผลสูง (2) เปลี่ยนจากระบบ S4 เป็นระบบ S1 เนื่องจากราคายางพาราสูงและพื้นที่ไม่เหมาะสมกับการเลี้ยงสัตว์ และมีเงินลงทุนในการปลูกสร้างสวนยางใหม่

ตารางที่ 4.28 การแสดงความสัมพันธ์ของระบบการผลิตและการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวน
ยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา

ประเด็น	S1	S2	S3	S4
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม				
1. รายได้เฉลี่ยจากการทำสวน (บาท/ปี)	120,240.50	270,320.50	104,566.00	180,050.25
2. รายได้ทั้งหมดจากการทำสวน ยางพารา (บาท/ไร่)	90,500.00	104,016.50	50,700.50	216,020
3. จำนวนผลผลิตยางพาราโดยเฉลี่ย (กิโลกรัม/ปี)	2,040.15	2,217.77	1,410	1,380
4. เงินออม (บาท/ปี)	9,200.50	12,400.50	5,800.00	14,200.50
5. หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท)	50,000	68,500	62,500	80,500
6. จำนวนคนงานภาคการเกษตร ทั้งหมด (คน)	2.70	3.30	3.10	2.10
7. ระดับการศึกษา	อนุปริญญา	ประถมศึกษา	ประถมศึกษา	อนุปริญญา
ปัจจัยด้านกายภาพและชีวภาพ				
1. พื้นที่สวนยางพาราโดยเฉลี่ย (ไร่)	12.15	11.45	11.33	6.18
2. พันธุ์ยาง				
RRIM600	94.20%	100%	87.72%	95.32%
RRIT251	5.80%	-	12.28%	4.68%
3. จำนวนต้นยางเฉลี่ย (ต้น/ไร่)	76	72	74	71
4. ระยะปลูก				
3x7 เมตร	75.50%	100%	4.68%	24.68%
3x8 เมตร	10.00%	-	-	4.68%
6x4 เมตร	14.50%	-	-	4.68%
อื่น ๆ	-	-	95.32%	65.96%
5. ปริมาณการใส่ปุ๋ยเคมี (กก./ไร่)	240.50	252.10	244.5	269.23
6. การกำจัดวัชพืช				
เครื่องตัดหญ้า	70.14%	80.00%	86.08%	73.68%
สารเคมี	4.68%	4.68%	4.68%	26.32%
อื่น ๆ	25.18%	15.32%	9.24%	-
7. ระบบการกรีด				
1/3s 3d/4	90.75%	80.75%	94.60%	95.60%
อื่น ๆ	9.25%	19.25%	5.40%	4.40%

ตารางที่ 4.28 (ต่อ)

ประเด็น	S1	S2	S3	S4
8. รูปแบบผลผลิต				
น้ำยางสด	92.32%	100.00%	95.40%	91.80%
รูปแบบอื่นๆ	7.68%	-	4.60%	8.20%
9. แหล่งจำหน่ายผลผลิต				
พ่อค้าท้องถิ่น	83.25%	92.50%	90.10%	90.10%
กลุ่มเกษตรกร	16.75%	7.50%	9.90%	9.90%
10. ทุนมนุษย์	2.93	3.39	3.24	3.24
11. ทุนทางสังคม	2.77	2.35	3.83	2.96
12. ทุนกายภาพ	3.26	3.59	3.48	3.44
13. ทุนธรรมชาติ	2.91	3.00	2.90	2.97
14. ทุนการเงิน	3.08	3.29	3.43	3.16
15. ผลสำเร็จในการดำรงชีพ				
15.1 ด้านการเงิน	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
15.2 ด้านภาวะความขาดแคลน อาหาร และเครื่องนุ่งห่ม	มาก	ปานกลาง	มาก	มาก
15.3 การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
15.4 ด้านสุขภาพอนามัย	มาก	ปานกลาง	มาก	มาก
15.5 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
15.6 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม	ปานกลาง	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง
ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ ด้านต่าง ๆ กับการดำรงชีพ				
1. ความอ่อนไหวและความเปราะบาง	0.981	0.325	0.385	0.395
2. ทรัพย์สินหรือทุน	0.358	0.534	0.235	0.282
3. โครงสร้างและกระบวนการ	0.234	0.303	0.262	0.289
4. กลยุทธ์ในการดำรงชีพ	0.343	0.303	0.405	0.351

จากตารางที่ 4.28 การแสดงลักษณะทางเศรษฐกิจของสวนยางพาราขนาดเล็ก จำแนกตามระบบต่างๆ พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของระบบทั้ง 4 ระบบมีความแตกต่างกันออกไป โดยรายได้จากการทำสวนและการทำสวนยางพารา โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่าระบบที่ 2 มีรายได้สูงที่สุด เนื่องจากสภาพแวดล้อม ประสิทธิภาพและการถือครองของที่ดินมีจำนวนมากส่งผลให้มีผลผลิตมาก

และรายได้มากตามไปด้วย นอกจากนี้ในเรื่องของจำนวนผลผลิตยางพาราอยู่ระหว่าง 1,380 - 2,300 กิโลกรัม/ปีจำนวน คนงานภาคการเกษตรใกล้เคียงกันทั้ง 4 ระบบ เพราะเนื่องมาจากทุกระบบการทำสวนยางพารามีวัตถุประสงค์หลักในการทำสวนยางพาราเพื่อเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวเป็นหลัก การศึกษาอยู่ระหว่างประถมศึกษาถึงอนุปริญญาเนื่องมาจากมีการสืบทอดการทำสวนยางพารามาจากรุ่นบรรพบุรุษ

ปัจจัยด้านกายภาพและชีวภาพ พื้นที่สวนยางพาราโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 6 - 12 ไร่ พันธุ์ยางที่ใช้ คือ RRIM600 และ RRIT251 ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการแนะนำพันธุ์ยางที่เหมาะสมไว้ จำนวนต้นยางเฉลี่ย 71 - 76 ต้น/ไร่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความสมบูรณ์และพื้นที่ในการถือครองของเกษตรกรในการทำสวนยางพารา ระยะในการปลูกจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศ ประกอบด้วย 3 x 7 เมตร 3 x 8 เมตรและ 6 x 4 เมตร ตามลำดับ การใช้ปุ๋ยส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลักโดยมีปริมาณการใช้ 240 - 270 กก./ไร่ มีการกำจัดวัชพืชด้วยการใช้เครื่องตัดหญ้าและสารเคมีเป็นหลัก ระบบการกรีดยางทั้ง 4 ระบบ นิยมใช้การกรีดยางแบบ 1/3s 3d/4 ผลผลิตที่ได้จากยางพาราส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของน้ำยางสด 91 - 100% และในการจำหน่ายผลผลิตส่วนใหญ่จะทำการจำหน่ายแก่พ่อค้าภายในท้องถิ่นเป็นหลัก เนื่องมาจากมีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีและมีการทำการค้าด้วยกันมานานหลายปีทำให้การขายให้กับพ่อค้าท้องถิ่นจึงถือเป็นทางเลือกที่มีความสะดวกแก่เกษตรกรมากกว่าช่องทางอื่น ๆ ของทั้ง 4 ระบบ ในด้านของทุน ๆ ต่าง ๆ เป็นส่วนช่วยในการทำสวนยางพาราให้มีประสิทธิภาพหรืออำนวยความสะดวกให้การทำการเกษตรมีผลผลิตมากที่สุด ประกอบด้วย ด้านทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงินอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก

การดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในระบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับ การทำกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ จำแนกตามระบบ พบว่า ระบบที่มีผลลัพธ์ในการดำรงชีพมากที่สุดถึงแม้ว่าความเสี่ยงและความอ่อนไหว (ความเปราะบาง) ของระบบที่ 2 จะมีความเสี่ยงภัยธรรมชาติมากที่สุด แต่ด้านทุนมนุษย์, ด้านทุนธรรมชาติและด้านทุนทางกายภาพ พบว่าระบบที่ 2 มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ส่วนด้านทุนการเงิน พบว่า มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ด้านทุนทางสังคมพบว่ามีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ระบบนี้จึงมีกลยุทธ์ในการดำรงชีพโดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมากที่สุด รองลงมา คือ ปรับเทคนิคการผลิตและขยายการผลิต มีการเข้าร่วมกิจกรรม/ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐทั้ง 4 ระบบ ส่งผลให้ระบบความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ผลสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า ด้านการเงิน การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และด้านทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม อยู่ในระดับปานกลางถึงมาก ด้านสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก และด้านความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง ถึงมากปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพกับระบบการทำฟาร์มสวนยางร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ พบว่าองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบาง จะมีอิทธิพลต่อระบบที่ 1 มากที่สุด และมีอิทธิพลต่อระบบที่ 2 น้อยที่สุด จึงกล่าวได้ว่าการทำสวนยางเชิงเดี่ยวมีความเสี่ยงสูงในการดำรงชีพ ในทางกลับกันการทำสวนยางร่วมกับไม้ผล จะป้องกันความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตรกรได้มากที่สุด เนื่องจากมีทรัพย์สินหรือทุนสูงที่สุดใน 4 ระบบ และมีปัจจัยด้านโครงสร้างและกระบวนการสูงสุด จึงทำให้การปรับใช้กลยุทธ์ในการดำรงชีพอยู่ในระดับน้อยที่สุด

บทที่ 5

สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยาง ภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ระบบเกษตร การจัดการผลิต และการใช้เทคโนโลยีภายใต้ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ของเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานสถานภาพทางสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 71.17 มีอายุเฉลี่ยที่ 47 ปี มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 88.77 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 93.69 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว ระดับการศึกษาประถมศึกษา ร้อยละ 39.90 การประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ร้อยละ 96.52 โดยมีประสบการณ์การทำสวนยางเฉลี่ย 16.28 ปี มีสมาชิกทั้งหมดเฉลี่ย 2.93 คนต่อครัวเรือน การเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์หรือกลุ่มอาชีพต่างๆ ร้อยละ 56.85 เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น โดยร้อยละ 31.62 เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 27.28 เป็นสมาชิกสหกรณ์ สกย. (กยท.) ร้อยละ 55.51 เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 54.30 ส่วนร้อยละ 75.97 ผลจากการเข้าร่วมโครงการนั้นส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งร้อยละ 69.00 ได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันต่างๆ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 40.56 และส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ร้อยละ 88.45

ข้อมูลพื้นฐานสถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดสงขลา แรงงานและการใช้แรงงานในการผลิตของครัวเรือน พบว่า โดยเฉลี่ยครัวเรือนมีแรงงานทั้งหมด 2.76 คน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือนร้อยละ 84.72 ลักษณะงานที่แรงงานครัวเรือนปฏิบัติพบว่า โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 88.36 จัดการผลิตทางการเกษตรในที่ดินตนเอง เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทั้งหมดของครัวเรือนเฉลี่ย 28.33 ไร่ต่อครัวเรือน รายได้เฉลี่ย 192,317 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งเป็นรายได้จากภาคเกษตรเฉลี่ย 142,865.57 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เป็นรายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 49,451.43 บาทต่อครัวเรือนต่อปี นอกจากนี้ยังพบว่า รายได้ส่วนใหญ่ของเกษตรกรมาจากการทำสวนยางพารา โดยมีรายได้จากการทำสวนยางเฉลี่ย 162,988.53 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีเงินออมเฉลี่ย 45,869.43 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

การจัดการและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำสวนยางพาราเฉลี่ย 16.86 ปี ส่วนใหญ่ใช้ยางพันธุ์ RRIM600 ร้อยละ 73.73 ระยะปลูก 3 x 7 เมตร จำนวน 80 ต้นต่อไร่ และครัวเรือนส่วนใหญ่ได้รับการสงเคราะห์จากสำนักงานสงเคราะห์การทำสวนยาง ร้อยละ 59.50 ซึ่งอายุ

ของต้นยางโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 11.95 ปี มีการใช้ปุ๋ยเคมีในการเพิ่มธาตุอาหารแก่ต้นยางพารา ร้อยละ 77.19 ความถี่ในการใส่ปุ๋ย 1.47 ครั้งต่อปี มีการปราบวัชพืชด้วยการตัดหญ้า ร้อยละ 70.98 มีการใช้สารเคมี ร้อยละ 29.20 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 376.67 บาทต่อครั้ง ใช้ระบบกรีตแบบ 1/3s 3d/3 ร้อยละ 85.13 มีการผลิตยางพาราในรูปแบบน้ำยางสดร้อยละ 90.68 ซึ่งจะขายผลผลิตให้กับพ่อค้าในท้องถิ่น ร้อยละ 70.35 มีจำนวนวันทำงานอยู่ที่ 282.59 วันต่อปี

ความต้องการการผลิตทางการเกษตรของชาวสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา
ในอนาคต พบว่า มีประสบการณ์การทำสวนยางพาราเฉลี่ย 16.23 ปี และเกษตรกรยังมีการเพาะปลูกพืชยืนต้น ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์เชิงเศรษฐกิจ ร้อยละ 23.98 1.75 6.58 ตามลำดับ อีกทั้งมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 1.61 และ 1.32 ตามลำดับ เกษตรกรมีการวางแผนที่จะขยายการผลิต ร้อยละ 75.13 ลดการผลิตลงร้อยละ 2.05 มีการนำรายได้จากภาคเกษตรมาใช้ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครัวเรือน ร้อยละ 61.84

การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตรในพื้นที่จังหวัดสงขลา

ในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา พบว่า พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จำนวน 957,646 ไร่ (ร้อยละ 78.97) โดยเป็นพื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 221,951 ไร่ (ร้อยละ 18.30) พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น จำนวน 554,816 ไร่ (ยางพาราและปาล์มน้ำมัน ร้อยละ 45.76) พื้นที่ไม้ผล จำนวน 158,269 ไร่ (ร้อยละ 13.05) พื้นที่พืชสวน จำนวน 53 ไร่ และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ (จำนวน 51 ไร่) และสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 22,506 ไร่ (ร้อยละ 1.86)

ในอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา พบว่า พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จำนวน 1,584,687 ไร่ (ร้อยละ 56.07) โดยเป็นพื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 67,042 ไร่ (ร้อยละ 2.37) พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น จำนวน 1,318,954 ไร่ (ยางพาราและปาล์มน้ำมัน ร้อยละ 46.68) พื้นที่ไม้ผล จำนวน 198,302 ไร่ (ร้อยละ 7.02) พื้นที่เลี้ยงสัตว์ (จำนวน 52 ไร่ และสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 337 ไร่ ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น 6 ไร่

ในอำเภอควนเนียงจังหวัดสงขลา พบว่า พื้นที่การใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จำนวน 1,572,676 ไร่ (ร้อยละ 56.23) โดยเป็นพื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 135,680 ไร่ (ร้อยละ 4.85) พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น จำนวน 1,156,517 ไร่ (ยางพาราและปาล์มน้ำมัน ร้อยละ 41.35) พื้นที่ไม้ผล จำนวน 277,574 ไร่ (ร้อยละ 9.94) พื้นที่พืชสวน จำนวน 729 ไร่ (ร้อยละ 0.02) และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ จำนวน 73 ไร่ และสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ จำนวน 1,939 ไร่ (ร้อยละ 0.07)

การจำแนกระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลา พบว่า มีการทำฟาร์มระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยวร้อยละ 50.45 รองลงมา คือ ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล ร้อยละ 22.04 รองลงมาคือระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว ร้อยละ 15.16 รองลงมา คือ ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 9.73 รองลงมา คือ ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำไร่ร้อยละ 1.37 และระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ร้อยละ 1.25

ลักษณะทั่วไปของเศรษฐกิจ สังคม และการจัดการผลิตของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ จำแนกตามระบบ

1. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) พบว่า มีครัวเรือนที่ยังคงทำระบบฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว ร้อยละ 50.45 เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 81.09 อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 54.20 ปี มีรายได้เฉลี่ย 120,240.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี เป็นรายได้จากสวนยางพาราเฉลี่ย 90,500.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี มีเงินออมเฉลี่ย 9,200.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปีโดยเฉลี่ยครัวเรือนมีหนี้สิน 50,000.00 บาทต่อครัวเรือน ปริมาณผลผลิตยางพาราเฉลี่ยอยู่ที่ 2,040.15 กิโลกรัมต่อปี มีพื้นที่ยางพาราเฉลี่ย 12.15 ไร่ ต่อครัวเรือน จำนวนแรงงานเฉลี่ย 2.70 คน ส่วนใหญ่ปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 ร้อยละ 94.20 ระยะปลูก 3 × 7 เมตร ร้อยละ 75.50 อายุต้นยางพาราเฉลี่ย 17.85 ปี ส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นยางพารา โดยปริมาณที่ใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ยอยู่ที่ 240.50 กิโลกรัมต่อไร่ การกำจัดวัชพืช ร้อยละ 70.14 ใช้เครื่องตัดหญ้า รูปแบบผลผลิตส่วนใหญ่เป็นน้ำยางสด คิดเป็นร้อยละ 92.32 ระบบกรีตที่ใช้ ได้แก่ ระบบกรีตหนึ่งในสามต้นสามวันเว้นวัน (1/3S3d4) ร้อยละ 90.75 กรณีมีการจ้างแรงงานในการผลิตส่วนใหญ่มีการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของของสวนยางพารากับแรงงานจ้างในอัตราสัดส่วน 50:50 ร้อยละ 67.50 อัตรา 60:40 ร้อยละ 32.50 แหล่งจำหน่ายผลผลิตยางพารา พบว่า ส่วนใหญ่จำหน่ายผลผลิตให้แก่พ่อค้าในท้องถิ่น และกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 83.25 และ 17.75 ตามลำดับ

2. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) พบว่า มีระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล ร้อยละ 15.16 ซึ่งปัจจุบันระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล พบว่ามี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1)ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล 1 ชนิด (ร้อยละ 44.50 ของจำนวนทั้งหมด) 2) ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล 2 ชนิด (ร้อยละ 32.25 ของจำนวนทั้งหมด) และ 3) ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล 3 ชนิด (ร้อยละ 23.25 ของจำนวนทั้งหมด) ตามลำดับ ลักษณะปลูกโดยส่วนใหญ่เป็นการปลูกไม้ผลร่วมในแปลงสวนยางพารา คิดเป็นร้อยละ 85.25 ของจำนวนทั้งหมด ชนิดผลไม้ที่ปลูก ได้แก่ ทุเรียน ลองกอง มังคุด กัลยง เเงาะ เป็นต้น และการปลูกไม้ผลแยกปลงกับแปลงสวนยางพารา คิดเป็นร้อยละ 15.75 ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล ร้อยละ 22.04 เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 70.50 มีอายุเฉลี่ย 45.15 ปี ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ย 270,320.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากสวนยางพาราเฉลี่ย 104,016.50 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการปลูกไม้ผลเฉลี่ย 106,304.00 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี มีเงินออมเฉลี่ย 12,400.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี โดยเฉลี่ยครัวเรือนมีหนี้สิน 68,500.00 บาทต่อครัวเรือน ปริมาณผลผลิตยางพาราเฉลี่ยอยู่ที่ 2,217.77 กิโลกรัมต่อปี ระบบนี้มีพื้นที่ยางพาราเฉลี่ย 11.45 ไร่ต่อครัวเรือน ไม้ผลพื้นที่เฉลี่ย 2.03 ไร่ต่อครัวเรือนจำนวนแรงงานเฉลี่ย 3.30 คน เกษตรกรทั้งหมดปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 ส่วนใหญ่ใช้ระยะปลูก 3 × 7 เมตร อายุต้นยางพาราเฉลี่ย 19.13 ปี ส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นยางพารามีส่วนน้อยที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ โดยปริมาณที่ใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 252.10 กิโลกรัมต่อไร่ พบว่า มีการกำจัดวัชพืชในสวนยางโดยวิธีใช้เครื่องตัดหญ้า ร้อยละ 80 รูปแบบผลผลิตเป็นอยู่ในรูปน้ำยางสด ระบบกรีตที่ใช้เป็นระบบกรีตหนึ่งในสามต้นสามวันเว้นวัน (1/3S3d4) ร้อยละ 80.75 มีการแบ่งอัตราสัดส่วน 70:30 และ 60:40 คิดเป็นร้อยละ 40 และ 50:50 คิดเป็นร้อยละ 60 50 แหล่ง

จำหน่ายผลผลิตยางพารา พบว่า ส่วนใหญ่จำหน่ายผลผลิตให้แก่พ่อค้าในท้องถิ่น และกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 92.50 และ 7.50 ตามลำดับ

3. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3) พบว่า มีระบบฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว ร้อยละ 15.16 เกษตรกรชาวสวนยางพาราในระบบนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 75.24 อายุเฉลี่ย 53.18 ปี ครว้เรือนเกษตรกรในระบบนี้มีรายได้เฉลี่ย 104,566.00 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยเป็นรายได้จากสวนยางพาราเฉลี่ย 50,700.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี และรายได้จากการทำนา เฉลี่ย 12,303.00 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี ในปัจจุบัน พบว่าครัวเรือนมีเงินออมเฉลี่ยเพียง 5,800.00 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี โดยเฉลี่ยครัวเรือนมีหนี้สิน 62,500.00 บาทต่อครัวเรือน สำหรับปริมาณผลผลิตยางพารา พบว่า เฉลี่ยอยู่ที่ 1,410.00 กิโลกรัมต่อปี มีพื้นที่เฉลี่ย 7.45 ไร่ ต่อครัวเรือน จำนวนแรงงานเฉลี่ย 3.10 คน ส่วนการจัดการผลิตและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน พบว่า เกษตรกรปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 ร้อยละ 87.72 RRIT 251 ร้อยละ 12.18 ระยะปลูกที่นิยมใช้ คือ ระยะปลูก 3×7 เมตร อายุต้นยางพาราในปัจจุบันเฉลี่ย 16.25 ปี สำหรับการใช้ปุ๋ย พบว่า เกษตรกรในระบบนี้ใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นยางพาราส่วนใหญ่มีส่วนน้อยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ โดยปริมาณปุ๋ยเคมีที่ใส่ เฉลี่ยอยู่ที่ 224.50 กิโลกรัมต่อไร่ การกำจัดวัชพืชส่วนใหญ่ใช้เครื่องตัดหญ้า ร้อยละ 86.08 รูปแบบผลผลิตส่วนใหญ่เป็นน้ำยางสด คิดเป็นร้อยละ 95.40 ระบบกรีตหนึ่งในสามต้นสามวันเว้นวัน (1/3S3d4) ร้อยละ 94.60 สำหรับการแบ่งผลประโยชน์ในอัตราสัดส่วน 50:50 ร้อยละ 85.12 มีการจำหน่ายผลผลิตให้แก่พ่อค้าในท้องถิ่นและกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 90.10 และ 9.90 ตามลำดับ

4. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์(S4) พบว่า มีผู้ทำระบบฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 9.73 เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 87.16 อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 52.40 ปี มีรายได้เฉลี่ย 180,050.25 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี เป็นรายได้จากสวนยางพาราเฉลี่ย 82,160.20 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 75,400.00 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี มีเงินออมเฉลี่ย 14,200.50 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี โดยเฉลี่ยครัวเรือนมีหนี้สิน 80,500.00 บาทต่อครัวเรือน ปริมาณผลผลิตยางพาราเฉลี่ยอยู่ที่ 1,380.00 กิโลกรัมต่อปี มีพื้นที่เฉลี่ย 6.18 ไร่ต่อครัวเรือน จำนวนแรงงานเฉลี่ย 2.10 คน จากการสัมภาษณ์ในส่วนของการจัดการผลผลิตยางพารา พบว่า เกษตรกรทั้งหมด ปลูกยางพาราพันธุ์ RRIM 600 ทั้งหมดระยะปลูก 3×7 อายุยางพาราเฉลี่ยอยู่ที่ 20.15 ปี ใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงต้นยางพารา โดยปริมาณที่ใส่เฉลี่ยอยู่ที่ 269.23 กิโลกรัมต่อไร่ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการบำรุงต้นยางพาราปริมาณเฉลี่ยอยู่ที่ 187.50 กิโลกรัมต่อไร่ การกำจัดวัชพืชส่วนใหญ่ใช้เครื่องตัดหญ้า ร้อยละ 73.68 รูปแบบผลผลิตส่วนใหญ่เป็นน้ำยางสด คิดเป็นร้อยละ 91.80 ระบบกรีตหนึ่งในสามต้นสามวันเว้นวัน (1/3S3d4) ร้อยละ 95.60 สำหรับการแบ่งสัดส่วนผลประโยชน์ในอัตราสัดส่วน 50:50 ร้อยละ 90.12 มีการจำหน่ายผลผลิตให้แก่พ่อค้าในท้องถิ่นและกลุ่มเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 90.10 และ 9.90 ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ระบบการดำรงชีพ ความอ่อนไหว และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความอ่อนไหวของของระบบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางพาราขนาดเล็กในพื้นที่จังหวัดสงขลา สรุปผลการศึกษา ดังนี้

การดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพารากับกิจกรรมการเกษตรอื่น ๆ จากการศึกษาพบว่ามีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.90 ครั้งต่อปี โดยในพื้นที่อำเภอรัตภูมิ มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 2.63 ครั้งต่อปี ภัยแล้ง มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.66 ครั้งต่อปี โดยในพื้นที่อำเภอนาทวี มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.82 ครั้งต่อปี การระบาดของโรค/ศัตรูพืชมีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.46 ครั้งต่อปี โดยในพื้นที่อำเภอรัตภูมิ มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.97 ครั้งต่อปี และพายุและลมแรงมีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.34 ครั้งต่อปี โดยในพื้นที่อำเภอนาทวี มีความถี่เฉลี่ยในการเกิดภัย 1.44 ครั้งต่อปี

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพพบว่าแนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิตในส่วนของการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงานในภาคเกษตรส่งผลต่อการดำรงชีพของเกษตรกรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.86 และพบว่าแนวโน้มแรงงานในสวนยางที่ส่งผลมากที่สุดคือการเข้ามาเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวร้อยละ 95.03 นอกจากนี้ยังพบแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ส่งผลต่อการดำรงชีพ เช่น ความไม่แน่นอนของที่ฝนตก ร้อยละ 93.71 มีการเปลี่ยนพันธุ์ยาง RRIM 600 ไปใช้ RRIT 251 มากขึ้นร้อยละ 45.18 สมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไปทำงานนอกภาคเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ 94.42 ตลาดต้องการผลผลิตแบบอินทรีย์ร้อยละ 85.09 และปัญหาความโปร่งใสของหน่วยงานรัฐลดลงร้อยละ 79.09

การดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางเกษตร (livelihood Assets) จำแนกตามประเภทของระบบ

ทุนมนุษย์ พบว่า หัวหน้าครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 53.74 เพศหญิง ร้อยละ 46.26 มีอายุเฉลี่ยที่ 47 ปี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 82.19 สำหรับสถานภาพพบว่าในภาพรวมเกษตรกรมีสถานภาพสมรส ร้อยละ 88.77 และหัวหน้าครอบครัวเกษตรกรในจังหวัดสงขลา มีระดับการศึกษาประถมศึกษา ร้อยละ 39.30 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 19.92 และ 19.67 ตามลำดับ การประกอบอาชีพทางการเกษตรในครัวเรือน พบว่าส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราร้อยละ 96.52 และระดับความคิดเห็นต่อทุนมนุษย์ มีความเพียงพอ สามารถเข้าถึงได้ มีความทดแทนกันได้ สมรรถนะในการทำงาน และคุณภาพของทุนมนุษย์ อยู่ในระดับปานกลาง

ทุนทางการเงิน พบว่า รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัด สงขลา เฉลี่ยอยู่ที่ 134,866.67 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 174,464.60 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้จากสวนยางพารา 162,988.54 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้นอกภาคเกษตร 21,185.73 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีรายจ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 138,668.57 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายจ่ายจากภาคเกษตรเฉลี่ย 36,407.78 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายจ่ายจากสวนยางพารา 22,295.31 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายจ่ายจากนอกภาคเกษตร 72,957.45 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และมีเงินออม ในปี 2558 เฉลี่ย 129,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เมื่อประเมินรายได้จากภาคเกษตร และรายได้นอกภาคเกษตร

พบว่าร้อยละ 61.84 และ 57.75 ตามลำดับ นำรายได้ดังกล่าวไปใช้เพื่อการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครัวเรือนในระดับปานกลาง

ทุนทางกายภาพ พบว่า ส่วนใหญ่มีการใช้แรงงานครัวเรือนทำการเกษตรในที่ดินตนเอง ร้อยละ 84.72 โดยที่ดินถือครองเฉลี่ยต่อครัวเรือนเป็น 5.72 ไร่ต่อครัวเรือนและการสัมภาษณ์ในส่วนของทรัพย์สินพบว่า ร้อยละ 94.89 ของครัวเรือนเกษตรกรเป็นเจ้าของบ้านในส่วนของอุปกรณ์การผลิต ในส่วนของอุปกรณ์การขนส่งเป็นเจ้าของรถจักรยานยนต์มากที่สุดร้อยละ 97.08 นอกจากนี้พบว่าเกษตรกรเป็นเจ้าของทรัพย์สินสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น

ทุนทางสังคม พบว่าร้อยละ 38.1 ของเกษตรกรชาวสวนยางในจังหวัดสงขลาเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ และมีการเข้าร่วมโครงการของหน่วยงานขององค์กรทั้งภาครัฐ ทั้งนี้พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรหรือหน่วยงานรัฐ ร้อยละ 75.97 ผลจากการเข้าร่วมนั้นส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งร้อยละ 69.00 ได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันต่างๆ โดยสถาบันที่เกษตรกรได้รับความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุดคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือ ธ.ก.ส. ร้อยละ 40.56 และส่งผลให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ร้อยละ 88.45

การกำหนดตัวชี้วัดองค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา

องค์ประกอบเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 75.97 ได้เข้าร่วมกิจกรรม โครงการ หรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ในรอบ 5 ปีและร้อยละ 65.35

องค์ประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า ทางด้านปรับเทคนิคการผลิตยางของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราพบว่า ร้อยละ 62.72 เปลี่ยนจากการผลิตยางแผ่นดิบเป็นยางก้อนถ้วยด้านเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตร้อยละ 49.56 มีการเพิ่มความถี่ปราบวัชพืช ด้านลดต้นทุนการผลิตร้อยละ 79.82 มีการลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี ด้านขยายการผลิตร้อยละ 67.98 มีการเพิ่มจำนวนสัตว์เลี้ยง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ด้านเพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต ร้อยละ 57.46 มีการเพิ่มความหลากหลายระบบผลิตในฟาร์ม (แยกแปลง) ด้านปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานรับจ้างในภาคเกษตรร้อยละ 42.98 มีการออกไปรับจ้างกรีดยางในต่างอำเภอ (ภายในจังหวัด) ด้านปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานนอกภาคเกษตรร้อยละ 48.25 มีการทำงานรับจ้างทั่วไปในหมู่บ้าน ด้านปรับการบริหารจัดการด้านการเงินร้อยละ 78.51 มีการประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ด้านปรับรูปแบบการบริโภคอาหารของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราพบว่าร้อยละ 88.16 มีการเพิ่มการบริโภคอาหารที่สามารถจัดหา/เก็บเกี่ยวได้เอง (ไม่ต้องซื้อ) จากภายในหมู่บ้าน ด้านปรับตัวด้านการตลาด 46.05 มีความร่วมมือ/เชื่อมโยงทางการตลาดกับพ่อค้า/ผู้ประกอบการนอกพื้นที่เพิ่มขึ้น ด้านปรับตัวทางด้านสังคมร้อยละ 47.37 มีการเพิ่มการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและศาสนา และด้านรับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐและสถาบันอื่นๆ ร้อยละ 57.46 มีการรับการชดเชยรายได้จากภาครัฐ เช่น การยางแห่งประเทศไทย

องค์ประกอบความสำเร็จการดำรงชีพ (Livelihood Achievement) พบว่าด้านการเงินในภาพรวมอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ความสามารถใช้นี้ ในปี 2558 อยู่ในระดับปานกลาง และหนี้สินของครัวเรือน ในปีที่ผ่านมาอยู่ในระดับน้อย ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่มในภาพรวมอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ความเพียงพอของการมีอาหารบริโภคในรอบปี 2558 ผ่านมาอยู่ในระดับมากและความเพียงพอของการมีเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ด้านการเป็นเจ้าของทรัพย์สินในภาพรวมอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง การมีทรัพย์สินที่สามารถอำนวยความสะดวกต่อการผลิตการขนส่ง และอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้านอยู่ในระดับมากและความเพียงพอของการมีเสื้อผ้าและระดับความเพียงพอของที่พักอาศัย/บ้านอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ด้านสุขภาพอนามัยของสมาชิกในครัวเรือนอยู่ในระดับเพียงพอมากอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้รับการรักษาพยาบาล ร้อยละ 61.84 มีการเข้ารับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลของรัฐ ร้อยละ 89.03 โรงพยาบาลเอกชน ร้อยละ 44.15 ศูนย์สาธารณสุข ร้อยละ 85.38 และคลินิกเอกชน ร้อยละ 74.42 ความเพียงพอของการได้รับบริการด้านสาธารณสุขของครัวเรือนอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในภาพรวมอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง โดยความอุดมสมบูรณ์ของดินและความเพียงพอของน้ำอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมในภาพรวมมีความพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวท่านกับพี่น้องและเครือญาติมีความคิดเห็นมากที่สุดมีความพอเพียงอยู่ในระดับมาก กล่าวในภาพรวมได้ว่าผลลัพธ์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรทางด้านการเงิน มีผลลัพธ์อยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่มอยู่ในระดับเพียงพอมาก การเป็นเจ้าของทรัพย์สินอยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง ด้านสุขภาพอนามัยอยู่ในระดับเพียงพอมากด้านทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ในระดับเพียงพอปานกลางและด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีผลลัพธ์อยู่ในระดับเพียงพอปานกลาง

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมทางการเกษตร จำแนกตามระบบการผลิต

1. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1)

องค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง พบว่า ภาพรวมภัยธรรมชาติที่ประสบมีความถี่ 0.88 ครั้งต่อปี ได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบร้อยละ 39.42 โดยสวนยางพาราประสบอุทกภัยเฉลี่ย 1.98 ครั้ง เกิดภัยแล้งเฉลี่ย 0.12 ครั้ง พายุและลมแรงเฉลี่ย 0.57 ครั้ง และการระบาดของโรคหรือศัตรูพืชเฉลี่ย 0.48 ครั้ง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว พบว่า แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต มีร้อยละเฉลี่ย 87.23 แนวโน้มการใช้แรงงานในสวนยาง มีร้อยละเฉลี่ย 79.06 แนวโน้มของทรัพยากร ธรรมชาติ มีร้อยละเฉลี่ย 85.18 แนวโน้มของปรับเปลี่ยนและใช้เทคโนโลยี มีร้อยละเฉลี่ย 39.21 แนวโน้มการปรับเปลี่ยนทางอาชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 59.87 แนวโน้มการตลาด มีร้อยละเฉลี่ย 50.00 และแนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 65.20

องค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ พบว่า มีค่าเฉลี่ยทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.93 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางธรรมชาติมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.91 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.08 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.26 (เกณฑ์

ระดับมาก) และทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.77 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ภาพรวมทุนมนุษย์ในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.99 (เกณฑ์ระดับปานกลาง)

องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการและหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ร้อยละ 80.25 ได้รับความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมจากการยางแห่งประเทศไทย คิดเป็นร้อยละ 85.26 ได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอื่น ๆ ธนาคารเพื่อเกษตรกรและสหกรณ์ร้อยละ 54.39 การได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันดังกล่าวส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ร้อยละ 89.47

องค์ประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ พบว่า เกษตรกรมีการปรับรูปแบบการบริโภคอาหารมากที่สุด ร้อยละ 58.07 รองลงมา คือ การปรับเปลี่ยนการขยายการผลิต ร้อยละ 54.82 การเพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต ร้อยละ 52.86 และรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและสถาบันอื่น ๆ ร้อยละ 47.04 ตามลำดับ

องค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า ภาพรวมเกษตรกรชาวสวนยางพารามีผลสำเร็จในการดำรงชีพอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.24 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) โดยด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ย 2.72 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม (ค่าเฉลี่ย 3.71 อยู่ในเกณฑ์มาก) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (ค่าเฉลี่ย 3.36 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านสุขภาพอนามัย (ค่าเฉลี่ย 3.63 อยู่ในเกณฑ์มาก) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 2.77 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.24 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง)

2. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2)

องค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง พบว่า ภาพรวมภัยธรรมชาติที่ประสบมีความถี่ 2.63 ครั้งต่อปี ได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบร้อยละ 40.58 โดยสวนยางพาราประสบอุทกภัยเฉลี่ย 1.98 ครั้ง เกิดภัยแล้งเฉลี่ย 0.12 ครั้ง พายุและลมแรงเฉลี่ย 0.57 ครั้ง และการระบาดของโรคหรือศัตรูพืชเฉลี่ย 0.48 ครั้ง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล พบว่า แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต มีร้อยละเฉลี่ย 81.08 แนวโน้มการใช้แรงงานในสวนยาง มีร้อยละเฉลี่ย 76.43 แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ มีร้อยละเฉลี่ย 85.09 แนวโน้มของปรับเปลี่ยนและใช้เทคโนโลยี มีร้อยละเฉลี่ย 40.45 แนวโน้มการปรับเปลี่ยนทางอาชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 61.84 แนวโน้มการตลาด มีร้อยละเฉลี่ย 62.37 และแนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 63.01

องค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ พบว่า มีค่าเฉลี่ยทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.39 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางธรรมชาติมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.00 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.29 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.59 (เกณฑ์ระดับมาก) และทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.35 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมทุนมนุษย์ในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.31 (เกณฑ์ระดับปานกลาง)

องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ร้อยละ 78.10 ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนเกษตรกรได้รับความช่วยเหลือจากการยางแห่งประเทศไทย คิดเป็นร้อยละ 78.61 จากสถาบันอื่น ๆ คือ ธนาคารเพื่อเกษตรกร

และสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 60.96 และพบว่า การได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันดังกล่าวส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ร้อยละ 81.58

องค์ประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ พบว่า เกษตรกรมีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมากที่สุด ร้อยละ 82.81 รองลงมา คือ การปรับเทคนิคการผลิตยาง ร้อยละ 75.09 การขยายการผลิต ร้อยละ 67.55 และการปรับปรุงแบบการบริโภคอาหาร ร้อยละ 59.35 ตามลำดับ

องค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า ภาพรวมเกษตรกรชาวสวนยางพารามีผลสำเร็จในการดำรงชีพอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) โดยด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ย 2.81 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม (ค่าเฉลี่ย 3.31 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (ค่าเฉลี่ย 3.16 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านสุขภาพอนามัย (ค่าเฉลี่ย 3.27 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 2.97 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.46 อยู่ในเกณฑ์มาก)

3. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3)

องค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง พบว่า ภาพรวมภัยธรรมชาติที่ประสบมีความถี่ 2.19 ครั้งต่อปี ได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบร้อยละ 40.58 โดยสวนยางพาราประสบอุทกภัยเฉลี่ย 1.98 ครั้ง เกิดภัยแล้งเฉลี่ย 0.12 ครั้ง พายุและลมแรงเฉลี่ย 0.57 ครั้ง และการระบาดของโรคหรือศัตรูพืชเฉลี่ย 0.48 ครั้ง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการดำรงชีพในระบบการทำฟาร์มสวนยางปลูกข้าว พบว่า แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิต มีร้อยละเฉลี่ย 84.21 แนวโน้มการใช้แรงงานในสวนยาง มีร้อยละเฉลี่ย 84.10 แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ มีร้อยละเฉลี่ย 70.35 แนวโน้มของปรับเปลี่ยนและใช้เทคโนโลยี มีร้อยละเฉลี่ย 39.91 แนวโน้มการปรับเปลี่ยนทางอาชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 64.66 แนวโน้มการตลาด มีร้อยละเฉลี่ย 53.33 และแนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 75.29

องค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ พบว่า มีค่าเฉลี่ยทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.24 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางธรรมชาติมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.90 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.13 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.48 (เกณฑ์ระดับมาก) และทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.83 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมทุนมนุษย์ในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.12 (เกณฑ์ระดับปานกลาง)

องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการและหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ร้อยละ 69.55 จากการยางแห่งประเทศไทย คิดเป็นร้อยละ 65.31 นอกจากนี้ยังพบว่าร้อยละ 69.30 คราวเรือนเกษตรกรยังมีการเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอื่น ๆ ซึ่งสถาบันคราวเรือนได้รับความช่วยเหลือส่วนใหญ่ คือ กลุ่มออมทรัพย์ร้อยละ 25.88 และพบว่า การได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันดังกล่าวส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ร้อยละ 94.30 เกษตรกรได้รับความรู้และข่าวสารตลอดจนได้พัฒนาทักษะเพื่อประกอบอาชีพด้วย

องค์ประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ พบว่า เกษตรกรมีการเพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิตมากที่สุดร้อยละ 60.53รองลงมา คือ การปรับเปลี่ยนการบริโภคอาหารของคราวเรือน

ร้อยละ 61.05 รับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐและสถาบันอื่น ๆ ร้อยละ 47.04 และการปรับตัวทางสังคม ร้อยละ 55.12 ตามลำดับ

องค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า ภาพรวมเกษตรกรชาวสวนยางพารามีผลสำเร็จในการดำรงชีพอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.22 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) โดยด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ย 2.81 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม (ค่าเฉลี่ย 3.42 อยู่ในเกณฑ์มาก) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (ค่าเฉลี่ย 3.39 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านสุขภาพอนามัย (ค่าเฉลี่ย 3.58 อยู่ในเกณฑ์มาก) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 2.92 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.22 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง)

4. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4)

องค์ประกอบความอ่อนแอและความเปราะบาง พบว่า ภาพรวมภัยธรรมชาติที่ประสบมีความถี่ 1.90 ครั้งต่อปี ได้รับผลกระทบทั้งทางบกและทางลปร้อยละ 40.58 โดยสวนยางพาราประสบอุทกภัยเฉลี่ย 1.98 ครั้ง เกิดภัยแล้งเฉลี่ย 0.12 ครั้ง พายุและลมแรงเฉลี่ย 0.57 ครั้ง และการระบาดของโรคหรือศัตรูพืชเฉลี่ย 0.48 ครั้ง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ พบว่า แนวโน้มราคาผลผลิตและปัจจัยการผลิตมีร้อยละเฉลี่ย 84.19 แนวโน้มการใช้แรงงานในสวนยาง มีร้อยละเฉลี่ย 79.86 แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ มีร้อยละเฉลี่ย 77.87 แนวโน้มของปรับเปลี่ยนและใช้เทคโนโลยีมีร้อยละเฉลี่ย 52.86 แนวโน้มการปรับเปลี่ยนทางอาชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 67.45 แนวโน้มการตลาดมีร้อยละเฉลี่ย 65.94 และแนวโน้มปัญหาทางสังคมที่มีผลต่อการดำรงชีพ มีร้อยละเฉลี่ย 66.50

องค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ พบว่า มีค่าเฉลี่ยทุนมนุษย์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.24 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางธรรมชาติมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.97 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางการเงินมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.16 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) ทุนทางกายภาพมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.44 (เกณฑ์ระดับมาก) และทุนทางสังคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.96 (เกณฑ์ระดับปานกลาง) เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมทุนมนุษย์ในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.15 (เกณฑ์ระดับปานกลาง)

องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการ พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการและหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ ร้อยละ 75.97 ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วได้รับความช่วยเหลือจากการยางแห่งประเทศไทยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 76.39 จากสถาบันอื่น ๆ คือ ธนาคารเพื่อเกษตรกรและสหกรณ์ ร้อยละ 40.56 ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้น ร้อยละ 88.45

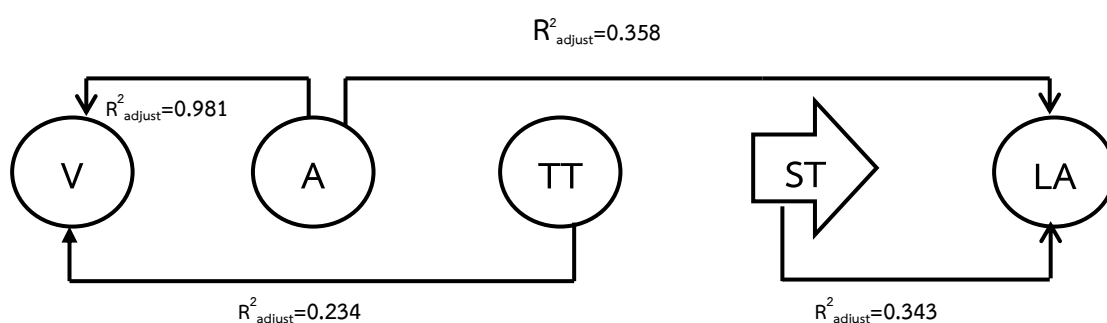
องค์ประกอบกลยุทธ์การดำรงชีพ พบว่า เกษตรกรมีการปรับรูปแบบการบริโภคอาหารมากที่สุด ร้อยละ 59.49 รองลงมา คือ การเพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต ร้อยละ 54.17 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ร้อยละ 53.42 และรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและสถาบันอื่น ๆ ร้อยละ 52.52 ตามลำดับ

องค์ประกอบความสำเร็จในการดำรงชีพ พบว่า ภาพรวมเกษตรกรชาวสวนยางพารามีผลสำเร็จในการดำรงชีพอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.21 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) โดยด้านการเงิน (ค่าเฉลี่ย 2.78 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม

(ค่าเฉลี่ย 3.48 อยู่ในเกณฑ์มาก) การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน (ค่าเฉลี่ย 3.30 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) ด้านสุขภาพอนามัย (ค่าเฉลี่ย 3.49 อยู่ในเกณฑ์มาก) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ค่าเฉลี่ย 2.88 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง) และด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.31 อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง)

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำกิจกรรมอื่นซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

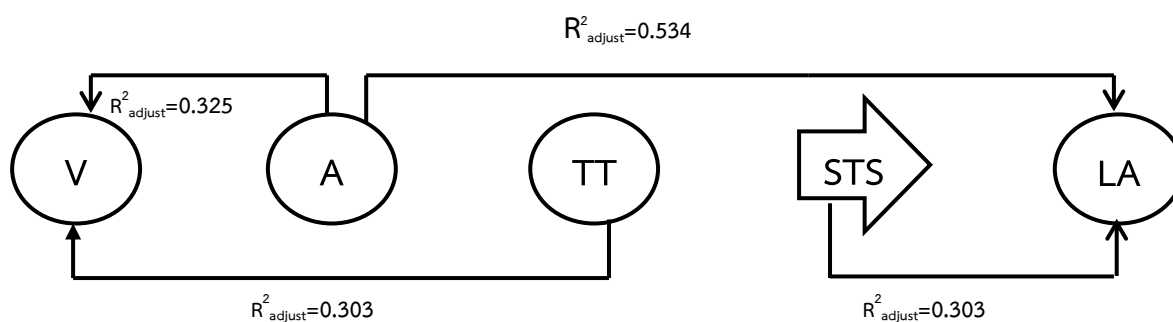
1. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1)

ภาพที่ 5.1 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) ในจังหวัดสงขลา

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1) โดยภาพรวม สรุปได้ว่า ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความเปราะบางและความอ่อนแอที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.981$ ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.358$ ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.234$ และองค์ประกอบกลยุทธ์มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.343$

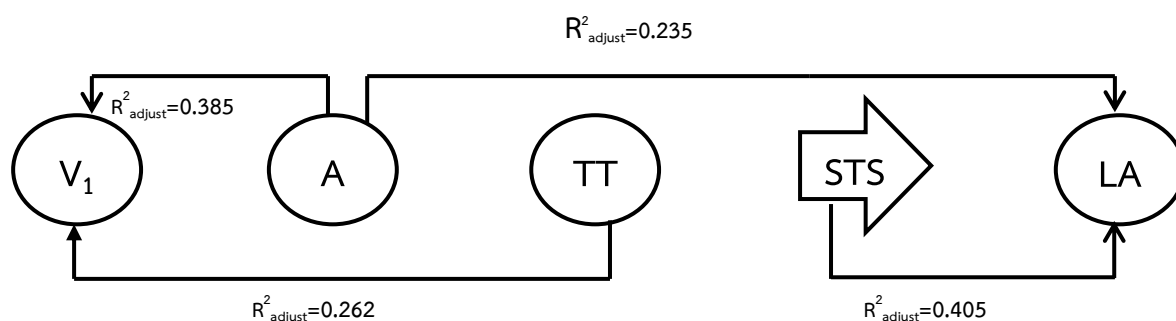
2. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2)

ภาพที่ 5.2 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) ในจังหวัดสงขลา

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2) โดยภาพรวมสรุปได้ว่าปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความเปราะบางและความอ่อนแอที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.325$ ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.534$ ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.303$ และองค์ประกอบกลยุทธ์ที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.303$

3. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3)

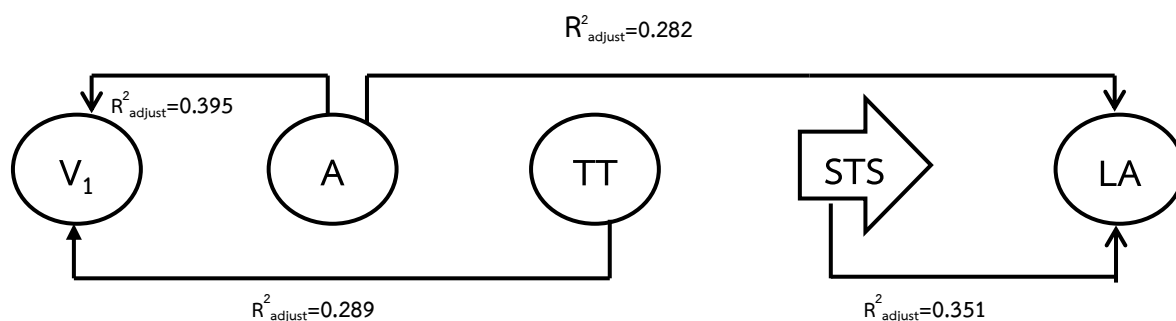

ภาพที่ 5.3 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3)

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3) โดยภาพรวมสรุปได้ว่าปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความเปราะบางและความอ่อนแอที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.385$ ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.235$ ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.262$ และองค์ประกอบกลยุทธ์ที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.405$

4. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราพร้อมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4)

ภาพที่ 5.4 สรุปการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราพร้อมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4)

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบการดำรงชีพภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราพร้อมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4) โดยภาพรวมสรุปได้ว่าปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความเปราะบางและความอ่อนแอที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.395$ ปัจจัยองค์ประกอบทรัพย์สินหรือทุนที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.282$ ปัจจัยองค์ประกอบโครงสร้างและกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบความอ่อนไหวและความเปราะบางที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.289$ และองค์ประกอบกลยุทธ์ที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบผลสำเร็จในการดำรงชีพที่ $R^2_{\text{adjust}} = 0.351$

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษา เรื่อง ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

1. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราเชิงเดี่ยว (S1)

จากการศึกษาระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรมีรายได้หลักมาจากการทำสวนยางพาราทำให้ส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีพของเกษตรกรมากที่สุด ปัญหาในการทำสวนยางพารา คือ สภาวะราคายางที่ตกต่ำลง รวมถึงค่าครองชีพที่ปรับตัวสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรมีรายได้ในการใช้สอยไม่เพียงพอ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานและการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติที่เพิ่มขึ้นส่งผลกระทบต่อ การจ้างงานของคนในพื้นที่ ทำให้เกิดการว่างงานมากยิ่งขึ้นดังนั้นเกษตรกรควรมีการปรับยางพาราที่ตนเองทำจากเชิงเดี่ยวเป็นการทำยางพาราแบบผสมผสานเพื่อตอบรับกับสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

2. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผล (S2)

จากการศึกษาระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยาง ภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรชาวสวนยางมีการปลูกไม้ผลที่หลากหลายชนิด เช่น ทุเรียน ลองกอง เงาะ มังคุด กล้วย เป็นต้น แต่ด้วยปัญหาที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัด ดินเสื่อมโทรมและขาดการบำรุงเกษตรกรทำให้เกษตรกรมักจะเลือกการปลูกพืชไม้ผลที่เป็นพืชเศรษฐกิจเพื่อหวังความยั่งยืนเรื่องรายได้ในอนาคต เนื่องจากการปลูกพืชไม้ผลแต่ละครั้งใช้ระยะเวลาเป็นปีหรือพืชบางชนิดใช้เวลาหลายปี ดังนั้นการเลือกพันธุ์พืชที่เป็นพืชเศรษฐกิจจึงเป็นทางออกที่ดีของเกษตรกรในการดำรงชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล จำปาทอง และคณะ (2557) ได้ทำการศึกษาร่วมกับยางพารา จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ (1) การปลูกยางพาราอย่างเดียว (ควบคุม) (2) การปลูกยางพาราร่วมกับถั่วมูคู่น้ำ (3) การปลูกยางพาราร่วมกับกล้วยและ (4) การปลูกยางพาราร่วมกับมันสำปะหลังเก็บตัวอย่างดินก่อนปลูกและภายหลังปลูกพืชแซมยางพารา 4 และ 8 เดือน เพื่อวิเคราะห์หาคุณสมบัติทางกายภาพปริมาณธาตุอาหารพืชในดินและความอุดมสมบูรณ์ของดิน ผลการศึกษาพบว่า การปลูกพืชแซมยางพาราทั้ง 3 ชนิด ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของปริมาณอินทรีย์วัตถุในดิน อินทรีย์คาร์บอนในดินและปริมาณโพแทสเซียม ที่เป็นประโยชน์ในดินเมื่อเทียบกับการปลูกยางพาราอย่างเดียว แต่พบว่าปริมาณไนโตรเจนทั้งหมดในทุกระบบการปลูกพืชแซมยางพาราหลังจากปลูกพืชแซม 8 เดือนมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นและมีมากที่สุดในระบบการปลูกยางพาราร่วมกับถั่วมูคู่น้ำ (0.296%) ในขณะที่การปลูกยางพาราร่วมกับกล้วยส่งผลให้มีปริมาณแคลเซียมที่แลกเปลี่ยนได้ในดินมากที่สุด (549.11 ppm) แต่มีปริมาณฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์น้อยที่สุด (0.90 ppm) พืชแซมยางพาราทั้ง 3 ชนิดสามารถเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินในพื้นที่ปลูกยางพาราได้แต่ต้องเลือกชนิดของพืชแซมในการปลูกร่วมกับยางพารา เพื่อให้ได้ประโยชน์ทั้งในแง่ของความอุดมสมบูรณ์ของดินและการเจริญเติบโต และผลผลิตของยางพาราร่วมด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรัชย์ เจษฎาเกษมวิมล (2551) ได้ทำการศึกษาร่วมกับยางพาราของเกษตรกรชาวสวนยาง ในระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีไม้ผลร่วมในพื้นที่ตำบลทุ่งเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรชาวสวนยางมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินกิจกรรมของฟาร์ม โดยมีเงื่อนไขต่างๆ ได้แก่ เทคโนโลยี วิทยาการความรู้ใหม่ๆ การส่งเสริมจากภาครัฐ ลักษณะทางกายภาพและชีวภาพของพื้นที่ รวมทั้งลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของชุมชน ลักษณะทั่วไปของสวนยางพาราในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นสวนยางขนาดเล็กหากจะพัฒนาสวนยางพาราของประเทศไทยให้ก้าวหน้า จำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนาระบบสวนยางขนาดเล็กเสียก่อน ซึ่งการปรับตัวเพื่อทำระบบสวนยางดังกล่าวข้างต้น จะเป็นแบบใดขึ้นอยู่กับสภาพนิเวศวิทยาของพื้นที่เป็นหลักใหญ่

3. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการปลูกข้าว (S3)

จากการศึกษาระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยาง ภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรในปัจจุบันมีการทำนาลดลง มีนาร้างเพิ่มมากขึ้น ในบางกรณีเกษตรกรจะผันตัวไปประกอบอาชีพอื่นหรือปรับที่นาเพื่อปลูกพืชชนิดอื่นที่สามารถสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพลเชษฐ์ ตราโช (2559) เปิดเผยถึงผลการศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราท่ามกลางวิกฤตราคายางพาราตกต่ำ ในจังหวัดสงขลา ปี 2558 ว่า หลังจากที่ราคายางพาราตกต่ำอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรชาวสวนยางของจังหวัดสงขลา ซึ่งมีพื้นที่ปลูก (ข้อมูลปี 2557) จำนวน 2,066,960 ไร่ พื้นที่กรีด 1,665,037

ไร่ ผลผลิตรวมทั้งจังหวัดมีปริมาณ 501,008 ตัน และมีผลผลิตต่อไร่ 290กก./ไร่ ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรชาวสวนยางพาราได้ปรับตัวเพื่อการอยู่รอดในสถานการณ์วิกฤตราคายางพาราตกต่ำใน 4 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 การลดรายจ่ายในภาคการเกษตร เกษตรกรชาวสวนยางร้อยละ 73 มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการลดรายจ่ายในภาคเกษตรของชาวสวนยาง โดยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเรื่องการใช้ปุ๋ย คือ เกษตรกรร้อยละ 14 จะงดการใส่ปุ๋ยในปีนี้ และร้อยละ 12 ใส่ปุ๋ยในปริมาณที่ลดลง โดยเกษตรกรร้อยละ 46 ปรับเปลี่ยนชนิดของปุ๋ยจากปุ๋ยเคมีเป็นปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยเคมีผสมอินทรีย์ หรือเปลี่ยนการซื้อปุ๋ยจากยี่ห้อที่มีราคาแพงไปซื้อยี่ห้อที่มีราคาถูกกว่า และเกษตรกรร้อยละ 27 ไม่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในด้านการลดรายจ่ายในภาคเกษตร ด้านที่ 2 การเพิ่มรายได้ในภาคการเกษตร เกษตรกรชาวสวนยางร้อยละ 34 มีการปรับตัวในด้านการเพิ่มรายได้ในภาคการเกษตร เช่น การรับจ้างกรีดยางพาราทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยครัวเรือนละ 26,600 บาทต่อปี การปลูกพืชร่วมกับยางพาราเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นครัวเรือนละ 10,194 บาทต่อปี การเลี้ยงสัตว์เพื่อเพิ่มรายได้ทำให้เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นครัวเรือนละ 5,595 บาทต่อปี โดยเกษตรกรร้อยละ 66 ไม่ได้มีการปรับตัวหรือไม่เพิ่มกิจกรรมในด้านการเพิ่มรายได้ในภาคการเกษตร ด้านที่ 3 การลดรายจ่ายนอกภาคเกษตร เกษตรกรชาวสวนยาง ร้อยละ 91 มีการปรับตัวโดยการลดรายจ่ายนอกภาคเกษตรที่สำคัญ คือรายจ่ายที่ใช้ในการบริโภคในครัวเรือน เช่น ลดรายจ่ายในด้านการบริโภคสินค้าที่ไม่จำเป็นลงเฉลี่ยครัวเรือนละ 8,331 บาทต่อปี และลดรายจ่ายด้านจัดซื้อเครื่องอุปโภค ลงเฉลี่ยครัวเรือนละ 2,864 บาทต่อปี ในขณะที่เกษตรกรร้อยละ 9 ไม่สามารถลดรายจ่ายด้านบริโภคและอุปโภคลงได้ ด้านที่ 4 การเพิ่มรายได้นอกภาคเกษตร เกษตรกรร้อยละ 25 ประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้นอกภาคเกษตร ได้แก่อาชีพรับจ้างทั่วไป ขายของตลาดนัดและรับเหมาก่อสร้าง ทำให้มีรายได้จากอาชีพเสริมเฉลี่ยครัวเรือนละ 73,250 บาทต่อปี โดยเกษตรกรร้อยละ 75 ไม่มีการปรับตัวในด้านการเพิ่มรายได้นอกภาคเกษตร

4. ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ (S4)

จากการศึกษาระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา พบว่า ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์พบว่าล้วนมีผลต่อการดำรงชีพและศาสนาของผู้คนในพื้นที่ สัตว์เลี้ยงที่นิยม ได้แก่ วัว แพะ ไก่ เป็ด เป็นต้น ในระบบนี้มีองค์ประกอบทรัพย์สินทุนมนุษย์ในค่อนข้างต่ำ สะท้อนให้เห็นควรที่จะมีการพัฒนาในเรื่องการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของเกษตรกร เช่น การให้ความรู้และเพิ่มทักษะในการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของบัญชา สมบูรณ์สุขและคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาความหลากหลายของระบบเกษตรสวนยางพาราขนาดเล็ก พบว่า ระบบการทำฟาร์มสวนยางในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 21 ระบบ สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ ระบบการทำสวนยางกับพืชอาหารแซม ระบบการทำสวนยางร่วมกับไม้ผล และระบบการทำสวนยางร่วมกับไม้ยืนต้น โดยมีเงื่อนไขตัดสินใจปลูกพืชร่วม คือ จำนวนแรงงานที่ใช้ในครัวเรือน ความรู้และประสบการณ์ การส่งเสริมและนโยบาย โอกาสทางการตลาด ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและลักษณะภูมิประเทศและความยั่งยืนซึ่งมีกลยุทธ์การพัฒนากระบวนการสวนยางพาราขนาดเล็กในภาคใต้ คือ ปรับปรุง แก้ไขปัญหา

ด้านราคา และการตลาดจากระบบวนเกษตร ด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มผลิตภาพและลดความเสี่ยง ในการทำฟาร์มรวมถึงความร่วมมือของตัวแทนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับภูมิภาค

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มความหลากหลายในอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรเป็น ทางเลือกที่เหมาะสมกว่าการประกอบอาชีพทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว ซึ่งเป็นการเพิ่มความหลาก หลายทั้งอาชีพและทางชีวภาพที่นำไปสู่การเพิ่มผลผลิตและรายได้ของเกษตรกรในจังหวัดสงขลา แต่ อย่างไรก็ตามปัญหาที่สำคัญที่ครัวเรือนเกษตรกรในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราประสบคือ ปัญหา แรงงานและปัญหาต้นทุนของปัจจัยที่ผลิตที่สูงขึ้น และปัญหาราคาที่ไม่น่าพอใจของยางพาราในช่วง 1-2 ปี ที่ผ่านมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ในการศึกษารั้งนี้ พบว่าทั้งสามพื้นที่จะมีทุนทางด้าน การดำรงชีพที่แตกต่างกัน ออกไป เช่น อำเภอนาทวีจะมีความโดดเด่นในเรื่องของทุนทางการเงินและทุนมนุษย์ อำเภอรัตนภูมิ มีความโดดเด่นทุนกายภาพ เป็นต้น ดังนั้น การส่งเสริมจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมี การส่งเสริมตั้งแต่การให้ความรู้ในเรื่องของการทำสวนยางพาราเพื่อเกษตรกรจะได้ปรับปรุงการทำสวนยาง ให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ที่ตนเองได้ทำการปลูกยาง

1.2 จากการศึกษา ระบบการทำสวนยางพาราร่วมกับระบบการทำกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า การทำสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผลมีผลมากที่สุด ดังนั้นเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราควร มีการทำสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผลเพื่อความยั่งยืนในเรื่องของรายได้และทำให้มีอาชีพเพื่อเติม ในการเลี้ยงชีพในอนาคตนอกจากนี้เกษตรกรนำเสนอการปรับปรุงระบบการผลิต ประกอบด้วย การลด ต้นทุนการผลิต โดยการใช้ปุ๋ยชีวภาพมากขึ้น และควรรวมกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์การเกษตรกร เพื่อผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เอง การซื้อปุ๋ยเคมี และจำหน่ายผลผลิต การปรับปรุงระบบการวิจัยและพัฒนา เทคโนโลยีพันธุ์ยางที่ให้ผลผลิตสูงขึ้นลดระยะเวลาเปิดกรีดยาง เพิ่มจำนวนต้นต่อไร่ มีความเหมาะสม กับสภาพ ที่ดิน และแก้ปัญหาโรครายาง ตามลำดับ

1.3 ควรพิจารณาพื้นที่ที่ตนเองถือครองว่ามีความเหมาะสมกับการปลูกยางพารา หรือไม่ เนื่องจากการศึกษา พบว่า ปัญหาที่ครัวเรือนเกษตรกรในระบบการทำฟาร์มสวนยางพารา เชิงเดี่ยว คือส่วนใหญ่มีสภาพพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดและพื้นที่สูง ส่งผลต่อความสะดวกในการปฏิบัติงานของ แรงงานและการเจริญเติบโตของต้นยาง

1.4 เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มเนื่องจากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรไม่ค่อย มีการรวมกลุ่มกันเท่าที่ควรเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่ต่างคนต่างทำ ส่งผลให้ต้องซื้อปัจจัย การผลิตในราคาที่ค่อนข้างสูง ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยการผลิต คือ ปุ๋ยโดยเฉพาะอย่างยิ่งปุ๋ยเคมีมี ราคาสูง

1.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรลดการใช้สารเคมีหันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพให้ มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรในระบบนี้ในพื้นที่ศึกษามีการลดการใช้ปุ๋ยรวมถึง

การหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ร่วมกับการใช้ปุ๋ยเคมีกันมากขึ้น เพื่อหวังว่าจะเป็นการลดการใช้ปุ๋ยเคมีลงทำให้ลดต้นทุนอีกทางหนึ่ง

1.6 เกษตรกรควรต้องปรับปรุงตัวและยอมรับวิชาการที่ถูกต้องตลอดจนเข้ารับการฝึกอบรมในการรับความรู้ทางใหม่ เนื่องจากผลการศึกษา พบว่า ปริมาณผลผลิตของครีวเรื้อนเกษตรกรในระบบนี้มีแนวโน้มผลผลิตตกต่ำเมื่อเทียบกับที่สถาบันวิจัยยางแนะนำ เป็นผลมาจากการใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้อง เช่นจากการศึกษา พบว่า การใช้ระบบกรีตตีและการใช้ปัจจัยการผลิตไม่ถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยข้อมูลด้านการเงินเกี่ยวกับการผลิตที่เกี่ยวข้องกับสวนยางพาราอย่างละเอียดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กได้อย่างละเอียด

2.2 ควรศึกษาการสืบทอดอาชีพการทำสวนยางพาราเพื่อนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การดำรงชีพในอนาคต

2.3 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการดำรงชีพของชาวสวนยางพาราในหลายพื้นที่เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนการดำรงชีพของเกษตรกรต่อไปในอนาคต

2.4 ควรส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีการปลูกยางพาราเพื่อให้ได้ผลผลิตสูง เนื่องจากการศึกษาพบว่า ปัญหาการขาดความรู้และประสบการณ์ในการปลูกยางพาราของครีวเรื้อนเกษตรกรในระบบนี้มีมากขึ้นแม้ว่าในพื้นที่นี้จะมีการปลูกยางพารามาก แต่เทคโนโลยีการปลูกยางพาราที่ให้ผลผลิตสูงอยู่ในบริษัทใหญ่ ๆ ที่เข้ามาปลูกเพื่อการอุตสาหกรรม

2.5 ควรพัฒนาความรู้ทักษะแรงงานในพื้นที่ที่สามารถแก้ปัญหาแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากการศึกษาพบว่า เกิดปัญหาด้านแรงงานสำหรับเกษตรกรในระบบนี้มากขึ้น กล่าวคือ บางครีวเรื้อนขาดแคลนทั้งจำนวนและคุณภาพของแรงงานในครีวเรื้อน เนื่องจากบุตรหลานต้องเรียนหนังสือประกอบกับพ่อแม่มีอายุมากไม่สามารถช่วยเหลืองานในฟาร์มได้จึงต้องจ้างแรงงานส่วนหนึ่งด้วยเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต เช่น แรงงานเก็บเกี่ยวและแรงงานกำจัดวัชพืช

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2533). คู่มือโครงการส่งเสริมการผลิตยางพารา. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร.
- กัลยา วานิชย์บัญชา และฐิตา วานิชย์บัญชา. (2558). การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามลดา.
- การยางแห่งประเทศไทย. (2558). สถิติยาง. สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2558, สืบค้นจาก <http://www.rubberthai.com/rubberthai>.
- เกษม จันทร์แก้ว. (2556). การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมคณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จรวาย เพชรรัตน์ และรัตนา ต้นสกุล. (2532). รายงานการวิจัยเรื่องระบบการทำฟาร์ม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- ชนวน รัตนวราหะ. (2547). เกษตรอินทรีย์. นนทบุรี: สำนักวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพ กรมวิชาการเกษตร.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2557). รายได้ของประชาชนในเขตภาคใต้. สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2558, สืบค้นจาก http://www.bot.or.th/thai/paymentsystems/psservices/_layouts/application/bot%20financial%20institutions/FIBranches.aspx?pageNo=8&instID=11&BrProvince=010&BrClearing=0&BrAddress=&BrBranchName.
- นฤมล แก้วจำปา, ชูตินันท์ ชูสาย, สกัทร อิศรางกูร ณ อยุธยา, สันติ ไมตรีก้อนคำดี, กิริยา สงข์ทองวิเศษ และอนันต์ วงเจริญ. (2557). ผลของพืชแซมยางพาราต่างชนิดกันต่อปริมาณธาตุอาหารและความอุดมสมบูรณ์ของดิน. *แก่นเกษตร*, 4(2), 3 - 13.
- เนตรนภา อินสูลุด. (2545). รูปแบบของระบบการเกษตร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บัญชา สมบูรณ์สุข. (2552). การเปรียบเทียบการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางระหว่างครัวเรือนที่ผลิตยางแผ่นดิบและครัวเรือนที่ผลิตน้ำยางสด: กรณีศึกษา ตำบลนาหมอบุญ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. สงขลา : คณะทรัพยากรธรรมชาติ ภาควิชาพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- บัญชา สมบูรณ์สุข. (2555). พฤติกรรมการปฏิบัติงานของแรงงานครัวเรือนในระบบการผลิตยางพาราในจังหวัดสงขลา. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ ภาควิชาพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- บัญชา สมบูรณ์สุข, สมยศ ทุ่งหว่า, Benedicte, Chambon กนกพร ภาชีรัตน์ และไชยยะ คงมณี (2554). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ผลของการปรับปรุงระบบกรีดยางต่อเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็ก. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ ภาควิชาพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- บัญชา สมบูรณ์สุข, ปริญญา เฉิดโฉม, ปรีตล พรหมมี และจรจร หนูสังข์. (2005ก). ระบบเศรษฐกิจครัวเรือนในระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็ก ในภาคใต้ของประเทศไทย. ในการสัมมนาวิชาการระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 3 “สู่ระบบการผลิตอาหารที่ปลอดภัย สร้างมูลค่าเพิ่ม และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน. (หน้า 15 – 23). เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บัญชา สมบูรณ์สุข, ปริญญา เฉิดโฉม, ปรีตล พรหมมี และจรจร หนูสังข์. (2005ข). การปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็ก เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจครัวเรือน. ในการสัมมนาวิชาการ “สู่ระบบการผลิตอาหารที่ปลอดภัย สร้างมูลค่าเพิ่ม และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน. (หน้า 95-109). เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บัญชา สมบูรณ์สุข, ปริญญา เฉิดโฉม, ปรีตล พรหมมี และจรจร หนูสังข์. (2548). การปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางในระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็ก เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจครัวเรือนในภาคใต้ประเทศไทย. ในการสัมมนาวิชาการระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 3 ณ โรงแรมปางสวนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่. (หน้า 95-109). เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บัญชา สมบูรณ์สุข และ ประวิติ เวทย์ประสิทธิ์. (2555). รายงานวิจัยการสร้างแบบจำลองระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมันในอำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ ภาควิชาพัฒนาการเกษตรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- บัญชา สมบูรณ์สุข และ ประวิติ เวทย์ประสิทธิ์. (2557). รายงานวิจัยพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานและสุขภาพของแรงงานครัวเรือนในครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดสงขลา. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ ภาควิชาพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- บัญชา สมบูรณ์สุข, ธวัชชัย เหลืองอร่าม, ปรีตล พรหมมี, วราวุธ ชูธรรมธัช, จจรจร หนูสังข์และ ปริญญา เฉิดโฉม. (2548). การปรับตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางในระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็ก. สงขลา: ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- ปริญญญา สระแก้ว, สายัณห์ สดุดี และปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี. (2553). ผลของระบบการปลูกพืชร่วมต่อการเจริญเติบโตและผลผลิตของลองกองและยางพารา. ใน การประชุมสัมมนาวิชาการระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 6 ระบบเกษตรเพื่อความสมดุลของชีวิตและสิ่งแวดล้อม. 16-18 สิงหาคม 2553 ณ โรงแรมเจบี หาดใหญ่. (หน้า 11 - 19). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- ปรุจจิต หมายดี, ศรีณยา คงทอง, อรอนงค์ เอี่ยมขำ และสุวิชาญศิลป์ปรีศรี. (2547). สภาวะสุขภาพอนามัยผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยางพารา. นครศรีธรรมราช: สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 11 นครศรีธรรมราช กรมควบคุมโรค. กระทรวงสาธารณสุข.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- ปัญญาพล บุญชู. (2533). ทศนคติของนักวิชาการเกษตรต่อการวิจัยระบบการทำฟาร์ม. รายงานการสัมมนากระบบการทำฟาร์ม. ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตรกรมวิชาการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปัญญาพล บุญชู. (2534). แนะนำทางเลือกสำหรับการส่งเสริมการเกษตร. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พงษ์เทพ ขจรไชยกูล. (2538). การเสริมรายได้ของชาวสวนยางขนาดเล็กในประเทศไทย. สุราษฎร์ธานี: ศูนย์วิจัยยางสุราษฎร์ธานี สถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- พงษ์เทพ ขจรไชยกูล. (2538). เทคโนโลยีการยาง. วารสารศูนย์วิจัยยางสุราษฎร์ธานี, 3(1), 94-95.
- พลเชษฐ์ ตราโช. (2559). การศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราท่ามกลางวิกฤตราคายางพาราตกต่ำในจังหวัดสงขลา ปี 2558. สงขลา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- พีไลวรรณ ประพฤติ. (2558). การศึกษาความยั่งยืนของการดำรงชีพบนเกาะขนาดเล็กของชาวเลอูร์กลาโว้ย: กรณีศึกษาเกาะหลีเป๊ะ ประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- พูลศักดิ์ อินทรโยธา และภักดี บุญเจริญ. (มปป.). คุณภาพชีวิตของเกษตรกรชาวสวนยาง. กรุงเทพฯ: ส่วนวิจัยและพัฒนาฝ่ายวิจัยและแผน. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. ทบวงมหาวิทยาลัย.
- เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย. (2539). วิจัยทางการพยาบาล : หลักการและกระบวนการ. สงขลา: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- ไพศาล เหล่าสุวรรณ. (2530). พีชแคมยาง. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่.
- มนู คีตีสาร, จริญญา จันทลักษณ์, และแทรี แรมโบ. (2530). การประเมินผลเบื้องต้นโครงการวิจัยระบบการทำฟาร์ม. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จรูญ หนูสังข์. (2548). รายงานการวิจัยการปรับตัวของระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กที่มีไม่ผลร่วมในภาคใต้ของประเทศไทย : กรณีศึกษา 3 จังหวัด ได้แก่ นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- จรูญ หนูสังข์. (2549). การปรับตัวของเกษตรกรชาวสวนยาง ในระบบการทำ ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีกิจกรรมการทำงานร่วม ในตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- วรเทพ วงศาสุทธิกุล. (2558). อนาคตยางพาราไทยเป็นอย่างไรต่อจากนี้. ประชาคมวิจัย, 116, 14.
- วันเพ็ญ สุรฤกษ์. (2547). มุมมองทางภูมิศาสตร์กับความยั่งยืนของการเกษตรไทย. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- วิทยา อธิปอนันต์. (2542). การวิเคราะห์พื้นที่และชุมชน: แนวคิดระบบการทำฟาร์มในงานส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ: กองส่งเสริมธุรกิจเกษตร.
- ศิริจิต ทุงหว่า, สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล, อาแว มะแส และสมยศ ทุงหว่า. (2532). ระบบการทำฟาร์ม :ระบบข้าวนาปี – การปลูกผัก – การทำสวนยาง หมู่ที่ 8 ตำบลบางเหริยง กิ่งอำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- สถานีวิจัยสารสนเทศภูมิศาสตร์ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2559). เขตนิเวศยางพาราบริเวณจังหวัดสงขลา. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- สถาบันวิจัยยาง. (2552). รายงานประจำปี 2552. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยยาง,กรมวิชาการเกษตร.
- สนิท สโมสร. (2558). พลิกวิกฤติยางพาราไทย โอกาสและทางรอดชาวสวนยาง. วารสารยางไทย. 6(5), 17 – 20.
- สมยศ ทุงหว่า. (2541). สังคมชนบทกับการพัฒนา. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมยศ ทุงหว่า. (2539). การวินิจฉัยระบบสังคมเกษตรกรรม กิ่งอำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สมยศ ทุงหว่า. (2543). ระบบสังคมเกษตร: ข้อเสนอเชิงแนวคิดที่ได้จากการวิจัยในภาคใต้. รายงานการสัมมนาาระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 1 ณ โรงแรมหลุยด์แพเวอริ่น หลักสี่ กรุงเทพฯ. 15 – 17 พฤศจิกายน 2543, 341 – 347.
- สมยศ ทุงหว่า. (2551). การวินิจฉัยระบบสังคมเกษตรกรรม กิ่งอำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา. รายงานสัมมนาาระบบการทำฟาร์ม ครั้งที่ 11: ระบบเกษตรกรรมเพื่อเกษตรกร สิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน ณ โรงแรมริเจนท์ ชะอำบิซ รีสอร์ท เพชรบุรี 12- 15 มีนาคม 2551 หน้า 358-374.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). ภาวะสังคมไทยไตรมาสสี่และภาพรวมปี 2555. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2558, สืบค้นจาก <http://www.nesdb.go.th/>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558ก). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรื.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2551). รายงานผลโครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำข้อมูลพื้นฐานในการประเมินผลการพัฒนาการทำฟาร์มสวนยางพารา. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2556). สถานการณ์สินค้าเกษตรที่สำคัญและแนวโน้ม ปี 2556. สืบค้นเมื่อ 14 กันยายน 2559, สืบค้นจาก http://www.oae.go.th/ewtadmin/ewt/oae_web/download/journal/trends2556.pdf.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2559). ตัวชี้วัดเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศไทย ปี 2559. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2559, สืบค้นจาก <http://www.oae.go.th/download/prcai/Economicindicators55.pdf>.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2557). สถานการณ์สินค้าเกษตรที่สำคัญและแนวโน้ม ปี 2557. สืบค้นเมื่อ 14 กันยายน 2559, สืบค้นจาก http://www.oae.go.th/download/document_tendency/journalofecon2557.pdf.
- สำราญ สระโน. (2545). กระบวนการปรับปรุงการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรที่ทำนาเป็นอาชีพหลัก พื้นที่บ้านพรวน ตำบลท่าหิน อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่.
- สิทธิชัย ตันศรีสกุล. (2553). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดมหาสารคาม.วารสารช่อพะยอม, 21, 51 – 68.
- สุรชัย เจษฎาเกษมวิมล. (2551). การเสริมพลังของเกษตรกรชาวสวนยางในระบบการทำฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีไม่ผลร่วมในพื้นที่ตำบลทุ่งเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- โสภณ บุญล้ำ, จุฑามาศ กระจ่างศรี และเบญจมาภรณ์ พิมพา. (2554). รายงานการวิจัย เรื่อง การดำรงชีพของชุมชนและเกษตรกร. สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- อภิพรธน์ พุกภักดี. (2541). หลักการผลิตพืช. นครปฐม: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ.
- อยุธยา นิสสภา, อีปรอฮิม ยีดำ และสมยศ ทุ่งหว้า. (2537). แนวทางการศึกษาและพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพในสวนยางพาราขนาดเล็ก.วารสารนิเวศวิทยา, 21(1), 45-60.
- อานัฐ ตันโช. (2558). เกษตรธรรมชาติประยุกต์ แนวคิด หลักการ เทคนิคปฏิบัติในประเทศไทย. ปทุมธานี: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- อารันต์ พัฒโนทัย. (2543). งานวิจัยระบบฟาร์ม : ผลสำเร็จและข้อบ่งชี้. รายงานการสัมมนา ระบบเกษตรแห่งชาติ ครั้งที่ 1 วันที่ 15-17 พฤศจิกายน 2543. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการเกษตร.
- อารันต์ พัฒโนทัย. (2527). แนวคิดและพัฒนาการของงานวิจัย ระบบการทำฟาร์ม. รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง ระบบการทำฟาร์ม ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการเกษตร; มหาวิทยาลัยขอนแก่น;มหาวิทยาลัยเชียงใหม่;มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2529). กลุ่มและกระบวนการกลุ่มในการทำงาน.กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- อุมาพร อุตมผล. (2554). การสร้างแบบจำลองระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันใน
อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
- เอื้อ เชิงสะอาด. (2534). ทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับการใช้น้ำ : น้ำเพื่อชีวิตเพิ่มผลผลิตการเกษตร. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- Charoenwatana, T. (1988). New approaches for universities in rural development.
Innotech Journal, 22(1), 25 - 40.
- Cherdchom, P., Prommee, P., & Somboonsuke, B. (2002). Economic performance of
small holding rubber-based farms in southern region Thailand: Case study in
KhaoPhra, Phijit and KhlongPhea communities Songkhla province. Kasetsart Journal
(Social Sciences), 23(2), 151 - 166.
- Conway, G. R. (1985). Agro ecosystem Analysis. Agricultural Administration, 20(1), 31 -
55.
- Devendra, C. & Thomas, D. (2002). Crop-animal systems in Asia: importance of
livestock and characterization of agro-ecological zones. Agricultural Systems
Journal, 71(1), 5 - 15.
- Dixon, J, Gulliver, A. & Gibbon D. (2001). Farming systems and poverty: Improving
Farmers' Livelihoods in a Changing World. Rome, Italy & Washington, DC, USA:
FAO & World Bank.
- FAO. (1990). Guidelines for the conduct of a training courses in farming systems
development. Rome: Food and Agriculture Organization of United Nations.
- FAO. (1992). Sociological Analysis in Agriculture Investment Project Design. Rome:
Food and Agriculture Organization of United Nations.
- FAO. (2003). Sustainable Forest Management and The Ecosystem Approach; Two
Concepts; One Goal. Rome: Food and Agriculture Organization of United
Nations.
- Henrik, N. (2009). Strategic Life-cycle Modeling and Simulation for Sustainable Product
Innovation. Sweden: Department of Mechanical Engineering School of
Engineering Publisher.
- McConnell, D. J. & Dillon, J. L. (1997). Farm management for asia: A system approach.
Room: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Ruthenberg. (1980). Farming System in the tropics. Oxford. New York: Charenelon
Press.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- Schoderbek, C. G., Schoderbek, P. P. & Kefalas, A. G. (1990). Management System: Conceptual Consideration. Texas : Business Publications.
- Scott, W. G. (1967). Organization Theory. Illinois: Richard D. Irwin.
- Shaner, W. W., P.F. Philipp. & W. R. Schmehl. (1982). Farming Systems Research and Development: Guidelines for Developing Countries. Colorado : West view Press, Inc.,
- Somboonsuke, B., Wetayaprasit, P., Chernchom, P. & Pacheerat, K. (2001). Rubber-based farming systems in Thailand: Problems, potential, solutions and constraints. *Journal of Rural Development*, 21(1), 85 – 113.
- Somboonsuke, B., Wetayaprasit, P., Chernchom, P. & Pacheerat, K. (2011). Diversification of Smallholding Rubber Agro forestry System (SRAS) Thailand. *Kasetsart J. (Soc. Sci)*, 32(2), 327 – 339.
- Somboonsuke, B., Demaine, H. & Shivakoti, G.P. (2008). Agricultural sustainability through empowerment of rubber smallholders in Thailand. *Asia – Pacific Journal of Rural Development*, 6(1), 65 – 89.
- Somboonsuke, B., Ganesh, P.S, & Demaine H., (2002). Rubber-based Farming System in Thailand: Problem Potential and Constrains. *Journal of Development*, 21(1), 85 - 114.
- Somboonsuke, B., Prommee, P., Cherdchom, P. & Petcharat, J. (2003). The Sustainable Livelihood of Rubber Small Holder : A case Study of Rubber – Fruit Tree Farming System in Kao Phra Community, the Southern Thailand. *Kasetsart J. (Soc. Sci)*, 24(1), 156 – 168.
- Trebuil,D., Tonosaki, Y., Cruijssen, P., & Nishiyama, K. (1992). Performance of selected cotton cultivar for yield and fibre related parameters. *International journal, Sustainable Development*, 5(1), 37 – 48.
- Wibawa, G., Hendratno, S. & Van, N.M. (2005). Permanent Smallholder Rubber Agro forestry Systems in Sumatra, Indonesia. New York: Columbia University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

รหัสแบบสอบถาม ..... ชุดที่.....

 อ.ควนเนียง อ.รัตภูมิ อ.นาทวี**เครื่องมือชุดที่ 1****แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง**

งานวิจัยเรื่อง “การผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา”

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ในการศึกษาครัวเรือนเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราในพื้นที่ของจังหวัดสงขลา ชายแดนภาคใต้ ได้แก่ อำเภอควนเนียง อำเภอรัตภูมิ และอำเภอนาทวี ภายใต้โครงการ งานวิจัย เรื่อง “การสร้างแบบจำลองการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา” ซึ่งแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยาง

ตอนที่ 2 ข้อมูลการผลิต การจัดการและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพาราในปัจจุบัน

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ชื่อผู้สัมภาษณ์ ..... วันที่ .....

สัมภาษณ์ .....

ชื่อ-นามสกุลผู้ตอบ .....

แบบสอบถาม .....

บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ ..... ชื่อหมู่บ้าน .....

ตำบล .....

อำเภอ .....

จังหวัด .....

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยาง

1. อายุของหัวหน้าครอบครัว ..... ปี

2. เพศของหัวหน้าครอบครัว

 1. ชาย 2. หญิง

3. ระดับการศึกษาของหัวหน้าครอบครัว

 1. ประถมต้น (4 ปี) 2. ประถมปลาย (6 ปี) 3. มัธยมต้น (9 ปี) 4. มัธยมปลาย/ปวช. (12 ปี) 5. ปวส.(14 ปี) 6. ปริญญาตรี (16 ปี) 7. ปริญญาโท (18 ปี) 8. อื่นๆ (ระบุ)..... หรือรวมใช้เวลาในการศึกษาทั้งสิ้น .....

4. ศาสนาของหัวหน้าครอบครัว

 1. พุทธ 2. อิสลาม 3. คริสต์ 4. อื่นๆ (ระบุ).....

สาเหตุที่นับถือศาสนา.....

5. สถานภาพของหัวหน้าครอบครัว
 1. โสด   2. สมรส   3. หย่าร้าง   4. หม้าย
6. อาชีพหลัก
 1. ทำสวนยางพารา   2. ทำสวน (ระบุ)   3. ทำนา
 4. ทำไร่ (ระบุ).....   5. ค้าขาย
 6. เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (ระบุ).....   7. เลี้ยงสัตว์/ปศุสัตว์ (ระบุ).....
 8. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ   9. อื่นๆ (ระบุ).....
7. อาชีพเสริม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 1. ทำสวนยางพารา   2. ทำสวน (ระบุ)   3. ทำนา
 4. ทำไร่(ระบุ).....   5. ค้าขาย
 6. เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ(ระบุ).....   7. เลี้ยงสัตว์/ปศุสัตว์(ระบุ).....
 8. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ   9. อื่นๆ (ระบุ).....
8. ประสบการณ์การประกอบอาชีพทางการเกษตร .....ปี และประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร.....ปี
9. จำนวนบุตรที่อยู่ระหว่างศึกษาทั้งหมด.....คน
10. จำนวนสมาชิกที่เกษตรกรดูแล.....คน
11. สมาชิกในครัวเรือนของท่านประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรหรือไม่
 1. มี   2. ไม่มี
12. จากข้อ 11. กรณีมีสมาชิกในครัวเรือนประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรโปรดระบุกิจกรรมนอกภาคเกษตร (Non-farm) ของสมาชิกในครัวเรือน

ความสัมพันธ์กับ ครอบครัว	อายุ (ปี)	ลักษณะ กิจกรรม (งาน)	ปี พ.ศ. เริ่มทำงาน	รายได้ (บาท/ เดือน)	สัดส่วนรายได้ที่ใช้ สำหรับภาคเกษตร (%)

13. จำนวนแรงงานของฟาร์ม

13.1 ประเภทของแรงงานที่ใช้ในฟาร์ม

กิจกรรม	แรงงาน ครัวเรือน (คน)	แรงงานจ้าง ประจำ (คน)	แรงงานจ้าง ชั่วคราว (คน)	แรงงาน แลกเปลี่ยน (คน)
☐ ทำสวนยางพารา				
☐ ทำสวน(ระบุ).....				
☐ ทำนา				
☐ ทำไร่(ระบุ).....				
☐ เลี้ยงสัตว์(ระบุ).....				
☐ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ(ระบุ).....				
☐ อื่นๆ (ระบุ).....				
☐ แรงงานนอกฟาร์ม				

13.2 ค่าจ้างแรงงาน

กิจกรรม	แรงงาน ครัวเรือน (บาท/เดือน)	แรงงานจ้าง ประจำ (บาท/เดือน)	แรงงานจ้าง ชั่วคราว (บาท/เดือน)	แรงงาน แลกเปลี่ยน (บาท/เดือน)
☐ ทำสวนยางพารา				
☐ ทำสวน(ระบุ)				
☐ ทำนา				
☐ ทำไร่ (ระบุ).....				
☐ เลี้ยงสัตว์(ระบุ).....				
☐ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (ระบุ).....				
☐ อื่นๆ (ระบุ).....				
☐ แรงงานนอกฟาร์ม				

14. กรณีแรงงานครัวเรือน จากข้อ 13.1 โปรดระบุ การใช้แรงงานครัวเรือนทำสวนยางตนเอง

กิจกรรมการผลิตยาง	พื้นที่กรีต (ไร่)	จำนวน แรงงาน (คน)	ประเภท แรงงาน*	ชั่วโมงทำงาน ต่อวัน (ชม)	วันทำงาน ต่อปี (วัน)

หมายเหตุประเภทแรงงาน:

- แรงงานครัวเรือนชาย (MF)   แรงงานครัวเรือนหญิง (FF),
 แรงงานครัวเรือนเด็ก < 15 ปี (CF)   แรงงานครัวเรือนชายสูงวัย > 65 ปี (OMF)
 แรงงานครัวเรือนหญิงสูงวัย > 65 ปี (OFF)

หมายเหตุ*ประเภทแรงงาน: ①แรงงานครัวเรือนชาย (MF) ②แรงงานครัวเรือนหญิง (FF),
③แรงงานครัวเรือนเด็ก < 15 ปี (CF) ④แรงงานครัวเรือนชายสูงวัย > 65 ปี (OMF)
⑤แรงงานครัวเรือนหญิงสูงวัย > 65 ปี (OFF)

** ที่มาแรงงาน: ①ญาติ (KS) ②แรงงานในหมู่บ้าน (LV)
③แรงงานจากอำเภออื่นในจังหวัด (OD)
④แรงงานจากจังหวัดอื่นในภาคใต้ (OS)
⑤แรงงานจากภาคอื่น (OP)
⑥ แรงงานต่างประเทศ (OC)

***ประเภทสัญญาจ้าง: ①70:30 ②65:35 ③60:40 ④55:45 ⑤50:50

18. กรณีแรงงานจ้างประจำแบบจ่ายเงินสดโปรดระบุลักษณะการจ้างแรงงาน

แปลงที่	พื้นที่ (ไร่)	จำนวน แรงงาน (คน)	ประเภท แรงงาน*	ที่มา แรงงาน**	ปี พ.ศ. เริ่ม	ชั่วโมง ทำงาน ต่อวัน (ชม)	วัน ทำงาน ต่อปี (วัน)	ค่าจ้าง (บาท/ เดือน)

หมายเหตุ*ประเภทแรงงาน:

③แรงงานกรีตชาย (MST) ③แรงงานกรีตหญิง (FST)
③แรงงานกรีตเด็ก < 15 ปี (CST) ③แรงงานกรีตสูงวัย > 65 ปี (OST)
⑤แรงงานจ้างชั่วคราวชาย (FTL) ⑥แรงงานจ้างชั่วคราวหญิง (FTL)

** ที่มาแรงงาน: ③ญาติ (KS) ③แรงงานในหมู่บ้าน (LV)
③แรงงานจากอำเภออื่นในจังหวัด (OD),
③แรงงานจากจังหวัดอื่นในภาคใต้ (OS)
⑤แรงงานจากภาคอื่น (OP)
③แรงงานต่างประเทศ (OC)

19. มีสมาชิกในครัวเรือนของท่านประกอบอาชีพรับจ้างนอกฟาร์ม (รับจ้างภาคเกษตร) หรือไม่

③1. มี ③2. ไม่มี (ข้ามไปข้อ 18)

20. จากข้อ 19 ถ้าตอบว่า ข้อ 1 มี โปรดระบุกิจกรรมรับจ้างนอกฟาร์มของสมาชิกในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

③1. รับจ้างกรีตยาง (กรีตยางหวนในสวนของคนอื่น) ③2. รับจ้างกำจัดวัชพืช
③3. รับจ้างเก็บผลผลิต (เก็บน้ำยาง ไม้ผลปาล์ม) ③4. อื่นๆ ระบุ .....

21. จากข้อ 20 ถ้าตอบ ข้อ 2 หรือ 3 โปรดอธิบายกิจกรรมรับจ้างนอกฟาร์มอื่นๆ ของสมาชิกในครัวเรือน

กิจกรรมรับจ้าง นอกฟาร์ม	ปี พ.ศ. ที่เริ่ม	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนแรงงาน (คน ช/ญ)	ชั่วโมงทำงานต่อวัน (ชม)	วันทำงานต่อปี (วัน)	ค่าจ้าง (บาท/วัน)

22. ท่านคิดว่าจำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตพอเพียงในระดับใด

1. เพียงพอมากที่สุด 2. เพียงพอมาก 3. เพียงพอปานกลาง 4. เพียงพอน้อย 5. ไม่เพียงพอ

23. สาเหตุที่จำนวนแรงงานไม่เพียงพอหรือขาดแคลน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. จำนวนแรงงานในครัวเรือนมีน้อย 2. ไม่มีเงินเพียงพอจ่ายค่าจ้าง
 3. แรงงานจ้างหายาก 4. การอพยพของแรงงานไปสู่ภาคการผลิตอื่น
 5. ภาคการผลิตอื่น ๆ มีค่าจ้างสูงกว่า 6. อื่นๆ (ระบุ).....

24. ลักษณะการถือครองที่ดิน

24.1 คุณถือครองที่ดินเพื่อทางการเกษตรโดยวิธีใดบ้าง? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. รับโอนกรรมสิทธิ์ 2.เช่าที่ดิน 3. ซื้อที่ดิน
 4. ได้รับจัดสรรจากรัฐ 5. อื่นๆ ระบุ.....

24.2 การถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินของครัวเรือนใน ปี 2558

แปลง ที่	ขนาดที่ดิน (ไร่)	ประเภท การถือครอง ที่ดิน*	รูปแบบ กรรมสิทธิ์ **	ราคาที่ดิน เฉลี่ย (บาท/ไร่)	กิจกรรม เกษตรหลัก (ระบุ)	กิจกรรมเกษตร ร่วมแปลง (ถ้ามี)
รวม						

หมายเหตุ* ประเภทการถือครองที่ดิน:

- 1 รับโอนกรรมสิทธิ์จากครอบครัว (LT) 3 ซื้อด้วยตนเอง (NL) 3 เช่า (RL)
 4 แบ่งหวะ (BL) 3 ฟรี (FL) 6 อื่นๆ ระบุ (OL)

** รูปแบบกรรมสิทธิ์:

- 1 โฉนดที่ดิน 3 นส.3 3 สปก.
 4 ทบ 5 3 ไม่มีเอกสารสิทธิ์
 6 อื่นๆ ระบุ .....

25. ท่านคิดว่าขนาดพื้นที่ของฟาร์มที่ใช้ในการผลิตปัจจุบันที่มีอยู่เหมาะสมกับการผลิตหรือไม่

1. เหมาะสมมากที่สุด 2. เหมาะสมมาก
 3. เหมาะสมปานกลาง 4. เหมาะสมน้อย
 5. ไม่เหมาะสม

26. ท่านคิดว่าขนาดพื้นที่ถือครองทั้งหมดเพียงพอที่จะทำการผลิตมากน้อยเพียงใด

1. เพียงพอมากที่สุด 2. เพียงพอมาก
 3. เพียงพอปานกลาง 4. เพียงพอน้อย
 5. ไม่เพียงพอ

27. ในอนาคตท่านมีความต้องการปรับปรุงและขยายขนาดการผลิตมากน้อยเพียงใด

1. มากที่สุด 2. มาก
 3. ปานกลาง 4. น้อย
 5. ไม่ต้องการ

28. รายได้ของครัวเรือน .....บาท/ปี

29. รายได้จากฟาร์ม .....บาท/ปี
- 1) รายได้จากสวนยาง.....บาท/ปี
- 2) รายได้จากกิจกรรมอื่นๆภายในฟาร์ม .....บาท/ปี
- 1) ระบุ .....บาท/ปี
- 2) ระบุ .....บาท/ปี
- 3) ระบุ .....บาท/ปี
30. รายได้นอกฟาร์ม ..... บาท/ปี
31. ท่านคิดว่ารายได้ของครัวเรือนในปัจจุบัน (ข้อ 14) เพียงพอน้อยเพียงใด
1. เพียงพอนมากที่สุด 2. เพียงพอนมาก
3. เพียงพอนปานกลาง 4. เพียงพอนน้อย
5. ไม่เพียงพอน
32. รายได้จากผลผลิตของฟาร์มในปัจจุบันของท่าน เพียงพอนหรือไม่
1. เพียงพอนมากที่สุด 2. เพียงพอนมาก
3. เพียงพอนปานกลาง 4. เพียงพอนน้อย
5. ไม่เพียงพอน
33. รายจ่ายของครัวเรือน ..... บาท/ปี
- 33.1 รายจ่ายในฟาร์ม..... บาท/ปี
- 33.1.1 รายจ่ายในสวนยาง.....บาท/ปี
- 33.1.2 รายจ่ายในกิจกรรมอื่นๆภายในฟาร์ม.....บาท/ปี
- 1) ระบุ .....บาท/ปี
- 2) ระบุ .....บาท/ปี
- 3) ระบุ .....บาท/ปี
- 33.2 รายจ่ายนอกฟาร์ม.....บาท/ปี
34. ท่านคิดว่ารายจ่ายในครัวเรือนของท่าน เป็นรายจ่ายที่สูงมากน้อยเพียงใด
1. มากที่สุด 2. มาก
3. ปานกลาง 4. น้อย
5. ไม่มาก
35. สถานทางเศรษฐกิจของครัวเรือน
1. รายได้เท่ากับรายจ่าย 2. รายได้มากกว่ารายจ่าย
3. รายได้น้อยกว่ารายจ่าย
36. ท่านใช้เงินลงทุนในการทำการเกษตรมาจากแหล่งใด (ตามกิจกรรมต่อไปนี้)

กิจกรรม	สัดส่วนเงินลงทุน		กรณีกู้ยืม	
	ของตนเอง (%)	กู้ยืม (%)	แหล่งกู้ยืม	อัตราดอกเบี้ย(%/ปี)
☐ 3 สวนยางพารา				
☐ 3 ทำสวน.....				
☐ 3 ทำนา.....				
☐ 3 ทำไร่.....				
☐ 3 เลี้ยงสัตว์				
☐ 3 พาะเลี้ยง				
☐ 3 อื่นๆ (ระบุ).....				

37. เมื่อมองโดยรวมท่านคิดว่าเงินลงทุนที่ใช้ในการผลิตดังกล่าวในข้อ 20 ของท่านเพียงพอมากน้อยเพียงใด
1. เพียงพามากที่สุด   2. เพียงพอมาก
 3. เพียงพอปานกลาง   4. เพียงพอน้อย
 5. ไม่เพียงพอ
38. เงินออมของครัวเรือนในปัจจุบัน ..... บาท
39. ท่านคิดว่าเงินออมของครัวเรือนที่มีอยู่เพียงพอที่จะใช้ลงทุนการผลิตในปีถัดไปมากน้อยเพียงใด
1. เพียงพามากที่สุด   2. เพียงพอมาก
 3. เพียงพอปานกลาง   4. เพียงพอน้อย
 5. ไม่เพียงพอ
40. หนี้สินของครัวเรือนในปัจจุบัน ..... บาท
41. ภาวะหนี้สินของท่านทำให้ไม่สามารถขยายหรือปรับปรุงระบบการผลิตในปัจจุบันมีมากน้อยเพียงใด
1. มากที่สุด   2. มาก
 3. ปานกลาง   4. น้อย
 5. ไม่มีปัญหา
42. ท่านมีประสบการณ์ในการทำสวนยาง.....ปี

ตอนที่ 2 ข้อมูลการผลิต การจัดการและการใช้เทคโนโลยีการผลิตยางพารา

43. โปรดระบุ ข้อมูลการผลิตยางพารารายแปลงของครัวเรือนท่าน

รายการ	แปลง 1	แปลง 2	แปลง 3	แปลง 4	แปลง 5
ขนาดพื้นที่ (ไร่)					
ชื่อพันธุ์ยางพารา					
ระยะปลูก					
จำนวนต้นต่อไร่ (ต้น)					
ปี พ.ศ. ที่เริ่มปลูก					
ปี พ.ศ. ที่เปิดกรีด					
ได้รับการสงเคราะห์จาก สกย. (☒ ใช่/ ☒ ไม่ใช่)					
อายุต้นยาง ในปี 2559 (ปี)					
ปุ๋ยเคมี (☒ มี ระบุ; สูตร N:P:K / ☒ ไม่มี)					
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)					
- ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง)					
- ราคาปุ๋ยเคมี (บาท/กก)					
ปุ๋ยอินทรีย์ (☒ มี ระบุตรายี่ห้อ; / ☒ ไม่มี)					
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)					
- ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง)					
- ราคาปุ๋ยอินทรีย์ (บาท/กก.)					
ปุ๋ยเคมีอินทรีย์ (☒ มี ระบุตรายี่ห้อ; / ☒ ไม่มี)					
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)					
- ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง)					
- ราคาปุ๋ยเคมีอินทรีย์ (บาท/กก.)					
กำจัดโรคหรือศัตรูพืช (☒ มี / ☒ ไม่มี)					

รายการ	แปลง 1	แปลง 2	แปลง 3	แปลง 4	แปลง 5
- วิธีการจัดการ ((3)สารเคมี (3)เชิงกล (3)อื่นๆ ระบุ					
- ความถี่ในการจัดการ(ครั้ง/ปี)					
- ปริมาณการใช้ (หน่วย...../ไร่/ครั้ง)					
- ราคา (บาท/หน่วย					
กำจัดวัชพืชในสวนยาง ((3)มี / (3)ไม่มี)					
- วิธีการจัดการ ((3)สารเคมี (3)เครื่องตัดหญ้า (3)รถไถ (3)ระบุ.....)					
- ความถี่ในการจัดการ (ครั้ง/ไร่/ปี)					
- ปริมาณการใช้ (หน่วย...../ไร่/ครั้ง)					
- ค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่/ครั้ง)					
มีการตัดแต่งกิ่งยางอายุ 0 – 3 ปีหรือไม่ (3)มี/(3)ไม่มี)					
มีปัญหาไฟไหม้ในฤดูร้อนหรือไม่ (3)มี / (3)ไม่มี)					
ระบบกริดที่ใช้ ในปี 2559 *					
รูปแบบผลผลิตที่ขาย ในปี 2559 **					
ขายผลผลิตให้กับใคร ***					
ผลผลิตเฉลี่ยในปี 2558 (กก./ไร่/ปี)					
ผลผลิตรวม (กก./ ปี)					
ราคายางเฉลี่ย (บาท/กก.)					
ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด (บาท/ไร่)					

หมายเหตุ * ระบบกริด: (1)52 d/2 (3)52 2d/3 (3)52 3d/4 (4)53 d/2

(3)53 2d/3 (6)53 3d/4 (7)อื่นๆ ระบุ

** รูปแบบผลผลิต: (3)น้ำยางสด (3)ยางแผ่นดิบ (3)ยางก้อนถ้วย (3)อื่นๆ ระบุ

*** ขายผลผลิตให้กับใคร: (1)พ่อค้าท้องถิ่น (3)กลุ่มเกษตรกร (3)สหกรณ์ (4)โรงงาน

(3)อื่นๆระบุ

44. ท่านมีการปลูกพืชยืนต้นเชิงเศรษฐกิจอื่นๆ หรือไม่

(3)1. มี (3)2. ไม่มี (ข้ามไปข้อ28)

45. จากข้อ 44ถ้าตอบว่า ข้อ 1 มี โปรดระบุ ข้อมูลการผลิตพืชยืนต้นเชิงเศรษฐกิจในแต่ละแปลง

รายการ	แปลง 1	แปลง 2	แปลง 3
ชื่อพืชยืนต้นระบุ			
ขนาดพื้นที่ (ไร่)			
รูปแบบการผลิต ((3)แยกแปลง (3)ร่วมแปลงสวนยาง)			
จำนวนต้นต่อไร่			
ปี พ.ศ. ที่ปลูก			
ปี พ.ศ.ที่เริ่มให้ผลผลิต			
ระยะเวลาเก็บเกี่ยว (ปี)			

รายการ	แปลง 1	แปลง 2	แปลง 3
ปุ๋ยเคมี (3มี ระบุ; สูตร N:P: K / 3ไม่มี)			
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง)			
- ราคาปุ๋ยเคมี (บาท/กก.)			
ปุ๋ยอินทรีย์ (3มี ระบุตราหือ; / 3ไม่มี)			
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง)			
- ราคาปุ๋ยอินทรีย์ (บาท/กก.)			
ปุ๋ยเคมีอินทรีย์ (3มี ระบุตราหือ; / 3ไม่มี)			
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง)			
- ราคาปุ๋ยเคมีอินทรีย์ (บาท/กก.)			
กำจัดโรคหรือแมลงศัตรูพืช (3มี/3ไม่มี)			
- วิธีการจัดการ ((3สารเคมี 3ขิงกล 3อื่นๆ ระบุ			
- ความถี่ในการจัดการ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (หน่วย...../ไร่/ครั้ง)			
- ค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่/ครั้ง)			
กำจัดวัชพืชในแปลง (3มี/3ไม่มี)			
- วิธีการจัดการ (3สารเคมี 3เครื่องตัดหญ้า 3รถไถ 3ระบุ			
- ความถี่ในการจัดการ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (หน่วย...../ไร่/ครั้ง)			
- ค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่/ครั้ง)			
ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่/ปี)			
ผลผลิตรวม (กก./ ปี)			
ราคาผลผลิตเฉลี่ย (บาท/กก.)			
ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด (บาท/ไร่)			
สัดส่วนผลผลิตที่บริโภคในครัวเรือน (%)			
ขายผลผลิตให้กับใคร *			

หมายเหตุ: * ขายผลผลิตให้กับใคร: 3พ่อค้าทั่วไป 3กลุ่มเกษตรกร 3สหกรณ์
3โรงงาน 3อื่นๆระบุ.....

46. ท่านมีการปลูกพืชล้มลุกเชิงเศรษฐกิจอื่นๆ หรือไม่
31. มี 32. ไม่มี (ข้ามไปข้อ 30)

47. จากข้อ 46 ถ้าตอบข้อ 1 มี โปรดระบุ ข้อมูลการผลิตพืชล้มลุกเชิงเศรษฐกิจ ในแต่ละแปลง ในปีเพาะปลูก 2558

รายการ	แปลง 1	แปลง 2	แปลง 3
ชื่อพืชล้มลุก ระบุ.....			
ขนาดพื้นที่ (ไร่)			
รูปแบบการผลิต (๓แยกแปลง ๓รวมแปลงสวนยาง)			
ความถี่ปลูก (ครั้ง/ปี)			
ระยะเวลาเก็บเกี่ยว (เดือน)			
ปุ๋ยเคมี (๓มี ระบุ; สูตร N:P: K / ๓ไม่มี)			
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง)			
- ราคาปุ๋ยเคมี (บาท/กก.)			
ปุ๋ยอินทรีย์ (๓มี ระบุทรายห่อ; / ๓ไม่มี)			
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง)			
- ราคาปุ๋ยอินทรีย์ (บาท/กก.)			
ปุ๋ยเคมีอินทรีย์ (๓มี ระบุทรายห่อ; / ๓ไม่มี)			
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ไร่/ครั้ง)			
- ราคาปุ๋ยเคมีอินทรีย์ (บาท/กก.)			
กำจัดโรคหรือแมลงศัตรูพืช (๓มี / ๓ไม่มี)			
- วิธีการจัดการ (๓สารเคมี ๓เชิงกล ๓อื่นๆ ระบุ.....)			
- ความถี่ในการจัดการ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (หน่วย...../ไร่/ครั้ง)			
- ค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่/ครั้ง)			
กำจัดวัชพืชในแปลง (๓มี / ๓ไม่มี)			
- วิธีการจัดการ (๓สารเคมี ๓เครื่องตัดหญ้า ๓รถไถ ๓ระบุ.....)			
- ความถี่ในการจัดการ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (หน่วย...../ไร่/ครั้ง)			
- ค่าใช้จ่าย (บาท/ไร่/ครั้ง)			
ปริมาณผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่/ปี)			
ผลผลิตรวม (กก./ปี)			
ราคาผลผลิตเฉลี่ย (บาท/กก.)			
ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด (บาท/กก.)			
สัดส่วนผลผลิตที่บริโภคในครัวเรือน (%)			
ขายผลผลิตให้กับใคร *			

หมายเหตุ: * ขายผลผลิตให้กับใคร: ①พ่อค้าทั่วไป ③กลุ่มเกษตรกร ③สหกรณ์
④ผู้บริโภคในหมู่บ้าน ③อื่นๆ ระบุ.....

48. ท่านมีการเลี้ยงสัตว์หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเชิงเศรษฐกิจหรือไม่

①. มี

②. ไม่มี (ข้ามไปข้อ 32)

49. จากข้อ 48 ถ้าตอบข้อ 1 มี โปรดระบุ ข้อมูลการเลี้ยงสัตว์และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ในปี 2558

รายการ	แปลง 1	แปลง 2	แปลง 3
ชื่อสัตว์/เพาะเลี้ยง ระบุ			
ขนาดพื้นที่ (ไร่)			
รูปแบบการผลิต (③แยกแปลง ③ร่วมแปลงสวนยาง)			
จำนวนสัตว์ทั้งหมด (ตัว)			
ปีที่เริ่มเลี้ยง			
ปีที่ผลผลิตขายได้			
รูปแบบผลผลิต			
อาหารสำเร็จรูป (③ / ③ไม่มี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ตัว/ปี)			
- ค่าอาหาร (บาท/ตัว/ปี)			
อาหารสด (③ / ③ไม่มี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ตัว/ปี)			
- ค่าอาหาร (บาท/ตัว/ปี)			
ยาและเวชภัณฑ์ (③มี / ③ไม่มี)			
- ความถี่ของการใช้ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ตัว/ครั้ง)			
- ค่าใช้จ่าย (บาท/ตัว/ครั้ง)			
โรค (③มี / ③ไม่มี)			
- วิธีการจัดการ (③สารเคมี ③ซิงกล ③อื่นๆ ระบุ			
- ความถี่ในการจัดการ (ครั้ง/ปี)			
- ปริมาณการใช้ (กก./ตัว/ครั้ง)			
- ค่าใช้จ่าย (บาท/ตัว/ครั้ง)			
จำนวนสัตว์ที่ขายเฉลี่ย (ตัว/ปี)			
ผลผลิตรวม (กก./ปี)			
ราคาผลผลิตเฉลี่ย (บาท/กก. หรือ ตัว)			
ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด (บาท/กก.)			
ผลผลิตที่บริโภคในครัวเรือน (ตัว/ปี)			
ขายผลผลิตให้กับใคร *			

หมายเหตุ: * ขายผลผลิตให้กับใคร:

① พ่อค้าทั่วไป

③ กลุ่มเกษตรกร

③ สหกรณ์

④ ผู้บริโภคในหมู่บ้าน

③ อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

50. องค์ประกอบความอ่อนแอ ความอ่อนไหว: ความเปราะบาง (vulnerability)

50.1 ภัยธรรมชาติ/โรคระบาด

- 1) อุทกภัย: เกิดขึ้นครั้งล่าสุดเมื่อไหร่และความถี่ในการเกิด..... มีผลกระทบ
อย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น .....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร .....
- 2) ภัยแล้ง: เกิดขึ้นครั้งล่าสุดเมื่อไหร่ และความถี่ในการเกิด.....
มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น .....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร .....
- 3) การระบาดของโรคและศัตรูพืช: เกิดขึ้นครั้งล่าสุดเมื่อไหร่ และความถี่ในการเกิด.....
มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น .....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร .....

50.2 แนวโน้ม

1) แนวโน้มราคาสินค้าผลผลิตและปัจจัยการผลิต

- การเพิ่มขึ้นของราคาปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช วัชพืช ค่าจ้าง): มีผลกระทบ
อย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น.....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร.....
- การลดลงของราคายางหรือผลผลิตทางการเกษตรอย่างอื่น: มีผลกระทบอย่างไร.....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร.....

2) แนวโน้มแรงงานในสวนยาง

- การขาดแคลนแรงงาน:มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น
.....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร.....

3) แนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติ

- ความไม่แน่นอนของฝนตก: มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่าง
อื่น.....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร.....
- ความเสื่อมสภาพของดิน: มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น
.....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร.....
- การพังทลายของดิน:มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น
.....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร.....
- ความเพียงพอของน้ำเพื่อการเกษตร: มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำ
เกษตรอย่างอื่น .....
มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับมือกับปัญหานี้อย่างไร.....
- แนวโน้มปัญหาทางทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ระบุ.....

4) แนวโน้มของเทคโนโลยี

- ท่านได้รับคำแนะนำพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง
③1. ใช่ ③2. ไม่ใช่ใครเป็นคนแนะนำ (ระบุ).....

- มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น.....
- มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับกับปัญหานี้อย่างไร.....
- มีการแนะนำเทคโนโลยีอื่นๆ (ระบบกริด สารเร่งน้ำยาง)
    - ③1. ใช่ ③2. ไม่ ใครเป็นผู้แนะนำ (ระบุ).....
- มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น.....
- มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับกับปัญหานี้อย่างไร.....
- มีการแนะนำให้ปรับพื้นที่ไปปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น (ปาล์ม น้ำมัน)
    - ③1. ใช่ ③2. ไม่ ใครเป็นผู้แนะนำ (ระบุ).....
- มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น.....
- มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับกับปัญหานี้อย่างไร.....
- ได้รับคำแนะนำเทคโนโลยีอื่นๆ ระบุ.....

5) แนวโน้มทางอาชีพ

- มีโอกาสที่ท่านทำอาชีพนอกภาคเกษตรในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียงหรือไม่
  - ③1. มี ③2. ไม่มี
  - ถ้าตอบข้อ 1 มี โปรดให้รายละเอียด .....
- มีสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไปทำงานนอกภาคเกษตรหรือไม่
  - ③1. มี ③2. ไม่มี
  - ถ้าตอบข้อ 1 มี
    - 1) มีผลกระทบอย่างไรต่อการทำสวนยางพาราหรือการทำเกษตรอย่างอื่น .....
    - 2) ทำไมสมาชิกในครัวเรือนถึงเปลี่ยนไปทำงานนอกภาคเกษตร .....
    - 3) มีการปรับตัวและแก้ไขเพื่อรับกับปัญหานี้อย่างไร .....

51. องค์ประกอบทรัพย์สินในการดำรงชีพ (Livelihood assets)

51.1 ทุนมนุษย์ (Human capital)

- ระดับการศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน
  - ③1. ต่ำกว่าประถม ③2. ประถมศึกษา
  - ③3. มัธยมศึกษาตอนต้น ③4. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช.
  - ③5. อนุปริญญา/ ปวส. ③6. ปริญญาตรีหรือสูงกว่า
- จำนวนปีที่ศึกษา.....ปี
- โปรดระบุ สถานะของสมาชิกครัวเรือนดังนี้

สมาชิก	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษาสูงสุด *	จำนวนปีศึกษา(ปี)	สถานะการเป็นแรงงาน **	กิจกรรม/งาน***	ภาวะสุขภาพบุคคล ****
คนที่ 1						
คนที่ 2						
คนที่ 3						
คนที่ 4						
คนที่ 5						
คนที่ 6						

หมายเหตุ * ระดับการศึกษาสูงสุด:

- ①ยังไม่เข้าศึกษา   ③ต่ำกว่าประถม   ③ประถมศึกษา
 ③มัธยมศึกษาตอนต้น   ③มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช.   ③อนุปริญญา/ ปวส.
 ③ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

** สถานะแรงงาน: ③ทำงาน   ③ยังไม่ทำงาน

***กิจกรรม/งาน: ①ดึกเล็กน้อยไม่เข้าเรียน   ③กำลังศึกษา
 ③ทำงานในภาคเกษตร   ③ทำงานนอกภาคเกษตร
 ③ทำงานทั้งใน-นอกภาคเกษตร   ③ชราไม่ทำงานแล้ว   ③ไม่ทำงาน

****ภาวะสุขภาพ: ③สุขภาพดี   ③มีโรคประจำตัว

- จำนวนสมาชิกวัยแรงงาน.....คน

1. จำนวนสมาชิกวัยแรงงานที่ทำงานในภาคเกษตร.....คนชาย .....คนหญิง .....คน
 1.1 แรงงานทำงานในฟาร์มตนเอง.....คนชาย .....คนหญิง .....คน
 1.2 แรงงานรับจ้างภาคเกษตร.....คน ชาย .....คนหญิง .....คน
 2. จำนวนสมาชิกวัยแรงงานที่ทำงานนอกภาคเกษตร.....คนชาย .....คนหญิง .....คน
 3. จำนวนสมาชิกวัยแรงงานที่กำลังศึกษา.....คนชาย .....คนหญิง .....คน
 4. จำนวนสมาชิกวัยแรงงานที่ไม่ได้ทำงาน/ป่วย.....คน ชาย .....คนหญิง .....คน

- อาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน

- ( ) 1. ทำสวนยาง ( ) 2. ทำเกษตรอื่นๆระบุ..... ( ) 3.ธุรกิจส่วนตัว ระบุ.....
 ( ) 4. รับจ้าง ( ) 5. รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ ( ) 6.พนักงานบริษัทเอกชน
 ( ) 7.อื่นๆระบุ.....

- อาชีพรองของหัวหน้าครัวเรือน

- ( ) 1. ทำสวนยาง ( ) 2. เกษตรอื่นๆระบุ..... ( ) 3. ธุรกิจส่วนตัว ระบุ.....
 ( ) 4. รับจ้าง ( ) 5. รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ ( ) 6. พนักงานบริษัทเอกชน
 ( ) 7. อื่นๆระบุ.....

5. ให้ท่านประเมินทุนมนุษย์ โดยทำเครื่องหมายช็ดถูกกลง (✓) ในช่องในตาราง

หัวข้อ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เลย
1. ท่านคิดว่าหากท่านมีโอกาสในการเรียนรู้เพิ่มเติมท่านคิดว่าท่านสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆได้รวดเร็วอย่างน้อยเพียงใด เข้าใจในการผลิต				
2. เมื่อเกิดปัญหาต่างไม่ว่าจะเป็นปัญหาในการผลิตยางพาราหรือปัญหาอื่นๆ ท่านเป็นคนที่มีความสามารถในการตัดสินใจและการแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง				
3. ท่านสามารถปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่างๆ ได้ดี				
4. ท่านเป็นคนที่มีประสิทธิภาพในการทำงานและใช้ชีวิตที่เป็นสาระอยู่ตลอดเวลา				
5. โดยปรกติท่านชอบที่จะเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆในชุมชนและชอบที่จะได้แลกเปลี่ยนความรู้และทัศนคติอยู่เสมอ				
6. หากท่านมีโอกาสเป็นผู้นำท่านสามารถเป็นผู้นำที่ดีได้				

หัวข้อ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เลย
7. โดยปกติท่านสามารถบริหารและจัดการครัวเรือนท่านได้อย่างดีเยี่ยม				
8. โดยปกติท่านจะมีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีอะไรใหม่ๆ เข้ามาเสมอๆ				
9. ในครัวเรือนของท่านมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว				
10. ในการประกอบอาชีพทำสวนยางพาราของท่านท่านคิดว่าท่านมีทักษะในการประกอบอาชีพนี้สูง				
11. ที่ผ่านมามีสุขภาพที่แข็งแรง ไม่ค่อยเจ็บไข้ได้ป่วย สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง				

51.2 ทุนธรรมชาติ (Natural capital)

1. ลักษณะการถือครองที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) 1. ที่ดินของตนเองทำการเกษตร ( ) 2. ที่ดินของตนเองไม่ทำการเกษตร
 ( ) 3. ที่ดินเช่าทำการเกษตร ( ) 4. อื่นๆ ระบุ.....

2. การเก็บเกี่ยวผลผลิต/ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) 1. ป่าไม้ในเขตอนุรักษ์ ( ) 2. ป่าชุมชน
 ( ) 3. ป่าพรุ ( ) 4. อื่นๆ ระบุ.....

3. แหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) 1. แม่น้ำ ( ) 2. สระน้ำ ( ) 3. บ่อน้ำ
 ( ) 4. ชลประทาน ( ) 5. น้ำฝน ( ) 6. อื่นๆ ระบุ.....

4. การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) 1. เพื่อทำการเกษตร ( ) 2. บริโภคในครัวเรือน
 ( ) 3. ทำประมง/ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ( ) 4. อื่นๆ ระบุ.....

5. ให้ท่านประเมินทุนธรรมชาติโดยขีดถูกลงในช่องในตาราง

หัวข้อ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เลย
ในการดำรงชีวิตของท่านทรัพยากรเหล่านี้ ได้แก่ป่าไม้แหล่งน้ำ ทรัพยากรชีวภาพที่ดินในบริบทของท้องถิ่นที่ถูกนำมาใช้ ประโยชน์โดยผู้คนในครัวเรือนและชุมชนของท่าน				
ในชุมชนของท่านมีระบบชลประทานที่สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตร				
โดยทั่วไปครัวเรือนในชุมชนของท่านมีกรรมสิทธิ์หรือมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน				
แหล่งน้ำโดยรวมที่ใช้พอเพียงต่อการบริโภคและอุปโภค				
สภาพพื้นที่ของท่านมีความอุดมสมบูรณ์				
ท่านได้เก็บเกี่ยวผลผลิตในพื้นที่สาธารณะประโยชน์				
ท่านได้มีวิธีป้องกันภัยธรรมชาติ เช่น วัตถภัย และอุทกภัย				
ปกติในชุมชนท่านมีกฎและระเบียบในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ				
โดยทั่วไปท่านเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติได้				

51.3 ทุนทางการเงิน (Financial capital)

1. รายได้ของครัวเรือน .....บาท/ปีสัดส่วนที่ใช้สำหรับภาคเกษตร.....%
- รายได้จากภาคเกษตร .....บาท/ปีรายได้จากสวนยาง .....บาท/ปี
- รายได้จากเกษตรอื่นๆ .....บาท/ปี
- 1) ระบุ .....บาท/ปี 2) ระบุ .....บาท/ปี
- รายได้รับจ้างเกษตร .....บาท/ปี
- รายได้นอกภาคเกษตร .....บาท/ปี
- 1) ระบุ.....บาท/ปี 2) ระบุ.....บาท/ปี
2. เงินโอนรับจากลูก (บุคคลในครอบครัว) .....บาท/ปี
3. เงินบำนาญ/ผู้สูงอายุ.....บาท/ปี
4. เงินออมของครัวเรือนในปัจจุบัน..... บาท/ครัวเรือน
5. ปัจจุบันท่านได้รับเงินช่วยเหลือ/สนับสนุนจากภาครัฐ จากแหล่งใดบ้าง
- ( ) 1. ได้รับจาก ..... จำนวน ..... บาท ใช้ในกิจกรรม.....
- ( ) 2. ไม่ได้รับ
6. ให้ท่านประเมินทุนทางการเงิน โดยขีดถูกลงในช่องในตาราง

หัวข้อ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เลย
รายได้ท่านพอเพียงกับรายจ่าย				
เข้าถึงแหล่งเงินทุนให้กู้ยืมในตลาดการเงินหรือสถาบันการเงิน				
การใช้ความสามารถในการแปลงทรัพย์สินที่มีอยู่ให้ได้มาซึ่งเงินทุน				
ระดับการออมหรือรายได้สะสมในปัจจุบันของครัวเรือนโดยภาพรวม				
ความสามารถในการลงทุนภายใต้รายได้ที่ได้รับต่อเนื่องและยั่งยืน				

51.4 ทุนทางกายภาพ (Physical capital)

1. ครัวเรือนของท่านเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่สามารถอำนวยความสะดวกต่อการผลิต การขนส่ง และอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน ต่อไปนี้หรือไม่ (กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่เป็นเจ้าของ)

อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต	ใช่	อุปกรณ์ในการขนส่ง	ใช่	เครื่องใช้ไฟฟ้าครัวเรือน	ใช่
บ้าน		รถจักรยาน		โทรทัศน์	
เครื่องปั้มน้ำ (มอเตอร์)		รถจักรยานยนต์		วิทยุ	
จักรรีดยาง		รถยนต์นั่งส่วนบุคคล		เครื่องเล่นเทป	
ถัง/แกลลอนน้ำยาง		รถยนต์กระบะ		เครื่องเล่นซีดี	
เครื่องฟั่นสารเคมี		อื่นๆ ระบุ.....		พัดลม	
เครื่องตัดหญ้า		อื่นๆ ระบุ.....		จานดาวเทียม	
คอก/โรงเรือนเลี้ยงสัตว์		อื่นๆ ระบุ.....		เตารีดไฟฟ้า	
แท่งก้นน้ำยาง				ตู้เย็น	
ยุง/ฉาง				หม้อหุงข้าวไฟฟ้า	
รถแทรกเตอร์				ไมโครเวฟ	
รถไถเดินตาม				มือถือ	
อื่นๆ ระบุ.....				โทรศัพท์	
อื่นๆ ระบุ.....				อื่นๆ ระบุ.....	

2.ให้ท่านประเมินทุนทางกายภาพ โดยทำเครื่องหมายขีดถูก (✓) ลงในช่องในตาราง

หัวข้อ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เลย
โครงสร้างพื้นฐานและสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในข้อ 51.4 นั้นมีพอเพียง				
ที่อยู่อาศัยที่มั่นคงวัสดุที่ใช้ในการผลิตเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่นำมาใช้สนับสนุนการดำรงชีพ				
การคมนาคมขนส่งเช่นถนน				
การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร				
การติดต่อสื่อสารระหว่างชนบทกับเมือง (ระบบการสื่อสาร)				
การมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน				
ความสามารถของชุมชนที่จะร่วมกันพัฒนาทุนทางกายภาพได้เอง				
การสนับสนุนและการเข้าถึงบริการของภาครัฐเกี่ยวกับทุนทางธรรมชาติในภาพรวม				

51.5 ทุนทางสังคม (Social capital)

1. ท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ หรือ กลุ่มอาชีพใดๆ หรือไม่

( ) 1. เป็นสมาชิก ( ) 2. ไม่เป็นสมาชิก

-กรณีเป็นสมาชิก โปรดระบุการเป็นสมาชิก บทบาทหน้าที่ในกลุ่มและผลประโยชน์ที่ได้รับ

กลุ่มเกษตรกร	สถานภาพการ		ผลประโยชน์ที่ได้รับ
	สมาชิก	กรรมการ	
สหกรณ์การเกษตร			
สหกรณ์ สกย.			
กลุ่มออมทรัพย์			
กองทุนหมู่บ้าน			
กลุ่มขายนายาง			
กลุ่มอาชีพ.....			
อื่นๆ ระบุ.....			
อื่นๆ ระบุ.....			

2. ให้ท่านประเมินทุนทางสังคม โดยขีดถูกลงในช่องในตาราง

หัวข้อ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เลย
การเข้าร่วมงานบุญ งานประเพณี และการศาสนา ในชุมชน				
การบริจาคเพื่อการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น				
ระดับความสัมพันธ์กับคนในชุมชนในภาพรวม				
ระดับความขัดแย้งในชุมชนในภาพรวม				
ความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนในภาพรวม				
อาชีพที่ท่านประกอบอาชีพอยู่ในปัจจุบันมีความมั่นคง				
ท่านมีโอกาสแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ				

52. การเปลี่ยนรูปโครงสร้างและกระบวนการ (Transforming structure and process)

1. ท่านเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการ และหรือ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาครัฐ หรือไม่ ในรอบ 5 ปี ( ) 1. ได้รับ ( ) 2. ไม่ได้รับ

-กรณีได้รับ โปรดระบุหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐที่ท่านเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการ และได้รับความช่วยเหลือ

องค์กร	ไม่เข้าร่วม	เข้าร่วม	ระบุกิจกรรม	ประโยชน์ที่ได้รับ
การยางแห่งประเทศไทย				
องค์การบริหารส่วนตำบล				
เทศบาลตำบล				
สำนักงานที่ดิน				
สำนักงานเกษตร				
สำนักงานพัฒนาชุมชน				
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ				
กรมพัฒนาที่ดิน				
สำนักงานปฏิรูปที่ดิน				
กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน				
สำนักงานปศุสัตว์				
สำนักงานประมง				
มหาวิทยาลัย/สถานศึกษา				
อื่นๆ				

53. ผลประโยชน์หรือความช่วยเหลือที่ได้รับจากเข้าร่วมกิจกรรม/โครงการหน่วยงานรัฐ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนหรือไม่ ( ) 1. มีผลทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ( ) 2. มีผลทำให้ความเป็นอยู่แย่ลง ( ) 3. ไม่ส่งผล

54. จากข้อ 53 ถ้าตอบข้อ 1 โปรดระบุ โครงการหน่วยงานรัฐส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้นในระดับใด

- ( ) 1. น้อยมาก ( ) 2. น้อย ( ) 3. ปานกลาง ( ) 4. มาก ( ) 5. ผลมากที่สุด

55. จากข้อ 54 ถ้าตอบข้อ 2 โปรดระบุ โครงการหน่วยงานรัฐส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนแย่ลงในระดับใด

- ( ) 1. น้อยมาก ( ) 2. น้อย ( ) 3. ปานกลาง ( ) 4. มาก ( ) 5. ผลมากที่สุด

56. ในรอบ 5 ปี ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอื่นๆ อีกหรือไม่

- ( ) 1. ได้รับ ( ) 2. ไม่ได้รับ (ข้ามไปข้อ 64)

57. จากข้อ 56 ถ้าตอบข้อ 1 ได้รับ โปรดระบุองค์กร/สถาบัน กิจกรรมที่เข้าร่วมและผลประโยชน์ที่ท่านได้รับ

องค์กร	ไม่เข้าร่วม	เข้าร่วม	ระบุกิจกรรมที่เข้าร่วม	ผลประโยชน์ที่ได้รับ
องค์กรภาคประชาชน (NGO)				
บริษัท/ห้างร้าน				
ธนาคารพาณิชย์				
ชมรม/สโมสร				
เพื่อนบ้านในหมู่บ้าน				
เพื่อนบ้านนอกหมู่บ้าน				
สหกรณ์				
กลุ่มเกษตรกร/กลุ่มอาชีพ				
กลุ่มออมทรัพย์				
พี่น้อง/ญาติ				

58. ผลประโยชน์หรือความช่วยเหลือที่ได้รับจากสถาบันอื่นๆ ส่งผลกระทบต่อการค้ารังชีพหรือไม่

- ( ) 1. มีผลทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ( ) 2. มีผลทำให้ความเป็นอยู่แย่ลง ( ) 3. ไม่มี

59. จากข้อ 58 ถ้าตอบข้อ 1 โปรดระบุ โครงการจากสถาบันอื่นๆ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนดีขึ้นระดับใด

- ( ) 1. น้อยมาก ( ) 2. น้อย ( ) 3. ปานกลาง ( ) 4. มาก ( ) 5. ผลมากที่สุด

60. จากข้อ 59 ถ้าตอบข้อ 2 โปรดระบุ โครงการจากสถาบันอื่นๆ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนแย่ลงระดับใด

- ( ) 1. น้อยมาก ( ) 2. น้อย ( ) 3. ปานกลาง ( ) 4. มาก ( ) 5. ผลมากที่สุด

61. กลยุทธ์การค้ารังชีพ/วิธีการปรับตัว (Livelihood Strategies)

- โปรดระบุ กลยุทธ์การค้ารังชีพและวิธีการปรับตัวของครัวเรือนท่าน กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องหลังข้อความ

กลยุทธ์การค้ารังชีพและวิธีการปรับตัวของครัวเรือน	กลยุทธ์การค้ารังชีพและวิธีการปรับตัวของครัวเรือน
1. ปรับเทคนิคการผลิตยาง	- เพิ่มความหลากหลายระบบผลิตในฟาร์ม ระบุ.....(แยกแปลง)
- เปลี่ยนจากการผลิตยางแผ่นดิบเป็นน้ำยางสด	■ เลี้ยงสัตว์
- เปลี่ยนจากการผลิตยางแผ่นดิบเป็นยางก้อนถ้วย	■ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- เปลี่ยนจากการผลิตน้ำยางสดเป็นยางก้อนถ้วย	■ ทำนา
- เพิ่มจำนวนวันกรีตระบุ (ระบบกรีต)	■ ทำสวนผลไม้
- ลดจำนวนวันกรีต ระบุ (ระบบกรีต)	■ ปลูกผัก
- หยุดกรีตยางในช่วงเวลาหนึ่ง	■ ปาล์ม
- โค่นยางเพื่อขายไม้ยาง	■ อื่นๆ (ระบุ) .....

กลยุทธ์การดำรงชีพและวิธีการปรับตัว ของครัวเรือน		กลยุทธ์การดำรงชีพและวิธีการปรับตัว ของครัวเรือน	
- โคนยางเพื่อใช้ที่ดินทำประโยชน์อย่างอื่น ระบุ.....		6. ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานรับจ้างใน ภาคเกษตร	
- เปลี่ยนสัญญาจ้างกรีด (กรีดยางหะ) ระบุ.....		- รับจ้างกรีดยางเพิ่มขึ้นภายในใน หมู่บ้าน/ตำบลใกล้เคียง	
- เปลี่ยนจากจ้างแรงงานกรีดยางเป็น แรงงานในครัวเรือน		- ออกไปรับจ้างกรีดยางในต่างอำเภอ (ภายในจังหวัด)	
- อื่นๆ (ระบุ)		- ออกไปรับจ้างกรีดยางในต่างจังหวัด	
2. เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต		- รับจ้างในภาคเกษตรเพิ่มขึ้น (ปลูก ตัดหญ้า พนสารเคมี)	
- เปลี่ยนพันธุ์ยางผลผลิตสูง (ปลูกทดแทน)		- ออกทำประมง	
- เปลี่ยนไปปลูกพันธุ์พืช (พืชยืนต้น/ผัก) ที่ ให้ผลผลิตสูง		- ออกหาของป่า (เก็บผลผลิตจากป่า ล่าสัตว์)	
- เพิ่มปริมาณใช้ปุ๋ยเคมี		- อื่นๆ (ระบุ)	
- เพิ่มความถี่ปราบวัชพืช		7. ปรับเปลี่ยนการใช้แรงงานนอก ภาคเกษตร	
- ใช้แรงงานกรีดยางฝีมือร่วมกับระบบกรีด ความถี่ต่ำ (วันเว้นวัน)		- อพยพออกไปทำงานจ้างในเมือง	
- ใช้เครื่องจักรกล (รถไถ) แทนแรงงาน		- ทำงานรับจ้างทั่วไปในหมู่บ้าน	
- อื่นๆ (ระบุ)		- เพิ่มทำงานนอกภาคเกษตรใน ครัวเรือน (ค้าขาย ฯลฯ)	
3. ลดต้นทุนการผลิต		- ออกไปทำงานโรงงาน	
- ลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี		- อื่น ๆ (ระบุ)	
- ใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์		8. บริหารจัดการด้านการเงิน	
- ใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างเดียว		- ประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	
- ไม่ใช้ปุ๋ยใดๆ เลย		- ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น (ลดซื้อสินค้า ฟุ่มเฟือย)	
- ทำปุ๋ยใช้เอง(กลุ่มทำปุ๋ย)		- นำเงินออมมาใช้จ่าย	
- ปรับเปลี่ยนวิธีการใส่ปุ๋ย (ระบุ).....		- กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในชุมชน (กลุ่ม ออมทรัพย์ สหกรณ์)	
- ปรับเปลี่ยนวิธีการกำจัดวัชพืช (ระบุ).....		- กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้นอกชุมชน (ธนาคาร ฯลฯ)	
- ลดจำนวนครั้งในการปราบวัชพืช		- กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบ	
- ไม่กำจัดวัชพืช		- การเล่นเกม	
- การรวมกลุ่มซื้อปัจจัยการผลิต		- ปรับแผนการชำระหนี้	
- ใช้พันธุ์พื้นเมืองแทนพันธุ์ส่งเสริม		- รับเงินจากลูกเพิ่มขึ้น	
- อื่นๆ (ระบุ)		- ขายสินทรัพย์ในครัวเรือน (ที่ดิน รถยนต์ฯ)	

กลยุทธ์การดำรงชีพและวิธีการปรับตัว ของครัวเรือน		กลยุทธ์การดำรงชีพและวิธีการปรับตัว ของครัวเรือน	
2. ขยายการผลิต		- จำนวนสินทรัพย์ในครัวเรือน (ทองคำ รถยนต์ ฯ)	
- ขยายพื้นที่สวนยางพารา		- อื่นๆ (ระบุ)	
- ขยายพื้นที่พืชเศรษฐกิจอื่นๆ		9. รับการสนับสนุนจากหน่วยภาครัฐและ สถาบันอื่นๆ	
- เพิ่มจำนวนสัตว์เลี้ยง/เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ		- เข้าร่วม/รับการส่งเสริมอาชีพจาก หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สกย. ชกส.	
- อื่นๆ (ระบุ)		- รับการชดเชยรายได้จากภาครัฐหรือ หน่วยงานต่าง ๆ เช่น สกย. ชกส.	
- อื่นๆ (ระบุ).....		- รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ พันธุ์สัตว์) จากภาครัฐหรือ หน่วยงานต่าง ๆ	
5. เพิ่มความหลากหลายในระบบการผลิต		- อื่นๆ (ระบุ)	
- เพิ่มความหลากหลายระบบผลิตในแปลง สวนยางระบุ (ร่วมแปลง)		10. อื่นๆ (ระบุ)	
■ เลี้ยงสัตว์		-	
■ ไม้ป่าเศรษฐกิจ		-	
■ ไม้ผล		-	
■ ไม้ดอกไม้ประดับ		-	
■ พืชผักสวนครัว		-	
■ พืชสมุนไพร		-	
■ อื่นๆ (ระบุ)		-	

62. ผลลัพธ์การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร (Livelihood Outcomes)

62.1. ผลประเมินด้านการเงิน

- ระดับความเพียงพอของรายได้รวมของครัวเรือนในรอบปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
  - เพียงพอน้อยมาก
  - เพียงพอน้อย
  - เพียงพอปานกลาง
  - เพียงพอมาก
  - เพียงพอมากที่สุด
- ระดับรายได้รวมในปัจจุบันเมื่อเทียบกับเมื่อ 5 ปีที่แล้ว เป็นอย่างไร
  - ดีกว่าเดิมมาก
  - ดีกว่าเดิมเล็กน้อย
  - เหมือนเดิม
  - แย่กว่าเดิมเล็กน้อย
  - แย่กว่าเดิมมาก
- ระดับหนี้สินของครัวเรือนในปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
  - เพิ่มขึ้นกว่าเดิมมาก
  - เพิ่มขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อย
  - เหมือนเดิม
  - ลดลงกว่าเดิมเล็กน้อย
  - ลดลงกว่าเดิมมาก
- ระดับการมีเงินออมของครัวเรือน ในปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
  - เพิ่มขึ้นกว่าเดิมมาก
  - เพิ่มขึ้นกว่าเดิมเล็กน้อย
  - เหมือนเดิม
  - ลดลงกว่าเดิมเล็กน้อย
  - ลดลงกว่าเดิมมาก

62.2. ภาวะความขาดแคลนอาหาร และเครื่องนุ่งห่ม

- ระดับความเพียงพอของการมีอาหารบริโภคในครัวเรือนของท่านในรอบปีที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
  - เพียงพอน้อยมาก
  - เพียงพอน้อย
  - เพียงพอปานกลาง
  - เพียงพอมาก
  - เพียงพอมากที่สุด
- ระดับความเพียงพอของการมีเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มเป็นอย่างไร
  - เพียงพอน้อยมาก
  - เพียงพอน้อย
  - เพียงพอปานกลาง
  - เพียงพอมาก
  - เพียงพอมากที่สุด

62.3. การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

- ระดับความเพียงพอของขนาดที่ดินในครัวเรือนของท่านเป็นอย่างไร
  - เพียงพอน้อยมาก
  - เพียงพอน้อย
  - เพียงพอปานกลาง
  - เพียงพอมาก
  - เพียงพอมากที่สุด
- ระดับการมีทรัพย์สินที่สามารถอำนวยความสะดวกต่อการผลิต การขนส่ง และอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้านเป็นอย่างไร
  - เพียงพอน้อยมาก
  - เพียงพอน้อย
  - เพียงพอปานกลาง
  - เพียงพอมาก
  - เพียงพอมากที่สุด
- ระดับความเพียงพอและสมบูรณ์ของที่พักอาศัย/บ้านเป็นอย่างไร
  - เพียงพอน้อยมาก
  - เพียงพอน้อย
  - เพียงพอปานกลาง
  - เพียงพอมาก
  - เพียงพอมากที่สุด

62.4. ด้านสุขภาพอนามัย

- ในรอบปีที่ผ่านมาท่านคิดว่า “ภาวะสุขภาพ” ของสมาชิกในครัวเรือนอยู่ในระดับใด
  - แย่มาก
  - แย่
  - ปานกลาง
  - ดี
  - ดีมาก
- อาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นได้รับการรักษาพยาบาลหรือไม่
  - เข้ารับการรักษา
  - ไม่ได้รับการรักษา
- สถานพยาบาลที่เข้ารับการรักษา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
  - โรงพยาบาลรัฐ
  - โรงพยาบาลเอกชน
  - ศูนย์สาธารณสุข
  - คลินิกเอกชน
  - อื่นๆ ระบุ.....
- ระดับความเพียงพอของการได้รับบริการด้านสาธารณสุขของครัวเรือนของท่านเป็นอย่างไร
  - เพียงพอน้อยมาก
  - เพียงพอน้อย
  - เพียงพอปานกลาง
  - เพียงพอมาก
  - เพียงพอมากที่สุด

62.5. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- ระดับความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นอย่างไร
  - ดีกว่าเดิมมาก
  - ดีกว่าเดิมเล็กน้อย
  - เหมือนเดิม
  - แย่กว่าเดิมเล็กน้อย
  - แย่กว่าเดิมมาก
- ระดับความเพียงพอของน้ำเป็นอย่างไร
  - เพียงพอน้อยมาก
  - เพียงพอน้อย
  - เพียงพอปานกลาง
  - เพียงพอมาก
  - เพียงพอมากที่สุด
- ครัวเรือนของท่านมีความเป็นอยู่ในการดำรงชีพอยู่ในระดับใด
  - ดีกว่าเดิมมาก
  - ดีกว่าเดิมเล็กน้อย
  - เหมือนเดิม
  - แย่กว่าเดิมเล็กน้อย
  - แย่กว่าเดิมมาก

63. สุขภาวะในการปฏิบัติงาน

63.1. สุขภาวะทางกายในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตยางพารา

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยเลย	เหตุผล
1. ในขณะที่และหลังการปฏิบัติงานในระบบการผลิตยางพาราท่านมีอาการที่เกี่ยวกับหัวใจเหล่านี้หรือไม่ - เหนื่อย เมื่อย และล้า - ใจสั่น - เหนือออกง่าย - เจ็บที่หัวใจ					
2. ในขณะที่และหลังการปฏิบัติงานในระบบการผลิตยางพาราท่านมีอาการที่เกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจเหล่านี้หรือไม่ - หายใจติดขัด ไม่สะดวก - อาการหอบหืด - หายใจไม่สะดวกเวลาได้รับสารเคมี					
3. ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร (โรคกระเพาะ)เหล่านี้หรือไม่ - โรคกระเพาะอาหาร - กรดไหลย้อน - และรู้สึกว่ามีกรดในกระเพาะมาก - อาเจียน และวิงเวียนศีรษะอยู่บ่อยครั้ง					
4. ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับตาและการมองเห็น เช่น ตามัว ตาฟาง ตาอักเสบ ในขณะที่ไปกรีดยางในเวลากลางวันหรือเข้ามืด					
5. ท่านคิดว่ากรกรีดยาง ทำให้เกิดอาการเหล่านี้ - ปวดเมื่อยบริเวณข้อมือ - ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อบริเวณหลัง และปวดเมื่อยบริเวณต้นคอ - ส่งผลให้เกิดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อบริเวณขาเมื่อกรีดยางพาราใกล้โคน					
6. ท่านมีอาการปวดเกร็งกล้ามเนื้อท้ายทอย หลังหรือไหล่ เมื่อต้องแบกหามถังน้ำไปยังโรงยางทำยางแผ่น					
7. ท่านประสบอุบัติเหตุ หกล้ม มีบาดเจ็บ บาดเจ็บแผลที่เกี่ยวข้องกับการทำสวนยางบ่อยครั้งเพียงใด อุบัติเหตุที่เกิดขึ้น					
8. ท่านเคยประสบปัญหาเกี่ยวกับสัตว์กัดต่อย เช่น งู ตะขาบ แมลงป่อง ยุง ภายในสวนยาง					

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยเลย	เหตุผล
9. ท่านเคยสัมผัสสารเคมี หรือสารกำจัดศัตรูพืช ที่ใช้ในการทำสวนยาง ท่านมีอาการคันผิวหนัง เป็นผื่นแดง ผิวแตก มากน้อยเพียงใด					

63.2. สุขภาวะทางสังคมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตยางพารา

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยเลย	เหตุผล
1. ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แก้ปัญหาต่างๆ ภายในครอบครัวมากน้อยเพียงใด					
2. บุคคลในครอบครัวให้ความสนใจความทุกข์ ความสุขของกันและกันมากน้อยเพียงใด					
3. ท่านคิดว่าการทำสวนยาง ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีการทำกิจกรรมร่วมกันมากน้อยเพียงใด					
4. เมื่อสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย คนในครอบครัวมีเวลาช่วยกันดูแลสมาชิกในครอบครัวมากน้อยเพียงใด					
5. ท่านมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่นๆ ภายในสังคมมากน้อยเพียงใด					
6. ในชุมชนของท่าน มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรมากน้อยเพียงใด					
7. เมื่อมีงาน พิธีกรรม หรือกิจกรรมต่างๆ สมาชิกในชุมชนจะช่วยเหลือกันมากน้อยเพียงใด					
8. ท่านมีความรู้สึกมีความสุข เมื่อได้ช่วยเหลือกันมากน้อยเพียงใด					
9. ท่านได้ช่วยเหลืองานต่างๆ ภายในสวนยางของเพื่อนบ้านบ่อยครั้งเพียงใด					
10. ท่านได้รับความช่วยเหลือ จากเพื่อนบ้านในกิจกรรมต่างๆ ภายในสวนยางบ่อยครั้งเพียงใด					
11. หลังจากปฏิบัติงาน ภายในสวนยางเสร็จสิ้นแล้ว ท่านได้ไปพูดคุยกับเพื่อนบ้านบ่อยครั้งเพียงใด					
12. ท่านคิดว่าการทำสวนยางทำให้มีเวลาน้อย หรือไม่มีเวลาไปเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น กันในชุมชนมากน้อยเพียงใด					

62.3. สุขภาวะทางจิต และอารมณ์ในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตยางพารา

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยเลย	เหตุผล
1. ท่านรู้สึกเครียดมากน้อยเพียงใด เมื่อต้องออกไปกรีดยางตอนกลางคืน					
2. คนในครอบครัวท่านมีความรู้สึกกังวลใจ เมื่อท่านต้องออกไปกรีดยางตอนกลางคืนมากน้อยเพียงใด					
3. ท่านรู้สึกกลัวและมีความทุกข์จากอันตรายต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในการออกไปกรีดยาง มากน้อยเพียงใด					
4. ท่านรู้สึกเครียดเมื่อรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายมากน้อยเพียงใด					
5. ท่านมีความเครียด เรื่องหนี้สินที่กู้ยืมลงทุนทำสวนยางมากน้อยเพียงใด					
6. ท่านคิดว่าชีวิตตนเองมีคุณค่าจากการประกอบอาชีพสวนยางพารามากน้อยเพียงใด					
7. ท่านมีความกระวนกระวายใจ ไม่สบายใจ เมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับ โรคและแมลงที่ทำลายต้นยางมากน้อยเพียงใด					
8. ท่านมีความรู้สึกกังวลใจ เมื่อฝนตก เพราะไม่สามารถไปกรีดยางได้มากน้อยเพียงใด					
9. ท่านพึงพอใจกับความสามารถของตนเอง ในการปฏิบัติงานในสวนยางพารามากน้อยเพียงใด					
10. ท่านมีความรู้สึกประสบความสำเร็จ และก้าวหน้าในชีวิตจากการประกอบอาชีพการทำสวนยางพารามากน้อยเพียงใด					
11. ท่านรู้สึกกังวลใจต้องสูญเสียรายได้จากการกรีดยางเมื่อถูกส่งชื่อเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ หรือร่วมกิจกรรมต่างๆ มากน้อยเพียงใด					
12. ท่านรู้สึกกังวลใจ ต้องสูญเสียรายได้เมื่อต้องไปร่วมงานแต่งงาน หรืองานทำบุญ มากน้อยเพียงใด					

62.4. สุขภาวะทางจิตวิญญาณ หรือปัญหาในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการผลิตยางพารา

ข้อความ	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เคยเลย	เหตุผล
1. ท่านคิดว่าการทำสวนยาง ทำให้ท่านมีความสุข ความพึงพอใจในชีวิตของท่านมากน้อยแค่ไหน					
2. ท่านคิดว่าที่ผ่านมาชีวิตท่าน มีคุณค่าต่อชุมชน มากน้อยเพียงใด					
3. ท่านคิดว่าชีวิตท่านในปัจจุบัน พบกับความสำเร็จที่วางไว้มากน้อยเพียงใด					
4. ท่านคิดว่าตนเองมีจิตใจที่เข้มแข็ง เมื่อต้องประสบปัญหา และต้องแก้ไขปัญหามากน้อยเพียงใด					
5. ท่านคิดว่าเมื่อท่านมีความทุกข์ใจ ท่านสามารถเยียวยาตนเองได้มากน้อยเพียงใด					
6. ท่านได้นำความเชื่อและหลักธรรมคำสอนทางศาสนามาเป็นแนวในการดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงใด					
7. อาชีพการทำสวนยาง ทำให้ท่านสามารถปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนทางด้านศาสนาได้ครบถ้วนมากน้อยเพียงใด					
8. ถ้าเปรียบเทียบกับอาชีพอื่นแล้ว ท่านคิดว่าอาชีพทำสวนยางทำให้ท่านสามารถปฏิบัติตน ตามหลักธรรมคำสอนอย่างเคร่งครัดและครบถ้วนมากน้อยเพียงใด					
9. ท่านเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน ของท่านมากน้อยเพียงใด					
10. ท่านคิดว่าโดยส่วนตัว ท่านมีความขัดแย้ง กับคนอื่นๆในชุมชน มากน้อยเพียงใด					
11. ท่านคิดว่าคนในชุมชน ของท่านมีความเสียสละ เพื่อส่วนรวมมากน้อยเพียงใด					
12. ท่านคิดว่าภายในชุมชนของท่าน มีความเป็นมิตรให้แกกันมากน้อยเพียง					

เครื่องมือชุดที่ 2
แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง
การวิจัย เรื่อง “ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบ
การทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา”

ชื่อ-สกุล เกษตรกรผู้ให้ข้อมูล..... อายุ.....ปี
 สมาชิกในครัวเรือน รวม.....คน ที่อยู่..... โทรศัพท์.....
 ..... เริ่มทำฟาร์ม..... กิจกรรมเกษตรหลักในฟาร์ม.....
 ชื่อ-สกุล ผู้สัมภาษณ์..... วันสัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแปลงยาง

ในการสัมภาษณ์การทำเกษตรต่อไปนี้ ให้สัมภาษณ์ในกรณีที่เป็นการผลิต “ในปีปกติ” ของครอบครัวนั้น
 ไม่ใช่ข้อมูลในปีที่ “ไม่ปกติ” เช่น ปีที่เกิดฝนแล้งผิดปกติ น้ำท่วมหนัก พายุรุนแรง หรือ ราคาสินค้าตกต่ำอย่าง
 มาก หรือแพงกว่าปกติมากๆ

1.1 ข้อมูลแปลงยางที่ให้ผลผลิตแล้วเพียง 1 แปลง

ยางพารา	ปีที่ปลูก	ปีแรกที่ให้ผลผลิต	ปีที่คาดว่าจะหยุดให้ผลผลิต
พันธุ์.....			

แปลงนี้ปลูกยางรอบที่..... ปัจจุบันยางอายุ..... ปี ระยะปลูก.....

x .....เมตร

ระบบกรีต ..... ลำต้น จำนวนวันกรีต กรีต.....วัน หยุด

.....วัน

ยางแปลงนี้ รับการสงเคราะห์ ไม่รับการสงเคราะห์

สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะดิน

ผลผลิตรวมในปี 2558

	เนื้อที่ (ไร่)	จน. ต้น/ไร่	จน. ผลผลิตทั้งหมด	%DRC เฉลี่ย	ราคาขาย เฉลี่ย/กก.	จน.วันที่เก็บ ผลผลิตใน 1 ปี	รายได้รวม (บาท/ปี)
ยางพารา							

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแปลงยางกับการดำรงชีพ

2.1 ท่านมีปัญหาการทำสวนยางหรือไม่ มี ไม่มี

ปัญหาอุปสรรคในการทำสวนยางแปลงนี้มีอะไรบ้าง

.....

2.2 ท่านมีการรับมือกับปัญหานั้นหรือไม่ มี ไม่มี

กรณีมีปัญหาอุปสรรค ท่านคิดว่าจะหาทางแก้ไขอย่างไรได้บ้าง

.....

2.3 การทำสวนยางช่วยทำให้การดำรงชีพของครอบครัวท่านดีขึ้นในด้านใดบ้าง(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ด้านการเงิน อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ทรัพย์สิน

สุขภาพอนามัย ทรัพยากรธรรมชาติ ทางด้านสังคม

ท่านคิดว่าการทำสวนยางจะช่วยทำให้การดำรงชีพของครอบครัวท่านดีขึ้นได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ระบบการทำสวนยางพารา
ร่วมกับปลูกไม้ผล

เครื่องมือชุดที่ 2

แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง

การวิจัย เรื่อง “ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของ
เกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา”

ชื่อ-สกุล เกษตรกรผู้ให้ข้อมูล..... อายุ.....ปี
สมาชิกในครัวเรือน รวม.....คน ที่อยู่..... โทรศัพท์
..... เริ่มทำฟาร์ม..... กิจกรรมเกษตรหลักในฟาร์ม.....
ชื่อ-สกุล ผู้สัมภาษณ์..... วันสัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแปลงยาง

ในการสัมภาษณ์การทำเกษตรต่อไปนี้ ให้สัมภาษณ์ในกรณีที่เป็นการผลิต “ในปีปกติ” ของครอบครัวนั้น
ไม่ใช่ข้อมูลในปีที่ “ไม่ปกติ” เช่น ปีที่เกิดฝนแล้งผิดปกติ น้ำท่วมหนัก พายุรุนแรง หรือ ราคาสินค้าตกต่ำอย่าง
มาก หรือแพงกว่าปกติมากๆ

1.1 ข้อมูลแปลงยางที่ให้ผลผลิตแล้วเพียง 1 แปลง

ยางพารา	ปีที่ปลูก	ปีที่แรกที่ให้ผลผลิต	ปีที่คาดว่าจะหยุดให้ผลผลิต
พันธุ์.....			

แปลงนี้ปลูกยางรอบที่..... ปัจจุบันยางอายุ..... ปี ระยะปลูก.....

x .....เมตร

ระบบกรีต ..... ลำต้น จำนวนวันกรีต กรีต.....วัน หยุด.....วัน

ยางแปลงนี้ รับการสงเคราะห์ ไม่รับการสงเคราะห์

สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะดิน

ผลผลิตรวมในปี 2558

	เนื้อที่ (ไร่)	จน. ต้น/ไร่	จำนวนผลผลิต ทั้งหมด	%DRC เฉลี่ย	ราคาขาย เฉลี่ยต่อกก.	จำนวนวันที่เก็บ ผลผลิตใน 1 ปี	รายได้รวม (บาท/ปี)
ยางพารา							

1.2 ข้อมูลแปลงไม้ผลที่ให้ผลผลิตแล้ว รวม 1 แปลง

 ปลูกไม้ผลในแปลงตามข้อ 1.1 แยกแปลงปลูกกับยาง

ไม้ผล	ปีที่ปลูก	ปีแรกที่ให้ผลผลิต	ปีที่คาดว่าจะหยุดให้ผลผลิต
ชนิด.....พันธุ์.....			
ชนิด.....พันธุ์.....			
ชนิด.....พันธุ์.....			
ชนิด.....พันธุ์.....			

ผังและระยะปลูกไม้ผลในแปลงนี้ (วาดผังเพื่ออธิบาย)

สภาพภูมิประเทศ.....

ลักษณะดิน.....

ผลผลิตรวมในปี 2558

ไม้ผล	เนื้อที่ (ไร่)	จำนวนต้น	จำนวนผลผลิตทั้งหมด	สัดส่วนที่ขาย (ร้อยละ)	ราคาขายเฉลี่ย/กก.	จำนวนวันที่เก็บผลผลิตใน 1 ปี	รายได้รวม (บาท/ปี)
ชนิด.....							
ชนิด.....							
ชนิด.....							
ชนิด.....							

กิจกรรมที่ทำ	เดือน ที่ทำ	จน.ครั้ง และ วันที่ทำ กิจกรรม/ ครั้ง	จน. ชั่วโมง ที่ทำ/ วัน	จน. แรงงาน ครอบครัว (คน/ครั้ง)	จน. แรงงาน จ้าง (คน/ ครั้ง)	จน. แรงงาน รวม (คน/ครั้ง)	ค่าจ้าง/ คน/ วัน	ค่าจ้าง รวม/ คน	ค่าใช้จ่าย รวมด้าน แรงงาน (บาท/ปี)
เก็บผลผลิต									
ขนส่ง									
อื่นๆ.....									
อื่นๆ.....									

ปัจจัยการผลิตในปี 2558 (เช่น ปุ๋ย สารเคมี น้ำมันเชื้อเพลิง)

ชนิดปัจจัยการผลิต ที่ใช้กับยาง	จำนวนครั้งที่ทำ กิจกรรมนั้น	ปริมาณปัจจัย การผลิตที่ใช้ ต่อครั้ง	ราคาปัจจัย การผลิต ต่อหน่วย	รวมค่าใช้จ่าย ปัจจัยการผลิต (บาท/ปี)
ไม้ผล.....				
ปุ๋ยสูตร.....				
สารเคมี.....				
สารชีวภาพ.....				
น้ำมันตัดหญ้า				
น้ำมันขนส่ง				
อื่นๆ.....				
ไม้ผล.....				
ปุ๋ยสูตร.....				
สารเคมี.....				
สารชีวภาพ.....				
น้ำมันตัดหญ้า				
น้ำมันขนส่ง				
อื่นๆ.....				
ไม้ผล.....				
ปุ๋ยสูตร.....				
สารเคมี.....				
สารชีวภาพ.....				
น้ำมันตัดหญ้า				
น้ำมันขนส่ง				
อื่นๆ.....				

ชนิดปัจจัยการผลิต ที่ใช้กับยาง	ปริมาณปัจจัยการผลิตที่ใช้								
	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567
สารชีวภาพ.....									
น้ำมันตัดหญ้า									
น้ำมันขนส่ง									
อื่นๆ.....									

คาดการณ์ปริมาณผลผลิตในแปลงไม้ผลนี้ ระหว่างปี 2559 - 67

ไม้ผล	ปริมาณผลผลิตไม้ผล								
	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567
ชนิด.....									
ชนิด.....									
ชนิด.....									
ชนิด.....									

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแปลงยาง-แปลงไม้ผลกับการดำรงชีพ

2.1 ท่านมีปัญหาการทำสวนยางหรือไม่ มี ไม่มี
ปัญหาอุปสรรคในการทำสวนยางแปลงนี้มีอะไรบ้าง

2.2 ท่านมีการรับมือกับปัญหานั้นหรือไม่ มี ไม่มี

กรณีมีปัญหาอุปสรรค ท่านคิดว่าจะหาทางแก้ไขอย่างไรได้บ้าง

2.3 ท่านมีปัญหาการทำไม้ผลหรือไม่ มี ไม่มี
ปัญหาอุปสรรคในการทำไม้ผลแปลงนี้มีอะไรบ้าง

2.4 ท่านมีการรับมือกับปัญหานั้นหรือไม่ มี ไม่มี
กรณีมีปัญหาอุปสรรค ท่านคิดว่าจะหาทางแก้ไขอย่างไรได้บ้าง

2.3 การทำสวนยางและการทำไม้ผลช่วยทำให้การดำรงชีพของครอบครัวท่านดีขึ้นในด้านใดบ้าง
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ด้านการเงิน อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ทรัพย์สิน
 สุขภาพอนามัย ทรัพยากรธรรมชาติ ทางด้านสังคม

ท่านคิดว่าการทำสวนยางและการทำไม้ผลจะช่วยทำให้การดำรงชีพของครอบครัวท่านดีขึ้นได้อย่างไรบ้าง

เครื่องมือชุดที่ 2

ระบบการทำสวนยางพารา
ร่วมกับการปลูกข้าว

แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง

การวิจัย เรื่อง “ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้ระบบ
การทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา”

ชื่อ-สกุล เกษตรกรผู้ให้ข้อมูล..... อายุ.....ปี
 สมาชิกในครัวเรือน รวม.....คน ที่อยู่..... โทรศัพท์.....
 เริ่มทำฟาร์ม..... กิจกรรมเกษตรหลักในฟาร์ม.....
 ชื่อ-สกุล ผู้สัมภาษณ์..... วันสัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแปลงยาง

ในการสัมภาษณ์การทำเกษตรต่อไปนี้ ให้สัมภาษณ์ในกรณีที่เป็นการผลิต “ในปีปกติ” ของครอบครัวนั้น
 ไม่ใช่ข้อมูลในปีที่ “ไม่ปกติ” เช่น ปีที่เกิดฝนแล้งผิดปกติ น้ำท่วมหนัก พายุรุนแรง หรือ ราคาสินค้าตกต่ำอย่าง
 มาก หรือแพงกว่าปกติมากๆ

1.1 ข้อมูลแปลงยางที่ให้ผลผลิตแล้วเพียง 1 แปลง

ยางพารา	ปีที่ปลูก	ปีแรกที่ให้ผลผลิต	ปีที่คาดว่าจะหยุดให้ผลผลิต
พื้นที่.....			

แปลงนี้ปลูกยางรอบที่..... ปัจจุบันยางอายุ..... ปี ระยะปลูก..... x .....เมตร
 ระบบกรีต ..... ลำต้น จำนวนวันกรีต กรีต.....วัน หยุด.....วัน
 ยางแปลงนี้ รับการสงเคราะห์ ไม่รับการสงเคราะห์
 สภาพภูมิประเทศ.....
 ลักษณะดิน.....

ผลผลิตรวมในปี 2558

	เนื้อที่ (ไร่)	จน. ต้น/ไร่	จน. ผลผลิต ทั้งหมด	% DRC เฉลี่ย	ราคาขาย เฉลี่ย/กก.	จำนวนวันที่เก็บ ผลผลิตใน 1 ปี	รายได้รวม (บาท/ปี)
ยางพารา							

ค่าใช้จ่ายในปี 2558 การใช้แรงงาน

กิจกรรม ที่ทำ	เดือน ที่ทำ	จน.ครั้ง และวัน ที่ทำ/ครั้ง	จน. ชั่วโมง ที่ทำ/วัน	จน. แรงงาน ครอบครัว (คน/ครั้ง)	จน. แรงงาน จ้าง (คน/ ครั้ง)	จน. แรงงาน รวม (คน/ ครั้ง)	ค่าจ้าง/ คน/ วัน	ค่าจ้าง รวม/ คน	ค่าใช้จ่าย รวมด้าน แรงงาน (บาท/ปี)
ใส่ปุ๋ย									
กำจัดวัชพืช									
กรีดยาง									
เก็บน้ำยาง									
ขนน้ำยาง									
อื่นๆ									

ปัจจัยการผลิตในปี 2558 (เช่น ปุ๋ย สารเร่งน้ำยาง สารเคมีอื่นๆ น้ำมันเชื้อเพลิง)

ชนิดปัจจัยการผลิต ที่ใช้กับยาง	จำนวนครั้งที่ทำ กิจกรรมนั้น	ปริมาณปัจจัย การผลิต ที่ใช้ต่อครั้ง	ราคาปัจจัย การผลิต ต่อหน่วย	รวมค่าใช้จ่าย ปัจจัยการผลิต (บาท/ปี)

คาดการณ์ปริมาณการใช้ปัจจัยการผลิตในแปลงยางนี้ ระหว่างปี 2559 - 2567

ชนิดปัจจัยการผลิต ที่ใช้กับยาง	ปริมาณปัจจัยการผลิตที่ใช้								
	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567

1.2 ข้อมูลแปลงนา 1 แปลง

ข้าว	ระยะเวลาตั้งแต่เตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยว (วัน)	พื้นที่ (ไร่)	ความหนาแน่น
พันธุ์.....			

ผลผลิตรวมในปี 2558

	พื้นที่ (ไร่)	จน. ที่ปลูก (กก.)	จน. ผลผลิต ทั้งหมด	สัดส่วน ที่ขาย (ร้อยละ)	ราคา ขาย/ หน่วย	จน.วันที่เก็บ ผลผลิตใน 1 ปี	รายได้รวม (บาท/ปี)
ข้าว							

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแปลงยาง-แปลงนากับการดำรงชีพ

- 2.1 ท่านมีปัญหาการทำสวนยางหรือไม่ มี ไม่มี
 ปัญหาอุปสรรคในการทำสวนยางแปลงนี้มีอะไรบ้าง

.....

- 2.2 ท่านมีการรับมือกับปัญหานั้นหรือไม่ มี ไม่มี
 กรณีมีปัญหาอุปสรรค ท่านคิดว่าจะหาทางแก้ไขอย่างไรได้บ้าง

.....

- 2.3 ท่านมีปัญหาการทำนาหรือไม่ มี ไม่มี
 ปัญหาอุปสรรคในการทำนาแปลงนี้มีอะไรบ้าง

.....

- 2.4 ท่านมีการรับมือกับปัญหานั้นหรือไม่ มี ไม่มี
 กรณีมีปัญหาอุปสรรค ท่านคิดว่าจะหาทางแก้ไขอย่างไรได้บ้าง

.....

- 2.5 การทำสวนยางและการทำนาช่วยทำให้การดำรงชีพของครอบครัวท่านดีขึ้นในด้านใดบ้าง
 (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ด้านการเงิน อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ทรัพย์สิน
 สุขภาพอนามัย ทรัพยากรธรรมชาติ ทางด้านสังคม

ท่านคิดว่าการทำสวนยางและการทำนาจะช่วยทำให้การดำรงชีพของครอบครัวท่านดีขึ้นได้อย่างไรบ้าง

.....

เครื่องมือชุดที่ 2
แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง

โครงการวิจัย เรื่อง ระบบการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรชาวสวนยางภายใต้
ระบบการทำฟาร์มสวนยางพาราขนาดเล็กในจังหวัดสงขลา

ชื่อ-สกุล เกษตรกรผู้ให้ข้อมูล..... อายุ.....ปี
สมาชิกในครัวเรือน รวม.....คน ที่อยู่..... โทรศัพท์.....
เริ่มทำฟาร์ม..... กิจกรรมเกษตรหลักในฟาร์ม.....
ชื่อ-สกุล ผู้สัมภาษณ์..... วันสัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแปลงยาง

ในการสัมภาษณ์การทำเกษตรต่อไปนี้ ให้สัมภาษณ์ในกรณีที่เป็นการผลิต “ในปีปกติ” ของครอบครัวนั้น ไม่ใช่
ข้อมูลในปีที่ “ไม่ปกติ” เช่น ปีที่เกิดฝนแล้งผิดปกติ น้ำท่วมหนัก พายุรุนแรง หรือ ราคาสินค้าตกต่ำอย่างมาก
หรือแพงกว่าปกติมากๆ

1.1 ข้อมูลแปลงยางที่ให้ผลผลิตแล้วเพียง 1 แปลง

ยางพารา	ปีที่ปลูก	ปีแรกที่ให้ผลผลิต	ปีที่คาดว่าจะหยุด ให้ผลผลิต
พันธุ์.....			

แปลงนี้ปลูกยางรอบที่..... ปัจจุบันยางอายุ..... ปี ระยะปลูก..... x .....เมตร
ระบบกรีต ..... ลำต้น จำนวนวันกรีต กรีต.....วัน หยุด.....วัน
ยางแปลงนี้ รับการสงเคราะห์ ไม่รับการสงเคราะห์
สภาพภูมิประเทศ.....
ลักษณะดิน.....

ผลผลิตรวม ในปี 2558

	เนื้อที่ (ไร่)	จน. ต้น/ไร่	จำนวน ผลผลิต ทั้งหมด	%DRC เฉลี่ย	ราคาขาย เฉลี่ยต่อกก.	จำนวนวันที่ เก็บผลผลิต ใน 1 ปี	รายได้รวม (บาท/ปี)
ยางพารา							

ค่าใช้จ่ายปัจจัยการผลิต (อาหารสัตว์ ค่าเวชศาสตร์สัตว์ ค่าผสมพันธุ์ ฯลฯ)

ชนิดปัจจัยการผลิต	ปริมาณปัจจัยการผลิต ที่ใช้ทั้งหมดในรอบปี	ราคาต่อหน่วย	รวมค่าใช้จ่ายปัจจัยการ ผลิต(บาท/ปี)

3 ชนิดสัตว์ที่เลี้ยง.....พันธุ์.....

ความสัมพันธ์ระหว่างการเลี้ยงสัตว์กับแปลงตามข้อ1.1(ตอบได้มากกว่า 1ข้อ)

- ปล่องสัตว์หากินในแปลงยาง   ทำโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ในแปลงยาง
- ทำโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ใกล้แปลงยาง   อื่นๆ ระบุ.....

ผลผลิต

- จำนวนสัตว์ในปัจจุบัน.....ตัว
- แม่พันธุ์ ..... ตัว   ราคาขายในพื้นที่.....บาท/ตัว
- ลูกที่ยังไม่หย่านมตัวผู้.....ตัว   ราคาขายในพื้นที่.....บาท/ตัว
- ลูกที่ยังไม่หย่านมตัวเมีย.....ตัว   ราคาขายในพื้นที่.....บาท/ตัว
- ลูกที่หย่านมแล้วตัวผู้.....ตัว   ราคาขายในพื้นที่.....บาท/ตัว
- ลูกที่หย่านมแล้วตัวเมีย.....ตัว   ราคาขายในพื้นที่.....บาท/ตัว
- สัตว์ชนิดนี้เกิดลูก รวม.....ครอกต่อปี   ครอกละ เฉลี่ย.....ตัว
- ลูกที่คลอดตายเฉลี่ย.....ตัวต่อครอก
- เป็นแม่พันธุ์.....ปีจึงคัดทิ้ง หรือคัดออก

ผลผลิตและผลพลอยได้จากการเลี้ยงที่ขายต่อปี

ชนิดของ ผลผลิต	จำนวน ผลผลิต	จำนวนที่ ขาย	น้ำหนักรวม	ราคาต่อ หน่วย	รายได้รวม	ขายให้ใคร ขายที่ไหน

ค่าใช้จ่ายในปี 2558 การใช้แรงงาน

กิจกรรมในการเลี้ยงสัตว์	เดือนที่ทำ	จน.ครั้งและวันที่ทำกิจกรรม/ครั้งในแต่ละเดือน	จน. ชั่วโมงที่ทำ/วัน	จน. แรงงานครอบครัว (คน/ครั้ง)	จน. แรงงานจ้าง (คน/ครั้ง)	จน. แรงงานรวม (คน/ครั้ง)	ค่าจ้าง (คน/วันทำงาน)	ค่าจ้างรวม (บาท/ปี)

ค่าใช้จ่ายปัจจัยการผลิต (อาหารสัตว์ ค่าสุขศาสตร์สัตว์ ค่าผสมพันธุ์ ฯลฯ)

ชนิดปัจจัยการผลิต	ปริมาณปัจจัยการผลิตที่ใช้ทั้งหมดในรอบปี	ราคาต่อหน่วย	รวมค่าใช้จ่ายปัจจัยการผลิต (บาท/ปี)

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแปลงยากกับการดำรงชีพ

2.1 ท่านมีปัญหาการทำสวนยางหรือไม่ มี ไม่มี

ปัญหาอุปสรรคในการทำสวนยางแปลงนี้มีอะไรบ้าง

2.2 ท่านมีการรับมือกับปัญหานั้นหรือไม่ มี ไม่มี

กรณีมีปัญหาอุปสรรค ท่านคิดว่าจะหาทางแก้ไขอย่างไรได้บ้าง

2.3 ท่านมีปัญหาการเลี้ยงสัตว์หรือไม่ มี ไม่มี

ปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงสัตว์แปลงนี้มีอะไรบ้าง

2.4 ท่านมีการรับมือกับปัญหานั้นหรือไม่ มี ไม่มี

กรณีมีปัญหาอุปสรรค ท่านคิดว่าจะหาทางแก้ไขอย่างไรได้บ้าง

2.3 การทำสวนยางและการเลี้ยงสัตว์ช่วยทำให้การดำรงชีพของครอบครัวท่านดีขึ้นในด้านใดบ้าง

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ด้านการเงิน อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ทรัพย์สิน
- สุขภาพอนามัย ทรัพยากรธรรมชาติ ทางด้านสังคม

ท่านคิดว่าการทำสวนยางและการเลี้ยงสัตว์จะช่วยทำให้การดำรงชีพของครอบครัวท่านดีขึ้นได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางอรอนงค์ ล้วนรักษ์	
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5710630020	
วุฒิการศึกษา		
	วุฒิ	ชื่อสถาบัน
	วิทยาศาสตร์บัณฑิต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
	ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
		ปีที่สำเร็จการศึกษา
		2540
		2554

ทุนการศึกษา

1. ทุนโครงการศูนย์กลางการศึกษาสำหรับภูมิภาคอาเซียนตอนล่าง
2. ทุนอุดหนุนวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

- กรรมการบริหาร บริษัท วีเวิร์ค ดี เวลลอปเมนต์ จำกัด
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองทราย อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

Luanruk, Orn-anong, Soomboonsuke, Buncha & Wettayaprasit Prawat. (2017). Livelihoods of Rubber Farmer Households in Songkhla Province, Thailand. Proceeding of the 4th NEU National and International Conference 2017, at North Eastern University, Khon Kean, Thailand, July 21st, 2017.